17

Digitized by Google

Digitized by Google

B Brusselius

Boccalini Ragguagli

Dictionaire Italien

Digitized by Google

JUDICIUM
ECCLESIÆ CATHOLICÆ
TRIUM PRIMORUM SECULORUM,

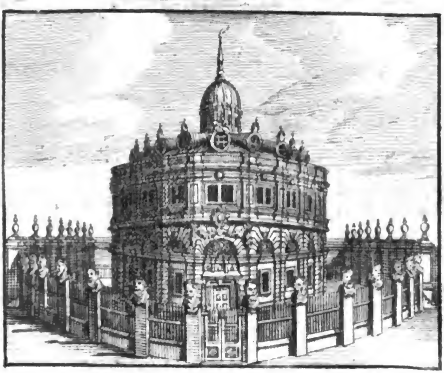
DE

NECESSITATE CREDENDI
Quod Dominus noſter Jeſus Chriſtus ſit verus Deus,

ASSERTUM CONTRA

M. SIMONEM EPISCOPIUM
ALIOSQUE.

Authore GEORGIO BULLO, S. S. T. P. *Presbytero Anglicano.*

OXONII,
E THEATRO SHELDONIANO,
Impenſis *Georg. Weſt*, MDCXCVI.

Digitized by Google

8-18-E-52

Digitized by Google

PRÆMONITIO

AD

LECTOREM.

DUM *in evolvendis M. Simonis Epiſcopii Inſtitutionibus Theologicis olim verſarer, perlecto capite triceſimo quarto lib.* 4. *Sect.* 2. De neceſſitate credendi modum Filiationis Divinæ Jeſu Chriſti; *ad privatos uſus conſcripſi, ſeu potius velut primis lineis deſignavi, Reſponſionem ad argumenta, quibus ibidem vir eruditus probare*

Digitized by Google

bare conatus eſt, articulum de Filii Dei Servatoris noſtri Divina ex Deo patre ante ſecula generatione, in primitivis Eccleſiis pro creditu ad ſalutem neceſſario minime habitum fuiſſe, adeoque Eccleſias illas communionem coluiſſe cum iis, qui articulum iſtum negarent, Chriſtumque purum putum eſſe hominem, qui ante B. Mariam non extiterit, crederent ac docerent. Brevem vero iſtam reſponſionem haud ita pridem ab amicis rogatus, latius deduxi, pluribuſque auxi; additis quoque tribus integris capitibus, in quibus tum ex Primævorum Patrum teſtimoniis tum ex hiſtoria Eccleſiaſtica, Epiſcopii ſententiam luculenter, ni fallor, refutavimus.

Digitized by Google

Quid autem me impulerit, ut hoc quicquid eſt operis in publicum aliquando exire permiſerim, dicam brevi. Prodiere in Anglia noſtra, intra paucos ab hinc annos, ſcripta non pauca hominum nefariorum, qui dogma fidei noſtræ κυριώτατον, *in quo certe Chriſtianiſmi cardo vertitur (de Filio nempe Dei, ante omnia ſecula ex ipſo Deo Patre nato, vero Deo, de Deo vero, per quem omnia condita fuere, noſtræ ſalutis cauſa incarnato, hominequе facto) labefactare atque evertere omni ope adniſi ſunt; eorum aliis Arianam, aliis vero Samoſatenianam blaſphemiam impudenter propugnantibus. De quibus non injuria dicam, quod de ſcriptis Lælii Soci-*

ni, Franciſci Davidis, Blandratæ, aliorumque ejusdem farinæ hæreticorum, ſui ſeculi, pronuntiavit vir magnus Hieronymus Zanchius: * Legi, quanquam magno cum ſtomacho, novorum Arianorum & Photinianorum inepta deliria. Atque hoc poſſum affirmare, in horum Scriptis nihil à me lectum fuiſſe, quod aliquid ſaltem habeat acuminis; ſicut multa habuerunt veterum hæreticorum libri. Omnia enim ſunt vel vetus κράμβη centies repetita, vel novæ ineptiæ. *His tamen (ne vani ſcil. homines triumphum agerent, infirmique ipſorum qualibuſcunque ſtrophis*

* In Epiſt. Dedic. librorum de tribus Elohim.

ſtrophis à Catholica veritate ſeducerentur) editis ex adverſo ſcriptis, occurrerunt viri quidam è Noſtratibus pii atque eruditi, qui eo certe nomine à bonis omnibus gratiam ac laudem meruerunt.

Inter hæc vero, emerſere nonnulli, qui ſe Mediatores ſcilicet, paciſque ſequeſtros in hac controverſia interponere, parteſque inter ſe longe disjunctiſſimas, maximeque diverſas, Eccleſiam nempe Catholicam atque Hæreticos, hoc eſt, Chriſtum & Belial, conciliare & conjungere aggreſſi ſunt. Hi homines, cum veritatem articuli de coeſſentiali Dei Filio, cum Catholicis ſe tenere atque credere profiteantur; (utinam ſincere!) ejuſdem tamen

men neceſſitatem minime agnoſcunt; rati ſcilicet, ad ſalutem ſufficere, ſi in Jeſum Chriſtum, Filium Dei, humani generis Salvatorem, quoquo modo credatur; neque multum referre, merum ipſum hominem aut creaturam eſſe, gratia tantum atque adoptione Deum factum atque ad Divinos honores evectum; an verò verum, hoc eſt, natura Deum exiſtimes. Atque hanc ſuam ſententiam tuentur iiſdem fere argumentis, quibus Epiſcopius utitur, quæque ille à Socino mutuatus eſt. Vociferantur, Patres Nicænos primum τὸ ὁμοούσιον *Filii ſancivisse, atque in diverſum ſentientes anathema temere denuntiaſſe; primitivam vero Eccle-*

ſiam

ſiam longe mitiorem fuiſſe, atque, ut tenerrimam ſcil. matrem decuit, in gremio ſuo foviße etiam eos, qui Chriſtum Servatorem ſuum, natura, non niſi ψιλὸν ἄνθρωπον crediderunt: quod ex Symbolo, Apoſtolorum dicto, atque ex celebri loco Juſtini Martyris, in Dialogo cum Tryphone, probatum eunt; hæc nimirum in eorum Scriptis utramq; fere paginam faciunt. Sed quam fruſtra hæc ab ipſis afferantur, in ſequenti tractatu clare oſtenſum eſt.

Ceterum aſſertio Epiſcopii, cui iſti, ut videtur, temere fidem habuerunt, quamque nos refutandam ſuſcepimus, ejuſmodi eſt, ut qui ipſam affirmare auſus fuit, vel primævorum patrum ſcripta veterem-

Digitized by Google

que hiſtoriam Eccleſiaſticam vix à limine ſalutaſſe; vel certe contra ſuam ipſius conſcientiam ſcripſiſſe, judicandus ſit. Poſterius illud de Epiſcopio credere vetat Charitas, longeque à me abeſt, ut ipſe credam. Anne igitur in veteris Eccleſiæ monumentis minus verſatus fuit? Ne ſic quidem magnæ temeritatis notam effugiet, qui de primitivæ Eccleſiæ ſententia, ſibi minus explorata, præſertim in re tanti momenti, tam fidenter pronuntiaverit; adeoque conſequenter optimorum ſeculorum Doctoribus, Epiſcopis, Confeſſoribus, Martyribus graviſſimam impoſuerit contumeliam; quaſi ſcilicet in tutando capite religionis Chriſtianæ omnium

maxi-

Digitized by Google

maximo, tepidi, imo prorſus frigidi fuiſſent. Verum ita profecto res eſt. Vir ſane magni ingenii, atque in multis non vulgariter doctus, veterum Patrum ac Doctorum ſcripta parum vel conſuluit vel curavit, imo plane contempſit. Audi ipſum Wadingo Jeſuitæ, patres & Concilia falſo crepanti, reſpondentem ſenſumque mentis ſuæ libere aperientem his verbis : * Dicam hic ſemel quod ſentio. Nunquam me compinges in piſtrinum illud, mi Wadinge. Ego ex illo muſtaceo laureolam non quæro; nec invideo multæ lectionis & capacis memoriæ gloriam iis, quibus lubet in iſto Conciliorum ac Patrum

* Reſp. ad Epiſt. Wading. c. 1.

trum oceano ſemper errare ac fluctuare, in eoque otium & induſtriam ſuam omnem occupare. Neque enim tanti facio, cujus me pœnitere aliquando poteſt. *Scilicet in laudabile ſtudium ſedulamq; lectionem Veterum Patrum & Conciliorum incumbere, ipſi eſt,* in muſtaceo laureolam quærere; *hoc eſt, (ut Eraſmus adagium exponit) ex frivolo negotio, captare famam, haud præclaram neque magnificam; illud ipſi nihil aliud eſt, quam oleum atque operam perdere, atque id agere, cujus te aliquando pœniteat. Et mox ibidem, poſtquam ſcriptis Sanctorum Patrum (quibus vel Patrum nomen*

ac titulum, ipſis vulgo tributum, ſibi diſplicuiſſe profitetur) authoritatem atque exiſtimationem pene omnem ratiunculis quibuſdam ſuis adimere conatus fuiſſet; ita demum concludit: Hæc cauſa eſt cur in iis (*patrum ſcil. ſcriptis*) operam magnam non ponam.

Quam vellem autem, Patres ſaltem ac Scriptores trium primorum ſeculorum hîc excepiſſet! Iis certe legendis ſi plus temporis atque ſtudii impendiſſet, operam navaſſet, neque ſibi neque Eccleſiæ Chriſti pœnitendam. Nunquam Arianorum ac Sociniſtarum patrocinium eatenus ſuſcepiſſet, ut ipſorum de perſona Servatoris noſtri doctrinam,

Digitized by Google

nam, ſub obtentu auctoritatis ac ſententiæ primævarum Eccleſiarum, ut erroneam fortaſſe quidem, ſed minime hæreticam excuſaret; quam Eccleſiæ illæ omnes, ut hæreſim pernicioſiſſimam ac θανατηφόρον, conſentiente calculo ac judicio damnaverunt.

Hoc ſatis, opinor, abundeque demonſtratum habes in ea, quam nunc tibi exhibemus, diſſertatione. Quæ quidem pro coronide ad Defenſionem Fidei Nicænæ, ante aliquot annos à me editam, haberi poteſt. Sicuti enim eo in opere Symbolum ipſum Nicænum ab hæreticorum calumniis vindicavimus, doctrinamque in eo traditam fidei Eccleſiæ Catholicæ trium primorum

*rum ſeculorum plane conſonam eſ-
ſe, fuſe atque evidenter oſtendi-
mus; (nemine ex Sanctæ Synodi
adverſariis quicquam adhuc, quod
ſciam, reponente) ſic in hoc opuſcu-
lo* ἀναθεματισμὸν *Symbolo iſti anne-
xum, tuemur ac defendimus. Hinc
enim clare elucet, Patres Nicænos
convenienter ſententiæ primarum
Eccleſiarum quæ inde ab ipſis uſ-
que Apoſtolorum temporibus fue-
runt, ſuam fidei confeſſionem hoc
Anathemate ſanciviſſe:* τοὺς δὲ λέ-
γοντας, ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆ-
ναι οὐκ ἦν, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας
ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ κτιστὸν,
ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τούτους
ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλη-
σία. *i. e.* Eos autem qui dicunt,

erat,

erat, quando non erat, & priuſquam naſceretur non erat, aut ex non exiſtentibus factus eſt, vel ex alia hypoſtaſi ſive ſubſtantia, vel creatum, aut convertibilem, aut alterabilem dicentes Dei Filium, hos anathemate ferit Catholica & Apoſtolica Eccleſia. *Hoc judicium Eccleſiæ Chriſti univerſalis, omnium temporum, reverebuntur certe pii ac ſobrii omnes; adeoque ab* ἀρνησιθέῳ *Samoſatenianorum ſimul & Arianorum hæreſi cavebunt ſibi totoque animo abhorrebunt. Quod ut tu quoque facias, Lector, (quiſquis es) te ſerio hortor, ac valere jubeo.*

Digitized by Google

INTRODUCTIO.

VIR doctiſſimus M. Simon Epiſcopius
in Theologicis ſuis Inſtitutionibus,
Lib. 4. Sect. 2. Cap. 33. poſtquam oſ-
tendiſſet, " Deum Jeſu Chriſti Patrem,
& " Jeſum Chriſtum Dei Patris Fi-
" lium, etiam quatenus homo eſt, quatuor mo-
" dis κατ᾽ ἐξοχὴν in Scripturis vocari; nimirum
" ratione Conceptionis ex Spiritu S. muneris Me-
" diatorii, reſurrectionis à mortuis, ac denique
" exaltationis ad dextram Patris; deinde addit, &
" ex locis quibuſdam S. Scripturæ & ex rationibus
" Scriptura nixis probat (quamquam ſane in tota
" illa diſputatione frigidum nimis tantæ veritatis
" vindicem ſe oſtendat) ἐξοχὴν illam Filiationis,
" ſive Filii Dei, Jeſu Chriſto competere alia inſu-
" per ac magis peculiari ratione, quæ ad aliquem
" iſtorum quatuor modorum, ac proinde ad Je-
" ſum Chriſtum quatenus homo eſt, referri non
" poteſt; quia ſcil. de Jeſu Chriſto, i. e. de eo,
" qui poſtea Jeſus Chriſtus dictus fuit, ſic non ra-
" ro loquatur Scriptura, ut dubitari vix poſſit,
" quin is revera extiterit, tanquam vera atque
" unica Patris ſui proles, antequam ex Maria ma-

"tre ſua homo naſceretur; atque adeo (ut poſtea "ſe plenius explicat) ante rerum omnium crea-"tionem, idque ita ut per ipſum condita fue-"rint univerſa, ac proinde Deus ipſe fuerit.

Tandem vero Cap. 34. ejuſdem Libri, pro more ſuo, inquirit, *An quintus iſte modus Filiationis Jeſu Chriſti ad ſalutem ſcitu ac creditu neceſſarius ſit, iiſque, qui illum negant, Anathema dicendum ſit?* Et partem Quæſtionis negantem it defenſum tribus argumentis; quorum duo priora aliis diſcutienda relinquemus; nos tertium ſolummodo (quod noſtræ quaſi ſortis id negotium videatur) ad examen hic revocare conſtituimus.

Argumentum hujuſmodi eſt: *In primitivis Eccleſiis quæ ab ipſis uſque Apoſtolorum temporibus, ſaltem per tria integra ſacula fuerunt, Fides ac Profeſſio ſpecialis hujus modi Filiationis ad ſalutem ſcitu ac creditu neceſſaria judicata non fuit; ergo cur jam neceſſaria credatur, cauſa non eſt. Ratio conſequentiæ per ſe manifeſta eſt ex regula Vincentii Lirinenſis: quod neceſſarium ſcitu & creditu eſt ad ſalutem, id ubique, ab omnibus, & ſemper pro tali habitum ac creditum eſſe in Eccleſia Chriſti, ut ſtatuatur neceſſe eſt.*

Conſequentiam ambabus (quod aiunt) ulnis amplexamur; ad Antecedens vero quod attinet, (ut ignoſcamus Epiſcopio Solœciſmum in verbis illis: *Fides ac profeſſio ſpecialis hujus modi Filiationis ad ſalutem ſcitu ac creditu neceſſaria judicata non fuit,* cum dubio procul voluerit, Fidem iſtam ac profeſſionem ad ſalutem neceſſariam non fuiſſe judicatam) illud aperte falſum eſſe

eſſe contendimus, atque hoc qualicunque opere noſtro abunde demonſtrabimus.

Hoc unum præmonemus, judicium primarum Eccleſiarum de neceſſitate hujus (alteriuſve alicujus noſtræ religionis) articuli, nobis ſeris Nepotibus haud alia certiori ratione conſtare poſſe, quam primo conſulendo Catholicorum Patrum & celebriorum in Eccleſiis illis Doctorum Scripta & Monumenta, quæ extant, ut inde quid illi hac de Quæſtione ſenſerint cognoſcamus: deinde perſcrutando Hiſtoriam Eccleſiaſticam, de iis, qui in primis ſæculis Jeſu Chriſti Domini noſtri Divinitatem negarent; ut intelligamus cujuſmodi in ipſos ſententiam tulerint illorum temporum Eccleſiæ; utrum in communione ſua eoſdem retinuerint, an rejecerint, ut à corpore Chriſti alienos. Eſt quidem & tertia ratio dignoſcendi, quæ dogmata primæva Eccleſia pro creditu neceſſariis habuerit, nempe ex Symbolis & Fidei confeſſionibus, quas ab iis, qui communione ſua frui vellent, exigebat. Neque hanc rationem declinamus ipſi, imo lubentes amplectimur, ut in ſequentibus liquebit. Verum cum in hac temporum fæce quamplurimi vetera Eccleſiæ Symbola, ut & ipſa ſacra Eloquia, non ſecundum Eccleſiaſtici & Catholici ſenſus normam, (quod monuit Vincentius) ſed pro libitu ſuo interpretentur; quin & ex Symbolo vulgari quod Apoſtolorum dicitur, Epiſcopius aliique ipſum ſecuti, pro ſententia ſua argumentum depromſerint; ideo ſatius mihi viſum eſt, quæ de Symbolis dicenda habeo, in eum locum rejicere, ubi ad illorum argumenta reſpondetur.

Digitized by Google

Quibus præmiſſis aſſertionem Epiſcopii hac methodo facile refutabimus. Primo teſtimonia adducam Patrum primævorum, ſatis aperte docentium, dogma de Chriſti vera Divinitate, ad ſalutem creditu prorſus neceſſarium eſſe. Deinde ex Hiſtoria Eccleſiaſtica oſtendam, neminem unquam in primis ſæculis Jeſu Chriſti Domini noſtri divinam ex Deo Patre ante omnia ſæcula generationem negaſſe, quin propterea Catholicæ Chriſti Eccleſiæ communione protinus ejiceretur, & pro Hæretico habitus fuerit. Denique ad argumenta quibus Epiſcopius Antecedens ſuum probare nititur, fuſiſſime reſpondebo: Hic Scopus, hic hujus Diſſertationis noſtræ terminus.

CAP. I.

Afferuntur primævorum Patrum teſtimonia, docentium, articulum de Servatoris noſtri Divinitate ad Salutem creditu plane neceſſarium eſſe.

(1) A Patrum primævorum teſtimoniis initium faciam. Ignatius, Apoſtolorum, ſaltem Johannis Apoſtoli, Symmyſta, in genuinis ſuis Epiſtolis ab Iſaaco Voſſio editis, doctrinam de Chriſto θεανθρώπῳ vero Deo & vero homine ſæpius inculcat, tanquam creditu omnino neceſſariam, contra Hæreticos illius ævi, qui alterutram Chriſti naturam negarint. Sic in Epiſt. ad

ad Epheſ. poſt recitatas ipſorum laudes, quas ab Oneſimo illorum Epiſcopo accepiſſet, nempe quod Orthodoxam & Apoſtolicam doctrinam adhuc mordicus retinuerint, atque ab omni Hæreſi ſe puros conſervaverint; deinde monet ipſos ut in Catholica Fide perſeverent, ſedulo ſibi caventes ab Hæreticis, qui tunc temporis in agro Eccleſiæ Zizania ſua ſubdole ac latenter ſpargerent. Verba ejus ſunt εἰώθασι γάρ τινες δόλῳ πονηρῷ τὸ ὄνομα p. 21.
περιφέρειν, ἀλλὰ τινὰ πράσσοντες ἀνάξια Θεοῦ· οὓς δεῖ ὑμᾶς ὡς θηρία ἐκκλίνειν· εἰσὶ γὰρ κύνες λυσσῶντες, λαθροδῆκται, οὓς δεῖ ὑμᾶς φυλάσσεσθαι ὄντας δυσθεραπεύτους. i. e. juxta verſionem Uſſerianam; *conſueverunt enim quidam dolo malo nomen* (Chriſtianorum ſcil. *) circumferre, ſed quadam operantes indigna Deo; quos oportet vos ut beſtias declinare; ſunt enim canes rabidi, latenter mordentes, quos oportet vos obſervare, exiſtentes difficile curabiles.* Continuo ſubjungitur πολυθρύλλητος ille locus de duabus in Chriſto naturis: εἷς ἰατρός ἐστι σαρκικὸς καὶ πνευματικὸς, γεννητὸς καὶ ἀγέννητος, ἐν σαρκὶ γενόμενος Θεὸς, Vide De-
ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινὴ καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ Θεοῦ. i. e. fenſ. Fid.
unus eſt medicus carnalis & ſpiritualis, factus & non Nic. Sect.
factus, in carne Deus, in morte vita vera, & ex Ma- 2. Cap. 2.
ria & ex Deo. Immediate vero ſequitur μὴ οὖν τις §. 6.
ὑμᾶς ἐξαπατάτω, i. e. *ne igitur quis vos ſeducat*, ſcil, à veritate proxime expoſita de duplici Servatoris noſtri natura. Itaque ſatis manifeſtum eſt Hæreticos, quos ferit ignatius Apoſtolicam de Chriſto θεανθρώπῳ doctrinam negaſſe; eoſque propterea virum Apoſtolicum tanquam canes rabidos, latenter mordentes, ac lethale dogmatis ſui virus animis hominum ingerentes, fugiendos om-

Digitized by Google

nino ab omnibus, qui ſaluti ſuæ conſultum vellent, cenſuiſſe.

Cæterum & illud quoque obſervandum eſt, Virum Sanctum, poſtquam dixiſſet Hæreticos iſtos δυσθεραπεύτους *difficile ſanabiles*, hoc eſt, ſummo in periculo atque æternæ ſalutis ſuæ diſcrimine fuiſſe; continuo dicti ejus hanc rationem ſubjicere, *Unus eſt Medicus carnalis, & ſpiritualis, factus & non factus* &c. Q. D. Nulla eſt hominibus ſalus, niſi per unicum animarum medicum, Chriſtum Deum & hominem, Deum inter hominemque Mediatorem: at iſti hujuſmodi Medicum & Mediatorem nullum agnoſcunt, nullum volunt; itaque plane deplorata eſt ipſorum ſalus, niſi ſcil. ab Hæreſi ſua tandem ſerio reſipiſcant, ac Deum Filium pro ſua ſalute incarnatum atque hominem factum amplectantur atque omni obſequio venerentur.

Idem poſtea in eadem Epiſtola, rurſus eoſdem Hæreticos hominum perditiſſimis deteriores pronuntiat, ipſos cum eorum ſectatoribus Gehennæ flammis addicit, ac denique dogma ipſorum Diabolicam doctrinam appellat. Verba ejus ſunt: Μὴ πλανᾶσθε ἀδελφοί μου. οἱ οἰκοφθόροι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. εἰ οὖν οἱ κατὰ σάρκα ταῦτα πράσσοντες ἀπέθανον, πόσῳ μᾶλλον ἐὰν * πίστιν Θεοῦ ἐν κακῇ διδασκαλίᾳ φθείρῃ, ὑπὲρ ἧς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη; ὁ τοιοῦτος ῥυπαρὸς γενόμενος εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον χωρήσει, ὁμοίως καὶ ὁ ἀκούων αὐτοῦ. i. e. *ne erretis Fratres mei; Domus corruptores regnum Dei non hereditabunt. Si igitur qui ſecundum carnem hæc operantur, mortui ſunt; quanto magis, ſi quis Fidem Dei in mala doctrina corrumpat, pro qua Jeſus Chriſtus crucifixus eſt?*

p. 26. 27.

* Al. ἐκκλησίαν. & ſic quidem melius ſervatur antitheſis inter humana habitacula & Domum Dei. Uſſer.

eſt? Talis inquinatus factus, in ignem inextinguibilem ibit: Similiter & qui audit ipſum. Et paulo poſt. μὴ ἀλείφεσθε δυσωδίαν τῆς διδασκαλίας τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, i. e. *ne ungamini fœtore doctrinæ principis ſæculi hujus.* Mox vero Apoſtolicam fidem, malæ iſti & diabolicæ doctrinæ oppoſitam, proponit his verbis: ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐκυοφορήθη ὑπὸ Μαρίας κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ἐκ σπέρματος μὲν Δαβὶδ, πνεύματος δὲ ἁγίου. i. e. *Deus enim noſter Jeſus Chriſtus conceptus eſt ex Maria ſecundum diſpenſationem Dei, ex ſemine quidem David, Spiritu autem Sancto.* Ideo igitur in ſeductores & ſeductos iſtos intonat & ignem ipſis inextinguibilem minatur vir alioqui mitiſſimus, quod primam Religionis Chriſtianæ veritatem, cujus præcipue στύλος καὶ ἑδραίωμα eſſe debet, 1 Tim. 3. monente Apoſtolo, omnis vera Chriſti Eccleſia, Com. 15, (ipſam ſcil. profitendo, ſuo teſtimonio tuendo, 16. atque Evangelii prædicatione conſervando) nempe magnum illud pietatis myſterium, Deum in carne manifeſtatum fuiſſe, convellere niterentur. Qui iſtam impietatem moliti ſunt, duo fuere, Ignatii ætate, Hæreticorum genera, ſibi invicem non minus quam veritati repugnantium. Alii divinam quandam Servatori noſtro naturam attribuentes, humanam prorſus ipſi detraxerunt; Chriſtum putative tantum inter homines ut hominem converſatum, paſſum ac mortuum fuiſſe affirmantes; qua in Hæreſi fuere Simoniani, Menandriani, Saturniniani, aliique quos propterea omnes Δοκητὰς & φαντασιαστὰς poſterior ætas appellavit. Alii contra humanam tantum in Domino Jeſu naturam agnoſcebant, ut Cerin-

Digitized by Google

thiani & Ebionæi. Utra Hæreſis pernicioſior fuerit, haud facile eſt dictu. Poſteriorem certe dignitati perſonæ Servatoris noſtri apertiorem contumeliam intuliſſe liquet. Utrumque autem Hæreticorum genus & in locis citatis & alibi in Epiſtolis ſuis reſpexiſſe Ignatium, conſentiunt eruditi, & per ſe manifeſtum eſt. Quæ Ignatii loca quiſquis legerit, ac ſine præjudicio & partium ſtudio expenderit, ſane is cum Epiſcopio nunquam ſentiet aut credet, dogma de Jeſu Domini noſtri vera Divinitate in Primitiva Eccleſia ad ſalutem creditu neceſſarium non fuiſſe judicatum, nedum Eccleſiam illam communionem coluiſſe cum iis, qui ipſum negarint; quod tamen Epiſcopius auſus eſt affirmare. Ac de Ignatio hactenus.

(2) Juſtini Martyris (ut ut ipſum pro ſua ſententia Epiſcopius & alii illum ſecuti, vel nimis imperite vel minus candide citaverint) de iis, qui Chriſtum Dominum noſtrum merum hominem aut creaturam dicerent, idem fuiſſe judicium, infra commodiori loco liquido oſtendam.

(3) Interea Ignatio ſuccedat Irenæus. Qui in adoleſcentia ſua Polycarpi Apoſtolorum diſcipuli aſſiduus adeo atque diligens auditor fuit, ut in ipſa ſenectute beatiſſimi illius viri ſermones ac doctrinam firmiter in memoria retinuerit; (quemadmodum ipſe teſtatur in Epiſtola ad Florinum, apud Euſeb. Eccl. Hiſt. lib. 5. cap. 20.) ac proinde facile ab ipſo ſcire potuit, quæ dogmata Apoſtolica Eccleſia pro Hæreticis habuerit. Ille autem paſſim in Scriptis ſuis, eos, qui Chriſtum θεάνθρωπον verum Deum & verum hominem negabant,

gabant, juxta cum Ignatio tanquam Hæreticos repudiat, atque à ſalvifica Chriſti cognitione alienos pronuntiat. Sed verba ipſius de Cerinthianis & Ebionæis clariſſima ſunt lib. 3. cap. 21. in ipſo initio: *Rurſus autem qui nude tantum hominem eum dicunt ex Joſeph generatum, perſeverantes in ſervitute priſtinæ inobedientiæ moriuntur, nondum commixti Verbo Dei Patris, neque per Filium percipientes libertatem, quemadmodum ipſe ait; Si Filius vos manumiſerit, vere liberi eritis. Ignorantes autem eum, qui ex Virgine eſt Emmanuel, privantur munere ejus, quod eſt vita æterna: non recipientes autem Verbum incorruptionis, perſeverant in carne mortali; & ſunt debitores mortis antidotum vitæ non accipientes.* Ubi duplicem errorem attribuit Hæreticis iſtis, quod ſcil. docuerint, Chriſtum & hominem eſſe ex hominibus genitum, non ex pura Virgine natum; & merum hominem eſſe nihilque præterea. Ob utrumque dogma ipſos à ſalute excludit, affirmans, eos *perſeverantes in ſervitute priſtinæ inobedientiæ mori, per Filium non percipere libertatem, privari munere Chriſti, quod eſt vita æterna, denique mortis eſſe debitores.* Sed ideo imprimis tremendam hanc in eos fert ſententiam quod Emmanuel, i. e. Deum nobiſcum ignorarint, quod non receperint Verbum incorruptionis, ſeu incorruptibile; perſeverantes in carne mortali, h. e. Divinam incorruptibilem atque immortalem Chriſti naturam non agnoverint.

His gemina ſunt, quæ adverſus Ebionæos nominatim diſſerit, lib. 5. cap. 1. *Vani autem & Ebionæi,*

Digitized by Google

Ebionæi, Unitionem Dei & hominis per fidem non recipientes in ſuam animam. Et paulo poſt: *Reprobant itaque hi commixtionem vini cœleſtis, & ſola aqua ſecularis volunt eſſe,* non recipientes. Deum *ad commixtionem ſuam. Perſeverant autem in eo qui victus eſt Adam, & projectus eſt de Paradiſo; non contemplantes, quoniam quemadmodum ab initio plaſmationis noſtræ in Adam, ea quæ fuit à Deo inſpiratio vitæ, unita plaſmati animavit hominem & animal rationale oſtendit; ſic in fine,* VERBUM PATRIS ET SPIRITUS DEI, ADUNITUS ANTIQUÆ SUBSTANTIÆ PLASMATIONIS ADÆ, *viventem & perfectum effecit hominem.* Quibus addas locum Irenæi à Theodoreto citatum ex lib. 4. cap. 59. Ἀνακρίνει δὲ καὶ τοὺς Ἐβιώνους· πῶς δύνανται σωθῆναι, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἦν, ὁ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἐπὶ γῆς ἐργασάμενος; ἢ πῶς ἄνθρωπος χωρήσει εἰς Θεὸν, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἐχωρήθη εἰς ἄνθρωπον; i. e. *judicabit autem (ſcil. homo ſpiritualis) & Ebionitas: quomodo poſſunt ſalvari, niſi Deus ſit, qui ſalutem illorum ſuper terram operatus eſt? & quomodo homo tranſiet in Deum, ſi non Deus in hominem tranſiit?*

(4) Tertullianus (de Præſcript. adv. Hæreſ. cap. 13. (articulum de Filii Dei ex ipſo Deo Patre ante ſæcula generatione, ad regulam illam Fidei omnino pertinere affirmat, *quæ nullas habet apud Chriſtianos quæſtiones, niſi quas Hæreſes inferunt, & quæ Hæreticos faciunt:* quem locum infra, ubi de ſymbolis agitur, integrum proferemus. Quin & mox in hoc capite illuſtre ex Tertulliano, pro neceſſitate illius articuli, teſtimonium citatum reperies.

Ter-

Tertulliano ſubjungendus eſt Novatianus, ſive Auctor libri de Trinitate inter opera Tertulliani. Ille enim ejuſdem libri cap. 11. doctrinam eorum, qui Chriſti Deitatem negant, & merum hominem aut creaturam ipſum dicunt, ut Hæreſin periculoſiſſimam & in ipſum Deum Patrem contumelioſam condemnat. Ita ſcil. ibidem diſſerit: *eſt enim periculum grande, Salvatorem generis humani, totius Dominum & Principem Mundi, cui à ſuo Patre omnia tradita ſunt, & cuncta conceſſa, per quem inſtituta ſunt univerſa, creata ſunt tota, digeſta ſunt cuncta, ævorum omnium & Temporum Regem, Angelorum omnium Principem,* * *ante quem nihil præter Patrem, hominem tantum modo dicere & autoritatem illi Divinam in his abnegare. Hæc enim contumelia Hæreticorum ad ipſum quoque Deum Patrem redundabit, ſi Deus Pater Filium Deum generare non potuit. Sed enim veritati cæcitas Hæreticorum nulla præſcribet.* Idem ejuſdem libri cap. 12. in ipſo initio, ſalvari non poſſe, qui Chriſtum Deum non agnoſcit, diſerte docet. En ipſius verba ipſiſſima: *Cur ergo dubitemus dicere, quod Scriptura non dubitat exprimere? Cur haſitabit Fidei veritas, in quo Scripturæ nunquam haſitavit autoritas? Ecce enim Oſee Propheta ait ex perſona Patris, jam non ſalvabo eos in arcu neque in equitibus, ſed ſalvabo eos in* † *Domino Deo ipſorum. Si Deus ſalvare ſe dicit in Deo, non autem ſalvat niſi in Chriſto Deus, cur ergo homo dubitet, Chriſtum Deum dicere, quem Deum à Patre animadvertit poſitum per Scripturas eſſe? Imo ſi non ſalvat*

* quo ſenſu illud dixerit Novatianus à nobis explicatum videas Def. Fid. Nic. Sect. 3. Cap. 8. §. 7.

† Targum Jonathan habet *per Verbum Domini Dei ſui.* Inde & Veteres Chriſtiani Scriptores locum de Chriſto Verbo & Filio Dei communiter exponunt. Vid. Def. Fid. Nic. Sect. 1. Cap. 1. §. 19.

vat niſi in Deo Pater Deus, ſalvari non poterit à Deo Patre quiſquam, niſi confeſſus fuerit Chriſtum Deum, in quo & per quem ſe repromittit Pater ſalutem daturum: ut merito quiſquis illum agnoſcit eſſe Deum, ſalutem inveniet in Deo Chriſto; quiſquis non recognoſcit eſſe Deum, ſalutem perdiderit, quam alibi niſi in Chriſto Deo invenire non poterit. Denique cap. 30. de utroque genere Hæreticorum, tum qui Filium Patrem dicunt, tum qui Deum illum eſſe negant, locutus, non minus vere quam ſcite & eleganter addit, *Revera quaſi inter duos latrones crucifigitur Dominus, quomodo fixus aliquando eſt; & ita excipit Hæreticorum iſtorum ex utroque latere ſacrilega convitia.*

(6) Ad Origenem venio, qui, ſiquis alius veterum, liberiorem Theologiam ſecutus eſt; ut ipſum, Patrem (ſi vocabulo noſtratibus ſatis noto uti liceat) *Latitudinarium* jure merito dixeris. Et ille ipſe tamen Origenes de neceſſariis Chriſtianæ Fidei articulis ex profeſſo differens lib. 1. περὶ ἀρχῶν, iis & hunc de Filii Divinitate, idque inter primos, diſertis verbis annumerat. Locus notatu dignus eſt, quem propterea, ut ut polixum, deſcribere hic non gravabor, ex Apologia Pamphili Martyris. *Cum multi ſunt, qui ſe putant ſcire quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diverſa prioribus ſentiant; ſervetur vero Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & uſque ad præſens in Eccleſiis permanens, illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica traditione diſcordat. Illud tamen ſcire oportet, quoniam S. Apoſtoli Fidem Chriſti prædicantes de quibuſdam quidem, quæcunque neceſ-*

Inter opera Hieron. Tom. 9. p. 115, 116. Edit. Vict.

ſaria

ſaria crediderunt omnibus credentibus, etiam his qui pigriores erga inquiſitionem Divinæ ſcientiæ videbantur, manifeſtiſſime tradiderunt; rationem ſcilicet aſſertionis eorum relinquentes ab his inquirendam, qui Spiritus dona excellentia, & præcipue ſermonis ſapientiæ & ſcientiæ per ipſum Spiritum S. percipere merebantur. De aliis vero dixerunt quidem quia ſint, quomodo autem & unde ſint ſiluerunt profecto; ut ſtudioſiores quique ex poſteris ſuis amatores ſapientiæ & ſcientiæ exercitium habere poſſent, in quo ingenii ſui fructum oſtendere valerent, hi videlicet, qui dignos ſe & capaces ſapientiæ præpararent. Species vero eorum quæ per prædicationem Apoſtolicam manifeſte traduntur, iſta ſunt. Primo quod unus ſit Deus, qui omnia creavit atque compoſuit, quique ex nihilo fecit eſſe univerſa, &c. Et quod hic Deus in noviſſimis diebus, ſicut per Prophetas ſuos ante promiſerat, miſit Dominum Jeſum Chriſtum, &c. Tum deinde, quia Jeſus Chriſtus ipſe qui venit, ante omnem creaturam natus ex Patre eſt. Qui cum in omnium conditione Patri miniſtraſſet, per ipſum namque omnia facta ſunt, noviſſimis temporibus ſeipſum exinaniens, homo factus eſt: Incarnatus eſt, cum Deus eſſet, & homo factus, manſit quod Deus erat. Quibus verbis Origenes doctrinam de Filii Deitate partem eſſe dicit Eccleſiaſticæ prædicationis ab Apoſtolis ipſis traditæ, & in Eccleſiis uſque conſervatæ, & cum diverſi fuerint generis, quæ Apoſtoli docuerunt, hunc articulum reponit inter ea, quæ tamquam neceſſaria omnibus credentibus, etiam rudioribus, manifeſtiſſime tradiderunt.

In

Ib. p. 117. In eadem Apologia citatur Origenis liber in Epiſt. ad Tittum, in quo ad locum illum Apoſtoli cap. 3. v. 10. *Hæreticum hominem poſt trinam correptionem devita* hæc annotat. *Nomen Hæreſis, quantum ego deprehendere potui, etiam in Epiſt. Pauli Apoſt. ad Corinth. deſignatur hoc modo*, oportet enim hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant inter Vos. *Et iterum ad Galatas, inter opera carnis hæreſis quoque nomen aſcribitur, ſicut ait:* manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt Fornicatio, immunditia, impudicitia, Idololatria, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſcordiæ, Hæreſes, *&c.* Quæ & prædixi vobis, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. *Per quæ Cognoſcimus, quoniam ſicut hi qui fornicationibus & immunditiis atque impudicitiis & Idolorum cultibus maculati ſunt, regnum Dei non poſſidebunt, ita & hi qui in Hæreſin declinaverint. Propterea ergo ſecundum ſententiam ipſius (Apoſtoli) oportet nos ſicut reliqua mala quæ enumeraverat, ita nomen hæreſis devitare, neque cum talibus orationis ſocietate miſceri.* Deinde poſt pauca oſtendit Origenes, quinam pro Hæreticis habendi ſint, his verbis: *Quid vero ſit hæreticus homo, pro viribus noſtris, ſecundum quod ſentire poſſimus, deſcribamus. Omnis qui ſe Chriſto credere profitetur, & tamen alium Legis & Prophetarum, alium Evangeliorum Deum dicet, &c. Unum idemque ſentiendum eſt de eo, qui de Domino noſtro Jeſu Chriſto falſi aliquid ſenſerit, ſive ſecundum eos, qui dicunt eum ex Joſeph & Maria natum, ſicut Ebionitæ &*

* Valen-

* *Valentiniani; ſive ſecundum eos, qui primogenitum eum negant & totius creaturæ Deum, & Verbum & ſapientiam, quæ eſt initium viarum Dei, antequam aliquid fieret, ante ſæcula fundatam, atque ante omnes colles generatam, ſed hominem ſolum eum dicentes.* Certe his nihil clarius.

* Vid. Huetii notas in Orig. comment. p. 120.

(7) Dionyſius Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus celeberrimus, qui non multo poſt Origenem floruit, in Epiſt. adverſus Sabellianos, citante * Athanaſio, dogma de SS. Trinitate vocat τὸ σεμνότατον κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ; *auguſtiſſimam ſive religioſiſſimam prædicationem. Eccleſiæ Dei*, quam ſcil. vel minimum violare nefas ſit. Eos vero qui Filium Dei creaturam & factum quiddam eſſe audent affirmare, non modo Hæreſis, ſed & Maximæ blaſphemiæ arguit. Βλάσφημον οὖν (inquit) οὐ τὸ τυχὸν, μέγιστον μὲν οὖν χειροποίητον τρόπον τινὰ λέγειν τὸν κύριον· εἰ γὰρ γέγονεν υἱὸς, ἦν ὅτε οὐκ ἦν, ἀεὶ δὲ ἦν· i. e. *Blaſphemia igitur non vulgaris, ſed maxima habenda eſt, Dominum dicere quodammodo manufactum, ſi enim factus eſt Filius, erat igitur, quando ille non erat: atqui ille ſemper erat.* Certum eſt igitur Dionyſii ætate, Eccleſiam Romanam, omnium Eccleſiarum tunc temporis merito honoratiſſimam, articulum de æterna Filii divinitate creditu omnino neceſſarium judicaſſe, ac minime communionem coluiſſe cum iis, qui Chriſtum Deum non agnoſcerent, ſed creaturam illum eſſe dicerent.

* de Decret. Synod. Nic. Tom. 1. p. 275, 276.

(8) Infinitus ſim, ſi omnia omnium Primævorum Patrum dicta huc ſpectantia, in medium proferrem. Quare teſtimoniis jam adductis, ſolummodo

do hanc obſervationem generalem viſum eſt adjicere; nempe, in primis ſæculis inter Judæos & Chriſtianos controverſiam fuiſſe vehementer agitatam, de perſona Meſſiæ ſive Chriſti, Deus ne & homo, juxta Prophetarum vaticinia, is futurus eſſet, an Ψιλὸς ἄνθρωπος purus putus homo. Poſterius adfirmabant Judæi & Judaïzantes aliquot Chriſtiani; (iis, qui Chriſti Divinitatem adſtruebant, Ethnicam πολυθεότητα objectantes; (prius vero illud tanquam caput Fidei ac ſalutis ſuæ, ſtrenue propugnabant Chriſtiani omnes Catholici; adeo ut eos etiam qui cætera Jeſu Chriſti Fidem profitentes, tamen illud negarent, pro alienis ab Eccleſia Chriſtiana atque ad Synagogam tranſfugis habuerint. Nimirum perinde fere ipſis videbatur Jeſum pro Chriſto non agnoſcere, atque Deum eſſe ipſum negare.

Juſtino Martyri in Dial. cum Tryphone oſten-
(9) dere aggredienti, Meſſiam ſive Chriſtum à ſacris Vatibus prænunciatum, & Deum futurum, & ex Virgine hominem naſciturum, ſic occurrit Trypho. Τὸ γὰρ λέγειν σε προϋπάρχειν Θεὸν ὄντα πρὸ αἰώνων τοῦτον τὸν χριστὸν, εἶτα καὶ γεννηθῆναι ἄνθρωπον γενόμενον ὑπομεῖναι, καὶ ὅτι οὐκ ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου, οὐ μόνον παράδοξον δοκεῖ μοι εἶναι, ἀλλὰ καὶ μωρόν. i. *Nam quod ais praextitiſſe hunc Chriſtum Deum ante ſæcula, ac deinde naſci etiam hominem factum ſuſtinuiſſe, non modo Paradoxum & incredibile mihi videtur, verum etiam ſtultum.* Cui regerit Juſtinus, οἶδ᾽ ὅτι παράδοξος ὁ λόγος δοκεῖ εἶναι, καὶ μάλιστα τοῖς ἀπὸ τοῦ γένους ὑμῶν, οἵτινες τὰ τοῦ Θεοῦ οὔτε νοῆσαι οὔτε ποιῆσαι ποτὲ βεβούλησθε, ἀλλὰ τὰ τῶν διδασ-

κάλων ὑμῶν, ὡς αὐτὸς ὁ Θεὸς βοᾷ. i. e. *Scio incredibilem videri ſermonem iſtum, maxime hominibus veſtræ gentis, qui ea quæ Dei ſunt neque intelligere neque facere unquam voluiſtis, prout ipſe Deus vociferatur.* Origenes lib. I. contra p. 35. edit.
Celſ. reprehendit Epicureum iſtum quod in pro- Cantab.
ſopopæia ſua, qua Judæum inducit loquentem, decorum non ſervaſſet, verbis ſcil. Judæo ſuo affictis, quæ perſonæ ipſius minime congruerent, nempe his. *Meus vero Propheta Hieroſolymis olim cecinit, venturum Dei Filium, piorum Judicem, injuſtorum Punitorem.* Cauſam reprehenſionis mox hanc ſubdit. Ἰουδαῖος δὲ οὐκ ἂν ὁμολογήσαι ὅτι προφήτης τὶς εἶπεν ἥξειν Θεοῦ υἱόν· ὃ γὰρ λέγουσιν ἐστὶν, ὅτι ἥξει ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ πολλάκις γε ζητοῦσι πρὸς ἡμᾶς εὐθέως περὶ τοῦ υἱοῦ Θεοῦ, ὡς οὐδενὸς ὄντος τοιούτου, οὐδὲ προφητευθέντος. *Cæterum Judæus nunquam fateretur, Prophetam aliquem prædixiſſe, venturum Dei Filium; quod vero prædicant Judæi, hoc eſt, venturum Chriſtum Dei. Et quoties nobiſcum diſputant, ſtatim quærunt de Filio Dei, quaſi nuſquam apud Prophetas inveniantur quicquam hujuſmodi.* Idipſum rurſus exprobrat Celſo lib. 4. οὐκ οἶδε μὲν τό γε, ὅτι οὐ πάνυ τι Ἰουδαῖοι λέγουσι Θεὸν ὄντα τὸν Χριστὸν καταβήσεσθαι ἢ Θεοῦ υἱόν. i. e. *Imo* p. 162.
illud quoque ignorat, Judæos nequaquam dicere, deſcenſurum Chriſtum qui Deus ſit, aut Dei Filius.

Sed magis appoſite ad obſervationem noſtram (10.)
ſcribit Tertullianus adv. Prax. ſub finem. *Cæterum Judaicæ Fidei iſta res, ſic unum Deum credere, ut Filium annumerare ei nolis, & poſt Filium, Spiritum. Quid enim erit inter nos & illos*

Digitized by Google

illos niſi differentia iſta? Quid opus Evangelii, quæ eſt ſubſtantia Novi Teſt. ſtatuens Legem & Prophetas uſque ad Johannem, ſi non exinde Pater & Filius & Spiritus tres crediti, unum Deum ſiſtunt? ſic Deus voluit novare Sacramentum, ut nove unus crederetur per Filium & Spiritum. Ut coram jam Deus in ſuis propriis nominibus & perſonis cognoſceretur, qui & retro per Filium & Spiritum prædicatus non intelligebatur. Viderint igitur Antichriſti *qui negant Patrem & Filium, &c.* Appoſitiſſima autem ſunt, quæ habet Novatianus lib. de Trin. cap. 23. ubi ad locum Johannis cap. 8. com. 14, 15. *Et ſi ego de me Teſtificor, verum eſt teſtimonium meum; quia ſcio unde venerim, & quo eam; vos ignoratis unde venerim, & quo eam; vos ſecundum carnem judicatis;* hæc annotat ſane egregia; *Ecce & hic illuc ſe dicit rediturum, unde ſe teſtificatur ante veniſſe: miſſum ſcil. de cœlo. Deſcendit ergo unde venit, quomodo illuc vadit, unde deſcendit. Ex quo ſi homo tantummodo Chriſtus eſſet, non inde veniſſet: veniendo autem unde homo venire non poteſt, Deum ſe oſtendit veniſſe. Sed enim hujus ipſius Deſcenſionis ignari & imperiti Judæi, Hæredes ſibi Hæreticos iſtos reddiderunt; quibus dicitur, vos ignoratis unde veniam, & quo eam: vos ſecundum carnem judicatis. Tam iſti quam Judæi, carnalem ſolum eſſe Chriſti Nativitatem tenentes, nihil aliud Chriſtum eſſe quam hominem crediderunt; non conſiderantes illud, quoniam cum de cœlo homo non potuerit venire, ut merito illuc poſſit redire, Deum eſſe, qui inde deſcenderit, unde homo venire non potuerit.*

Itaque

Digitized by Google

Itaque Auctor Epiſtolæ ad Heronem Diaconum, Ignatio adſcriptæ (quiſquis ille fuerit) in hoc ſaltem audiri meruit, quod hæreſin eorum qui Chriſti Divinitatem negant, tanquam Judaicam impietatem ac blaſphemiam condemnet his verbis: εἴ τις ἄνθρωπον ψιλὸν λέγει τὸν κύριον Ἰουδαῖος ἐστὶ Χριστοκτόνος, i. e. *Si quis hominem nudum dicit Dominum, Judæus eſt, Chriſti occiſor.* Conſimilia habet idem, ut videtur, Auctor in Epiſt. ad Antiochenos, ubi ipſos jubet, πᾶσαν Ἰουδαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἀποῤῥίψαι πλάνην. καὶ μήτε πλῆθος Θεῶν ἐπεισάγειν, μήτε τὸν Χριστὸν ἀρνεῖσθαι προφάσει τοῦ ἑνὸς Θεοῦ. i. e. *Omnem Judaicum & Gentilem errorem abjicere, & neque multitudinem Deorum introducere, Chriſtum prætextu unius Dei negare.* Et paucis interjectis addit: πᾶς οὖν ὅστις ἕνα καὶ μόνον παραγγέλλει Θεὸν, ἐπ' ἀναιρέσει τῆς τοῦ Χριστοῦ Θεότητος, ἐστὶ διάβολος καὶ ἐχθρὸς πάσης δικαιοσύνης. i. e. *Omnis igitur qui unum annuntiat Deum in interemptione Divinitatis Chriſti, Filius eſt Diaboli & inimicus omnis juſtitiæ.* (11.)

Denique ſenſum hic Primævæ Eccleſiæ Catholicæ optime, pro more ſuo, expreſſit magnus Athanaſius in Orat. cont. Gregales Sabellii non procul ab initio: Πολλὰ καὶ μεγάλα, inquit, κατὰ τῶν εἰδωλολατρούντων ἔχουσι λέγειν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ δίκαια λέγουσι, κατηγοροῦντες αὐτῶν τῇ κτίσει λατρευόντων παρὰ τὸν κτίσαντα· ἀλλ' οὐχ ὅτι δυσσέβειαν ἐλέγχουσι διὰ τοῦτο εὐσεβεῖν ὁμολογηθήσονται, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν, ἀρνούμενοι, καὶ τοῖς δι' αὐτοῦ τὸν πατέρα σεβομένοις ἐγκαλοῦντες πολυθεότητα· διόπερ ἐξεληλύθαμεν ἐξ Ἑλλήνων καὶ ἀφωρισμεθα πρὸς τὸ μὴ ταῖς ἀκαθάρτοις εἰδωλολατρείαις ἀναμίγνυσθαι· ἐξεληλύθαμεν (12.)

δὲ καὶ ἐκ τῆς τῶν Ἰουδαίων βλασφημίας, τὸν υἱὸν ὁμολογήσαντες τοῦ Θεοῦ. i. e. *Multa & magnifica habent Judæi, quæ contra Idololatras dicant, & juſta dicunt, cum eos execrantur, quod creaturæ potius quam Creatori inſerviant. Sed tamen non ideo quia impietatem iſtam inceſſunt, pro piis ſunt habendi, dum Filium Dei, per quem omnia creata ſunt, inficiantur, iiſque qui per ipſum Patrem venerantur, pluralitatem Deorum objectant. Quapropter ab Ethnicis receſſimus & ſegregati ſumus, ne impuris Idololatriis admiſceremur. Diſceſſimus quoque à Judæorum Blaſphemia, dum Filium Dei agnoſcimus.* Deinde paucis interjectis addit: Χωριζόμεθα δὲ καὶ τῶν Ἰουδαϊζόντων καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐν Ἰουδαϊσμῷ παραφθειρόντων, οἱ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ Θεὸν ἀρνούμενοι, Θεὸν ἕνα παραπλησίως Ἰουδαίοις λέγουσι· οὐχ᾽ ὅτι μόνος ἀγέννητος, καὶ μόνος πηγὴ θεότητος, διὰ τοῦτο φάσκοντες αὐτὸν εἶναι μονὸν Θεὸν, ἀλλ᾽ ὡς ἄγονον υἱοῦ καὶ ἄκαρπον ζῶντος λόγου καὶ σοφίας ἀληθινῆς. i. e. *Disjungimur quoque à Judaizantibus, qui Chriſtianiſmum Judaiſmo corrumpunt, quique Deum ex Deo inficiantes, Deum unum itidem ut Judæi prædicant; non ideo dicentes ipſum ſolum eſſe Deum, quod ſolus ſit ingenitus & fons Deitatis, ſed quaſi Filio careret, & ſterilis ac vacuus eſſet* vivo *verbo ac ſapientia vera.* Quæ ſequuntur apud Athanaſium lectu ſane digniſſima ſunt, utpote in quibus ex loco Johannis Evangeliſtæ cap. 1. com. 1. & ex ipſa ratione egregie probat vir prope divinus, impoſſibile eſſe, ut Deus unus recte concipiatur ſenſu Judæorum & Judaïzantium Hæreticorum, hoc eſt ita unus ut ſit μονοπρόσωπος, cum neceſſe ſit, ut Deus, qui eſt mens æterna, in & apud ſe habeat λόγον ver-

verbum ſuum, idque non quale humanum eſt, ſed vivens ac ſubſiſtens: quod eo ipſo quod verbum ſit vivens ac ſubſiſtens, perſona ſit; & quod Verbum ex Deo Patre ſit, Divina Perſona ſit à Patre diſtincta: & tamen eo quod Verbum ſit in Patre & Patris Verbum, unus ſit cum Patre Deus. Sed iſta non ſunt hujus loci.

Cæterum ad Judæorum de Meſſia ſententiam (13.)
quod attinet, priuſquam hoc caput claudam, non abs re fortaſſe erit ὡς ἐν παρόδῳ notaſſe ipſorum quidem Prophetas paſſim in ſcriptis ſuis non obſcure ſignificaſſe, Meſſiam ſive Chriſtum Deum ſimul & hominem futurum, prout inter veteres ab Juſtino Martyre in Dial. cum Tryph. Judæo pluribus oſtenſum eſt. Neque hoc prorſus ignoraſſe perſpicaciores nonnullos ex Hebræorum magiſtris, abunde demonſtravit nobiliſſimus & doctiſſimus Pleſſiaci Dominus in lib. de ver. Rel. Chriſt. cap. 28. Nihilominus conſtat, Judæos, etiam Chriſti temporibus, maximam partem, πτωχῶς καὶ ταπεινῶς humiliter admodum atque abjecte de Meſſia ſuo ſenſiſſe, nihil aliud quam hominem ipſum futurum exiſtimantes. Quippe legimus Matth. 22. com. 42. Sanctiſſimum Jeſum noſtrum captioſos Phariſæos capere volentem, ita ipſos interrogaſſe: *Quid vobis videtur de Chriſto illo? cujus Filius eſt?* Reſpondiſſe vero Phariſæos, *Davidis filius*; (quippe Meſſiam expectabant, qui purus putus eſſet Davidis filius, de Filio Dei ne ſomniarunt quidem) deinde Dominum urſiſſe ipſos hoc ænigmate com. 43, 44, 45. *Quomodo ergo David per Spiritum vocat eum Dominum dicens: dixit Dominus Domino meo, &c. Si ergo*

David

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Digitized by Google

David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus eſt? Atque huic quæſtioni reſpondere potuiſſe è Phariſæis neminem com. 46. At certe ſi Phariſæi de Meſſiæ divinitate quicquam cogitaſſent, hujus ænigmatis ſolutio in promptu iis fuiſſet; dicere enim potuiſſent, Chriſtum Davidis quidem filium futurum, quod ad carnem attinet, ipſius vero Dominum, ſi natura ejus divina reſpiciatur.

Hæc autem Judæorum ſententia dubio procul originem habuit à craſſo & carnali illo Meſſiæ conceptu, quem Gens carni terræque affixa in animo ſibi formaverat. Expectabant enim pro Meſſia regem quendam glorioſum, vi & opibus & armis præpollentem, qui ſceptrum ſuum adeoque Judaicam Gentem ſuper omnia orbis terrarum imperia eveheret, devictiſque omnibus populi ſui hoſtibus, Romaque imprimis ſuperba ſede ſua dominatrice dejecta, ejus loco Hieroſolymas, velut totius mundi metropolin, conſtitueret. Meſſiæ autem, qui talis eſſet, quid opus erat divinitate? Iſta certe omnia à Cyro, Alexandro, aut Cæſare aliquo, adſpirante Dei providentia, præſtari poterant. Quid quod mundanum hujuſmodi imperium Deo prorſus indignum erat? Nihil itaque mirum, ſi talia de Meſſia cogitantes Judæi, Divinam in ipſo naturam nullam agnoverint.

(14.) Verum enim vero admirationem plane omnem excedit, inter Chriſtianos, de Chriſto ſuo longe ſanctiora ac ſublimiora per Evangelium clariſſime edoctos, vel hodie reperiri, vel unquam repertos fuiſſe, qui nudum ipſum hominem aut meram eſſe creaturam ſuſpicarentur. Ut enim taceam

ceam N. T. loca, quæ θεολογίαν ejus immediate reſpiciunt, in quibus ſcil. Dei Filius & Deus ante ſæcula, per quem omnia facta ſint, prædicatur; (loca ſane tot ac tam diſerta, ut dedita opera cæcutiat neceſſe ſit, qui eorum lucem non videat) etiam ea, quæ de οἰκονομίᾳ ejus dicuntur, quæque ad ipſius ſive officium ſive honorem pertinent, qua Meſſias, Chriſtus & Mediator noſter eſt, certe pluſquam hominem aut creaturam ſonant. Οἰκονομία quæ ipſi tribuitur θεολογίαν neceſſario (ut loquuntur (præſupponit, ipſamque omnino ſtatuit. Quid enim? Meſſiam ſive Chriſtum prædicant ſacræ noſtræ literæ, & credere nos profitemur omnes, qui ſit animarum ſoſpitator; qui nobis ſit *Sapientia*, *Juſtitia*, *ſanctificatio*, *ac redemptio*, hoc eſt, nos ſapientes, juſtos, ſanctos ac tandem perfecte beatos efficiat; qui preces ſuorum ubivis ſacroſanctum ejus nomen invocantium illico exaudiat, adeoque omnipræſens, omniſcius, & καρδιογνώστης ſit; qui Eccleſiæ ſuæ per univerſum terrarum orbem diſſeminatæ, ſemper præſto ſit, ac vi ſua omnipotente ita eam tueatur ac protegat, ut contra ipſam nihil Terræ poteſtates, nihil inferorum portæ quicquam valeant; qui Deo Patri σύνθρονος & in eadem ſede collocatus ſit, non modo ab omnibus nobis humi repentibus, ſed ab ipſis Angelis atque Archangelis atque univerſo orbe ſupercæleſti Divino cultu adorandus; qui denique in exitu mundi, immenſa gloria ac majeſtate refulgens, Angelis Miniſtris ſtipatus, veniet orbem judicaturus, non modo facta omnia, ſed & cordis ſecreta omnium, quotquot unquam fuere, hominum in lucem proditurus, inimicos ſuos ad

Tartarum uſque relegaturus, ipſi vero credentes, legique ipſius obſequentes, non opibus, non honoribus, non voluptatibus terrenis, ſed cœleſti gloria vitaque ipſa æterna donaturus. Hæccine omnia in purum putum hominem aut creaturam aliquam poſſe competere? Fidenter dico, qui ita ſentiat, non modo contra Fidem, ſed & rationem ipſam inſanire. Verum hæc obiter; è diverticulo in viam redeo.

Sat multis jam, ut arbitror, Veterum teſtimoniis temerariam Epiſcopii aſſertionem obruimus; ad alia igitur nunc progrediamur.

CAP. II.

De iis qui primo Chriſtianiſmi ſæculo doctrinam Evangelii de Chriſto θεανθρώπῳ *impugnarunt.*

(1.) AD Hiſtoriam Eccleſiaſticam accedimus, quam quiſquis conſuluerit, is mirabitur, nullus dubito, qua fiducia Epiſcopius adfirmare potuerit, *In primitivis Eccleſiis, quæ ab ipſis uſque Apoſtolorum temporibus, ſaltem per tria integra ſæcula fuerunt, Fidem, ac profeſſionem ſpecialis iſtius modi Filiationis Jeſu Chriſti* (quo nempe ante omnia ſæcula Filius Dei & Deus ſtatuitur) *ad ſalutem neceſſariam non fuiſſe judicatam.* Certe enim hæc ejus aſſertio fidei hiſtoriæ omnis Eccleſiaſticæ repugnat. Quod ut manifeſtum fiat, repe-

Digitized by Google

repetendum eſt hic, quod hujus Diſſertationis initio præmonuimus, nempe Primævam Eccleſiam haud alia certiori ratione declarare potuiſſe judicium ſuum de neceſſitate credendi articulum aliquem Religionis noſtræ, quam eos qui ipſum negarent, à communione ſua prorſus rejiciendo. Nimirum Anathema Eccleſiæ à Chriſtianis olim habitum fuit pro *ſummo futuri Judicii præjudicio*, ut Tertullianus * alicubi loquitur, adeoque quos extra parietes ſuos Eccleſia penitus ejecerat, ii, uſque dum reſipiſcerent ac pacem Eccleſiæ peterent, etiam extra ſtatum ſalutis fuiſſe judicabantur; juxta tritum illud, *Extra Eccleſiam nulla ſalus.* Ac profecto Epiſcopius ipſe, cum ſuam quæſtionem ita proponit, *An quintus iſte modus Filiationis Jeſu Chriſti, ad ſalutem ſcitu ac creditu neceſſarius ſit, iiſque qui illum negant, Anathema dicendum ſit?* eo ipſo non obſcure fatetur, Anathema alicui dicere ob dogmatis alicujus negationem tantundem eſſe atque dogma illud ad ſalutem ſcitu & creditu neceſſarium judicare & pronuntiare. Si itaque Primitivæ Eccleſiæ Anathema dixerunt iis, qui quintum iſtum modum Filiationis Jeſu Chriſti negarent; tum modum iſtum ad ſalutem ſcitu & creditu neceſſarium judicaſſe omnino cenſendæ ſunt, ipſo Epiſcopio fatente. Ex Hiſtoria autem Eccleſiaſtica liquido conſtat, neminem unquam per tria prima ſæcula negaſſe modum iſtum Filiationis Jeſu Chriſti, quo nempe ante omnia ſæcula ex ipſo Deo Patre genitus fuerit Deus ex Deo, quin ipſi propterea, niſi mature Palinodiam caneret, & ſuam ipſe hæreſin damnaret, Anathema dixerit Eccleſia, hoc eſt, com-

* Apol. c. 39.

communione ſua omni jinterdixerit, tanquam extraneo atque à corpore Chriſti alieno: id quod in hoc & ſequenti capite demonſtrandum ſuſcipimus.

(2.) Impietatis illius, quæ ſervatoris noſtri Divinitatem negat, principes & Architecti fuere Cerinthus & Ebion, qui in ipſo ævo Apoſtolico Chriſti Eccleſiam vexarunt. Hoc ſolum Cerinthi inter & Ebionis ſententiam de domino Jeſu diſcrimen erat, quod ille Jeſum à Chriſto ſeparabat, & Jeſum quidem merum fuiſſe hominem, Joſephi & Mariæ filium, ſtatuebat, in quem Chriſtus ex ſuperioribus deſcenderit poſt baptiſmum ejus, atque inſtante paſſione ab ipſo receſſerit, atque ad ſuum pleroma reverſus fuerit; Ebion vero (quippe nomen id hominis fuiſſe, qui in Aſia imprimis hæreſin ſuam ſparſit, quanquam aliter ſentiant viri quidam eruditi, infra oſtendemus) Jeſum eundem eſſe atque Chriſtum, & Jeſum Chriſtum, Joſephi & Mariæ filium, ab ipſo initio uſque ad vitæ exitum, nihil aliud quam hominem fuiſſe affirmabat. Quod diſcrimen ex Irenæo diſcimus, qui libro 1. cap. 25. Cerinthi dogmata his verbis explicat: *Cerinthus autem quidam in Aſia, non à primo Deo factum eſſe mundum docuit, ſed à virtute quadam valde ſeparata & diſtante ab ea Principalitate, quæ eſt ſuper univerſa, & ignorante eum, qui eſt ſuper omnia, Deum. Jeſum autem ſubjecit, non ex Virgine natum (impoſſibile enim hoc ei viſum eſt) fuiſſe autem eum Joſephi & Mariæ filium, ſimiliter ut reliqui omnes homines, & plus potuiſſe juſtitia & prudentia & ſapientia * præ omnibus: & poſt baptiſmum*

* Al. hominibus.

baptiſmum deſcendiſſe in eum Chriſtum, ab ea principalitate quæ eſt ſuper omnia, figura Columbæ; & tunc annuntiaſſe incognitum Patrem, & virtutes perfeciſſe; in fine autem revelaſſe iterum Chriſtum de Jeſu: & Jeſum paſſum eſſe & reſurrexiſſe, Chriſtum autem impaſſibilem perſeveraſſe, exiſtentem Spiritualem. Deinde capite proxime ſequenti in ipſo initio ſic de Ebionæis ſcribit: *Qui autem dicuntur Ebionæi, conſentiunt quidem mundum à Deo factum; ea autem quæ ſunt erga Dominum, non ſimiliter ut Cerinthus & Carpocrates opinantur*: Ubi ſi receptam lectionem ſequimur, duplicem differentiam manifeſte ſtatuit Irenæus inter Cerinthi & Ebionæorum placita, alteram de mundi creatione ſive de Deo Creatore, de Jeſu domino noſtro alteram. Cerinthus voluit mundum non à primo Deo, ſed à poteſtate aliqua ipſo inferiore, factum fuiſſe; Ebionæi vero ab ipſo primo Deo, ſummo omnium Principio, condita fuiſſe univerſa fatebantur. Rurſus Cerinthus docuit, Chriſtum neſcio quem, à ſumma illa Principalitate, quæ eſt ſuper mundi conditorem, in Jeſum poſt baptiſmum ejus ad tempus deſcendiſſe; at Ebionæi nullam ejuſmodi Principalitatem agnoverunt, proinde neque Chriſtum aliquem, qui ab illa Principalitate in Jeſum aliquando veniret. Quod ſi textum movendum velis, & cum viro doctiſſimo pro *non ſimiliter*, legendum *conſimiliter*, tum etiam ſenſus Irenæi erit, Ebionæos hactenus quidem conſimiliter Cerintho ſenſiſſe, quod Jeſum ex Joſepho & Maria nudum hominem natum fuiſſe docuerint, (quemadmodum quidem aliis locis ſupra à nobis adductis

adductis ipſe Irenæus teſtatur) quanquam alterum de Domino Cerinthi figmentum reſpuerent. Ac ſane quomodo potuerunt commentum illud de Chriſto aliquo, à Principalitate quæ eſt ſuper Mundi Conditorem in Jeſum deſcendente, recipere, qui mundum ab ipſo ſummo Deo conditum fuiſſe docerent? Hoc autem docuiſſe Ebionem, præter Irenæum, Tertullianus etiam aperte teſtatur de Præſcrip. adv. Hæreſ. cap. 48. his verbis, *Hujus (Cerinthi) ſucceſſor Hebion fuit, Cerintho non in omni parte conſentiens, quod à Deo dicat mundum, non ab Angelis factum.* Atque hæc de primis Ebionæis ſcripſerunt Irenæus & Tertullianus: Poſterior ætas duo vidit Ebionæorum genera, alios qui Domini noſtri tum Divinitatem tum ex Virgine nativitatem negabant; alios qui cum Chriſtum Deum eſſe inficiarentur, tamen ex Maria Virgine per Spiritum S. conceptum ac natum fuiſſe, cum Catholicis fatebantur, de quibus infra agemus.

(3.) Cæterum ad commune dogma quod attinet, Cerinthi & Ebionis, nempe Jeſum ſervatorem noſtrum hominem eſſe nudum, non verum Dei Filium ante omnia ſæcula ex ipſo Deo Patre natum; quam execrabile illud viſum fuerit Apoſtolicæ eique proximæ Eccleſiæ, quamque alieni ab Eccleſia Chriſti adeoque à ſalute per Chriſtum in primis ſæculis habiti fuerint, qui id ipſum docerent, jam ſupra ex Ignatii & Irenæi ſcriptis ſatis luculenter oſtendimus. Quibus & illud hic addendum, quod Hieronymus ex Veterum monumentis refert, *Johannem Apoſtolum Evangelium ſcripſiſſe, rogatum ab Aſiæ Epiſcopis, adverſus Cerinthum,*

Catal. Scrip. Eccl. in Johanne.

thum, alioſque hæreticos, & maxime tunc Ebionitarum dogma conſurgens, qui aſſerunt, Chriſtum ante Mariam non fuiſſe. Ac de Cerintho quidem cum Hieronymo conſentit Irenæus lib. 3. cap. 11. Ubi diſerte ſcribit, Johannem Apoſtolum, *voluiſſe per Evangelii annuntiationem auferre eum, qui à Cerintho inſeminatus erat hominibus errorem.* Unde colligere eſt, Epiſcopos Aſiæ (nempe earum partium in quibus Cerinthus & Ebion primum docuerunt) ſimulatque Hæreticos iſtos in Eccleſias ſuas irrupiſſe, ſeu irrepſiſſe potius, intellexiſſent, mox indicta Synodo, tanquam bonos H. E. l. 7. c. 27. paſtores ἐπὶ λυμεῶνας τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης *adverſus gregis Dominici vaſtatores* (ut de Concilio Antiocheno adverſus Paulum Samoſatenum congregato loquitur Euſebius) ſimul omnes conveniſſe; initiſque mutuis conſiliis, quo pacto hæreſes indies gliſcentes mature reprimerent, mox imploraſſe opem atque auxilium Johannis Apoſtoli tunc in vivis, qui hac occaſione, * ſimulque ut priorum Evangeliſtarum τὰ παραλειπόμενα ſuppleret, Evangelium ſuum conſcripſit; cujus initio Cerinthi & Ebionis aliorumque ejus ſæculi Hæreticorum deliramenta Apoſtolica ſua authoritate *circumſcripſit* (ut in loco proxime citato loquitur Irenæus) *& regulam veritatis deinceps in Eccleſia conſtituit.*

* Vide Hieronymum ubi ſupra.

(4.) Ac profecto quiſquis in primæ ætatis Hæreſiologia mediocriter verſatus, exordium Evangelii Johannis attente legerit, is ſtatim perſpiciat neceſſe eſt, Apoſtolum ibi Hæreticos iſtos omnes quaſi digito monſtraſſe, impiaque ipſorum dogmata gladio ſuo Apoſtolico transfigere. Divinam Servatoris noſtri naturam, adverſus Cerinthum & Ebi-

onem

onem adſtruit v. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Verbum erat Deus.* Erat Verbum in principio, nedum igitur ante Joſephum & Mariam, & Deus erat, non itaque Ψιλὸς ἄνθρωπος *purus putus homo.* Dogma Cerinthi & aliorum ante ipſum Hæreticorum de Creatione mundi reſpicit Evangeliſta v. 3. *Omnia per ipſum* (Verbum) *facta ſunt.* Scilicet Hæretici iſti, ut paulo ſuperius in hoc capite obſervatum eſt, dicebant, hunc mundum ab inferioribus poteſtatibus à ſummo Deo longe remotis ac prorſus alienis, idque ſummi Dei ingratiis conditum fuiſſe. Contra vero docet Evangeliſta, omnia per Verbum, qui apud Deum erat & Deus ipſe erat, facta fuiſſe. In eodem commate contra eoſdem Hæreticos addit. *Et abſque eo factum eſt nihil, quod factum fuit.* Quæ verba, qui intentionem Apoſtoli non attenderit, nihil aliud quam inanem ταυτολογίαν continere ſuſpicetur. Sed nimirum Hæretici iſti (ut recte Grotius) alium volebant opificem eorum quæ cernimus, ſive Mundi hujus aſpectabilis; alios rerum inviſibilium, & quæ ſuper hunc mundum ſunt, in ſuo quemque pleromate; nihil igitur eorum quæ facta ſunt, ex operibus τοῦ λόγου excipit Johannes. Rurſus eoſdem hæreticos manifeſtiſſime ferit Evangeliſta v. 10, 11. *In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit: * in ſua venit, & ſui ipſum non receperunt.* Scil. Cerinthi & aliorum omnium Hæreticorum, qui mundi hujus conditorem à ſummo Deo ſeparabant, hæc fuit notiſſima ſententia, Chriſtum Servatorem noſtrum à ſumma omnium Principalitate in hunc mundum veniſſe,

* Græ. εἰς τὰ ἴδια. i. e. rquam in domum ſuam Vide Joh. 16. 32. & 19. 27. Luc. 2, 49. & Nic. Fuller. in loc. miſc. S. lib 4. c. 17. & Act. 21. 6.

veniſſe tanquam in alienum opus; idque ut homines à dominio ac ſervitute conditoris univerſi, in neſcio quam libertatem (licentiam rectius dixeris) vindicaret. Adverſus hos docet Apoſtolus Dei verbum & Filium ſervatorem noſtrum, à Patre ſuo veniſſe in hunc mundum, ut in domum & opus ſuum, ab ipſo ſcil. conditum & factum, idque, ſicut mox ſequitur v. 12, 13. ut eos qui ipſum reciperent, in veram libertatem & adoptionem filiorum Dei aſſereret; quamquam ingrati homines, maximam partem, hunc Creatorem ac Redemptorem ſuum non agnoverint. Hanc eſſe veram ac genuinam Apoſtoli in verbis illis mentem ac ſententiam mihi perſuaſiſſimum eſt; atque adeo ita ea intellexit Irenæus lib. 3. cap. 11. Vide & Novatianum de Trin. cap. 14. Ubi citato loco hæc annotat: *Secundum autem Marcionem & eos qui ſimiles ſunt ei*, (nempe Cerinthum alioſque Marcionis præcurſores, quos præcoquos & abortivos Marcionitas vocat Tertullianus Adv. Marc. lib. 3. c. 8.) *neque mundus per eum factus eſt, neque in ſua venit, ſed in aliena.* Sic & lib. 5. cap. 18. ait Johannem in Evangelii ſui initio, *manifeſte oſtendere audire volentibus, id eſt aures habentibus, quoniam unus Deus Pater ſuper omnes, & unum verbum Dei per quod omnes, per quem omnia facta ſunt, & quoniam hic Mundus proprius ipſius & per ipſum factus eſt voluntate Patris & non per Angelos, neque per Apoſtaſiam & defectionem & ignorantiam*, &c. Porro contra Simonianos, Saturninianos, alioſque Docetas docet Apoſtolus, Verbum ſive Filium Dei vere incarnatum atque hominem factum fuiſſe v. 14. *Et Verbum caro factum eſt*

&

& habitavit inter nos, & ſpectavimus gloriam ejus, tanquam unigeniti à Patre &c. Quin & hac una ſententia omnes ſui ſæculi Hæreticos concluſit Evangeliſta, ſiquidem *ſecundum nullam ſententiam Hæreticorum Verbum Dei caro factum eſt*, ut vere dixit Irenæus loco jam ſæpius laudato nempe lib. 3. cap. 11. Nam Hæretici, quicunque de perſona Domini Jeſu tunc temporis falſi aliquid commenti ſunt, omnes (ut ſupra alicubi notavimus) in duas claſſes diſpertiri poſſunt. Altera erat Phantaſiaſtarum, qui manifeſtam in Servatore noſtro Divinitatem agnoſcentes, humanam ipſi naturam abſtulerunt, conjunctionem Dei cum homine divina Majeſtate prorſus indignam exiſtimantes. De quibus præclare ſcripſit Novatianus lib. de Trin. cap. 18. *Alii quoque Hæretici uſque adeo Chriſti manifeſtam amplexati ſunt Divinitatem, ut dixerint illum fuiſſe ſine carne, & totum illi ſuſceptum detraxerint hominem, ne decoquerent in illo Divini nominis poteſtatem, ſi humanam illi ſociaſſent, ut arbitrabantur, nativitatem. Quod tamen nos non probamus, ſed argumentum afferimus, uſque adeo Chriſtum eſſe Deum, ut quidam illum ſubtracto homine tantummodo putarint Deum.* Altera claſſis Hæreticorum, ex contraria parte, naturam in Jeſu noſtro tantummodo humanam agnoſcebant, ut Cerinthiani & Ebionæi. Utrinque autem verbum Dei carnem factum, h. e. Chriſtum Deum & hominem, negatum fuiſſe nimis manifeſtum eſt. Denique Hæreſim, quæ Cerinthi & Ebionis communis fuit, de obſervatione legis Moſaicæ tanquam ad ſalutem neceſſaria, in tranſcurſu (ut notavit

Tertullianus quoque notat Hæreticos iſtos *negaſſe Chriſtum in carne veniſſe, quoniam incredibile præſumpſerant Deum carnem factum.* Adverſ. Marc. lib. 3. c. 8.

notavit Grotius) confodit Apoſtolus v. 17. *Lex per Moſen data, gratia vero & veritas per Jeſum Chriſtum facta.*

Cæterum eoſdem Hæreticos in Epiſtola quoque prima manifeſte ferit Sanctus Apoſtolus, eoſque omnes uno nomine *Antichriſtos* vocat, ut ab Irenæo, Tertulliano, aliiſque veterum obſervatum fuit. Atque initium quidem Epiſtolæ omnino conforme eſt exordio Evangelii Johannis, ſiquidem in utroque ὁ θεολόγος magnum illud pietatis myſterium, de Deo in carne manifeſtato, pandit referatque, ſervatoris noſtri tum θεολογίαν tum οἰκονομίαν non exigua verborum pompa explicans. De Evangelio conſtat; Epiſtola autem ſic incipit: *Quod erat à principio, quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod ſpectavimus, & manus noſtræ contrectarunt de Verbo illo Vitæ; (nam Vita illa conſpicua facta eſt, & illam vidimus & teſtamur & annuntiamus vobis vitam illam æternam, quæ erat apud Patrem & conſpicua facta eſt nobis) Quod (inquam) vidimus & audivimus, id annuntiamus vobis, &c.* Ubi contra Docetas qui negabant ſervatorem noſtrum verum fuiſſe hominem, affirmat Johannes, ſe cæteroſque Apoſtolos τὸν λόγον τῆς ζωῆς verbum vitæ ſeu vivificum, & audiviſſe & ipſiſſimis oculis ſuis vidiſſe, & manibus quoque contrectaſſe; ſenſus omnes idoneos in teſtimonium vocans veræ ejus ἐνσαρκώσεως. Adverſus eos autem, qui Dominum Jeſum affirmabant merum fuiſſe hominem, docet Apoſtolus τὸν λόγον fuiſſe ἀπ' ἀρχῆς ab initio (ſcil. Creationis ut Gen. 1. v. 1. & Joh. 1. v. 1.) proinde non tum demum exiſtere cœpiſſe, cum ex (5.)

 Maria

Maria natus fuerit. Adverſus eoſdem itidem aſſerit τὴν ζωὴν, τὴν ζωὴν αἰώνιον vitam illam, vitam æternam (nempe τὸν λόγον rurſus, ut Jo. 1. 4. & 1. Joh. 5. 20.) fuiſſe prius πρὸς τὸν πατέρα apud Patrem,) (idem quod πρὸς Θεὸν Joh. 1. 1.) poſtea vero, in aſſumpta ſcil. carne conſpicuum fuiſſe factum hominibus. Eſt hic hujus loci ſenſus ſimplex & apertus adeoque in veteri Eccleſia receptus, ut nos docet Tertullianus in libro adv. Praxean. cap. 15. Novitia autem interpretatio eorum, qui τὸν λόγον τῆς ζωῆς per Evangelium ſive doctrinam de vita immortali exponunt, ſane perabſurda eſt. Ut enim alia taceam, quæ huic commento repugnant, qualis, quæſo, erit hic ſenſus, Apoſtolos Evangelium non modo audiviſſe, ſed & hiſce oculis ſuis vidiſſe, hiſce manibus contrectaſſe? Cæterum quam ſibi mutuo conſonent exordium Evangelii Sancti Joannis & initium primæ ejuſdem Epiſtolæ, obſervatum eſt olim à viro magno Dionyſio Alexandrino in libro ſecundo περὶ ἐπαγγελιῶν his verbis * συνᾴδουσι μὲν γὰρ ἀλλήλοις τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἡ ἐπιστολή, ὁμοίως τε ἄρχονται· τὸ μὲν φησὶν, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· ἡ δὲ, ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς. τὸ μὲν φησὶ, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός. ἡ δὲ τὰ αὐτὰ σμικρῷ παρηλλαγμένα· ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς· καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη· ταῦτα γὰρ προανακρούεται, διατεινόμενος ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς ἐδήλωσε πρὸς τοὺς οὐκ ἐν σαρκὶ φάσκοντας ἐληλυθέναι τὸν κύριον. διὸ καὶ συνῆψεν ἐπιμελῶς, καὶ ὃ ἑωράκαμεν μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἥτις ἦν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν· ὃ ἑωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν, ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν· ἔχε-

* Apud Euſeb. Ec. Hiſt. lib. 7. cap. 25. p. 275. Edit. Valeſii.

ται αὐτοῦ καὶ τῆς προθέσεως οὐκ ἀφίσταται. i. e. *Nam Evangelium & Epiſtola ſibi mutuo conſonant, & eodem ordiuntur modo. Sic enim incipit Evangelium : In principio erat verbum. Epiſtola vero: Quod fuit ab initio. In illo dicitur : Et verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis. Et vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti à Patre. Hæc vero eadem habet, paululum immutata : Quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectaverunt, de Verbo vitæ : & vita manifeſtata eſt. Hæc enim ille veluti modulationis proludia præmittit, adverſus eos qui Dominum in Carne adveniſſe negabant, ut in ſequentibus oſtendit. Quamobrem de induſtria ſubjunxit : Et quod vidimus teſtamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis. Quod vidimus & audivimus, annuntiamus vobis. Adeo totus ex ſe ipſe pendet, & à propoſitionibus ſuis ne latum quidem unguem diſcedit.*

In capite ſecundo ejuſdem Epiſtolæ, poſtquam fideles monuiſſet Apoſtolus, multos jam tum fuiſſe Antichriſtos, eoſque ex ipſo Apoſtolicæ Eccleſiæ gremio profectos v. 18, 19. (Antichriſtos autem vocat Hæreticos, qui de perſona Jeſu Chriſti falſa atque impia docuerunt) deinde eorum aliquos ſuis propriis characteribus deſignat v. 22. 23. *Quis eſt mendax, niſi qui negat Jeſum eſſe Chriſtum? hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem & Filium ; omnis qui negat Filium, nec Patrem habet.* Inter primi ſæculi Hæreticos, Chriſtianum nomen ementientes, fuere (quod mirum videatur) qui Jeſum eſſe Chriſtum negabant. Nimirum Cerinthiani, ut initio hujus capitis ex Ire-

næo oſtendimus, Jeſum à Chriſto ſeparabant, alium eſſe Jeſum, alium Chriſtum docentes. Unde Epiphanius Hæreſ. 28. quæ eſt Cerinthianorum, diſerte teſtatur, docuiſſe ipſos, οὐ τ᾽ Ἰησοῦν εἶναι Χριστὸν, *Jeſum minime eſſe Chriſtum.* In hos Hæreticos directa fuiſſe hæc Johannis verba, *Quis eſt mendax, niſi qui negat Jeſum eſſe Chriſtum?* ut & illa cap. 5. v. 1. *Omnis qui credit, quod Jeſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt,* nos docet optimus Apoſtoli interpres Irenæus lib. 3. cap. 18. Ac profecto alios in quos loca iſta aptius quadrent, fruſtra quæſiveris. Nam de profeſſis Religionis noſtræ adverſariis, qui negarent Jeſum eſſe Chriſtum ſive Meſſiam à Prophetis prænuntiatum, aliumque Meſſiam expectandum docerent, non loqui Apoſtolum, ſed de Pſeudoprophetis ſub Chriſtianæ profeſſionis larva fallentibus, ex contextu apertiſſimum eſt. Sequentia Apoſtoli verba; *Hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem & Filium; omnis qui negat Filium, nec Patrem habet;* commune Cerinthi & Ebionis dogma ſatis manifeſte perſtringunt. Nam illi ambo Jeſum eſſe verum Dei Filium ante Mariam adeoque ante res omnes creatas ex Deo Patre natum, omnino negabant; ac proinde, Apoſtolo judice, neque Deum Patrem revera confeſſi ſunt; ſiquidem à revelato Evangelio, nemo poteſt Deum Patrem rite colere aut credere, niſi qui Deum Filium ſimul amplectatur.

(7.) Rurſus in quarto Epiſtolæ capite com. 1. contra Hæreticos ſui temporis Chriſtianos munit Chriſti Apoſtolus his verbis: *Dilecti ne cuivis Spiritui credite, ſed probate Spiritus, an ex Deo ſint: nam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mun-*

dum

dum. In ſequentibus vero duo κριτήρια proponit, quibus Pſeudoprophetæ iſti dignoſcerentur; quorum alterum ad Docetas manifeſte pertinet, ad Cerinthianos & Ebionæos alterum. Docetæ indicantur v. 2, 3. *In hoc cognoſcite Dei Spiritum, omnis Spiritus qui confitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt. Omnis vero Spiritus, qui non confitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo non eſt; ſed hic eſt ille Spiritus Antichriſti, quem audiſtis venturum fuiſſe, & qui jam nunc in mundo eſt.* In quem Apoſtoli locum ἀξιόπιστον habemus Interpretem, nempe Polycarpum Johannis diſcipulum, qui in Epiſt. ad Philippenſes, partem loci poſteriorem citat, eamque non de apertis Chriſtianiſmi hoſtibus, qui negarent Jeſum eſſe verum Meſſiam, eo ſcil. quod in carne h. e. ſtatu humili veniſſet, (ut Apoſtolum perperam omnino intellexit Grotius) ſed de Hæreticis Chriſtianum nomen profeſſis diſerte exponit. Nam poſtquam ibi Philippenſes adhortatus fuiſſet vir Apoſtolicus ut Domino Jeſu cum timore & omni reverentia ſervirent, continuo ſubdit: ζηλωταὶ περὶ τὸ καλὸν, ἀπεχόμενοι σκανδάλων, καὶ τῶν ψευδαδέλφων, καὶ τῶν ἐν ὑποκρίσει φερόντων τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου, οἵτινες ἀποπλανῶσι κενοὺς ἀνθρώπους· πᾶς γὰρ ὃς ἂν μὴ ὁμολογῇ Ἰεσοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι, ἀντίχριστός ἐστι· καὶ ὃς ἂν μὴ ὁμολογῇ τὸ μαρτύριον τοῦ σταυροῦ, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστί. i.e. juxta veterem vulgatum. Interpretem. *Zelantes bona, abſtinentes à ſcandalis, & falſis fratribus, & qui in hypocriſi portant nomen Domini, qui aberrare faciunt inanes homines.* Omnis enim qui non confitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, Antichriſtus eſt; *& qui*

non confitetur Martyrium Crucis, ex Diabolo eſt. Itaque falſi erant fratres, Chriſtianum nomen præ ſe ferentes, qui negabant Jeſum Chriſtum in carne veniſſe. Quod etiam ſatis manifeſtum eſt, ex ſcopo Johannis Apoſtoli, notas & indicia tradentis, quibus Pſeudoprophetas iſtos ab orthodoxis Doctoribus fideles diſcernerent. Quid enim notis opus erat, ad dignoſcendos apertos & profeſſos Religionis Chriſtianæ hoſtes? Quinam vero fuerint Hæretici iſti, Chriſtianiſmum profeſſi, qui negarent Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, jam aliquoties monuimus. Scilicet Menander, Saturninus, aliique Docetæ primæ ætatis (quorum hæreſim renovavit Marcion, tum cum Polycarpus iſta ſcriberet) omnino negabant Dominum noſtrum in vera carne humana veniſſe in hunc mundum, aut vere paſſum & crucifixum fuiſſe, adeoque ut loquitur Polycarpus, Martyrium crucis nequaquam confeſſi ſunt.

(1.) Quam hæreſim & alter quoque Johannis diſcipulus & familiaris Ignatius paſſim transfigit in Epiſtolis, ſuis maxime vero in illa ad Smyrnæos, quæ fere tota in pernicioſum illud dogma collimat. Τί γάρ με (inquit ibidem) ὠφελεῖ τις εἰ ἐμὲ ἐπαινεῖ τὸν δὲ κύριόν μου βλασφημεῖ μὴ ὁμολογῶν αὐτὸν σαρκοφόρον; ὁ δὲ τοῦτο μὴ λέγων, τελείως αὐτὸν ἀπήρνηται ὢν νεκροφόρος. i.e. Secundum Interpretem latinum Uſſerianum, *Quid enim juvat me quis, ſi me laudat, Dominum autem meum blaſphemat, non confitens ipſum carniferum? Qui autem hoc non dicit, ipſum perfecte abnegavit, exiſtens mortifier.* Ubi quis non videt hoc Ignatii, *non confiteri Dominum* σαρκοφόρον *carniferum*, plane idem eſſe quod illud Johannis *non confiteri Jeſum Chriſtum* ἐν σαρκὶ

Edit. Voſ. p. 4.

κὶ ἐληλυθότα qui in carne venit, ſeu *in carne veniſſe?* In eadem vero Epiſtola paulo ſuperius Docetarum hæreſim Catholicæ doctrinæ oppoſitam explicarat Ignatius his verbis: *ἢ ἀληθῶς ἔπαθεν, ὡς ἢ ἀληθῶς ἀνέςησεν ἑαυτὸν, ἐχ᾽ ὥσπερ ἄπιςοί τινες λέγεσιν τὸ δοκεῖν αὐτὸν πεπονθέναι, αὐτοὶ τὸ δοκεῖν ὄντες. Et vere paſſus eſt (Dominus) ut & vere reſuſcitavit ſeipſum. Non quemadmodum infideles quidam dicunt, ſecundum videri ipſum paſſum eſſe, ipſi ſecundum videri exiſtentes.* Senſus eſt, qui docent Dominum noſtrum in Phantaſmate & ſpecie tantum hominem factum & paſſum fuiſſe, ipſi quidem in Phantaſmate & ſpecie tantum Chriſtiani habendi ſunt. Mox pauculis interjectis Phantaſiaſtas iſtos refellit, ex illuſtri hiſtoria de Jeſu poſt reſurrectionem diſcipulis ſuis, ac Thomæ imprimis, corpus ſuum atque infixa ipſi vulnera contrectanda exhibente. Ad quam hiſtoriam hæc annotat: *καὶ εὐθὺς αὐτῦ ἥψαντο ἢ ἐπίςευσαν, κρατηθέντες τῇ σαρκὶ αὐτῦ ἢ τῷ πνεύματι.* i.e. *Et confeſtim ipſum tetigerunt, & crediderunt convicti carne ipſius & Spiritu.* Hoc eſt, eo experimento convicti, Dominum Jeſum & verum hominem & verum eſſe Deum crediderunt. Nam *πνεῦμα* Spiritus in Chriſto, præſertim ubi carni opponitur, ejus *τὴν θείαν φύσιν* apud primæ ætatis ſcriptores ſignificat, ut alibi oſtendimus. Scilicet alludit manifeſte Ignatius ad confeſſionem Thomæ poſt viſa & contrectata Chriſti vulnera in has voces erumpentis, *ὁ κύριός μυ ἢ ὁ Θεός μυ mi Domine & mi Deus.* Jo. 20. v. 28. Mox Hæreticos iſtos vir Sanctus vocat *τὰ θηρία ἀνθρωπόμορφα* beſtias Anthropomorphas, ſignificans, quod contra manifeſtam veritatem docuerint, Dominum noſtrum in

p. 2.
p. 3.
Def. Fid. Nic. Sect. 1. c. 2. §. 5.

Digitized by Google

phantaſmate tantum fuiſſe hominem, dignos fuiſſe, qui ipſi non pro hominibus ratione præditis, ſed pro indutis forma hominum belluis, haberentur. Denique de iiſdem notat, quod à Cœna Domini
p. 5. prorſus abſtinuerint διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα εἶναι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἡμῶν παθοῦσαν. *Quod non confiterentur Euchariſtiam carnem eſſe Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, pro peccatis noſtris paſſam.* Hoc eſt, non crediderunt Dominum verum hominem factum atque in cruce vere paſſum fuiſſe, (quod Polycarpo eſt *non confiteri Martyrium Crucis*) ac proinde Paſſionis Dominicæ memoriam celebrare noluerunt. Hæc duorum Johannis diſcipulorum luculentiſſima teſtimonia dubitare nos non ſinunt, quin Pſeudoprophetæ & Antichriſti, quos negaſſe dicit Apoſtolus Chriſtum in carne veniſſe, haud alii fuerint, quam Menander, Saturninus, Baſilides cæterique primi ſæculi Phantaſiaſtæ. Atque hos ſane in loco illo Apoſtolum ſignificaſſe, poſt Ignatium & Polycarpum notarunt Irenæus, Tertullianus, vetereſque, qui Apoſtolicæ ætati viciniores fuere, pene omnes.

(9.) Cum Apoſtolo noſtro progrediamur, qui poſt aliqua in eodem capite, deinde alteram de perſona Chriſti hæreſim, Docetarum deliramento contrariam, ſuo etiam χαρακτηρισμῷ deſignat v. 15. *Quiſquis confeſſus fuerit Jeſum eſſe Filium Dei, Deus in eo habitat & ipſe in Deo.* Intelligendum relinquitur quod in priori nota expreſſum eſt, membrum oppoſitum. *Quiſquis vero confeſſus non fuerit, Jeſum eſſe Filium Dei, Deus in eo non habitat, neque ipſe in Deo.* Non eſt autem dubi-

dubitandum, quin Apoſtolus his verbis confeſſionem exigat illius Filii Dei, quem ipſe ex parte ſupra in hac Epiſtola prædicaverat, & plenius in Evangelio ſuo declarat, nempe Filii Dei, qui ſit Dei Patris λόγος, qui in principio erat, & apud Deum erat, & Deus ipſe erat, per quem omnia facta ſunt, &c. Quibus elogiis verum & proprium Dei Filium, ante omnem creaturam ex ipſo Deo Patre natum, ſignificari Adverſarii quibuſcum nobis nunc controverſia eſt, non diffitentur, atque omnibus, qui in meridiana luce non cæcutiunt, manifeſtiſſimum eſt. Hujuſmodi vero Dei Filium Jeſum noſtrum eſſe, non confeſſus eſt Cerinthus, neque poſt ipſum Ebion, utroque docente, Jeſum merum eſſe hominem, qui ante Mariam non extiterit; proinde utrique, Apoſtoli ſententia, à Deo alieni erant. Et quia præ aliis maxime tunc creſceret Cérinthi hæreſis, ideo Apoſtolus fidem illam, qua creditur Jeſum eſſe Dei Filium, paſſim in hac Epiſtola commendat, urget, atque inculcat. Vide præter loca jam allata etiam cap. 3. v. 23. & 5. v. 5. 10, 11, 12, 13, 20 Hæ autem notæ, nempe quæ in hoc quarto & in ſecundo hujus Epiſtolæ capite traduntur, Fidelibus Apoſtolicæ ætatis omnino ſufficiebant, ad Hæreticos omnes, quicunque tunc temporis de perſona ſervatoris noſtri falſa atque impia docuerunt, diſcernendos. Earum hæc eſt ſumma, omnem Doctorem qui confeſſus fuerit unum Jeſum Chriſtum, verum Dei Filium, propter hominum ſalutem vere hominem factum, ex Deo eſſe; (nimirum ea parte, qua id confitetur ac docet, ut recte Eſtius) contra, pro Pſeudopropheta atque Anti-

Digitized by Google

Antichriſto habendum eſſe, quiſquis hoc confeſſus non fuerit. Sed iis notis maxime inſiſtit Apoſtolus, quæ Hæreticos deſignent, qui ſervatorem noſtrum vel verum hominem, vel verum eſſe Deum negarent; ut notavit Tertullianus de Præſcrip. adv. Hæreſ. c. 43. his verbis: *In Epiſtola eos maxime Antichriſtos vocat* (Johannes) *qui Chriſtum negarent in carne veniſſe, & qui non putarent Jeſum eſſe Filium Dei: Illud Marcion,* (& ante eum Menander, Saturninus, & alii) *hoc Hebion vindicavit.* Hæc autem ideo fuſius perſecutus ſum, quod hinc non modo ex antiquiſſimorum Patrum monumentis, ſed etiam ex ſcriptis Apoſtolicis omnibus liqueat, fuiſſe in ipſo Apoſtolorum ævo, qui Chriſti Domini noſtri Divinitatem negarent, quique eo nomine pro Hæreticis adeoque pro Antichriſtis (tantum aberat, ut fratres & vera Eccleſiæ membra cenſerentur) ab Apoſtolis habiti fuerint. Præterea hinc quoque clare elucet, doctrinam de Filii Dei ἐνσαρκώσει ſive de Chriſto θεανθρώπῳ vero Deo & vero homine, ut à naſcente Evangelio, varie à variis Hæreticis impugnata fuit, ita ab Eccleſiæ veris Paſtoribus modis omnibus omnique ſtudio, tanquam Fidei Chriſtianæ caput ac fundamentum ipſum, religioſiſſime ſemper conſervatam & cuſtoditam fuiſſe.

(10.) Ac de Hæreticis ἀρνησιθέοις primi ſæculi, nempe Cerinthianis & Ebionæis, deſinerem ulterius loqui niſi Auctor impii libelli, *Irenicum Irenicorum* inſcripti, prodigioſum quoddam de Ebionæis commentum prodidiſſet, quod à nobis neutiquam prætermitti debet. Si enim vera ſunt, quæ Auctor ille ut probet nervis omnibus contendit, non mo-

do

Digitized by Google

do de neceſſitate Articuli de ſervatoris noſtri Divinitate, ſed etiam de ipſa ejus veritate defendenda actum plane erit; atque Ebionæi, ſaltem minores, adeo Hæretici non fuerunt, ut hos ſolos Apoſtolicæ de Chriſto doctrinæ ac traditionis fideles fuiſſe cuſtodes ſtatuendum ſit. Quippe fidenter affirmat, Ebionæos (eos ſcil. qui Chriſtum ex Virgine natum confitebantur, ſed Deum eſſe negabant) revera non alios fuiſſe, quam Nazaræos, ſive omnium primos & antiquiſſimos Chriſtianos Hieroſolymitanos, qui poſt acceptam Chriſti Fidem, Legis obſervationem retinuerunt, quique doctrinam de Chriſto Ψιλῷ ἀνθρώπῳ, quam ſcil. ab Apoſtolis edocti erant, religioſe conſervarunt atque ad poſteros tradiderunt; durante ipſorum Eccleſia uſque ad Adriani tempora, à quo patria expulſi fuere, atque exinde à cæteris Chriſtianis Ebionæi per contemptum appellati, ac pro Hæreticis habiti. Atque de hoc ſuo commento mirifice ſibi placet, ac multum gloriatur homo vaniſſimus, tanquam de traditione, ut loquitur, omnibus Catholicorum pro Divinitate Filii traditionibus longe antiquiore ac certiore. Irenic. p. 73. &. p. 111. & ſe 99.

Verum enim vero putidiſſimam hanc eſſe atquè impudentiſſimam Hæretici fabulam, ex iis quæ jam diximus, ſatis liquet. Ut enim ſacra oracula à nobis adducta ſileant, quis veterum, quis Apoſtolicorum Scriptorum, quos citavimus, de hac traditione vel fando inaudivit? Quis nobis contrariam traditionem ſuo teſtimonio non confirmavit? Quin etiam hæc tantopere venditata traditio ex Hiſtoria Eccleſiaſtica quam facillime, quam certiſſime refelli poteſt? Namque Euſebius diſerte (11.)

diſerte teſtatur, ſe ex veterum ſcriptis didiciſſe, omnes quindecim Epiſcopos, qui ex circumciſione erant, & Eccleſiæ Hieroſolymitanæ præfuerunt uſque ad Adriani tempora puram ac ſinceram Chriſti cognitionem amplexos fuiſſe. Sic enim de ipſis ſcribit Hiſt. Eccl. lib. 4. c. 5. *Eorum quidem Epiſcoporum tempora qui Hieroſolymis præfuerunt, nuſquam reperire potui. Omnes quippe brevi admodum tempore ſediſſe perhibentur. Illud autem ex veterum ſcriptorum Monumentis didici, ad illam uſque obſeſſionem Judæorum quæ imperante Adriano contigit, quindecim Epiſcopos continua ſucceſſione illi Eccleſiæ præfuiſſe*; οὓς πάντας ἑβραίους φασὶν ὄντας ἀνέκαθεν, τὴν γνῶσιν τοῦ Χριστοῦ γνησίως καταδέξασθαι, *quos omnes cum origine Hebræi fuerint, cognitionem Chriſti genuine ſuſcepiſſe memorant.* Hoc autem certe neutiquam de iis dixiſſet Euſebius, ſi ex Veteribus illis didiciſſet, ſenſiſſe ipſos de Chriſto idem quod Ebionæi, quippe quos propterea quod Chriſtum negarent eſſe Deum verbum ante ſæcula, impietatis condemnet, quin & à Diabolo in ditionem ſuam redactos pronuntiet. Ita enim de utroque genere Ebionæorum ſcribit Eccl. Hiſt. l. 3. c. 27. *Alios vero quos à Religione Chriſtiana malignus Dæmon prorſus dimovere non potuerat, alia ex parte infirmos eſſe deprehendens, in ditionem ſuam redegit. Hi ab Antiquis cognominati ſunt Ebionæi, quippe qui humiliter admodum atque abjecte de Chriſto ſentirent. Eum enim ſimplicem ac vulgarem, nec aliud quam hominem eſſe cenſebant, qui profectu virtutis juſtus factus fuiſſet, cæterum ex Viri cum Maria concubitu procreatum. Porro legis obſerva-*

Digitized by Google

obſervationem ſibi omnino neceſſariam ducebant, quaſi per ſolam in Chriſtum fidem, vitamque ex ea fide traductam, ſalutem conſequi non valerent. Alii ab his, eodem nomine nuncupati, abſurdam priorum ſententiam refugientes, Chriſtum quidem ex Virgine & ex Spiritu Sancto genitum eſſe non negant: οὐ μὴν ἔθ᾽ ὁμοίως καὶ οὗτοι προϋπάρχειν αὐτὸν, θεὸν λόγον ὄντα καὶ σοφίαν ὁμολογοῦντες, τῇ τῶν προτέρων περιετρέποντο δυσσεβείᾳ· μάλιστα ὅτε καὶ τὴν σωματικὴν περὶ τὸν νόμον λατρείαν ὁμοίως ἐκείνοις περιέπειν ἐσπούδαζον. i.e. *Sed & hi nihilominus cum itidem præextitiſſe ipſum, utpote Deum Verbum ac ſapientiam minime fateantur*, EADEM CUM PRIORIBUS IMPIETATE SUBVERSI SUNT: *cum præſertim corporales Legis cæremonias, perinde atque illi accurate cuſtodiant.* Certe ex collatis his duobus Euſebii locis clare liquet, Ebionæos illos poſteriores (quos minores Ebionæos vocat Nicephorus Eccl. Hiſt. l. 13. c. 13.) à primis Hieroſolymitanis Chriſtianis dupliciter diſcrepaſſe. 1 Ebionæi illi de Chriſto impie ſenſerunt, utpote Deum verbum ac ſapientiam ante carnis nativitatem ſubſtitiſſe ipſum minime confitentes; At primi Hieroſolymitani Chriſtiani cognitionem Chriſti genuine amplexi ſunt. 2 Ebionæi illi ritus Moſaicos urgebant, tanquam omnino obſervatu neceſſarios, & fidem Chriſti abſque eorum obſervatione ad ſalutem ſufficere negabant. Hoc de prioribus, ſive majoribus Ebionæis diſerte notat Euſebius, & minores quoque Ebionæos ὁμοίως ἐκείνοις perinde atque illos legis Moſaicæ ſtudioſos fuiſſe affirmat, adeoque in hoc impietatem ipſorum ex parte ſitam fuiſſe non obſcure ſignificat. Quippe ſenſus

Euſebii

Euſebii manifeſtus eſt, Ebionæos iſtos pernicioſum illud dogma, de abſoluta neceſſitate legem Moſaicam obſervandi, alteri illi impietati ſuæ, ſane maximæ ac per ſe nimis exitiali, qua nempe Chriſtum Deum negarent, inſuper adjeciſſe, adeoque non uno nomine impios atque à ſalute alienos fuiſſe. Atqui Hieroſolymitanis ſuis Chriſtianis, ut ut circumciſionem quoque & alia Moſis ritualia (pro more ſcil. ab ipſis Apoſtolis infirmitati ipſorum primitus conceſſo) obſervantibus, nullam impietatis dicam impingit Euſebius; quod ſcil. hi & de Chriſto recte ſenſerint atque ab aliis ex Gentibus Chriſtianis legis ritualis obſervationem neutiquam exigerent. Equidem ſi hoc feciſſent, decretum Concilii Hieroſolymitani, cui præfuit Jacobus primus ſedis illius Epiſcopus, palam oppugnaſſent. Non eſt quidem dubitandum quin Euſebius exiſtimaverit culpabiles fuiſſe Chriſtianos illos Hieroſolymitanos, eos ſaltem qui poſt everſum à Tito Templum vixere, quod non tandem viderint cultum ritualem, in lege Moſaica præſcriptum, prorſus abolitum fuiſſe. Propterea vero illos laudat, quod interim legalia iſta, quæ ipſi obſervarent, aliis Chriſtianis non obtruſerint, & alioqui Fidem Catholicam, & ſpeciatim illam ejus partem quæ ad Chriſti Domini noſtri perſonam ſpectat, ſincere amplexi fuerint.

(12.) Cæterum Euſebii teſtimonio de primitiva Eccleſia Hieroſolymitana ejuſque Epiſcopis, omnino conſentit lucemque adeo fæneratur graviſſimus Hiſtoricus Sulpicius Severus Sac. Hiſt. l. 2. c. 45. ubi de iiſdem ſic ſcribit: *Quia Chriſtiani ex Judæis potiſſimum putabantur (namque tum Hieroſolyma,*

roſolyma, non niſi ex circumciſione, habebat Eccleſia Sacerdotem) *militum cohortem cuſtodias in perpetuum agitare juſſit (Adrianus) quæ Judæos omnes Hieroſolymæ aditu arceret. Quod quidem Chriſtianæ Fidei proficiebat:* Quia tum pene omnes Chriſtum Deum, ſub Legis obſervatione, credebant. *Nimirum id Domino ordinante diſpoſitum, ut Legis ſervitus à libertate Fidei atque Eccleſiæ tolleretur.* Ubi *pene omnes* dixit, quod fuere etiam Hieroſolymæ tunc temporis Fideles ex Gentibus, licet numero pauciores, qui Chriſtum Deum abſque Legis obſervatione crederent. Cæterum quod de Hieroſolymitanis illis ex circumciſione Chriſtianis, ex Veteribus refert Euſebius, ipſos ſcil. *cognitionem ſive fidem Chriſti genuine ſuſcepiſſe*; idem de iiſdem (ſed paulo clarius) teſtatur hic Sulpicius, affirmans, quod *Chriſtum Deum credebant*. His certe nihil manifeſtius. Quare ſi Nazaræi, qui dicebantur, Hieroſolymitanorum ex circumciſione Chriſtianorum poſteri ac progenies fuere, (quod docti plerique omnes ſentiunt) & revera, ut ait Irenici Auctor, Chriſtum pro mero homine habuerunt; deſciviſſe ipſos ab Anteceſſorum ac Patrum ſuorum fide, omnino ſtatuendum eſt.

Verum ſublimius de Chriſto Domino noſtro Nazaræos quoque ſenſiſſe, magnis Auctoribus conſtat. Certe Philaſtrius nullam ipſis de Chriſti perſona hæreſim aſcribit. Auguſtinus vero in libro de Hæreſibus, poſtquam cap. 8. de Cerinthianis egerat, qui docerent, *carne circumcidi oportere, atque alia hujuſmodi legis præcepta ſervari; Jeſum hominem tantummodo fuiſſe*, &c. deinde (13.)

cap.

cap. 9, & 10. Nazaræorum & Ebionæorum dogmata ſic explicat: *Nazaræi cum Dei Filium confiteantur eſſe Chriſtum* (adeoque hactenus à Cerinthianis diſſentiant, qui illum pro homine tantum habent) *omnia tamen veteris legis* (in hoc cum Cerinthianis conſentientes) *obſervant, quæ Chriſtiani per Apoſtolicam traditionem non obſervare carnaliter, ſed Spiritualiter intelligere didicerunt. Hebionæi Chriſtum etiam* (ſcil. perinde atque Cerinthiani, de quibus paulo ante locutus fuerat) *tantummodo hominem dicunt. Mandata carnalia Legis obſervant*, &c. Hic palam eſt (quicquid cavilletur Irenici Auctor) Auguſtinum Nazaræos tum à Cerinthianis tum ab Ebionæis in hoc diſtinguere voluiſſe, quod Nazaræi Chriſtum *non hominem tantummodo*, ſicut Cerinthiani & Ebionæi, ſed *Filium Dei* adeoque Deum confiterentur. Præterea quid Auguſtino fuerit, *Chriſtum Filium Dei confiteri*, omnes norunt. Quippe non alium ille Filium Dei agnovit, quam qui ante omnia ſæcula Deus ex Deo Patre genitus ſit. Porro apertiſſimum eſt Hieronymi teſtimonium in Epiſtola 89 ad Auguſtinum, ubi de Cerintho, Ebione & Nazaræis ſic ſcribit: *Si hoc verum eſt, in Cerinthi & Ebionis Hæreſim dilabimur, qui credentes in Chriſto, propter hoc ſolum à Patribus anathematizati ſunt, quod Legis cæremonias Chriſti Evangelio miſcuerunt, & ſic nova confeſſi ſunt, ut vetera non amitterent. Quid dicam de Hebionitis, qui Chriſtianos eſſe ſe ſimulant? Uſque hodie per totas Orientis Synagogas inter Judæos hæreſis eſt, quæ dicitur Mineorum, quos vulgo Nazaræos nuncupant, qui credunt in Chriſtum, Filium,*

Filium Dei, natum de Virgine Maria, & eum dicunt eſſe, qui ſub Pontio Pilato paſſus eſt & reſurrexit, in quem & nos credimus. Sed dum volunt & Judæi eſſe & Chriſtiani, nec Judæi ſunt nec Chriſtiani. Quibus verbis diſerte dicit Hieronymus, cum Auguſtino, crediddiſſe Nazaræos in Chriſtum Filium Dei: & hoc non contentus ſe explicat, affirmans, crediddiſſe ipſos in eum Dei Filium, in quem & nos (ſcil. Catholici) credimus. Ut in hac de Filio Dei doctrina, diſcrimen inter Catholicos & Nazaræos nullum prorſus agnoſcat. Hanc fuiſſe Hieronymi mentem, clarius adhuc liquebit è ſcopo ipſius in loco citato. Mota erat inter Hieronymum & Auguſtinum controverſia ſuper verbis Pauli de Petro Gal. 2. 11. κτ̀ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην· an ſcil. Paulus ſerio & ex animo Petrum reprehenderit; an vero res tota ficte tantum & per Sanctam quandam ſimulationem inter ipſos tranſacta fuerit? Prius illud recte ſtatuebat Auguſtinus; poſterius contra manifeſtam veritatem (etſi conſentientibus quidem Græcis nonnullis interpretibus) Hieronymus propugnabat, verba illa κτ̀ πρόσωπον vertens non *coram* ſed *ſecundum faciem*, hoc eſt ficte, non ex animo. Palmarium argumentum quo ſuam defendebat ſententiam, (in quam caſu, dum lectis Græcis commentariis, & in mente ſua plurima coacervans, accito notario, vel ſua vel aliena dictaret, nec ordinis, nec verborum interdum, nec ſenſuum memor, incidiſſe ſe ingenue fatetur) hujuſmodi fuit; quod Paulus ipſe aliquando Judaizavit, proinde jure non potuit ejus erroris Petrum arguere, in quo ipſe fuit. Cui argumento

D recte

recte reſpondet Auguſtinus, Petrum objurgatum fuiſſe à Paulo, non quia ſervabat conſuetudinem Judæorum in qua natus atque educatus erat, quanquam apud Gentes eam non ſervaret; ſed quod Gentibus volebat eam imponere, ſuo ſcil. exemplo, quod Paulus nunquam fecerat. Quippe cæremoniæ Legis etiamſi Gentibus imponi non debuerunt, Judæis tamen fidelibus ad tempus concedi poterant. Hæc autem intelligere nolens Hieronymus, more ſuo oratorio, in Auguſtinum invehitur, quaſi ſumma ſententiæ ipſius eſſet, *ut poſt Evangelium Chriſti, etiam nunc bene faciant Judæi credentes, ſi Legis mandata cuſtodiant, hoc eſt ſacrificia offerant*, &c. Atque adverſus hanc ſententiam, quæ certe Auguſtini nunquam fuit, tanquam cum umbra ſua dimicans, ſic argumentatur: *Si hoc verum eſt, in Cerinthi & Ebionis hæreſim dilabimur, qui credentes in Chriſto propter hoc ſolum à Patribus anathematizati ſunt, quod Legis cæremonias Chriſti Evangelio miſcuerunt.* Quibus minime voluit Hieronymus, Cerinthum & Ebionem nullam aliam hæreſim foviſſe, ob quam à Patribus anathematizati fuerint; (quippe neſcire non poterat, Ebionem ab antiquis hæreſis condemnatum fuiſſe, quod Chriſti Divinitatem negaret; Cerinthum vero tum ob eandem hæreſim tum ob alia impia dogmata, ex albo Chriſtianorum eraſum fuiſſe) ſed ob eum ſolum errorem, ſi cætera orthodoxi fuiſſent, dignos fuiſſe à Patribus judicatos, qui anathemate percuterentur. Quia vero illud ab Adverſario, quem ſibi finxerat, in dubium vocari potuiſſe videret, ideo ab exemplo Cerinthi & Ebionis ultro ipſe receſſit,

dit,

dit, alio argumento, à Nazaræis ſumpto, quod omnem cavillandi anſam præſcinderet, pugnaturus: *Quid dicam*, inquit, *de Ebionæis*, *qui Chriſtianos eſſe ſe ſimulant? uſque hodie per totas Orientis Synagogas*, &c. Quaſi diceret, de Ebionæis fortaſſe cauſaberis, neque ego diffiteor, ipſos de Chriſto Domino noſtro impie ſentire, utpote hominem tantummodo illum eſſe docentes; proinde ut ut Chriſtianos ſe ſimulent, pro vere Chriſtianis tamen minine habendos: At vero certe nihil habebis, quod reſpondeas de Nazaræis qui cum per omnia Catholici ſint, dempto quod Legis obſervationem retineant, ab Eccleſia tamen pro Hæreticis ſunt habiti. Certe hoc voluiſſe Hieronymum manifeſtiſſimum eſt. Nemini autem melius cognita eſſe potuit Nazaræorum ſententia, quam Hieronymo, utpote qui eorum converſatione uſus fuerit, atque ab ipſis Hebraicum Matthæi Evangelium deſcribendi facultatem acceperit, ut ipſe diſerte teſtatur de ſcrip. Eccl. de Matthæo agens.

Cæterum teſtimoniis jam productis duo præterea adjiciam, quæ, licet in iis nulla quidem Nazaræorum mentio nominatim facta ſit, ad ipſos tamen omnino pertinere, eorumque ſententiam ſatis luculenter declarare mihi videntur. Prius erit Scriptoris, omnibus quos hactenus citavimus extra controverſiam longe antiquioris, nempe Juſtini Martyris in Dialogo cum Tryphone Judæo. Ubi Trypho quæſtiones nonnullas, de obſervatione Legis Moſaicæ, Juſtino ſolvendas proponit; quarum prima ad eos pertinet, qui ſub Lege vixerunt ante Chriſti adventum, & eſt hujuſmodi: *qui ex præſcripto rogata per Moſen Legis vi-* (14.)

xerunt, viventne pariter cum Enoch, Noe & Job in reſurrectione mortuorum annon? Ad quam quæ-
p. 263, & 264. ſtionem ſic reſpondet Juſtinus: *In lege Moſis quæ natura pulchra ſunt, pia & juſta Sancita ſunt, à morigeris facienda: nec minus quæ propter induratum cor populi fieri præcepta ſunt, ſcripta inveniuntur; quæ & præſtitere qui ſub Lege fuerunt. Quare qui ea fecerunt, quæ in univerſum & natura & perpetuo pulchra ſunt, Deo complacuerunt; & per Chriſtum hunc in reſurrectione, perinde atque majores eorum homines juſti, Enoch & Noe, & Job, & ſi qui alii extitere,* σωθήσονται σὺν τοῖς ἐπιγνοῦσι τὸν Χριστὸν τοῦτον τοῦ Θεοῦ υἱὸν, ὃς καὶ πρὸ ἑωσφόρου καὶ σελήνης ἦν, καὶ διὰ τῆς παρθένου ταύτης τῆς ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ Δαβὶδ γεννηθῆναι σαρκοποιηθεὶς ὑπέμεινε. *Salvabuntur una cum iis qui agnoſcunt hunc Chriſtum Dei Filium, qui & ante Luciferum & lunam fuit, & ex Virgine iſta generis Davidici caro factus, naſci ſuſtinuit: ut per hanc diſpenſationem, is qui à principio maligne egit ſerpens, & aſſimilati ei Angeli debellarentur, & mors contemneretur, atque in ſecundo Chriſti ipſius adventu ab iis qui ipſi credunt & ex ſententia ejus vivunt, penitus ceſſaret, neque deinceps exſtaret amplius: cum alii quidem in judicium & condemnationem ignis inceſſanter cruciandi mittentur; alii autem in perpeſſionis vacuitate & incorruptibilitate, & indolentia, & immortalitate ſimul vivent.* Cujus reſponſionis manifeſta hæc eſt ſententia: eos qui ſub Lege Moſaica viventes, cum ritibus ſibi à Deo impoſitis, tum imprimis æternis juſtitiæ legibus fideliter obtemperarunt, ut & pios qui ante Legem iſtam fuere,

ſuere, per Chriſti gratiam ſalutem æternam conſecuturos, una nobiſcum Chriſtianis, quanquam explicitam illam, quæ à nobis nunc requiritur, de Chriſto fidem non habuerint: explicitam vero illam fidem, quæ à nobis ſub Evangelio ad ſalutem exigitur, eam omnino eſſe, qua nempe agnoſcimus Jeſum Chriſtum eſſe Dei Filium, qui ante ſæcula extiterit, & in plenitudine temporis incarnatus atque ex Virgine homo factus fuerit, ut per iſtam œconomiam Diabolum ac mortem vinceret; quique tandem in exitu mundi iterum adveniet orbem judicaturus; atque impios quidem in æterni ignis ſupplicia addicturus, pios vero ad gloriæ & felicitatis æternæ regnum evecturus. Ubi obiter notet Lector regulam Fidei de Chriſto ad ſalutem neceſſariæ ab Juſtino traditam, ipſamque in opportunum tempus, cum uſui fuerit, memoria ſua reponat. Cæterum quærit deinde Trypho, an qui iſtam de Chriſto fidem nunc amplexus fuerit, & tamen cum fide illa Legis etiam Moſaicæ ritualis obſervationem retinuerit, ſalvus eſſe poſſit? *Quod ſi qui*, inquit, *nunc quoque vivere velint in obſervatione eorum, quæ à Moſe rogata ſunt, & credunt in hunc crucifixum Jeſum, agnoſcentes ipſum eſſe Chriſtum illum Dei* (nempe qualem, tu, Juſtine, modo de ſcripſiſti) *eique datum eſſe univerſorum prorſus judicium, & regnum ejus eſſe æternum,* (ut à Te quoque dictum eſt) *poſſuntne & hi quoque ſalutem conſequi?* Ad quam quæſtionem priuſquam reſpondet Juſtinus, nonnulla Tryphonem viciſſim interrogat, de iis ritibus Moſaicis, qui nunc poſt dirutum Templum Hieroſolymitanum, ſervari aut non ſervari

queant; quibus abſolutis, repetit quæſtionem ſuam Trypho, & rurſus quærit, an qui ſupra deſcriptam in Chriſtum fidem tenet, & tamen ea Moſis legalia obſervare velit, quæ nunc ſervari queant, ſalutem poſſit conſequi? Et reſpondet tandem Juſtinus his verbis: ὡς μὲν ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ τρύφων, λέγω ὅτι σωθήσεται ὁ τοιοῦτος, ἐὰν μὴ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, λέγω δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν διὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς πλάνης περιτμηθέντας, ἐκ παντὸς πείθειν ἀγωνίζηται ταὐτὰ αὐτῷ φυλάσσειν. λέγων οὐ σωθήσεσθαι αὐτοὺς ἐὰν μὴ ταῦτα φυλάξωσιν. *Ut mihi quidem videtur, ô Trypho, ſalvatum talem iri dico, ſi modo alios mortales (eos autem dico, qui ex Gentibus per Chriſtum ab errore circumciſi ſunt) eo adducere annisſus non fuerit ut eadem ſecum obſervent, non aliter ſervatum eos iri affirmans.* Ex verbis autem illis Juſtini *ut mihi quidem videtur*, novam quæſtionem movet Trypho, *An ſunt*, inquit, *qui dicunt hujuſmodi homines ſalvatum non iri?* ſcil. mirum ipſi videbatur, à Chriſtiano aliquo ſalutem denegari iis, qui cætera eandem plane ſecum fidem amplectuntur, ob hoc ſolum, quod Legis à Deo latæ obſervatio ipſis religio ſit. Sed reſpondet Juſtinus, εἰσὶν, ὦ τρύφων, καὶ μηδὲ κοινωνεῖν ὁμιλίας ἢ ἑστίας τοῖς τοιούτοις τολμῶντες. οἷς ἐγὼ οὐ συναινός εἰμι· i. e. *Sunt, ô Trypho, & quidem cum talibus illi neque conſuetudinis neque hoſpitii communionem habere audent: quos ego non collaudo.* Nimirum cenſebant iſti, poſt tamdiu tamque clare promulgatum Chriſti Evangelium, Legalia Moſis non modo mortua eſſe, ſed & mortifera. Neque id prorſus negat Juſtinus, utpote qui horum Judaizantium Chriſtianorum non quibuſcunque ſalutem concedit,

dit, ſed iis tantum qui διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς γνώμης *propter judicii infirmitatem.* (Ut ibidem mox loquitur) ritibus Moſaicis adhæreſcebant. Hinc autem clare tandem elucet, fuiſſe ex Judæis, Juſtini ætate, qui Catholicam de Chriſto fidem, qua nempe creditur, Jeſum Chriſtum eſſe Dei Filium, qui ante res omnes creatas extiterit, & definito tempore propter hominum ſalutem incarnatus atque ex Virgine homo factus fuerit, &c. Cum obſervatione Legis Moſaicæ ritualis miſcerent; neque tamen aliis ſcil. ex Gentibus Chriſtianis eam Legem obſervandi neceſſitatem imponerent. Quinam vero, te obſecro, fuerunt iſti? certe non alii quam Nazaræi ſive Chriſtiani Hieroſolymitani, qui jam Juſtini temporibus haud ita pridem patria ſua per Adrianum expulſi fuerant. Atque hæc quidem de Nazaræis ſcripſit Juſtinus, qui poſt aliqua in eodem Dialogo Ebionæorum etiam dogma in tranſcurſu perſtringit, ut infra cum ad argumenta Epiſcopii venerimus, oſtendetur.

Alterum teſtimonium ex libro petam *Conſtitutionum Apoſtolicarum* ſexto; Cujus libri capite 10 dogmata recenſet Auctor Hæreticorum, qui ipſam Apoſtolicam Eccleſiam turbarunt; Cerinthianos vero & Ebionæos ſpeciatim perſtringit in fine capitis, ubi notat eos, qui docerent δεῖν περιτέμνεσθαι νομίμως, πιστεύειν δὲ εἰς Ἰησοῦν ὡς εἰς ὅσιον ἄνδρα καὶ προφήτην· i. e. *Circumcidendum eſſe ſecundum Legem, credendumque in Jeſum tanquam in virum Sanctum & Prophetam.* Deinde cap. 11. prædicationem Apoſtolicam exponit contra omnes Hæreticos, quorum deliramenta ſupra com- (15.)

memoraverat. Sed itidem in fine capitis proprie adverſus Cerinthum & Ebionem Catholicam fidem exponit his verbis: τὸν Χριστὸν οὐ ψιλὸν ἄνθρωπον ὁμολογοῦμεν, ἀλλὰ Θεὸν λόγον καὶ ἄνθρωπον, μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀρχιερέα τοῦ πατρός· οὔτε μὲν μετ' Ἰουδαίων περιτεμνόμεθα, i. e. *Chriſtum confitemur eſſe non nudum hominem, ſed Deum Verbum & hominem, Mediatorem Dei & hominum, Pontificem Patris. Neque vero cum Judæis circumcidimur*, &c. Tum in capite ἀμέσως ſequente contra alios adhuc agit, qui ritualia Moſis ſibi obſervanda exiſtimarent. Titulus capitis eſt, πρὸς τοὺς ὁμολογοῦντας, Ἰουδαΐζειν δὲ θέλοντας, *contra confitentes, & Judaizare tamen volentes*, hoc eſt, contra eos, qui cum cætera Catholicam fidem in capite proxime præcedente expoſitam amplecterentur, & ſpeciatim illam ejus partem, quæ in extremo capite recenſetur, nempe Chriſtum eſſe Deum & hominem, confiterentur; tamen cum Judæis hactenus ſenſerunt atque à cæteris Chriſtianis in diverſum abierunt, ut Legi Moſaicæ rituali etiamnum adhæreſcerent. Quis autem dubitet, quin hi *confitentes & Judaizare tamen volentes*, ipſiſſimi fuerint Nazaræi? Scil. de Nazaræis pene iiſdem verbis Hieronymum ſupra teſtantem audivimus, quod eum Dei Filium confeſſi ſunt, in quem & nos credimus; ſed cum voluerunt & Judæi eſſe & Chriſtiani, nec Judæi fuerunt, neque Chriſtiani. Imo ſane alios à Nazaræis, in quos Pſeudo-Clementis deſcriptio illa quadret, fruſtra quæſiveris.

(16.) Hæreſ. Fab. l. 2. c. 2. His tot tantiſque Veterum teſtimoniis impar eſt auctoritas unius Theodoreti, poſterioris ævi

ſcriptoris

ſcriptoris affirmantis, Nazaræos Chriſtum tantummodo ut ***hominem juſtum honoraſſe.*** Ad Epiphanium enim quod attinet, cum is Hæreſ. 29. c. 1. Nazaræos Cerinthianis tanquam ὁμοδόξους adjungat, in eadem tamen Hæreſi cap. 1. ingenue fatetur, ſe minime compertum habuiſſe, quid de Chriſto Nazaræi ſenſerint; utrum ſcil. Cerinthi impietatem, an vero Catholicam ſententiam ſecuti fuerint. Sic enim ibidem de ipſis ſcribit: Περὶ Χριστοῦ δ᾽ οὐκ οἶδα εἰπεῖν, εἰ καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν προειρημένων περὶ Κήρινθον καὶ Μήρινθον μοχθηρίᾳ ἀχθέντες, ψιλὸν ἄνθρωπον νομίζουσιν· ἤ, καθὼς ἡ ἀλήθεια ἔχει, διὰ πνεύματος ἁγίου γεγεννῆσθαι ἐκ Μαρίας διαβεβαιοῦνται. *De Chriſto autem certo illud affirmare nequeo, utrum Cerinthi vel Merinthi impietate illa decepti, ſimplicem illum hominem aſſeverent, an uti ſeſe res habet, per Spiritum Sanctum de Maria Virgine genitum eſſe fateantur.* Ut manifeſtum ſit, Epiphanio parum perſpecta fuiſſe Nazaræorum dogmata. Quod autem antea temere dixerat, Cerinthianis & Nazaræis fuiſſe ὅμοια τὰ φρονήματα *ſimiles opiniones*, id arripuiſſe videtur poſt ipſum ſcribens Theodoretus, indeque tradidiſſe, Nazaræos, perinde ac Cerinthianos, Chriſtum tantummodo ut hominem juſtum honoraſſe. Scribit quidem Epiphanius Hæreſ. 30. c. 2. Nazaræos & Ebionæos capita ſimul contuliſſe, ſuamque nequitiam invicem communicaſſe. Neque ſane à vero abſimile videtur, Nazaræos poſteriorum temporum, à cæteris fere Chriſtianis Catholicis diu rejectos ac contemptui habitos, cum Ebionæis, ob communem utriſque rituum Moſaicorum obſervationem, familiaritatem aliquam contraxiſſe;

indeque tandem ex ipſis aliquos illorum impietate contaminatos fuiſſe. Atque horum fortaſſe degenerum Nazaræorum in numero fuere Ebionæi, qui dicebantur minores, quorum nemo, quantum meminerim, ante Origenem mentionem fecit. Cæterum diu poſt Judæorum ſub Adriano obſidionem, imo uſque ad Hieronymi & Auguſtini ſaltem tempora, extitiſſe Nazaræos, qui primorum Nazaræorum, ſive primitivæ Hieroſolymarum ex circumciſione Eccleſiæ Chriſtianæ fidem illibatam conſervarunt, hoc eſt, Chriſtum Deum ſub Legis obſervatione credidere, allata à nobis modo Veterum luculenta teſtimonia extra dubium ponunt.

(17.) Ex his autem omnibus abunde tandem liquet, quam in dealbando execrandam Ebionæorum hæreſim, ipſamque pro dogmate venditando, ab ipſis Apoſtolis, primis Hieroſolymitanis Chriſtianis ſive Nazaræis tradito, Irenici Auctor ſe fruſtra omnino fatigaverit. Haud neceſſe eſt igitur, ut de nomine Ebionis ejuſque origine cum Sophiſta illo magnopere contendamus. Veruntamen cum videam viros quoſdam doctos & Catholicos hactenus cum ipſo ſentire, ut negent, extitiſſe unquam Hæreſiarcham aliquem cui Ebioni proprium nomen fuerit; atque Ebionæorum cognomentum Judæo-Chriſtianis illis, qui de Chriſto abjecte atque humiliter ſentirent, per opprobrium tantum primitus impoſitum fuiſſe; ideo de hac etiam quæſtione pauca dicemus. Fuiſſe aliquando homuncionem quendam, nomine Ebionem, qui Cerinthi hæreſim eatenus ſecutus fuit, ut Dominum Jeſum tantummodo hominem eſſe doceret,

ret, diſerte teſtatur Hæreſiologorum, quos nunc habemus, fere antiquiſſimus Tertullianus loco ſupra à nobis in hoc capite laudato. Tertulliano conſentit Philaſtrius, Hieronymus adverſus Luciferianos cap. 8. Epiphanius Hæreſ. 30. Ruffinus in Symbolum prope finem, aliique. Neque his obſtat, quod à pleriſque notatum, nomen *Ebion* pauperem ſive inopem Hebraice ſignificare. Nihil enim aliud inde efficitur, quam Ebionis de Chriſto ſententiam ac notionem, cum nomine ipſius optime conveniſſe. Plane ut in Sacris literis de Nabale legimus 1 Sam. 25. 25. *Prout eſt nomen ejus, ita eſt ipſe: Nabal nomen ejus, & apud ipſum eſt ſtultitia.* Equidem ſimiles ad nomina Hæreſiarcharum alluſiones frequenter apud Eccleſiaſticos ſcriptores occurrunt. Sic Euſebius de Manichæis Eccl. Hiſt. l. 7. c. 31. Ἐν τούτῳ καὶ ὁ Μανεὶς τὰς φρένας, ἐπώνυμός τε τῆς δαιμονιώσης αἱρέσεως, τὴν τοῦ λογισμοῦ παρατροπὴν καθωπλίζετο. τοῦ δαίμονος αὐτοῦ δήπου τοῦ Θεομάχου Σατανᾶ. ἐπὶ λύμῃ πολλῶν τῶν ἀνδρῶν προβεβλημένου. *Iiſdem temporibus ille merito dictus Manes, id eſt furioſus, qui Dæmoniacam hæreſim nominis ſui condidit, armatus inſania, à Dei adverſario Satana ad multorum hominum perniciem productus eſt.* Similiter Gregorius Nazianzenus de Ario Orat. 20. Ἄρειος ὁ τῆς μανίας ἐπώνυμος, τὰ πολὺ τῆς ἐκκλησίας διέσεισε καὶ διέφθειρεν. *Ille a furore nomen habens Arius magnam Eccleſiæ partem concuſſit & labefactavit.* In quem Nazianzeni locum Nicætas notat: *Arius* ἀπὸ τοῦ ἄρεος, *id eſt, à Marte dictus eſt bellaciſſimo & furioſo Dæmone.* Hinc Arii ſectatores Ἀρειομανῖται *Ariomanitæ* ab Athanaſio & aliis paſſim dicti. Atque plura hujus §. 8.

hujus generis proferre potuiſſem, ſi id operæ pretium exiſtimarem. Cæterum ſententiam noſtram plane explicat & confirmat Epiphanius Hæreſ. 30. c. 17. de nomine Ebionis ita diſſerens: Ἐβίων γὰρ ἔχει ἀφ' ἑβραϊκῆς εἰς ἑλλάδα φωνὴν τὴν ἑρμηνείαν πτωχός· πτωχὸς γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ τῇ διανοίᾳ, καὶ τῇ ἐλπίδι, καὶ τῷ ἔργῳ. Χριστὸν ἄνθρωπον ψιλὸν νομίσας, καὶ οὕτως ἐν πτωχείᾳ πίστεως τὴν ἐλπίδα περὶ αὐτοῦ κεκτημένος. *Ebion enim Hebraica vox Græca lingua pauperem ſignificat. Et fuit quidem iſte revera pauper mente, ſpe, factiſque, utpote qui Chriſtum merum eſſe hominem exiſtimavit, adeoque ſpem in ipſo cum quadam fidei paupertate collocavit.* Pauculis interjectis addit ἀλλὰ φύσει τῷ ὄντι Ἐβίων ἐκαλεῖτο, κατὰ προφητείαν οἶμαι ὁ πτωχὸς καὶ τάλας τὸ ὄνομα ἐκ πατρὸς αὐτοῦ καὶ μητρὸς αὐτοῦ κεκληρωμένος. *Sed revera Ebioni proprium hoc erat nomen, non ſine vaticinio tamen aliquo, ut opinor, quo pauper infelixque fore ſignificaretur, à Parentibus id nominis ſortitus eſt.*

(18.) Itaque Ebionæi primitus dicebantur ii ſoli, qui Ebionis Hæreſiarchæ ſectatores fuere, ejuſque dogma utrumque tum de neceſſitate ritus Moſaicos obſervandi, tum de Chriſto ψιλῷ ἀνθρώπῳ amplecterentur. Sed poſtmodum, circiter medium ſcil. tertii ſæculi à quibuſdam Ebionæos dictos fuiſſe, quicunque ex Judæis Chriſtianiſmum una cum Legis obſervatione profeſſi ſunt, ab uno Origene docemur: qui quidem libro 2. cont. Celſ. non longe ab initio ſic ſcribit: οἱ ἀπὸ Ἰουδαίων εἰς τὸν Ἰησοῦν πιστεύοντες, οὐ καταλελοίπασι τὸν πάτριον νόμον. βιοῦσι γὰρ κατ' αὐτὸν, ἐπώνυμοι τῆς κατὰ τὴν ἐκδοχὴν πτωχείας τοῦ νόμου γεγενημένοι. Ἐβίων τε γὰρ ὁ πτωχὸς παρὰ

Ἰουδαίοις

Ἰουδαίοις καλεῖται· καὶ Ἐβιωναῖοι χρηματίζουσιν οἱ ἀπὸ Ἰουδαίων τὸν Ἰησοῦν, ὡς Χριστὸν παραδεξάμενοι. *Judæi qui in Jeſum credunt, non deſciverunt a patriis legibus, vivunt enim juxta eas, paupertati ſuæ Legis cognomines. Nam Ebion pauper Judaica lingua vocatur, & Ebionæi dicuntur, qui ex Judæis Jeſum pro Chriſto receperunt.* Hoc, inquam, nemo, quod ſciam, vel ante vel poſt Origenem tradidit. Interim, ex hoc ipſo Origenis loco non male obſervari poteſt, qui latiore illo ſenſu Ebionæi tunc nuncupati ſunt, non ideo ſic appellatos, quod cum Ebionæis primo & proprie ſic dictis de Chriſto abjecte atque humiliter ſentirent; (quippe non omnes ex Judæis in Jeſum credentes & legem adhuc obſervantes, de ipſo ita ſenſiſſe omnino evicimus) ſed διὰ τὴν πτωχείαν τοῦ νόμου *ob paupertatem Legis*, cui omnes adhæreſcerent, ſive quod Legis τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα *infirma atque egena elementa* (ut S. Paulus loquitur) etiamnum in pretio haberent & religioſe colerent. Gal. 4. 9. Alibi autem in Commentariis ad Matthæum, ubi loquitur Origenes de Ebionæis ſtrictiori ſenſu ſic dictis, qui ſcilicet τὴν περὶ Χριστοῦ Θεολογίαν non agnoverunt, ipſos dicit πτωχεύοντας περὶ τὴν εἰς Ἰησοῦν πίστιν *circa fidem quæ eſt in Jeſum inopes.* Atque hæc de Hæreticis, qui primo Chriſtianiſmi ſæculo Domini noſtri Divinitatem negarunt, fuſius quidem, prout res poſtulabat, diſſeruimus. Hiſtoriam eorum qui duobus ſæculis ſequentibus eandem impietatem propugnarunt, paucioribus, & minori negotio, Deo volente, expediemus.

P. 427, 428. Edit. Huet.

CAP.

C A P. III.

De iis qui ſecundo tertioque ſæculo Jeſum Chriſtum verum eſſe Deum negarunt.

(1.) SUB Severo Imperatore circa annum Chriſti 190 Theodotus quidam, Patria Byzantinus, ab arte, quam exercuit, ὁ σκυτεὺς Coriarius cognominatus, Ebionitarum exitiale dogma palam defendere atque affirmare auſus fuit. Hunc quidem Caius Presbyter, ſive alius antiquus ſcriptor apud Euſebium Eccl. Hiſt. l. 5. c. 28. appellat τὸν ἀρχηγὸν καὶ πατέρα τῆς ἀρνησιθέου ἀποστασίας πρῶτον εἰπόντα ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν Χριστόν. *Defectionis illius Deum abnegantis architectum ac parentem, qui primus Chriſtum nudum eſſe hominem aſſeruit.* Sed voluit, ut opinor, hunc primum inter mere Chriſtianos, hoc eſt Chriſtianos ex Gentibus, dogma illud aſſeruiſſe; cum priores iſtius blaſphemiæ aſſertores fere ſub Chriſtiana profeſſione Judaiſmum propugnarint, proinde Synagogæ potius quam Eccleſiæ accenſendi fuerint, ac pro Judæis magis quam Chriſtianis, vel certe pro mediis inter utroſque habendi. Hinc ab aliis quoque Veterum Ebionæi in Catalogum hæreſium Judaicarum rejecti fuere, atque ab Hæreticis, qui in Eccleſia Chriſtiana exorti ſunt, diſtinguebantur, ut infra oſtendemus. Cæterum de Theodoto illo ejuſque hæreſi Tertullianus de Præſcrip. adv. hæreſ. c. 53. hæc

hæc refert: *Accedit his Theodotus Bizantius, qui poſteaquam pro Chriſti nomine comprehenſus negavit, in Chriſtum blaſphemare non deſtitit. Doctrinam enim introduxit, qua Chriſtum hominem tantummodo diceret, Deum autem illum negaret, ex Spiritu quidem Sancto natum ex Virgine, ſed hominem ſolitarium atque nudum, nulla alia præ cæteris, niſi ſola juſtitiæ auctoritate.* Eadem de ipſo tradunt Epiphanius Hæreſ. 54. Auguſtinus de Hæreſ. c. 33. cæterique Hæreſiologi fere omnes. Anathemate autem perculſus eſt impius Dogmatiſta à Victore Epiſcopo Romano, teſtante Caio illo apud Euſebium loco paulo ſuperius indicato

Ubi etiam idem Caius memorabilem hiſtoriam narrat, quam, quod ad inſtitutum noſtrum quam maxime pertinet, hic recitare non gravabor. *Facinus, inquit, noſtra ætate geſtum, multis fratrum noſtrorum in memoriam revocabo. Quod quidem ſi Sodomis admiſſum fuiſſet, ipſos, ut arbitror, incolas ad pœnitentiam provocare potuiſſet. Erat quidam, Natalis nomine, Confeſſor, qui non ita pridem, ſed noſtra ætate vixit. Hic forte in fraudem inductus eſt ab Aſclepiodoto & altero quodam Theodoto Argentario. Ambo autem iſti diſcipuli erant Theodoti illius Coriarii, qui primus ob hanc ſententiam ſeu potius inſaniam à Victore, ut dixi, tunc temporis Epiſcopo ab Eccleſiæ communione remotus eſt. Hi perſuaſerunt Natali, ut accepto ſalario hæreſis illius Epiſcopus crearetur, ea ſcilicet conditione ut menſtruos centum quinquaginta denarios ab illis acciperet. Sociatus igitur illorum partibus,* (2.)

ſæpe

ſæpe à Domino corripiebatur in ſomnis. Clementiſſimus enim Deus ac Dominus noſter Jeſus Chriſtus, eum qui paſſionum ſuarum teſtis exſtiterat, perire extra Eccleſiam nolebat. Sed cum nocturnas ejuſmodi viſiones negligeret Natalis, utpote honore primæ apud illos ſedis, & turpis lucri cupiditate (quæ multis mortalibus exitio eſt) ineſcatus, tandem à Sanctis Angelis per totam noctem flagris caſus & graviſſime verberatus eſt, adeo ut primo diluculo conſurgens, ſaccum induerit, & cinere conſperſus confeſtim cum lacrymis ad pedes Zephyrini Epiſcopi ſe abjecerit, non ſolum Cleri, verum etiam Laicorum veſtigiis advolutus; & Chriſti miſericordis Eccleſiam ipſam quoque miſericordem fletibus ſuis commoverit atque concuſſerit. Multiſque precibus uſus, oſtenſis etiam vibicibus plagarum quas pro Chriſti confeſſione pertulerat, vix tandem ad communionem admiſſus eſt. Scilicet tantæ molis erat Eccleſiæ pacem recuperare homini, de Chriſtianiſmo alioquin optime merito, qui in nefandam illam hæreſim aliquando prolapſus fuerat. Cæterum ad repetitas viſiones quod attinet, quibus ipſe Dominus Jeſus ſe exhibuiſſe divinæ ſuæ majeſtatis vindicem, lapſique confeſſoris inſaniam caſtigaſſe hic dicitur, nemo ipſas ut fictas facile rejiciet, qui obſervaverit, hæc narraſſe ipſum illum confeſſorem, de turpiſſimo lapſu ſuo pœnitentiam in Eccleſia ſerio agentem, coram multis teſtibus, quorum plerorumque tum ſuperſtitum fidem appellaverit graviſſimus hujus Hiſtoriæ ſcriptor; quique porro ſecum recoluerit, iſtiuſmodi viſionum exem-

pla

pla alia, apud tertii etiam ſæculi ſcriptores, eoſque probatiſſimæ fidei, non pauca reperiri. Qua de re vide ſis doctiſſimi *Dodwelli* noſtri Diſſertationes Cyprianicas Diſ. 4. ad Epiſt. 8.

Non longe ab initio tertii ſæculi extitit Theodotianæ hæreſis inſtaurator Artemon, ſive Artemas quidam: contra quem ejuſque ſectatores Caius, ſive antiquus ille Scriptor, quem modo laudavimus, eruditum librum compoſuit, teſte Euſebio, dicto loco nempe Eccl. Hiſt. l. 5. c. ult. Eo in libro Auctor, referente ibidem Euſebio, de Artemonitis iſtis hæc ad verbum ſcribit: *Affirmant, priſcos quidem omnes, & ipſos Apoſtolos, ea quæ ab ipſis nunc dicuntur, & accepiſſe & docuiſſe: ac prædicationis quidem veritatem eſſe cuſtoditam uſque ad Victoris tempora, qui tertius decimus à Petro Romanæ urbis Epiſcopus fuit, à Zephyrini autem temporibus qui Victori ſucceſſit, adulteratam fuiſſe veritatem. Ac fortaſſe id quod dicunt, credibile videretur, niſi iis refragarentur primum quidem divinæ Scripturæ: deinde fratrum quorundam ſcripta, Victoris ætate antiquiora, quæ illi adverſus Gentes & contra ſui temporis Hæreticos pro veritatis defenſione ſcripſerunt. Juſtinum intelligo, & Miltiadem & Tatianum ac Clementem, alioſque quam plurimos: in quorum omnium libris Chriſti Divinitas adſtruitur. Nam Irenæi quidem & Melitonis & reliquorum ſcripta quis eſt qui ignoret, in quibus Chriſtum Deum ſimul atque hominem prædicaverunt? Pſalmi quoque & Cantica fratrum * ab initio à fidelibus conſcripta, Chriſtum verbum Dei concelebrant, Divinitatem* (12.)

* Vide Plinii Epiſt. l. 10. Epiſt. 97. ad Tra. & quæ ipſi ad hunc Caii locum annotavimus Def. Fid. Nic. Sect. 3. c. 2. §. 5.

ei tribuendo. Cum igitur tot abhinc annis Eccleſiaſtica doctrina prædicata ſit, qui fieri poteſt, ut omnes uſque ad Victoris tempora, eam quam iſti dicunt doctrinam promulgaverint? Quomodo eos non pudet hujuſmodi calumniam adverſus Victorem concinnare, cum certo ſciant Theodotum coriarium, qui defectionis illius Deum abnegantis parens & Auctor fuit; primuſque Chriſtum nudum eſſe hominem aſſeruit, per Victorem à communione Eccleſiæ ejectum fuiſſe? Nam ſi, ut aiunt, Victor eadem ſentiebat quæ illorum docet blaſphemia, cur Theodotum opinionis illius auctorem ab Eccleſia removit? Hoc inſigne eruditi Scriptoris fragmentum eo libentius ex Euſebio integrum tranſcripſi, ut omnes perſpiciant ſummam Auctoris Irenici impudentiam, Artemonitas appellantis, ut Apoſtolicæ traditionis teſtes fide digniſſimos. Certe enim ex his liquet manifeſtiſſimi atque ab omni veritatis ſpecie alieni mendacii ipſos convictos fuiſſe. Quin & auſim dicere hanc unam venerandi Auctoris paragraphen, ſi quis ipſam recte expenderit, ad impia illa omnia figmenta, quæ in Irenico iſto coacervantur refellendum ſufficere. Cæterum quod ad rem noſtram quam maxime ſpectat, Artemonitas iſtos à cœtu fidelium eliminatos fuiſſe, nihilque quicquam cum Eccleſia Chriſti Catholica commune habuiſſe, perſpicuum eſt ex verbis Patrum Antiochenorum de Paulo Samoſateno ab Eccleſia jam pulſo, in Synodica ſua * Epiſtola ſic loquentium; τῷ δὲ ἀρτεμᾷ οὗτος ἐπιστελλέτω, καὶ οἱ τὰ ἀρτεμᾶ φρονοῦντες, τούτῳ κοινωνείτωσαν. *Hic vero ad Artemam ſcribat & qui cum Artema ſentiunt, cum illo communicent.*

* Apud Euſeb. Eccleſ. Hiſt. l. c. 7. 30. prope finem.

Eodem ſæculo non multo poſt Beryllus Boſtrorum in Arabia Epiſcopus (referente Euſebio Eccleſ. Hiſt. l. 6. c. 33. (τὸν ἐκκλησιαστικὸν παρεκτρέπων κανόνα, ξένα τινὰ τῆς πίστεως παρεισφέρειν ἐπειρᾶτο· τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν λέγειν τολμῶν μὴ προϋφεστάναι κατ' ἰδίαν οὐσίας περιγραφὴν, πρὸ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας, μηδὲ μὴν θεότητα ἰδίαν ἔχειν, ἀλλ' ἐμπολιτευομένην αὐτῷ μόνην τὴν πατρικήν. *Eccleſiaſticam pervertens regulam, nova quædam & aliena à fide Catholica inducere conatus eſt; auſus aſſerere Dominum ac Servatorem noſtrum antequam inter homines verſaretur, non ſubſtitiſſe in propriæ perſonæ differentia; nec propriam ſed Paternam duntaxat Divinitatem in ſe reſidentem habere.* Ex quibus Euſebii verbis conjiciat quis Beryllum iſtum ad hæreſim Noeti, quæ poſtea Sabellii fuit, alluſiſſe. Sed nihil hujuſmodi de ipſo tradidit Hieronymus, cujus verba mox adferam. Cæterum adverſus hunc plurimi Epiſcopi Synodo convenerunt, eo dubio procul conſilio, ut hominem hæreſis convictum ab Eccleſia removerent. Sed Origene, qui Synodo interfuit, errorem ejus coarguente, veritati victas dedit manus, atque ad priſtinam ſanamque ſententiam rediit, ut ibidem Euſebius teſtatur. De eodem Hieronymus libro de Scrip. Eccl. cap. 71. *Beryllus Arabiæ Boſtrenus Epiſcopus, cum aliquanto tempore glorioſe rexiſſet Eccleſiam, ad extremum lapſus in hæreſim, quæ Chriſtum ante incarnationem negat, ab Origene correctus, ſcripſit varia opuſcula, & maxime Epiſtolas in quibus Origeni gratias agit*, &c. (4.)

Circiter annum Chriſti 260. famoſus ille Pau- (5.)

 lus

lus à patria Samoſatenus, ab Epiſcopali ſede Antiochenus nominatus, Artemonitarum hæreſim renovavit. Senſit enim (teſte Euſebio Eccl. Hiſt. l. 7. c. 27.) ταπεινὰ καὶ χαμαιπετῆ περὶ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν, ὡς κοινοῦ τὴν φύσιν ἀνθρώπου γενομένου. *Præter Eccleſiaſticam doctrinam abjecte atque humiliter de Chriſto, quaſi is nihil ſupra communem hominum naturam habuiſſet.* De ipſo autem ſic ſcribit in libro de ſalutari adventu * Athanaſius ὁ Σαμοσατεὺς Θεὸν ἐκ παρθένου ὁμολογεῖ Θεὸν ἐκ Ναζαρὲτ τεχθέντα, καὶ ἐντεῦθεν τῆς ὑπάρξεως τὴν ἀρχὴν ἐσχηκότα, καὶ ἀρχὴν βασιλείας παρειληφότα· λόγον δὲ ἐνεργὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ σοφίαν ἐν αὐτῷ ὁμολογεῖ, τῷ μὲν προορισμῷ πρὸ αἰώνων ὄντα τῇ δὲ ὑπάρξει ἐκ Ναζαρὲτ ἀναδειχθέντα. *Paulus Samoſatenus Deum ex Virgine confitetur, Deum Nazareti in lucem editum, & inde exiſtendi primordium, regnique conſecutum. Verbum tamen efficax è Cœlo, & Sapientiam in eodem agnoſcit, ac prædeſtinatione quidem fuiſſe ante ſæcula, ſed Nazareti primum extare cœpiſſe.* Ubi per λόγον, qui in Chriſto fuit, minime intellexit Paulus perſonam τοῦ λόγου ſeu Filii Dei, hujuſmodi enim λόγον nullum agnovit; ſed vim ac virtutem quandam divinam, qua in utero Virginis conceptus fuit, quæque deinceps in ipſo uſque operata eſt. Hac tantum ratione, per Spiritum S. conceptum fuiſſe Chriſtum exiſtimavit, (ſiquidem neque Spiritum aliquem Sanctum, qui Divina perſona ſit, confeſſus eſt) atque hac de cauſa Deum in ſcripturis dici ipſum credidit. De eodem Paulo ejuſque ſectatoribus Auguſtinus de hæreſ. ca. 44. *Pauliani à Paulo Samoſateno, Chriſtum non ſemper fuiſſe dicunt,*

* pag. 635. edit. Par. 1627.

ſed ejus initium, ex quo de Maria natus eſt, aſſeverant: nec eum aliquid amplius quam hominem putant. Iſta hæreſis aliquando cujuſdam Artemonii, (i. e. *Artemonis*) *fuit; ſed cum defeciſſet, inſtaurata eſt à Paulo.* Sed audiamus ipſos Patres Antiocheni Concilii, qui certe Pauli ſententiam optime omnium intellexerunt. Illi in Epiſtola ſua Synodica apud Euſebium dicti libri cap. 30. teſtantur, Paulum iſtum negaſſe τὸν Θεὸν τοῦ ἑαυτοῦ καὶ κύριον *Deum ac Dominum ſuum*, hoc eſt, Chriſti Domini ac ſervatoris noſtri Divinitatem inficiatum fuiſſe. Et paulo poſt in eadem Epiſtola aiunt, noluiſſe ipſum τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ συνομολογεῖν ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθέναι *cum Catholicis confiteri, Filium Dei è Cœlo deſcendiſſe*; ſed dixiſſe Chriſtum κάτωθεν *è terra ortum fuiſſe*. Denique ibidem diſerte ipſum dicunt τὸν ἐξορχησάμενον τὸ μυστήριον καὶ ἐμπομπεύοντα τῇ μιαρᾷ αἱρέσει τῇ ἀρτεμᾶ *hominem qui abjurato Fidei myſterio, ad ſceleſtam ſe Artemæ hæreſim contulit.* Senſit igitur Paulus de Chriſto idem quod Artemas.

Tradunt autem veteres nonnulli Judaicam (6.)
iſtam blaſphemiam propterea propugnaſſe Samoſatenum, ut Zenobiæ Judææ, quod affirmat * Athanaſius, certe Judæorum religioni addictæ fæminæ, atque in Oriente tunc temporis imperium obtinenti, gratificaretur. Ita Chryſoſtomus Homil. 8. in Johannem, & Theodoretus Hær. Fab. l. 2. c. 8. Ut non multum abſimili modo nuperi apud nos tum Samoſatenianæ tum Arianæ ſectæ inſtauratores doctrinam de Chriſto coeſſentiali Dei Filio, adeoque de SS. Trinitate ὁμοουσίῳ in Eccleſia omnino ſupprimendam eſſe contendunt,

* in Epiſt. ad Solit. p. 837.

ne ſcilicet Judæorum & Turcarum converſioni impedimento illa ulterius ſit: hoc eſt, volunt nos revera Chriſtianos eſſe deſinere, ut infideles iſti quoquo modo Chriſtiani fiant.

(7.) Cæterum adverſus impium illum Paulum duæ Epiſcoporum Synodi apud Antiochiam congregatæ fuere. Atque in priori quidem, quæ ſub Gallieno Imperatore, circa annum Regni ejus duodecimum, Chriſti 265. celebrata fuit, Sophiſta, deceptis per ſimulationem Epiſcopis, indemnis evaſit, ut colligere eſt ex Euſebio Eccl. hiſt. l. 7. c. 28. In poſteriori vero numeroſiſſima Synodo, quæ Aureliano imperante, circiter annum Domini 270. habita fuit, à Malchione quodam Presbytero, viro in primis erudito, qui Synodo interfuit, hæreſi ipſius palam detecta, non modo ab Epiſcopali throno deturbatus, ſed etiam Eccleſiæ Catholicæ communione prorſus omni interdictus fuit, Ita enim illius Synodi hiſtoriam paucis tradidit Euſebius dicti libri cap. 29. *Hujus (Aureliani) temporibus Synodus innumerabilium fere Epiſcoporum congregata eſt; in qua Auctor ille apud Antiochiam hæreſeos Paulus, convictus & ab omnibus manifeſtiſſime deprehenſus falſi dogmatis reus,* τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καθολικῆς ἐκκλησίας ἀποκηρύττεται *ab univerſa quæ ſub cœlo eſt Eccleſia eliminatus eſt. Præcipue vero illum coarguit, & latere cupientem confutavit Malchion quidam vir diſertiſſimus, &c.* Obſervatu autem dignum eſt, quam vehementer, quam acerbe Sancti Patres in Epiſtola ſua Synodica tum in Hæreſiarcham ipſum tum in hæreſim ejus invehantur: Ipſum dicunt hominem τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ ἀρ-

νούμενον

νούμενον *Deum ſuum abnegantem*; ἀποστάντα τοῦ κανόνος *à Fidei regula deficientem*, ſive *Apoſtatam à Fide*; quin & ἀντιτασσόμενον τῷ Θεῷ *Deo bellum indicentem*. Dogma ejus appellant τὴν θανατηφόρον διδασκαλίαν *mortiferam doctrinam*, ἀρνησίθεον κακίαν *Deum negantem malitiam*, μιαρὰν αἵρεσιν *ſceleſtam hæreſim*. Ex quibus manifeſtum eſt, magnam & ſanctam hanc Synodum, adeoque Catholicam illius ſæculi Eccleſiam, dogma de vera Chriſti Divinitate ad ſalutem ſcitu & creditu neceſſarium omnino judicaſſe.

Poſt Paulum illum Samoſatenum, nemo in Eccleſiaſtica hiſtoria tertii ſæculi, quantum meminerim, occurrit, qui Servatoris noſtri Θεολογίαν oppugnavit, præter unum Lucianum quendam; qui itidem propterea excommunicationis ſententiam paſſus fuit. De quo vide ſis quæ ſcripſimus Def. Fid. Sect. 2. cap. 13. §. 8. (8.)

Cæterum ſi ex novorum Arianorum grege quiſpiam hic objiciat, Hæreticos omnes, quos hactenus recenſuimus, Chriſti præexiſtentiam ante Mariam negaſſe, quam Ariani agnoſcunt, quin & extitiſſe ipſum ante ſæcula fatentur; proinde hæc omnia ut Socinianos tangant, ad Arianos tamen nihil attinere; is fruſtra omnino erit. Namque apertiſſimum eſt, commemoratos Hæreticos ab Eccleſia damnatos fuiſſe ob cauſam, quæ ipſis cum Arianis communis fuit, nempe quod Servatorem noſtrum Deum eſſe negarent. Reſpice quæ in hoc capite de Theodoto, Artemone, & Paulo Samoſateno ex veteribus obſervavimus, & videbis eorum omnium hæreſim in eo à S. Patribus conſtitutam fuiſſe; non quod Chri- (9.)

ſtum inferiorem quam revera erat creaturam, ſed quod meram creaturam omnino ſtatuerent, neque verum Deum agnoſcerent. Verbo, convicti ac damnati fuere iſti τῆς ἀρνησιθέου αἱρέσεως *hæreſis Deum negantis*, ut de Theodoto & Artemone Caium, de Paulo Samoſatenſi Patres Antiochenos loquentes audivimus. Certe autem Arii hæreſis non minus ἀρνησίθε☉ fuit, quam illorum: neque tanta fuit diſtantia inter eorum & Arii ſententiam, ut hanc ferendam, illam vero Anathemate dignam Eccleſia judicaret. Nam utrinque Chriſtus mera creatura ſtatuebatur; de tempore tantum in quo cœpit exiſtere, diverſa fuit ſententia.

(10.) Nihilominus addendum hic eſt, quod alibi obſervavimus, etiam ipſas Arii κυρίας δόξας nempe de productione τοῦ λόγου ante ſæcula quidem, ſed ab aliquo initio; deque eſſentiæ ejus à natura ſupremi Dei diſtantia, in Hæreticis antiquiſſimis, Gnoſticis ſcilicet, ab Eccleſia olim damnatas fuiſſe. Vide omnino quæ de hac re ſcripſimus Def. Fid. Nic. Sect. 2. cap. 1. §. 15. & Sect. 3. cap. 1. §. 15, 16. & cap. 10. §. 16. Porro recolenda eſt etiam celebris hiſtoria Dionyſii Alexandrini, qui à Sabellianis falſo accuſatus fuit apud Dionyſium Romanum eorundem plane dogmatum, quæ poſtmodum Arius aſſeruit; Romano Dionyſio ea de cauſa Synodum mox convocante, in qua dogmata iſta ab omnibus tanquam impia rejecta fuere; & ipſe quoque Dionyſius, qui ea defendiſſe dicebatur, proculdubio damnatus fuiſſet, niſi à fædiſſima calumnia ſeſe per literas opportune purgaſſet. Quam hiſtoriam fuſe à nobis enucleatam

videas

Digitized by Google

videas Def. Fid. Nic. Sect. 2. cap. 11. §. 2. & ſeq.

Ex iis autem quæ in hoc & proxime præcedenti capite tam prolixe diſſeruimus, omnibus tandem, ut arbitror, manifeſtiſſimum eſt, ſententiam illam, quæ Servatorem noſtrum verum eſſe Deum negat, in Eccleſia Catholica trium primorum ſæculorum ſemper fuiſſe habitam pro hæreſi maxime exitiali, adeoque pro deteſtanda blaſphemia; eoſque qui ipſam aſſeruerunt, tanquam impios dogmatiſtas, atque à vera & ſalvifica Chriſti fide plane alienos, prorſus rejectos fuiſſe. Ut merito quis miretur, quibus demum coloribus aut Sophiſmatis (nam ut adverſus tam aperta teſtimonia ſolidi aliquid adferat, impoſſibile eſt) ſuam Epiſcopius contrariam aſſertionem poſſit defendere. Ad ea tamen, cujuſmodicunque ſint, accuratius examinanda nunc progrediemur.

CAP. IV.

De Symbolis primævæ Eccleſiæ: ac primum de primo atque antiquiſſimo Symbolo, ejuſque enarrationibus, quæ apud Irenæum & Tertullianum reperiuntur.

AD probandum antecedens ſuum; nempe in primitivis Eccleſiis, quæ ab ipſis uſque Apoſtolorum temporibus, ſaltem per tria integra ſæcula fuerunt, fidem ac profeſſionem ſpecialis il- (1.)

liuſmodi

iuſmodi Filiationis Jeſu Chriſti, quo ſcil. ante omnia ſæcula Dei Filius, & Deus ex Deo ſtatuitur, ad ſalutem neceſſariam non fuiſſe judicatam; duo omnino argumenta adfert Epiſcopius, quorum prius ſic habet: Id, inquit, probant *Primum Symbola Eccleſiarum, quibus olim tanquam notis ac teſſeris Chriſtiani ab infidelibus diſcernebantur, & qui ea ſe credere profitebantur, albo & Matricula Chriſtianorum inſcribebantur & inſerebantur. In iis enim modi hujus peculiaris fides ac profeſſio nunquam & nuſpiam requiſita aut facta legitur. Antiquiſſimum, quodque in prima Baptiſmi adminiſtratione jam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus uſitabatur, hoc erat, Credo in Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum; nempe ad praſcriptam ab ipſo Jeſu formulam*, Ite, & docete omnes Gentes; baptizantes eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti. *Symboli hujus ἐξηγήσεις, quæ varie apud Scriptores veteres, puta Irenæum lib.* 1. *c.* 2, *&* 3. *apud Tertullianum lib. de Preſcrip. adverſus hæreticos, & de velandis virginibus, &c. reperiuntur, earum nullæ modi hujus profeſſionem continent, nedum ut ejus profitendi neceſſitatem declarent. Et tamen de Symbolo ſuo Irenæus ipſe ait, id tam eſſe abſolutum, ut ei peritia Theologica nihil poſſit addere, imperitia nihil poſſit detrahere: de ſuo etiam Tertullianus, nihil ultra ſcire, omnia ſcire eſt, &c. Symbolum ipſum Apoſtolicum ſic dictum, quod etſi quo tempore conditum ſit non ſatis conſtat, paulatim tamen & ſucceſſive, nunc his nunc illis articulorum additamentis, in variarum hæreſium occaſione auctum*

eſſe

eſſe indubium mihi eſt; ad inſtar tamen præcedentium iſtorum Symbolorum compoſitum adeo accurate eſt, ut a quibuſdam, Pontificiis ſcil. ab ipſis Apoſtolis, nempe à ſingulis, ſingulos articulos per expreſſionem, & totum Symbolum à quolibet per approbationem conſarcinatum (licet perperam) eſſe credatur; ab omnibus tamen Eccleſiis Chriſtianis, ſi non quale nunc integrum legitur, primis tribus ſæculis, ſaltem ab ipſo ſæculo quarto ad hunc uſque diem pro indubitata perfecta & Catholica Fidei Chriſtianæ regula habeatur; hoc, inquam, Symbolum nullam prorſus modi hujus peculiaris Filiationis mentionem facit, ſed hac brevi formula contentum eſt, Credo & in Jeſum Chriſtum, Filium ejus unigenitum, Dominum noſtrum.

Reſpondeo 1 hujuſmodi argumentum nihil hîc valere poſſe. Cum enim ex teſtimoniis ſupra allatis & ipſa luce clarioribus abunde probatum ſit, fidem ac profeſſionem peculiaris iſtiuſmodi Filiationis Jeſu Chriſti ad ſalutem neceſſariam fuiſſe à primævis Eccleſiis judicatam; quis fidem habebit ei, qui contrarium ex eo velit probatum quod Symbola ab iis uſurpata, fidem iſtam ac profeſſionem non ſatis aperte contineant? Equidem potius contrario plane modo concludendum eſſet; ſcil. cum aliunde ſatis conſtet, Fidem ac profeſſionem modi illius à primævis Eccleſiis ad ſalutem prorſus neceſſariam fuiſſe judicatam, omnino ſtatuendum eſſe, modum iſtum in Symbolis, ſive Fidei confeſſionibus quas ipſæ uſurparunt, ſatis aperte contineri, vel certe ſatis aperte contineri ab ipſis creditum fuiſſe. Ac profecto Doctores Catholicos, (2.)

qui

qui diu ante conditum Symbolum Nicænum vixere, exiſtimaſſe, dogma de vera Filii Divinitate, in regula Fidei, ſive in Symbolis ſua ætate in Eccleſia receptis, contentum fuiſſe, certum eſt. Nam Irenæus & Tertullianus dogma illud ad regulam fidei omnino pertinere diſerte affirmant, ut infra oſtendemus. Caius etiam apud Euſebium Eccl. hiſt. lib. 5. cap. ult. de Artemonitis, qui Chriſtum eſſe Deum negarent, ait, quod πίστεως ἀρχαίας κανόνα ἠθετήκασι *Fidei antiquæ regulam irritam fecerunt*. Patres itidem Antiocheni in Synodica ſua Epiſtola apud Euſebium Eccl. hiſt. l. 7. c. 30. Paulum Samoſatenſem dicunt ἀποστάντα τοῦ κανόνος hominem qui à *Canone ſive regula Fidei defecerit*, ut ſupra obſervavimus. Itaque hoc Epiſcopii argumentum, ſi quicquam probat, illud tantum probat, primævas Eccleſias articulum iſtum, quem neceſſarium judicabant, in Symbolis ſuis ſatis clare non expreſſiſſe. Verum 2 nihil cauſæ eſt, cur quis hanc ipſis dicam impingat. Quod ut manifeſtum fiat, Symbola, quæ memorat Epiſcopius, (ipſum κατὰ πόδας ſecuti) percurremus.

(3.) *Antiquiſſimum*, inquit, *quodque in prima Baptiſmi adminiſtratione, jam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus uſitabatur, hoc erat, Credo in Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.* Reſp. 1. Illud nunquam pro Symbolo pleno & perfecto habitum fuiſſe, quod omnes Fidei articulos neceſſarios diſertis verbis comprehenderet; (Haud ſatis ſanus eſt, qui univerſam Fidem Chriſtianam tam anguſto angulo concluſam arbitretur) ſed pro brevicula tantum & compendioſa primarii de SS. Trinitate articuli con-

feſſione

feſſione à Baptizando facienda, ſenſum ejus prius à Catechete plenius atque enucleatius edocto. 2 In hoc tamen qualicunque Symbolo vera certe Filii (ut & Spiritus Sancti) divinitas tam aperte traditur, ut in tantulo verborum circuitu vix clarius exprimi potuerit. Nam. 1. Perſpicuum eſt, in hac formula, *Credo in Deum Patrem, Filium & Spiritum Sanctum* vocem *Deum* ἀπὸ κοινοῦ ad omnes tres, nempe Patrem, Filium & Spiritum S. referri. Quod Græci adhuc clarius exprimunt, πιστεύω εἰς τὸν Θεὸν, τὸν πατέρα, τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. Ita ſane hanc brevem confeſſionem Veteres intellexere. Hinc Tertullianus adv. Prax. cap. 13. communem Chriſtianorum de Patre, Filio, & Spiritu S. Fidem exponens, ait. *Et Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus S. Deus, & Deus unuſquique.* Cyprianus itidem in Epiſtola ad Jubianum, contra Hæreticorum baptiſma ita argumentatur. *Si baptizari quis apud Hæreticos potuit, utique & remiſſam peccatorum conſequi potuit, ſi peccatorum remiſſam conſecutus eſt, & ſanctificatus eſt, & Templum Dei factus eſt. Quæro,* Cujus Dei? *ſi Creatoris; non potuit, qui in eum non credidit:* Si Chriſti, *nec hujus fieri poteſt Templum, qui negat* Deum Chriſtum. Si Spiritus Sancti; *cum tres unum ſint, quomodo Spiritus S. placatus ei eſſe poteſt, qui aut Patris aut Filii inimicus eſt?* Ubi manifeſte alludit ad formulam confeſſionis de SS. Trinitate, quæ à baptizandis exigi ſolebat, qua nempe credere ſe profitebantur in Patrem Deum, in Filium Deum, & in Spiritum S. Deum, & hos tres unum Deum eſſe. Obiter quoque obſervabit attentus Lector. S.

Cyprianum

Cyprianum apertiſſime hic docere, articulum de Chriſti Domini noſtri vera Divinitate ad ſalutem creditu omnino neceſſarium eſſe; Nam diſerte ait, *Templum Dei fieri non poſſe* (quod certe perinde eſt, .. ac ſi dixiſſet, ſalvari non poſſe) *qui Deum Chriſtum negat*. Sed in orbitam redeo. Mihi ſane videtur in his paucis verbis *Credo in Deum Patrem*, *Filium*, *&* *Spiritum S.* magnam illam veritatem, nempe, Filium & Spiritum S. unum eſſe cum Patre Deum, aliquatenus clarius exprimi, quam in fuſioribus quibuſdam Symbolis, quæ ſubſecuta ſunt. Nam per additamenta illa poſt verba, *Credo in Deum Patrem*, & adjectiones poſt mentionem *Filii*, non repetita voce *Deum* in articulis de Filio & Spiritu S. videri potuit & nonnullis viſa eſt *Dei* appellatio ad ſolum Patrem pertinere: plane contra mentem ac ſententiam eorum, qui latiora illa Symbola condiderunt.

2do. In hac formula Filius (ut etiam Spiritus S.) Patri adjungitur, tanquam conſors imperii, atque particeps illius fidei, honoris, cultus, atque obedientiæ, quam profitetur, vovet, ſpondetque baptizandus: quod nudo homini, aut creaturæ cuiviſcunque competere poſſe qui ſentiat, næ hunc horrendum Idololatriæ crimen quid ſit, prorſus neſcire omnino ſtatuendum eſt. Hoc ut clarius eluceſcat, apprime obſervandum eſt, quod in primitiva Eccleſia à Competentibus proxime ante baptiſmum duo requirebantur ἀποταγὴ ſive ἀπόταξις τοῦ Σατανᾶ. *Abrenuntiatio Satanæ*, & συνταγὴ vel σύνταξις πρὸς τὸν Χριστὸν *Aſcriptio ſive aggregatio ad Chriſtum*. Ἀπόταξις facta fuit his aut ſimilibus

libus verbis: *Renuntio Satanæ, & operibus ejus, & cultui ejus, &c.* Poſt abrenuntiationem ἀμέσεως ſequebatur σύνταξις in hæc *verba*: *Credo in Deum Patrem, Filium, & Spiritum S.* Hæc formula tam ἀποτάξεως quam συντάξεως in primis ſæculis ita per omnes Chriſti Eccleſias recepta fuit, ut dubitandum non ſit, quin ab ipſis Apoſtolis profecta fuerit. Quemadmodum autem per ἀπόταξιν illam ad baptiſmum venientes cultum Diaboli, adeoque Idolorum, falſorumque Deorum omnium prorſus abdicarunt; ita per σύνταξιν cultui ſolius veri Dei, nempe Patris, Filii, & Spiritus Sancti ſeſe penitus addixerunt. Quod etiam non obſcure colligitur ex Luciani, ſive alterius cujuſpiam ejus certe coætanei, neque abſimilis ingenii, Dialogo, qui *Philopatris* inſcribitur. Ubi Auctor primæ Apoſtolorum διαδοχῇ coævus, profanus quidem, ſed qui rem Chriſtianam apprime calluit, ludens inducit Triephonem quendam, Chriſtiani Doctoris & Catechetis perſonam ſuſtinentem, & Catechumeno ſuo inter alia myſterium SS. Trinitatis tradentem. Nam roganti Catechumeno, *quemnam igitur tibi jurabo?* Reſpondet Triephon ὑψιμέδοντα Θεὸν, μέγαν, ἄμβροτον, οὐρανίωνα, υἱὸν πατρὸς, πνεῦμα ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἓν ἐκ τριῶν, καὶ ἐξ ἑνὸς τρία· ταῦτα νόμιζε Ζῆνα, τόνδ' ἡγοῦ Θεόν. i. e. *Deum alte regnantem, magnum, immortalem, cæleſtem, Filium Patris, Spiritum ex Patre procedentem, unum ex tribus, & ex uno tria: hæc tu Jovem puta, hunc exiſtima Deum.* Hinc, inquam, colligere eſt, venientes tunc temporis ex Gentiliſmo ad Eccleſiam Chriſti, ad hoc omnino obſtrictos fuiſſe, ut pro Jove aliiſque vanis nominibus numinibuſque,

Vide conſtit. Apoſt. l. 7. cap. 42. & Cyrilli Hieroſ. Catec. Myſt. 1.

que,

que, quæ in Gentiliſmo ſuo coluerant, deinceps trinunius Dei, Patris, Filii, & Spiritus S. tanquam unici Dei ſui, fidei, cultui & obſequio ſeſe totos dederent & conſecrarent. Locum autem hunc illuſtrem à nobis fuſius explicatum, atque à Sandii cavillis abunde vindicatum leges Def. Fid. Nic. Sect. 2. cap. 4. §. 11. Ac de primo & antiquiſſimo, quod Epiſcopius appellat, Symbolo, hæc dixiſſe ſufficiat.

(5.) Ad Symboli illius *ἐξηγήσεις*, ſive expoſitiones, quæ apud Irenæum & Tertullianum reperiuntur, accedamus. *Earum nulla*, inquit Epiſcopius, *modi hujus profeſſionem continent*. h. e. in nulla earum expoſitionum quicquam continetur, quod Servatorem noſtrum alio modo Filium Dei eſſe declaret, quam qui ipſi, ut mero tantum homini, ante Mariam non exiſtenti, competere poſſit. Verum hoc, inquam ego, tam aperte falſum eſt, ut plane neſciam quo judicio, qua fide, quave conſcientia Vir doctus illud tam fidenter affirmare potuerit. Ab Irenæo incipiam. Is in libri primi cap. 10. in traſcurſu commemorat *τὸν κανόνα τῆς πίστεως canonem*, ſive *regulam Fidei*, quam ſua ætate Chriſtianus quiſque *διὰ τοῦ βαπτίσματος εἴληφε per baptiſmum accepit*. Hanc Fidei regulam poſtmodum variis in locis, varieque, ſed in eundem ubique ſenſum proponit exponitque. In iis autem omnibus expoſitionibus divinam Servatoris noſtri Filiationem ſatis aperte, in quibuſdam vero apertiſſime declarari, Talpa cæcior eſt qui non videat. In libri primi c. 2. Regulam fidei tradit his verbis *Ἡ μὲν γὰρ ἐκκλησία, καίπερ καθ᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περάτων τῆς γῆς διεσπαρμένη, παρὰ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ*

p.40. Edit. Feuardentii.

τῶν

τῶν ἐκείνων μαθητῶν παραλαβοῦσα τὴν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα τὸν πεποιηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν Θαλάσσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πίστιν· καὶ εἰς ἕνα Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν σαρκωθέντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας· καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον τὸ διὰ τῶν προφητῶν κεκηρυχὸς, τὰς οἰκονομίας Θεοῦ καὶ τὰς ἐλεύσεις, καὶ τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν, καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ ἠγαπημένου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς παρουσίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα καὶ ἀναστῆσαι πᾶσαν σάρκα πάσης ἀνθρωπότητος, ἵνα Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, καὶ Θεῷ, καὶ σωτῆρι, καὶ βασιλεῖ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς τοῦ ἀοράτου, πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται αὐτῷ, καὶ κρίσιν δικαίαν ἐν τοῖς πᾶσι ποιήσηται. i. e. *Eccleſia enim tametſi per univerſum orbem uſque ad fines terræ ſeminata, ab Apoſtolis & à diſcipulis eorum accepit eam fidem, quæ eſt in unum Deum Patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in iis ſunt: & in unum Jeſum Chriſtum Filium Dei, incarnatum pro noſtra ſalute; & in Spiritum S. qui per Prophetas prædicavit diſpoſitiones Dei, & adventum, & paſſionem & reſurrectionem à mortuis, & in carne in cœlos aſcenſionem dilecti Jeſu Chriſti Domini noſtri, & de cœlis in gloria Patris adventum ejus, ad recapitulanda univerſa, & reſuſcitandam omnem carnem humani generis, ut Chriſto Jeſu Domino noſtro, & Deo, & Salvatori, & Regi, ſecundum placitum Patris inviſibilis, omne genu curvetur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, & judicium juſtum in omnibus faciat, &c.* In hac veteris Symboli

F ἐξηγήσει

ἐξηγήσεἰ Eccleſia Catholicaper univerſum terrarum orbem diſperſa, credere dicitur in Chriſtum, ut *Filium Dei* τὸν σαρκωθέντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, *qui noſtræ ſalutis cauſa incarnatus fuit*; quæ ſunt ipſiſſima fere verba Symboli Conſtantinopolitani, & in antiquiſſimo Symbolo Orientali latiore habebantur, quemadmodum infra oſtendemus. In quibus verbis, omnibus qui videre volunt, manifeſte ſignificatur, Servatorem noſtrum, tum extitiſſe, & Filium Dei fuiſſe in natura carnis experte, antequam homo fieret, tum carnem ſive humanam naturam aſſumpſiſſe ex ſua erga humanum genus benevolentia, hoc eſt, ut nobis hominibus ſalutem æternam procuraret. Qualem autem Filii Dei incarnationem crediderit Irenæus, qui hanc nobis fidei expoſitionem tradidit, nemini dubium eſſe poteſt, qui Scripta ejus vel primoribus unquam labiis attigerit. Sufficiat ex multis vice commentarii, ſi opus ſit, unicum locum adduxiſſe ex libro 3. cap. 20. Ubi recapitulationem quandam faciens eorum quæ in ſuperioribus diſputaverat, ſic ſcribit: *Oſtenſo manifeſte quod in principio verbum exiſtens apud Deum, per quem omnia facta ſunt, qui & ſemper aderat generi humano, hunc in noviſſimis temporibus ſecundum præfinitum tempus à Patre, unitum ſuo plaſmati, paſſibilem hominem factum; excluſa eſt omnis contradictio dicentium, ſi ergo tunc natus eſt, non erat ante Chriſtus. Oſtendimus enim, quia non tunc cœpit Filius Dei, exiſtens ſemper apud Patrem, ſed quando* Incarnatus *eſt & homo factus, longam hominum expoſitionem in ſeipſo recapitulavit, in compendio nobis ſalutem*

ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ κύριος, ὁ σώσας ἡμᾶς ὢν μὲν τὸ πρῶτον πνεῦμα, ἐγένετο σάρξ. Clem. Rom. Ep. 2.

ſalutem præſtans; ut quod perdideramus in Adam, id eſt, ſecundum imaginem & ſimilitudinem eſſe Dei, hoc in Chriſto Jeſu reciperemus. Quia enim non erat poſſibile, eum hominem, qui ſemel victus fuerat & eliſus per inobedientiam, replaſmari, & obtinere bravium victoriæ; iterum autem impoſſibile erat, ut ſalutem perciperet, qui ſub peccato ceciderat; utraque operatus eſt Filius Verbum Dei exiſtens, à Patre deſcendens, & diſpenſationem conſummans ſalutis noſtræ. Hinc Meridiana luce clarius eſt, quid Irenæo ſit *credere in Filium Dei noſtræ ſalutis cauſa incarnatum.* Porro in hac fidei expoſitione, qua de agimus, Servator noſter non modo Filius Dei ſed & *Deus* diſerte dicitur; quod nomen, Irenæo judice, nemini abſolute attribui debet, aut in S. Scripturis, præſertim Novi Teſtamenti, attribuitur, niſi ei, qui Deus revera ſit. Vide omnino Irenæi lib. 3. cap. 6.

Cæterum alibi etiam Fidei regulam tradit & exponit Irenæus, nempe, lib. 1. cap. 19. Ubi præexiſtentia Filii non modo ante Mariam, ſed etiam ante creaturas omnes, & creatio omnium per ipſum, idque tanquam per Verbum neutiquam Deo Patri ſuo extrinſecum, ut ſunt creaturæ omnes, etiam ipſi Angeli, ſed ipſi intimum & coeſſentiale, luculentiſſime exprimitur. Videas, Lector, ipſa verba & judex eſto: *Cum teneamus autem nos* Regulam Veritatis, *i. e. quia ſit unus Deus Omnipotens, qui omnia condidit per verbum ſuum & aptavit & fecit, ex eo quod non erat, ad hoc ut ſint omnia, quemadmodum ſcriptura dicit, verbo enim Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris* (6.)

ejus omnis virtus eorum; & *iterum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: ex omnibus autem nihil ſubſtractum eſt, ſed omnia per ipſum fecit Pater, ſive viſibilia ſive inviſibilia, ſive ſenſibilia, ſive intelligibilia, ſive temporalia, propter quandam diſpoſitionem, ſive ſempiterna; & ea omnia non per Angelos, neque per virtutes aliquas abſciſſas ab ejus ſententia; nihil enim indiget omnium Deus; ſed per verbum & Spiritum ſuum omnia faciens, & diſponens, & gubernans, & omnibus eſſe præſtans, &c. Hanc ergo tenentes regulam, licet valde varia & multa dicunt, facile eos deviaſſe à veritate arguimus.* Conſule omnino loca Irenæi huic gemina, quæ adduximus Def. Fid. Nic. Sect. 2. cap. 5. §. 7.

(7.) His porro addas, ſi lubet, tertiam primævi Symboli exegeſin ab Irenæo traditam, lib. 3. cap. 4. Ubi oſtendere volens veritatis traditionem nequaquam in Hæreticorum conventiculis, ſed in Eccleſia Catholica quærendam eſſe, ita diſſerit: *Quid autem ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant, Eccleſias? Cui Ordinationi aſſentiunt multæ Gentes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes, In unum Deum credentes fabricatorem cæli & terræ & omnium quæ in eis ſunt, per Chriſtum Jeſum Dei Filium; qui propter eminentiſſimam erga figmentum ſuum dilectionem, eam quæ eſſet ex Virgine generationem ſu-*

ſtinuit,

ſtinuit, ipſe per ſe hominem adunans Deo, & paſſus ſub Pontio Pilato, & reſurgens, & in claritate receptus in gloria, venturus ſalvator eorum qui ſalvantur, & judex eorum qui judicantur, & mittens in ignem æternum traſfiguratores veritatis, & contemptores Patris ſui, & adventus ejus. Hanc fidem qui ſine literis crediderunt, quantum ad ſermonem noſtrum, barbari ſunt: quantum autem ad ſententiam, & conſuetudinem, & converſationem, propter fidem, per quam ſapientiſſimi ſunt, placent Deo, converſantes in omni juſtitia & caſtitate & ſapientia. Quibus ſi aliquis annuntiaverit ea quæ ab Hæreticis adinventa ſunt, proprio ſermone eorum colloquens, ſtatim concludentes aures, longo longius fugient, ne audire quidem ſuſtinentes blaſphemum colloquium. In hac Fidei regula Chriſtus dicitur Filius ille Dei, per quem condita & facta fuere cœlum & terra & Mare & omnia quæ in iis ſunt, qui ex ſummo in opus manuum ſuarum, hoc eſt, humanum genus, amore atque miſericordia, ex Virgine naſci hominem ipſe ſuſtinuit, adeoque hominem Deo copulavit. Hujus fidei traditionem affirmat Irenæus, tam univerſalem & antiquam eſſe, ut ipſæ etiam barbaræ nationes, quæ S. Scripturas nondum habuerant in patriam ſuam linguam verſas, ipſam tenuerint, ab Apoſtolis ſcilicet, aut eorum diſcipulis, una cum ipſo Evangelio, cujus quidem ipſa pars eſt maxima, primitus acceptam; tam ſacram quoque ab omnibus Chriſtianis Catholicis tunc temporis habitam fuiſſe, ut doctrinam omnem, quæ cum ipſa purgaret, tanquam nefandam hæreſim, adeoque

 blaſphe-

blaſphemiam vel ipſi illi Barbari abominarentur.

(8.) Tertullianicas ἐξηγήσεις nunc expendamus. Atque in libro quidem *de Velandis Virginibus* non longe ab initio, Regula fidei à Tertulliano obiter indicatur potius quam recitatur, adeoque manca & imperfecta traditur. Ibi enim Chriſtus ne *Dominus* quidem noſter, aut unigenitus Dei Filius, ſed ſimpliciter Filius Dei dicitur. Quod tamen in tranſcurſu de Chriſto dixiſſe ſatis erat Tertulliano, qui titulum Filii Dei Chriſto tributum cum veteribus omnibus Catholicis in ſublimiori ſenſu conſtanter intellexit. Sed in illa regula nulla conceptionis Chriſti hominis per Spiritum S. nulla ipſius Spiritus S. mentio facta eſt. Cæterum non diffitear me in ea eſſe ſententia, ut exiſtimem, Tertullianum ibi proprie reſpicere Symbolum in Africana Eccleſia ſua ætate uſurpatum, quod idem fere erat ac Romanum; ſiquidem Romana cum Africanis Eccleſiis fidem ſuam *conteſſerarit*, ut loquitur ipſe Tertullianus de Præſcrip. adv. Hæreſ. cap. 36. Romanum autem Symbolum, quanquam latius fuerit, quam ut ibi à Tertulliano ὡς ἐν παρόδῳ traditur, tamen ut in aliis ita in articulo de Filio Dei, brevius erat Symbolis Orientalium Eccleſiarum, ob cauſas, quas mox infra notabimus. Interim eadem ſemper fuit Romanæ & Orientalium Eccleſiarum fides, eundem licet non verborum, ſenſus tamen amplitudine articulum de Filio Dei omnes confeſſæ ſunt. Neque illud ſane ignoravit Tertullianus.

(9.) Hinc in altero loco ab Epiſcopio indicato nempe

nempe lib. de Præſcript. adv. hæreſ. cap. 13. Ubi etiam Regulam fidei tradit, articulum de Filio Dei pleniorem atque explicatiorem exhibet, Filii exiſtentiam non modo ante Beatam Virginem, ſed & ante omnia ſæcula; adeoque creationem omnium per ipſum verbis Sole clarioribus deſcribens. Ibi enim poſtquam dixiſſet, controverti debere id duntaxat, quod ſalva regula fidei poteſt in quæſtionem devenire, mox regulam illam ſubjungit ad hunc modum: *Regula eſt autem Fidei, ut jam hinc quid credamus profiteamur, illa ſcil. qua creditur, unum omnino Deum eſſe, nec alium præter Mundi creatorem, qui univerſa de nihilo produxit per Verbum ſuum primo omnium emiſſum: Id verbum Filium ejus appellatum, in nomine Dei varie viſum Patriarchis, in Prophetis ſemper auditum: poſtremo delatum ex Spiritu Dei Patris & virtute in Virginem Mariam, carnem factum in utero ejus, & ex ea natum hominem, & eſſe Jeſum Chriſtum, &c.* Finito Symbolo, hæc verba ſubdit: *Hæc regula à Chriſto, ut probabitur, inſtituta, nullas habet apud nos quæſtiones, niſi quas hæreſes inferunt, & quæ Hæreticos faciunt.* Quid contra Epiſcopii aſſertionem his efficacius aut expreſſius dici potuit? Eandem vero regulam Fidei à Tertulliano deſcriptam habes lib. adv. Prax. cap. 2. *Nos, inquit, unicum quidem Deum credimus, ſub hac tamen diſpenſatione, quam οἰκονομίαν dicimus, ut unici Dei ſit & Filius ſermo ipſius, qui ex ipſo proceſſerit, per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil. Hunc miſſum à Patre in Virginem & ex ea natum hominem & Deum,*

Filium hominis & Filium Dei, & cognominatum Jeſum Chriſtum, &c. Mox addit: *Hanc regulam ab initio Evangelii decucurriſſe, etiam ante priores quoſque Hæreticos, nedum ante Praxeam heſternum, probabit tam ipſa poſteritas omnium Hæreticorum, quam ipſa novellitas Praxeæ heſterni.*

Ex his vero tandem abunde liquet, quam vel temere, vel inverecunde, veteris Symboli ἐξηγήσεις quæ apud Irenæum & Tertullianum reperiuntur, Epiſcopius appellaverit.

CAP. V.

De Symbolo Apoſtolorum dicto.

(1.) AD Symbolum, quod vocatur, Apoſtolorum venio, de quo ſic Epiſcopius: *Symbolum ipſum Apoſtolicum ſic dictum, nullam prorſus modi hujus Filiationis peculiaris mentionem facit, ſed hac brevi formula contentum eſt: Credo in Jeſum Chriſtum, Filium ejus unigenitum, Dominum noſtrum:* Hoc Epiſcopii palmarium eſt argumentum, quod etiam poſt ipſum Irenici Auctor & Sandius vehementer urgent; idemque nuperi apud nos, qua Arianæ, qua Socinianæ dementiæ inſtauratores, in impiis æque ac inſulſis ſuis ſcriptiunculis paſſim venditant, atque hoc ſcil. veluti clypeo tectos ac munitos, ab hæreſis cri-

mine,

mine, meritiſſimo ipſis jure à Catholicis intentato, ſe tutos omnino exiſtimant.

Quare ut argumento, quo vani homines tantopere fidunt ac gloriantur, cumulate ſatisfaciam; has quatuor Theſes demonſtrandas propono: (2.) 1 Symbolum dictum Apoſtolicum, ut doctrinæ Apoſtolorum conforme ſit, minime totam totidem verbis, eaque forma & methodo, qua hodie conſpicitur, ab ipſis Apoſtolis dictatum aut compoſitum fuiſſe; ſed revera nihil aliud eſſe, quam Symbolum Romanæ Eccleſiæ, quod demum poſt annum Chriſti quadringenteſimum in Eccleſia illa complementum ſuum accepit; Orientis Eccleſiis aliud interea Symbolum uſurpantibus. 2 Eccleſiam Romanam ſuccinctiori ac breviori Symbolo uti olim potuiſſe, adeoque uſam fuiſſe, quam quod Orientis Eccleſiis neceſſarium fuit, quod hæ pene omne genus Hæreticis vexatæ fuerint, in Romana vero Eccleſia nulla hæreſis exorta ſit, quæ breviorem ipſius confeſſionem aliter quam κατ' ὀρθὴν ἔννοιαν *ſecundum rectam notionem*, ac genuinum Eccleſiæ ſenſum intelligendam doceret. 3 In Romano tamen Symbolo modi illius ſpecialis Filiationis Jeſu Chriſti profeſſionem revera contineri, nempe in verbis illis, *Credo & in Jeſum Chriſtum Filium ejus* (nempe Dei Patris) *unigenitum.* 4 Denique in Symbolo ſive regula fidei, quæ ante Synodum Nicænam in Orientis Eccleſiis antiquiſſimis obtinuit, modum iſtum ſpecialem Filiationis Jeſu Chriſti diſertis verbis traditum ac declaratum fuiſſe.

(3.) Theſim primam abunde confirmavit Vir Summus Joannes Ger. Voſſius in diſſertationibus *ſuis de*

de tribus Symbolis. Diſſert. 1ª. per totam. Ad quam diſſertationem, ne actum iterum agam, lectorem remitto.

Secunda Theſis confirmatur teſtimonio Ruffini, qui ad ſuam Symboli expoſitionem ſic præfatur: *Priuſquam incipiam de ipſis ſermonum virtutibus diſputare, illud non importune commonendum puto, quod in diverſis Eccleſiis aliqua in his verbis inveniuntur adjecta. In Eccleſia tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum; quod ego propterea eſſe arbitror, quod neque* Hæreſis ulla illic ſumpſit exordium; *& mos ibi ſervatur antiquus, eos qui gratiam Baptiſmi ſuſcepturi ſunt, publice, id eſt, fidelium populo audienti Symbolum reddere; & utique adjectionem unius ſaltem ſermonis, eorum qui præceſſerunt in fide non admittit auditus. In cæteris autem locis quantum intelligi datur*, propter nonnullos Hæreticos *addita quædam videntur, per quæ novellæ doctrinæ ſenſus crederetur excludi.* Hæc ille. Ac ſane conſtat, Simonianos, Cerinthianos, Ebionæos, cæteraſque primævæ Eccleſiæ peſtes, non Romæ, ſed in Oriente, & in Aſia maxime, impia ſua dogmata ſparſiſſe. Hinc Ignatius in Epiſtolis ad Eccleſias Aſiaticas conſcriptis, iſtos Hæreticos paſſim perſtringit: idem vero ad Romanos ſcribens, nullam in illa Eccleſia hæreſim reprehendit. Imo in ipſa ſalutatione Romanos diſerte laudat ob Fidei omnimodam puritatem, dum ipſos dicit ἡνωμένους ἐν πάσῃ ἐντολῇ Χριστοῦ, πεπληρωμένους πάσης χάριτος Θεοῦ ἀδιακρίτως, καὶ ἀποδιϋλισμένους ἀπὸ παντὸς ἀλλοτρίου χρώματος. i.e. (Uſſeriano Interprete vertente) *Unitos in omni mandato Chriſti, impletos omni gratia*

Dei

Dei indiviſim, & abſtractos (vel defæcatos) ab omni alieno colore. Atque hac præcipue de cauſa, ut arbitror, Eccleſiam Romanam Tertullianus *ſtatu fælicem Eccleſiam* appellat lib. de præſcrip. adv. hæreſ. cap. 36. Utinam hæc fælicitas, hæc Fidei puritas Eccleſiæ iſti perpetua fuiſſet! ſed proh dolor! nunc Prophetæ divini verbis exclamare poſſumus, *Quomodo effecta eſt meretrix Urbs fidelis!* Iſai. 1. v. 12.

(4.) Ad Theſim tertiam accedo, atque in ejus probatione diutius immorabor. Certe in Symbolo Romano Chriſtum dici Dei Filium unicum ſive unigenitum (τ̀ μονογενῆ) reſpectu divinæ ſuæ naturæ, qua non modo ante Mariam, ſed etiam ante omnia ſæcula ex & cum Deo Patre extitit; probatu facile eſt, ex locis Scripturæ ubi vox μονογενὴς reperitur Chriſto tributa, (non eſt enim quod ſuſpicemur, Eccleſiam vocem accepiſſe aliter quam in Scripturis, unde deſumpta eſt, uſurpatur (ex vi & proprietate ipſius vocis, ex ordine & contextu verborum in Symbolo ipſo, ac denique ex conſtante ac perpetuo Catholicæ Eccleſiæ ſenſu atque interpretatione.

Primo, quod ad Scripturas attinet, primus locus ubi vox hæc occurrit Chriſto tributa eſt Joh. 1. 14. καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός. *Et verbum Caro factum eſt, & commoratus eſt inter nos, & vidimus gloriam ejus, ut Unigeniti à Patre.* Ubi manifeſtum eſt μονογενὴς παρὰ πατρὸς eſſe μόνος παρὰ πατρὸς γεννηθεὶς *ſolus à Patre genitus* nomine verbali vim verbi obtinente. Qui enim παρὰ πατρὸς referunt ad δόξαν durum nimis hyperbaton

baton, addo & ellipſin vocis παραληφθεῖσαν, ſine ulla neceſſitate verbis affingunt. μονογενὴς autem παρὰ πατρὸς mihi videtur ſignificantius exprimere Divinam Filii ex Patre generationem, quam ſi dixiſſet Apoſtolus μονογενὴς τοῦ πατρὸς; cum præpoſitio παρὰ ſubindicet τὸν λόγον ita Dei Patris unicum filium eſſe, ut ſolus revera ab atque ex ipſo Patre genitus fuerit. Ad hæc τῷ λόγῳ, nempe qui in principio apud Deum & Deus erat & per quem omnia facta ſunt, v. 1, 2. hunc titulum tribuit Apoſtolus. Unde manifeſtum eſt Chriſtum reſpectu Divinæ ſuæ naturæ, qua ante ſæcula extitit, dici μονογενῆ παρὰ πατρὸς *unigenitum à Patre*. Denique non abs re eſt quod notavit Grotius, Joannem hic Gnoſticos perſtringere, qui alium faciebant λόγον, alium μονογενῆ, alium Jeſum, & μονογενῆ inter ſuos Æonas ante conditum hunc mundum natos numerabant. Oſtendit ergo Apoſtolus Chriſtum Dominum noſtrum ſolum eſſe verum λόγον, eundemque verum μονογενῆ παρὰ πατρὸς, quippe qui ſolus ante ſæcula à Patre genitus fuerit. In eundem ſenſum vox μονογενὴς aliis in locis ubi occurrit, (nempe Jo. 3. 16. & 1 Joh. 4. 9.) exponenda eſt, idque ipſo Epiſcopio interprete; qui ita ex illis locis ratiocinatur: *Certum eſt magnifice admodum efferri atque extolli (nempe in locis illis) charitatem ac dilectionem illam Dei, qua Filium ſuum unigenitum in mundum miſit, atque adeo in mortem ipſam crucis dedit, ad ſervandum peccatores iræ filios. At ſi Filius Dei non ſignificet, niſi Jeſum, quatenus homo ex Virgine natus fuit ratio cur dilectio iſta tam magnifice efferatur, non ita clare apparet, quam ſi Filius ille Dei unigenitus*

Digitized by Google

nitus ſignificet Filium, quem Pater ante ſæcula genuit. Nam Filius iſte, ex Maria Virgine natus, idcirco ex ea natus fuit, ut in mortem daretur pro peccatoribus. At quæ dilectionis ἐξοχὴ in eo eſt, quod Deus iſtum Filium ſuum, quem gigni ex Maria & concipi ex Spiritu S. ſuo voluit eo fine, ut pro peccatoribus moreretur, in mortem dederit? At vero ſi Filium Dei concipias, qui ante ſæcula genitus fuit à Patre, quem mitti in mundum neceſſe non erat, cujus dignitas major erat, quam ut mitteretur, aut in carne veniret, nedum ut in mortem traderetur; imo qui Patri, utpote unigenitus atque unicus Filius, carior videbatur, quam ut ab eo in hanc miſeriam detruderetur; tum vero vehementer elucet Divinæ charitatis ac dilectionis erga humanum genus ſplendor ac Gloria. Sic ille; O ſi ſic omnia, ſi ſic ſemper! Equidem rem attentius perpendenti liquebit, ex hypotheſi ſive Sociniana, ſive Ariana, Deum in hoc negotio amorem ac dilectionem ſuam potius in illum ipſius Filium, quam erga nos homines oſtendiſſe. Quid enim? Is qui Chriſtus dicitur ex mera Dei εὐδοκίᾳ & beneplacito in eam gratiam electus eſt, ut poſt brevem hic in terris Deo præſtitam obedientiam, ex puro puto homine juxta Sociniſtas, ſive ex mera & mutabili creatura, ut Ariomanitæ dicunt, Deus ipſe fieret, ac Divinos honores, non modo à nobis hominibus, ſed etiam ab ipſis Angelis atque Archangelis ſibi tribuendos aſſequeretur, adeoque in alias creaturas omnes dominium atque imperium obtineret. Addo, neque ipſius Filii Dei unigeniti amorem & charitatem erga nos homines (quæ etiam magnifice paſſim celebratur

lebratur in S. Scripturis, ac maxime in loco illo Epiſtolæ ad Epheſ. c. 3. v. 18, 19.) clare elucere, niſi concipiamus Filium Dei, qui ante ſæcula ex Patre genitus eſt, per quem omnia facta ſunt, qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem, deſcendit de cœlis & incarnatus eſt, &c. At vero hoc modo Filii Dei *eminentiſſima in figmentum ſuum dilectio* (ut Sanctum Irenæum paulo ſuperius loquentem audivimus) clariſſime conſpicitur; ſed iſtud obiter. Cæterum non video, quomodo Epiſcopius cum Epiſcopio conciliari poſſit. In locis Scripturæ, ubi Chriſtus Filius Dei unigenitus dicitur, contendit Filium Dei unigenitum omnino ſignificare Filium, quem Pater ante ſæcula genuit, ac proinde in titulo illo modum iſtum ſpecialem Filiationis Jeſu Chriſti contineri. Ubi vero in Symbolo, quod ex ſcripturis confectum eſt, fidem noſtram profitemur in Chriſtum Filium Dei unigenitum, in verbis illis modum iſtum ſpecialem Filiationis Jeſu Chriſti contineri prorſus negat.

(5.) Secundo, Chriſtum in Symbolo *unicum* ſive *unigenitum* Dei Filium dici reſpectu Divinæ ſuæ naturæ, probari poteſt ex vi & proprietate ipſius vocis. Nam μονογενὴς unigenitus is dicitur, qui ſolus ſine υἱότητος κοινωνίας filius eſt, hoc eſt, quem Pater unicum habet, qui in genere filiationis, ex quo filius appellatur, fratrem non habet; quique porro natura ſit filius, ex ipſo patre genitus, non υἱοποιητὸς Filius aſcitus, ſive adoptatus. Atqui ſic Chriſtus Filius Dei *unigenitus* dici non poteſt, niſi Divinam ejus ex Patre generationem reſpicias. Ei enim, quatenus homo eſt, titulus ille non conve-

nit.

nit. Quod ut luculentius appareat, expendemus quatuor iſtos modos, quibus Chriſtum, etiam quà homo eſt, Filium Dei κατ' ἐξοχὴν in ſcripturis dici contendit Epiſcopius.

Primus modus eſt, *quia quatenus homo eſt, ex Spiritu S. conceptus eſt.* Et citat Luc 1. v. 35. πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σε, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι, διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ. Reſp. Nihil dicam impræſentiarum de Juſtini Martyris & Tertulliani ejus loci interpretatione, qui πνεῦμα ἅγιον & δύναμιν ὑψίστου exponunt de ipſo τῷ λόγῳ. Ut neque de Novatiani criticiſmo in particula καὶ emphaſin ſtatuentis. Quod reſpondeo, illud eſt; ut Chriſtus ibi, quatenus homo, dicatur *Filius Dei*, ratione conceptionis ſuæ in utero B. Virginis per Spiritum Sanctum; non tamen ibi dicitur Filius Dei *unicus* ſive *unigenitus*. Verum, (inquit Epiſcopius) *hæc* ἐξοχὴ (nempe qua Dei virtute in utero Virginis formatus erat) *propria eſt Jeſu Chriſto homini, cui nulla alia aut ſimilis fuit, aut erit unquam.* Regero, illud verum non eſſe. Quid enim? Caro Chriſti divina potentia ac virtute ſine Patre in utero Virginis concepta ac formata fuit. Annon primus homo ſine Patre & Matre Dei ipſius manibus formatus fuit? Annon idcirco Dei Filius diſerte dicitur Luc. 3. v. 38. Non ergo in hoc ſita eſt ἐξοχὴ illa Jeſu Chriſti, qua Filius unicus ſive unigenitus appellatur; imo hac ratione primus Adam ſecundo quodammodo ſuperior erit; Cum ille à Deo ſine patre & matre, hic ſine patre tantum factus fuerit. Præclaram iſtam primi hominis genituram eleganter deſcribit Philo Judæus libro περὶ εὐγενείας de ipſo ſic loquens:

Vide Juſtini Apol. 2. p. 75. & Tertul. adv. Prax. cap. 26. Novat. de Trin. cap. 29.

quens: ὃς ἕνεκα εὐγενείας οὐδενὶ θνητῷ σύγκριτος, χερσὶ μὲν θείαις εἰς ἀνδριάντα τὸν σωματοειδῆ τυπωθεὶς ἀκρότητι τέχνης πλαστικῆς· ψυχῆς δὲ ἀξιωθεὶς ἀπ' οὐδενὸς ἔτι τῶν εἰς γένεσιν ἡκόντων, ἐμπνεύσαντος Θεοῦ τῆς θείας δυνάμεως ὅσον ἐδύνατο δέξασθαι θνητὴ φύσις· ἦν ἄρ' οὐχ ὑπερβολὴ τῆς εὐγενείας, μηδεμιᾶς τῶν ἄλλων αἳ δὴ ὠνομάσθησαν εἰς σύγκρισιν ἐλθεῖν δυναμένης; τῶν μὲν γὰρ τὸ κλέος ἐκ προγόνων εὐγενείας· ἄνθρωποι δὲ οἱ πρόγονοι, ζῷα ἐπίκηρα καὶ φθαρτά, καὶ αἱ τούτων ἀβέβαιοι καὶ ἐφήμεροι τὰ πολλὰ εὐπραγίαι· τοῦ δὲ πατὴρ μὲν θνητὸς οὐδεὶς, οὐδὲ αἴτιος, ἀλλ' ἢ Θεός. i.e. *Qui nulli non mortali præferendus eſt, quantum ad nobilitatem attinet, artificio ſummo formatus Dei manibus in ſtatuam corpoream; animam vero adeptus non ullius creaturæ beneficio, ſed inſpirante ipſo numine divinæ virtutis quantum natura mortalis capere poterat. An non igitur nobiliſſimus, cui ne conferri quidem licet hac parte quemquam alium? Nam cæterorum decus deſcendit à majoribus: majores autem eorum fuere homines, animalia mortalia, temporis momento fælicitatem, ſi qua fuerat, amittentia: illi vero nemo parens auctorve vitæ, niſi Deus fuit.* Hinc S. Irenæus affirmat Chriſtum hominem ſecundum Adamum, in generatione ſua conformem fuiſſe factum primo Adamo, non quidem ἐκ παντὸς, ſed ſervata ſimilitudine, quantum fieri poterat, & οἰκονομία ſalutis noſtræ pateretur. Nam lib. 3. cap. 31. poſtquam obſervaſſetquemadmodum Protoplaſtus è Terra adhuc Virgine (h. e. nondum opere compreſſa, nondum ſementi ſubacta, ut Irenæum interpretetur Tertullianus lib. de carne Chriſti) Dei ipſius manibus formatus fuit; ita Chriſtum primi Adami inſtauratorem, qua homo erat,

ex Maria Virgine per Spiritum Sanctum effictum fuiſſe; paulo poſt hæc ſubjungit: εἰ δὲ ἐκεῖνος ἐκ γῆς ἐλήφθη, πλαστὴς δὲ αὐτοῦ ὁ Θεός, ἔδει καὶ τὸν ἀνακεφαλαιούμενον εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεπλασμένον ἄνθρωπον, τὴν αὐτὴν ἐνείνῳ τῆς γεννήσεως ἔχειν ὁμοιότητα. εἰς τί οὖν πάλιν οὐκ ἔλαβε χοῦν ὁ Θεός, ἀλλ' ἐκ Μαρίας ἐνήργησε τὴν πλάσιν γενέσθαι; ἵνα μὴ ἄλλη πλάσις γένηται, μηδὲ ἄλλο τὸ σωζόμενον, ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνος ἀνακεφαλαιωθῇ, τηρουμένης τῆς ὁμοιότητος. *At vero cum ille ex terra ſumptus, atque à Deo effictus ſit; oportebat utique eum, qui hominem à Deo effictum in ſeipſo inſtauraret, eandem cum illo generationis ſimilitudinem habere. Cur igitur pulverem terræ non rurſus aſſumpſit Deus, verum effecit, ut formatio ex Maria fieret? Nimirum ne alia formatio exiſteret, aut aliud eſſet cui ſalus afferretur; ſed ille ipſemet inſtauraretur, ſervata ſimilitudine.* Nequaquam igitur in hoc ſita eſt ſumma illa ἐξοχὴ filiationis Servatoris noſtri, propter quam ὁ μονογενὴς unigenitus ille ſive unicus Dei Filius appellatur, quod ex Maria Virgine virtute altiſſimi ſine homine patre productus fuerit; ſiquidem hactenus primus homo ei par erat, & quodammodo ſuperior; ſed in generatione longe longeque ſublimiori, qua ſcilicet non modo ante Mariam, ſed ante ipſum Adamum, adeoque ante omnia ſæcula Filius Dei fuerit. Certe ſi originem utriuſque ſpectes, nullatenus anteceſſit ſecundus primo Adamo, niſi hoc uno omnium quidem maximo diſcrimine, quod hic fuit ψιλὸς ἄνθρωπος purus putus homo, ille θεάνθρωπος homo ſimul & Deus. Quicquid acceſſit humanæ naturæ ſecundi Adami, quo priorem ſuperavit, illud totum tribuendum erat unioni illi, qua Chriſti anima cum

τῷ λόγῳ ſive Divina perſona unigeniti Dei Filii *ἄκρᾳ καὶ ἀνυπερβλήτῳ κοινωνίᾳ* (ut unionem hypoſtaticam exprimit Origenes) conjuncta fuit. Ita ſane (ut obiter id notem) inter primum & ſecundum Adamum comparationem inſtituit Divinus Apoſtolus 1. Cor. 15. v. 47. *Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ Dominus ille de cælo.* Fruſtra omnino ſunt, qui ſecundum Adamum *de cælo* dici volunt, quod divina prorſus & cœleſti virtute ſine patre conceptus ac natus fuit ex Maria Virgine; nam hac ratione de cœlo etiam fuiſſet primus homo, ut modo vidimus. Quid vero ſit *de cælo eſſe*, ut illud opponitur τῷ *de terra terrenum eſſe*, ſatis liquet ex verbis S. Joannis Baptiſtæ, ſe itidem ut Adami Filium, cum Domino Chriſto conferentis Jo. 3. v. 31. *Qui de ſurſum venit, ſuper omnes eſt; qui de terra eſt, terrenus eſt & terrena loquitur; qui de cælo venit, ſuper omnes eſt.* Confer omnino cap. 1. v. 30. Præterea nullus dubito, quin ὁ ἄνθρωπος ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ idem ſit, qui à Cabaliſtis Hebræis appellatur האדם העליון יתבך *Adam ille ſupernus, qui benedictus eſt*: qua periphraſi Hebræis non niſi verus Deus deſignatur. Certe enim quæ Cabaliſtæ tradiderunt de conjugio ſuperni illius Adæ benedicti cum כנסת h. e. congregatione Iſrael, terreſtris Adami & Evæ conjunctione myſtice ſignificato, hæc eadem ab Apoſtolo Eph. 5. v. 32. ad unionem Chriſti & Eccleſiæ manifeſte referuntur. Eodem autem ſenſu verba Apoſtoli de Chriſto v. 45. accipienda ſunt: *Factus eſt Adamus primus homo εἰς ψυχὴν ζῶσαν in animam viventem; noviſſimus vero Adamus*

Digitized by Google

εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν *in Spiritum vivificantem.* Factus eſt in animam viventem, id eſt, (notiſſimo Hebræorum idiomate) erat primus homo anima vivens, noviſſimus, Spiritus vivificans. Senſus eſt, fuit primus Adam homo tantum; ſecundus, pluſquam homo, nempe *Spiritus vivificus*, hoc eſt, Deus. πνεῦμα Spiritus in Chriſto, ut ſæpe monuimus, paſſim in ſcripturis ut etiam in primi ſæculi Scriptoribus, Divinam in ipſo naturam denotat; cui etiam proprium eſt, quod hic dicitur, vivificare ſive vitam dare hominibus, cujus reſpectu alibi quoque Chriſtus dicitur ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς *Author vitæ*, Act. 3. 15. & ζωὴ vita ipſa Jo. 1. v. 4. Author ille eſt vitæ omnis noſtræ, naturalis, Spiritualis & æternæ; ut rem eleganter expreſſit Clemens Alex. in Protreptico: λόγος ὁ καὶ τὸ ζῆν ἐν ἀρχῇ μετὰ τοῦ πλάσαι παρασχὼν ὡς δημιουργὸς, τὸ δὲ ζῆν ἐδίδαξεν ἐπιφανεὶς ὡς διδάσκαλος, ἵνα τὸ ἀεὶ ζῆν ὕστερον ὡς Θεὸς χορηγήσῃ. i. e. *Verbum quod in principio vitam in creatione ut opifex dediſſet; poſtquam tanquam Magiſter ſe manifeſtavit, bene vivere docuit; ut æternam vitam tandem ut Deus ſuppeditaret.* Hæc interpretatio, ut ex verbis textus ipſius neceſſario exurgit, ita contextui etiam apprime congruit. Dixerat Apoſtolus duplex eſſe corpus, animale & Spirituale; quod hic oſtendit ex contrariis cauſis. Nam ſicut ex primo Adamo, puro puto homine & corpore ſaltem ſua natura animali ac mortali conſtante, hæc noſtra corpora animalia & mortalia accepimus: ita à Chriſto ſecundo Adamo, qui pluſquam homo eſt, cui ineſt Divina natura omnis vitæ fons, corpora Spiritualia olim accipiemus. Certe tranſmutatio vilium

Digitized by Google

corporum noſtrorum in glorioſi ſui corporis ſimilitudinem per Chriſtum in reſurrectione perficienda, omnipotenti ipſius virtuti, quæ non niſi ut Deo ipſi competere poteſt, diſerte tribuitur Phil. 3. 21. Vana eſt autem interpretatio, quam ex Sociniſtarum lacunis hauſit Grotius, nempe Chriſtum tum demum factum fuiſſe πνεῦμα ζωοποιοῦν *Spiritum vivificantem*, poſtquam à mortuis ſuſcitatus, in cœlum aſcendiſſet. Nam primo ſatis manifeſtum eſt, Apoſtolum loqui de utriuſque Adami, ut ita dicam, primigenia natura, non de alterutro qualis poſtmodum factus eſt. Deinde qui *Spiritus vivificus* non ſemper fuit, talis nunquam fieri potuit. *Deus factus* inter Socinianorum & Arianorum portenta numerandus eſt, à quibus ſana ratio non minus quam vera religio abhorret. Denique certum eſt, Chriſtum fuiſſe πνεῦμα ζωοποιοῦν *Spiritum vivificantem* etiam ante reſurrectionem ſuam: nam ut talis ſuum ipſius corpus à morte ad vitam revocavit Jo. 2. v. 19. Unde illud Ignatii Apoſtolorum diſcipuli in Epiſtola ad Smyrnæos de Chriſto loquentis ἀληθῶς ἔπαθεν, ὡς καὶ ἀληθῶς ἀνέστησεν ἑαυτόν. *Vere paſſus eſt, ut & vere* reſuſcitavit ſeipſum. Reſuſcitatio quidem corporis Chriſti à mortuis etiam Deo Patri in Scripturis tribuitur. Quid mirum? Quicquid agit Filius, à Patre agit; Quicquid vero facit Pater, per Filium facit. Hinc & creatio rerum omnium & Patri & Filio tribuitur, quod ſcil. Pater per Filium univerſa condidit. Sed eo redeo, unde paululum digreſſus ſum. Sane in iſta ex Maria Virgine nativitate ſuprema & ſingularis ἐξοχὴ atque excellentia Filiationis Domini

noſtri adeo non conſiſtit, ut ea ipſa nativitas ad ejus ſtupendam συγκατάβασιν omnino referenda ſit. Hoc nos ſatis aperte docent, ſi modo à Spiritu S. edoceri velimus, multis in locis S. Literæ. Neque illud diffitetur Epiſcopius. Ita ſemper credidit inde ab ipſis Apoſtolis Catholica Chriſti Eccleſia. Hinc Juſtinus loco ſupra à nobis laudato, Chriſtianorum de Chriſto fidem hanc eſſe ait, qua ſcil. *agnoſcunt Chriſtum Dei Filium, qui & ante Luciferum & lunam fuit*, καὶ διὰ τῆς παρθένου τῆς ἀπὸ γένους τοῦ Δαβὶδ γεννηθῆναι σαρκοποιηθεὶς ὑπέμεινεν; *& ex Virgine illa ex genere Davidico caro factus* Naſci ſuſtinuit. Sic Irenæum quoque paulo ante citavimus affirmantem, Chriſtianos omnes ubique gentium, in ſua fidei regula fidem profeſſos fuiſſe *In Filium Dei, per quem Deus Pater cuncta creavit, qui propter eminentiſſimam erga figmentum ſuum dilectionem, eam quæ eſt ex Virgine generationem Suſtinuit.* Hinc ſex illi Epiſcopi celeberrimi ex Concilio Antiocheno in Epiſtola, quam non ſine conſenſu totius ſynodi ad Paulum Samoſatenſem ſcripſerunt, hanc fuiſſe univerſæ Eccleſiæ conſentientem doctrinam ac fidem ſumma cum παῤῥησίᾳ pronuntiant. Verba enim eorum de Chriſto loquentium hæc ſunt: ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν πάσῃ πεπίστευται Θεὸς μὲν κενώσας ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἄνθρωπος δὲ καὶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα. i.e. *In univerſa Eccleſia, quæ ſub cœlo eſt, creditur Deus eſſe, qui ſeipſum exinanivit, ab eo ſtatu in quo Deo æqualis fuit; & homo ſimul, idque ex ſemine Davidis quod ad carnem attinet.* Denique hinc hodieque canit, ſemperque, rumpantur licet Sociniani & Ariomanitæ, canet Eccleſia:

Tu rex gloriæ Chriſte:
Tu Patris ſempiternus es Filius:
Tu ad liberandum ſuſcepturus hominem,
Non horruiſti Virginis uterum.

Atque de primo modo, quo Chriſtum, qua homo eſt, Dei Filium in ſcripturis dici obſervavit Epiſcopius, hactenus.

(6.) Secundus modus eſt, *quia Jeſus Chriſtus ratione muneris iſtius, quod à Patre ſpeciali mandato ei impoſitum fuit, filius Dei vocatur Jo. 10. v. 35. 36.* Reſpondeo. 1°. Chriſtum hac ratione proprie dici non poſſe filium à Deo *genitum*, nedum *unigenitum*. Qui hoc modo filius eſt, gratia tantum filius eſt, non natura. 2do Hac ratione Chriſtum multos fratres habuiſſe, nempe omnes quotquot unquam in Reges aut Prophetas à Deo uncti fuerunt, aut ſpeciali aliquo mandato ad populum Dei miſſi. In hoc genere filiationis, Chriſtus præcipuus, principalis, & longe excellentiſſimus Dei filius, non vero unigenitus dici potuit. Verum 3^{tio} Locum citatum penitius introſpicienti liquebit, Chriſtum ibi ſe non dixiſſe, aut credi voluiſſe Dei Filium, propterea imprimis, quod à Deo tanquam ejus Legatus extraordinaria authoritate inſtructus ac munitus, ad homines miſſus fuerit; ſed longe alia atque excellentiori ratione, qua ſcilicet antequam in mundum mitteretur, apud Deum Patrem extiterit, ut verus, genuinus ac coeſſentialis ejus Filius, adeoque Deus ipſiſſimus. Neque illud prorſus neſcivit Epiſcopius, qui alibi ex hoc loco argumentum Divinæ

Jeſu

Jeſu noſtri filiationis contra Sociniſtas ipſe deprompſerit. Sed hoc ipſum paulo fuſius atque clarius quam ab illo factum eſt, obiter demonſtraſſe, operæ fortaſſe pretium erit.

Manifeſtum eſt Servatorem noſtrum in ſuperioribus nempe v. 25. uſque ad v. 30. incluſive, ſic locutum fuiſſe ad Judæos, ut ii nihil aliud aut intellexerint aut crediderint ab ipſo dici, quam ſe Deum eſſe. Verba eorum ſunt. v. 33. *Ob bonum opus non lapidamus te, ſed ob blaſphemiam: quia ſcil. tu, homo cum ſis, teipſum facis Deum.* Nempe ſæpius Deum vocaverat διακριτικῶς Patrem ſuum, & ſe & Patrem paulo ante unum eſſe dixerat. Jam diligenter obſervandum eſt, Chriſtum non reſpondiſſe, quod, niſi ſe vere Deum eſſe ſciviſſet, reſpondendum omnino erat, nempe ſe revera Deum non eſſe, neque pro Deo unquam ſemet venditaſſe; (hac enim reſponſione, ſi vera fuiſſet, placare Judæorum iram facile potuiſſet, & debebat quoque blaſphemiam ſibi objectam apertiſſimis verbis & cum abominatione rejicere) ſed contra non obſcure ſignificaſſe, ſe ipſiſſimum quidem Dei Filium, & conſequenter Deum eſſe. Nam ſe defendit adverſus Judæos duplici ratione.

Primum, argumento ex ipſorum lege ſumpto, nempe ex Pſal. 82. v. 6. *Reſpondit eis Jeſus, nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, ego dixi Dii eſtis?* Qui locus videtur de judicibus magni Synedrii intelligendus, ut recte monuit Grotius. Ex hoc autem loco ita Chriſtus in ſui defenſionem argumentatur v. 35, 36. *Si illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolvi Scriptura,* Mene, *quem Pater ſanctificavit, & miſit in*

mundum, vos dicitis blaſphemare, quia dixi Filius Dei ſum? Argumentum à minori ad majus manifeſte ducitur in hunc modum: ſi illi qui nihil in ſe divini habuere, nempe Judices magni Synedrii, ad quos in loco iſto Pſalmorum ſermo fit, (nam Capello adſtipulor, qui ſenſit, articulum vocis ὁ λόγος vim hic ἀναφορικὴν habere, ut referatur ad Pſal. 82. quem v. 34. citaverat Chriſtus) ideo tantum quod imperii atque authoritatis Divinæ imperfectam quandam in ſe imaginem referrent, Dii appellantur; quanto magis ego, qui naturalis Dei Filius, atque inſuper excellentiſſima ratione à Deo Patre authorizatus ſum, Dei Filius adeoque Deus vocari poſſum? Cæterum hoc ipſum Chriſtus diſertis quidem verbis non dixit, ſed non obſcure ſignificavit in verbis: *Mene quem Pater ſanctificavit & miſit in mundum.* Non enim (N. B.) dicit, *Mene quem Deus ſanctificavit*, ſed *mene quem Pater ſanctificavit*, indicans, ſe non ideo imprimis Deum pro Patre ſuo habuiſſe, quod à Deo ſanctificatus (h. e. ſegregatus & deſignatus ad munus ſibi impoſitum) & in mundum miſſus fuerit; ſed contra à Deo jam Patre ſuo & ſanctificatum & in mundum miſſum fuiſſe. Præterea nullus dubito quin Maldonatus in verbis, *& miſit in mundum*, Emphaſim recte ſtatuerit, qua ſignificetur, Chriſtum eſſe Dei Filium non cæterorum modo in terra, ſed in cœlo natum, indeque in hunc mundum miſſum. Ita enim Dominus diſcipulos ſuos alloquens, ſe clarius explicat Jo. 16. v. 28. *Egreſſus ſum à Patre & veni in mundum; & rurſus relinquo mundum & vado ad Patrem.* Quibus verbis ſignificaſſe Chri-

ſtum,

ſtum, ſe in potiore ſua natura in cœlis apud Deum idque ut Patrem ſuum extitiſſe, antequam in hunc mundum primum veniret, hoc eſt, homo natus fuiſſet, nemo eſt, niſi cui lema Sociniana in oculis ſit, qui non facile perſpiciat. Confer Jo. 3. v. 13.

Pergit vero in ſui defenſione Dominus, ac Divinitatem quam cum Patre communem habet, altero argumento adſtruit, à miraculis ſuis deducto. v. 37, 38. *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; ſin vero illa facio, etiamſi mihi non credatis, operibus tamen credite; ut cognoſcatis & credatis Patrem in me eſſe, & me in eo.* Q. D. Quod me Dei Patris Filium διακριτικῶς appellaverim, adeoque me & Patrem unum eſſe dixerim, ea propter blaſphemiæ me poſtulatis. Quod quidem fortaſſe non immerito facere videremini, ſi Divinitatem meam verbis ſolummodo, non etiam factis adſtruerem. Cum vero etiam eadem omnipotentiæ opera cum Patre meo efficiam, cur me ejuſdem cum ipſo naturæ eſſe non creditis? A vobis non poſtulo ut meo de memet teſtimonio credatis, ſed ut ſaltem ex operibus meis perſuaſum habeatis, Patrem in me eſſe & me in eo, hoc eſt, me & Patrem unum eſſe, quod ante dixi.

Ex his perſpicuum eſt, Dominum noſtrum Judæis blaſphemiæ crimen ipſi impingentibus, quod ſe Dei Filium διακριτικῶς appellaverit, ſeque adeo Deum eſſe non obſcure ſignificaſſet, ita reſpondiſſe, ut hoc ipſum, nempe ſe ejuſmodi Filium Dei eſſe, adeo non negaverit, ut fortiſſimis argumentis adſtruxerit. Quod etiam ipſi Judæi (qui hebe-

tes

tes licet & ſtupidi ſatis, Sociniſtas qui mortalium perſpicaciſſimi videri volunt, craſſiſſimæ profecto ἀβλεψίας condemnent) probe intellexerunt. Hinc enim tantum abfuit, ut Chriſtum ob hanc ipſius reſponſionem à crimine blaſphemiæ abſolverint, ut contra, ipſum propterea, tanquam blaſphemum, rurſus de medio tollere aggreſſi ſint. Sequitur, enim v. 32. *Quærebant ergo eum iterum apprehendere, ſed exivit de manibus ipſorum.* Cum Evangeliſta dicit ἐζήτουν ἐργο, indicat, Judæos illis ipſis verbis, quæ in ſui defenſionem dixerat Servator noſter, iterum irritatos, ipſum apprehendere voluiſſe, ut abductum extra templum (ubi hunc ſermonem habuerat v. 23.) lapidibus obruerent. Nam fruſtra omnino eſt Grotius, qui verba interpretatur, quaſi Judæi, quod Dominus blaſphemiæ crimen ita ſolviſſet, ut ne ſpecies quidem reſtaret, conſilium de lapidatione tanquam in blaſphemum mutarint, dederintque operam, ut eum captum traderent Synedrio aliud aliquid crimen reperturo. Neque enim Judæi ideo Chriſtum apprehendere voluerunt, ut Synedrio ſiſterent, ſed ut in locum abducerent, ubi ipſum ſine ſacrilegio occiderent. Templum enim intra cujus limites ſtetit ac locutus eſt Dominus, erat omni ex parte ſacrum, neque ulla cæde aut ſanguine polluendum. Confer Act. 21. 30. Præterea vox πάλιν *iterum* ſatis oſtendit Judæos voluiſſe rurſus illud in Chriſtum facere, quod & antea facturi erant, hoc eſt, lapidare ipſum voluiſſe. v. 31. Quo etiam in loco vox πάλιν occurrit, atque aliud porro tempus manifeſte deſignat, quo Judæi ex ſimili occaſione voluerunt Chriſtum lapidibus obruere,

ruere, de quo legere eſt Jo. 8. v. 59. Nam ibi etiam ex Chriſti ſermone, ſe ante Abrahamum fuiſſe dicentis v. 58. Judæi recte judicarunt, Chriſtum naturam quandam in qua ante Abrahamum extiterit, hoc eſt, Divinam ſibi tribuiſſe, adeoque Deum ſe dixiſſe.

Pergo ad tertium modum, quo Chriſtum, etiam quatenus homo eſt, in Scripturis Dei Filium dici Epiſcopius animadvertit, nempe *quia a Patre ex mortuis ad vitam immortalem ſuſcitatus, & veluti ex utero terræ, nulla mediante matre genitus denuo eſt Act.* 13. v. 32, 33. Reſp. Chriſtus hac ratione Filius Dei unigenitus dici non potuit, ſiquidem hoc ſenſu pii omnes, qui reſurgunt, dicuntur *Filii Dei, quia Filii reſurrectionis ſunt*, Luc. 20. v. 36. Ratione quidem reſurrectionis ſuæ Chriſtus homo dici potuit *primogenitus*, ſcil. ex mortuis, adeoque diſerte dicitur Col. 1. v. 18. quia omnium mortuorum primus à morte ad vitam rediit, nunquam deinceps moriturus. Ad hæc, in locis ſcripturæ, in quibus vox μονογενὴς occurrit Chriſto tributa, Deus Pater dicitur Filium ſuum unigenitum in mundum miſiſſe atque hominibus dediſſe, Jo. 3. 16. 1. Ep. Jo. 4. 9. Itaque unigenitus Dei Filius erat, cum in hunc mundum primum veniebat, non tum demum, poſtquam per mortem ex hoc mundo ſublatus, ac deinde ex mortuis ſuſcitatus, ad alterum, hoc eſt, cœleſtem mundum migraturus erat. (7.)

Cæterum cum in loco ab Epiſcopio citato nempe Act. 13. v. 32. 33. Apoſtolus Paulus verba Davidis in Pſalmo 2do *Tu es Filius meus, ego hodie te genui*, Chriſti ex mortuis reſurrectioni accom-

Digitized by Google

accomodat; contra novos Artemonitas notandum eſt, id non ita accipiendum eſſe quaſi demum per ac poſt reſurrectionem Chriſtus cœperit eſſe excellentiſſimo modo Dei Filius & ab eo gigni; ſed quia tum potentiſſime per reſurrectionem verus atque unigenitus Dei Filius declaratus atque oſtenſus fuerit. Hic enim eſt Scripturæ mos, ut res tum dicantur fieri, cum manifeſtantur & ſeſe produnt. Hinc Juſtinus Martyr, ut alibi obſervavimus, in Dialogo cum Tryphone citato Pſalmiſtæ loco, continuo ſubdit. τότε γένεσιν αὐτοῦ λέγων γίνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, ἐξότου ἡ γνῶσις αὐτοῦ ἔμελλε γίνεσθαι. *Tum nativitatem ejus contingere hominibus affirmans, cum Notio ejus contingat.* Ita ſane Paulus ipſe ſemet interpretatur in Epiſt. ad Rom. cap. 1. v. 3.4. περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα· τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν. *De Filio ſuo, qui factus eſt ex ſemine Davidis ſecundum carnem; definitus vero ſive declaratus fuit Filius Dei potenter, ſecundum Spiritum Sanctitatis, per reſurrectionem ex mortuis.* Ubi ὁρισθέντος idem eſſe ait Chryſoſtomus quod δειχθέντος, ἀποφανθέντος, κριθέντος ἀπὸ τῆς ἁπάντων γνώμης καὶ ψήφου. *Qui demonſtratus, declaratus, judicatus eſt omnium ſententia & ſuffragio eſſe Filius Dei.* Sic & Græcorum Scholia: ὁρισθέντος, τοῦτ' ἔστιν, ἀποδειχθέντος, ἀποφανθέντος. *Definiti*, h. e. *demonſtrati, declarati.* Syrus quoque vertit, *qui agnitus eſt*: & in eundem ſenſum verſio Æthiopica *quem delaravit* ſcil. Decus Pater, *eſſe Filium Dei.* Solus Latinus Interpres (contra fidem Codicum Græcorum omnium) reddit, *qui prædeſtinatus eſt Filius Dei*, quaſi in textu

ſcriptum

ſcriptum eſſet προορισθέντος. Cujuſmodi vero Dei Filius per reſurrectionem declaratus fuit Chriſtus ac demonſtratus? Certe Filius Dei, Deo Patri ſuo coeſſentialis, qui proinde Deus ipſe ſit. Quemadmodum enim hoc in loco κατὰ σάρκα *ſecundum carnem*, denotat humanam Chriſti naturam, ſic etiam κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης *ſecundum Spiritum Sanctitatis* Divinam ejus naturam deſignat: ac ſicut *ſecundum carnem* Chriſtus Davidis ex ſemine, hoc eſt, Filius Davidis; ita *ſecundum Spiritum Sanctitatis*, Dei Filius dicitur. πνεῦμα *Spiritum* in Chriſto, præſertim cum carni ejus opponitur, Divinam ejus naturam denotare, toties obſervavimus, ut non opus ſit de eo rurſus lectorem moneamus. Neque mirum videri debet, quod Chriſtus, qua Filius Dei & Deus eſt, hic appelletur etiam *Spiritus Sanctitatis*, quam appellationem tertiæ Divinitatis perſonæ plerumque tribuimus, ſiquidem eadem Divina Spiritualis & Sancta natura unicuique Trinitatis ὑποστάσει communis eſt. Unde & ab Herma, Pauli coætaneo, Divinam perſonam Filii Dei *Spiritum Sanctum*, & ab Ignatio, viro quoque Apoſtolico & dictionis Paulinæ ſedulo æmulatore, πνεῦμα ἄμωμον *Spiritum immaculatum* diſerte dici, obſervavimus Def. Fid. Nic. Sect. 1. c. 2. §. 5. Cæterum hunc Pauli Apoſtoli textum idem Ignatius omnino reſpexiſſe ejuſque veluti paraphraſin quandam tradidiſſe mihi videtur in illuſtri loco, quem aliquoties in hoc opere & alibi citavimus, Epiſtolæ ad Epheſios: εἷς ἰατρός ἐστι, σαρκικὸς καὶ πνευματικὸς, γεννητὸς καὶ ἀγέννητος, ἐν σαρκὶ γενόμενος Θεὸς (ἐν ἀνθρώπῳ Θεὸς *legunt Athanaſius, Theodoretus & Gelaſius*) ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινὴ

θητὴ, καὶ ἐκ Μαρίας, καὶ ἐκ Θεοῦ: *unus eſt medicus carneus & Spiritualis; genitus & ingenitus, in carne (ſive in homine) Deus, in morte vita vera, & ex Maria & ex Deo.* Hic, ut apud Paulum, duplex Chriſto natura tribuitur, *σαρκικὴ καὶ πνευματικὴ Carnea & Spiritualis*: juxta carneam naturam, hoc eſt Paulo *κατὰ σάρκα*, Chriſtus genitus ſive factus & homo mortalis appellatur: ſecundum Spiritualem naturam, quod Paulo eſt *κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης* ingenitus ſive non factus, vita vera, adeoque Deus dicitur: ut Carneus ex Maria, hoc eſt, ex ſemine Davidis; ut Spiritualis ex Deo, hoc eſt, Dei Filius dicitur. Confer 1 Tim. 3. 16. 1. Pet. 3. 18, 19, 20.

(8.) Reſtat quartus atque ultimus modus, quo Chriſtum hominem Dei Filium in Scripturis dici voluit Epiſcopius, nempe, *quia Jeſus Chriſtus ex morte ſuſcitatus, hæres ex aſſe conſtitutus eſt in domo patris ſui, ac proinde bonorum omnium cæleſtium; & Patris ſui miniſtrorum omnium ſcil. Angelorum Dominus. Heb. 1. v. 2.* Reſp. Chriſtum hac tantum ratione *proprie* dici non potuiſſe Dei Filium, nedum ejus Filium unigenitum. Hæres enim non eſt neceſſario verus ac naturalis, nedum unigenitus ejus Filius, cujus hæres eſt. Siquidem agnatus quiſpiam, aut etiam extraneus in hæredem adſciſci atque aſſumi poteſt. Deinde Dominus noſter, ut paulo ſuperius dictum eſt, fuit Dei Filius unigenitus, cum primum à Patre ſuo in hunc mundum miſſus fuit; non igitur tum demum Filius Dei unigenitus factus eſt, cum in cœleſtem Patris ſui domum receptus, hæres ibi ac Dominus omnium conſtitutus fuit.

(9.) Ad locum autem quod attinet Epiſtolæ ad Hebræos

bræos cap. 1. v. 1, 2. non ibi dicitur Chriſtus Dei Filius, nedum unigenitus, quod hæres omnium conſtitutus fuit; ſed contra is hæres factus dicitur, qui prius Filius fuit, idque Filius, per quem Deus Pater ſæcula condiderat, quique adeo ante ſæcula fuit. Verba ſunt: *Deus in hiſce ultimis diebus locutus eſt nobis per Filium ſuum, quem conſtituit hæredem omnium*, δι᾽ οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε *per quem etiam ſæcula condidit*, ſeu condiderat. Ubi interpretatio Sociniſtarum, Deum nempe dici per Filium ſæcula condidiſſe, quod per ipſum genus humanum reformavit atque inſtauravit & in novum quendam ſtatum tranſtulit; prodigioſum eſt commentum. Sane juramento aliquis tuto affirmare poſſit, ex Hebræis, ad quos ſcripta fuit illa Epiſtola, ne unum quidem fuiſſe, qui Scriptoris verba hoc ſenſu intellexerit, aut vel per ſomnium cogitaverit, per τοὺς αἰῶνας *ſæcula* ſignificatum fuiſſe tantum genus humanum, nedum ejus partem illam, cui tunc temporis Evangelii lux affulſerat. οἱ αἰῶνες *ſecula* pro rerum creatarum univerſitate eſt hebraiſmus, qui & rurſus in hac ad Hebræos Epiſtola occurrit, cap. 11. v. 3. πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ, *per fidem intelligimus conſtructa fuiſſe ſæcula verbo Dei.* Neque alibi, ut opinor, vel in ſacris literis N. Teſtamenti, vel apud Græcum ullum ſcriptorem profanum τοὺς αἰῶνας iſto ſenſu dici reperias. In Judæorum autem Liturgia Deus רב העולמים *Dominus* τῶν αἰώνων *ſeculorum*, hoc eſt, *rerum omnium creatarum*, paſſim dicitur. Faciunt nempe illi, ut ab Hebraicæ literaturæ peritis obſervatum eſt, triplicem עולם *Æonem*

ſeu

ſeu mundum. Primus eſt עולם השפר *mundus inferior*, h. e. Regio iſta elementaris. Secundus eſt עולם התיכון *mundus medius* orbes ſcil. cœleſtes. Tertius eſt עולם העליון *mundus ſuperior* nempe domicilium Divinæ Majeſtatis & Angelorum, quod Apoſtolus vocat *tertium cœlum*. 2 Cor. 12. 2. Hos igitur omnes *αἰῶνας*, hæc omnia ſæcula, hos mundos omnes Deum Patrem per Filium ſuum condidiſſe, divinus Scriptor voluit docere. Quod & rurſus in eodem capite diſerte affirmat v. 10, 11. 12. ubi ait ad Dei Filium dicta
Pſal. 102. fuiſſe iſta Pſalmiſtæ verba: *Tu in principio, Domine, terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli: ipſi peribunt, Tu autem permanes, & omnes ut veſtimentum veteraſcent: ac veluti amictum complicabis eos, & mutabuntur: Tu autem idem es; & anni tui non deficient.* Quid hic rurſus faciunt hæretici? Antiquum obtinent. Negant enim citatam Pſalmiſtæ periochen ad Dei Filium dictam fuiſſe; ejuſque tantummodo partem illam, quæ eſt de re nondum facta, ſed olim futura, nempe mundi abolitione, ad Filium ab Auctore accommodari affirmant. Verum (ut taceam manifeſtum Authoris inſtitutum eſſe Filii Dei præſtantiam ex iis rebus demonſtrare quæ ipſi jam actu competerent; quin & creationem & abolitionem mundi pariter eſſe opus divinæ omnipotentiæ, quæ nulli creaturæ communicari poſſit) quid hoc eſt aliud, quam divino Scriptori, veluti in os, impudenter contradicere? Atqui, inquiunt, nimis manifeſtum eſt, iſta Pſalmiſtæ verba ad ſummum Deum, nempe Deum Patrem dicta fuiſſe. Eſto. Quid tum? An inde ſequitur, non
etiam

etiam ad filium Dei dicta fuiſſe? Imo contra, quicquid Deo Patri, ut rerum omnium conditori, dictum eſt, etiam Dei Filio dictum fuit, ſiquidem Deus Pater per Filium univerſa condidit, ut Author ſupra dixerat. Cæterum quanquam Pſalmus iſte 102 nihil aliud eſſe videatur, quam oratio ſeu populi ſeu Prophetæ Deo ſupplicantis pro reſtauratione civitatis Hieroſolymitanæ à Chaldæis everſæ, tamen (ut à pleriſque interpretibus obſervatum eſt) ſicut terrena Jeruſalem figura fuit Eccleſiæ Chriſti, ſic ea quæ in Pſalmo de reſtauratione terrenæ Jeruſalem dicuntur, myſtice referenda ſunt ad ædificationem Spiritualis & ſupernæ Jeruſalem, hoc eſt, Eccleſiæ quæ Chriſti civitas ac regnum eſt. Etenim non niſi in Chriſto & Eccleſia perfecte implentur iſta hujus Pſalmi. *Tu exurgens, Domine, miſereberis Sion; quia tempus miſerendi ejus, quia venit tempus.* Et *Timebunt Gentes nomen tuum Domine, & omnes Reges terræ gloriam tuam; quia ædificavit Dominus Sion; & videbitur in Majeſtate ſua.* Et *Dominus de cœlo in terram aſpexit, &c.* Item *in conveniendo populos in unum, & Reges ut ſerviant Domino.* Quare & reliqua quæ ibi de Deo dicuntur, ad Chriſtum pertinent. Quod quidem ſi ex contextu Pſalmi nullo modo pateret, tamen divini Scriptoris authoritati omnino concedendum eſſet. Addam, etiam ſenſum Pſalmi literalem qua nempe reſpicit liberationem populi Dei ex captivitate Babylonica, ad Chriſtum pertinere, quatenus is, ut ὁ λόγος & Filius Dei ſemper cum Deo Patre ſuo exiſtens, ſemper & ab initio Eccleſiæ præfuit & proſpexit, adeoque providentia ſua

res omnes creatas rexit & gubernavit. Neque enim putandum eſt, (monente Tertulliano & conſentiente univerſa Chriſti Eccleſia) *Sola opera mundi per Filium facta, ſed & quæ à Deo exinde geſta ſunt*. Hinc & Paulus Apoſtolus 1. Cor. 10. v. 9. ſatis aperte docet, Chriſtum fuiſſe, qui populo Iſraelitico ex ergaſtulo Egyptiacæ ſervitutis educto, in deſerto præfuit & præivit, ad terram promiſſam ipſum quaſi manu ducens. Vide omnino quæ hac de re fuſe diſſeruimus Def. Fid. Nic. Sect. 1. cap. 1. fere per totum; imprimis vero, §. 12, 14, 15, 16.

Verum ita porro argumentantur impii & importuni homines: Si Author Epiſtolæ hoc Pſalmiſtæ teſtimonium eo citaſſet, ut probaret, per Filium Dei mundum fuiſſe conditum, à ſcopo atque inſtituto ſuo omnino aberraſſet; ſiquidem propoſitum ipſi fuit, eam tantummodo Filii præſtantiam oſtendere, quæ ipſi acceſſit ad dextram Divinæ majeſtatis jam collocato v. 4. ad cujus generis præſtantiam creatio mundi nullo modo pertinet. Sed contra, ex eo quod Author locum illum Pſalmiſtæ de creatione rerum omnium citet, Filioque dictum fuiſſe diſerte affirmet, nos certum habemus, propoſitum ipſi non fuiſſe eam ſolummodo Filii præſtantiam oſtendere, quæ ipſi demum poſt exaltationem ad dextram Dei Patris acceſſit. Præterea in ipſo capitis initio Author tria de Servatore noſtro ſtrictim dixerat, quod ſit Filius Dei ſcilicet *διακεκριμένως*, quod per ipſum condita fuerint ſæcula, ac denique quod hæres omnium conſtitutus ſive declaratus fuerit, nempe tum cum in carne ſua ad ſupremum cœlum ſublatus, ibi-

que

que ad dextram Dei Patris collocatus fuit. Hiſce ſingulis rationibus non modo Prophetis Dei, quod ante ſignificatum fuit, ſed & ipſis Angelis longiſſime præſtare Dominum noſtrum Author deinceps oſtendit, allatis ex S. Scriptura teſtimoniis; quorum hoc, quo de agimus, ad ſecundam illam manifeſtiſſime pertinet. Quare in v. 4. vox γενόμενος verti debet *qui eſt*; aut cum Chryſoſtomo & Theophylacto exponenda per *oſtenſus* ſive *declaratus*. Urgent demum Sophiſtæ, ſi Author Epiſtolæ revera crediſſet & pro rato habuiſſet, per Filium Dei creaturas omnes conditas fuiſſe, quorſum tanto opere inter ipſum & Angelos collationem inſtitueret? Eccui dubium eſſe potuit, quin Creator creaturis ſit præſtantior? Nemini ſane, inquam ego. At vero fuere ea ætate, qua ſcripta fuit hæc ad Hebræos Epiſtola, perplures, nempe Cerinthiani & alii, qui creationem mundi, ſaltem hujus aſpectabilis, Angelis tribuerent; Jeſum noſtrum interea habentes pro mera creatura adeoque pro puro puto homine, ante Mariam non exiſtente, proinde Angelis longe longius inferiore. Quinetiam carnales Judæi, qui Evangelii doctrinam nondum acceperant, fratres eorum, ad quos Author Epiſtolam Scripſit, Chriſtum ſive Meſſiam à Prophetis promiſſum, nihil aliud quam hominem futurum crediderunt; Angelos vero plerique ex ipſorum Magiſtris in creatione mundi inferioris Dei fuiſſe συνεργοὺς exiſtimarunt, iiſque à Deo dictum fuiſſe illud, *Faciamus hominem*, &c. Gen. 1. v. 26. adverſus hos omnes certe non fruſtra omnino laboravit divinus Scriptor in explicando Chriſti Filii Dei præ Angelis ὑπεροχὴν & excel-

* Vide P. Fagium in loc. & Phil. Jud. lib. de opificio 6 dierum. & Juſtin. Dial. cum Tryph. p.

excellentiam: adverſus hos appoſite admodum docet, creationem rerum omnino opus eſſe ſupremi Dei per Filium ſuum, qui & ipſe Deus ſit; neque Angelis competere ulla ex parte potuiſſe; utpote qui & ipſi creaturæ ſunt Deo omnium creatori miniſtrantes, ut mox dicit. v. 14.

Redeo tandem ad verba Authoris in v. 2. *Deus in hiſce ultimis diebus locutus eſt nobis per Filium ſuum, quem hæredem omnium conſtituit, per quem etiam ſæcula condiderat.* Equidem ſatis perſpicuum eſt, ſacrum Scriptorem voluiſſe in verbis illis oſtendere congruitatem divinæ οἰκονομίας, qua ita comparatum fuit, ut per quem mundus in principio fuit conditus, per eundem Filium in plenitudine temporis etiam inſtauraretur; ut qui Dominus fuit in veteri creatione, idem & in nova hæres atque Dominus fieret. Quomodo etiam Paulus Apoſtolus manifeſte ratiocinatur in capite primo Epiſtolæ ad Coloſſenſes. Ubi eundem Dei Filium, quem *primogenitum omnis creaturæ* (h. e. ante res omnes creatas ex Deo Patre genitum) & rerum omnium conditorem prædicaverat v. 16, 17. (de creatione enim proprie dicta ibi agi qui negat, eadem confidentia neget, creationem illam uſpiam in S. Scripturis deſcribi, adeoque ipſum caput primum Geneſeos allegorice exponendum eſſe contendat) mox v. 18. concelebrat ut κεφαλὴν τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀρχὴν πρωτότοκον τῶν νεκρῶν *caput corporis, id eſt, Eccleſiæ, & principium primogenitum ex mortuis*; deinde ἀμέσως ibidem hanc rationem ſubjungit ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων *ut in omnibus ipſe primas teneret*, hoc eſt, ut omnimodo, ratione ſcilicet tam

reſtitu-

reſtitutionis quam inſtitutionis rerum, tum qua principium mundi, tum qua caput Eccleſiæ, ſuper omnes emineret.

Itaque tandem omnibus quatuor modis, quibus Chriſtum, quatenus homo eſt, Dei Filium κατ' ἐξοχὴν in Scripturis dici contendit Epiſcopius, expenſis atque examinatis; manifeſtum fecimus, nullo iſtorum modorum Chriſtum proprie dici poſſe Filium Dei unicum ſive *unigenitum*. Quin & ex abundanti oſtendimus in locis Scripturæ, quibus modi iſti contineri videntur, longe aliam atque excellentiorem Servatoris noſtri Filiationem; qua ſcilicet antequam homo factus fuit, adeoque ante res omnes creatas apud Deum Patrem ut unicus ejus Filius, extiterit; ſatis perſpicue ſignificari.

Pergo ad tertium noſtrum argumentum, ab ordine & contextu Symboli ipſius deſumptum. Manifeſtum eſt, quatuor modos Filiationis Jeſu Chriſti, quos memorat Epiſcopius, omnes alibi in Symbolo exprimi; proinde in verbis illis *Filium Dei unigenitum* minime ſignificari, niſi in tam brevi formula ταυτολογίαν admittamus. Secundus modus de miſſione ſive unctione Servatoris noſtri ad munus & officium ſuum proxime ante ſignificatus fuit in voce *Chriſtum*. Reliqui tres modi, nempe de conceptione per Spiritum S. de reſurrectione ex mortuis, ac demum de exaltatione ad dextram Dei Patris, omnes poſtmodum diſtinctis articulis expreſſi ſunt. Quare cum in Symbolo confitemur Jeſum Chriſtum *Filium Dei unigenitum*, aliam plane Filiationem, quæ ad neutrum iſtorum modorum referenda ſit, (9.)

 nempe

nempe Divinam, ipſi competere omnino ſignificamus.

Vehementer quidem, pro more ſuo, contendit Irenici Author, quæ poſt verba Symboli *& in Jeſum Chriſtum Filium ejus unigenitum* ſequuntur, tantummodo Filii Dei deſcriptionem eſſe, *ea propter additam, ut qualis Filius Dei hic intelligatur, conſtaret; nimirum qui natus eſt ex Maria Virgine, crucifixus, mortuus, reſuſcitatus, receptus in cœlos, ſedens ad dextram Patris, & venturus ad judicandum vivos & mortuos: quæ omnia ſingularem & unigenitum, propriumque Dei Filium indicant.* Verum toto hic cœlo errat Hæreticus. Nam 1 nemo ſanus facile credet, in tam conciſo Symbolo ea omnia, quæ poſt confeſſionem de Filio Dei unigenito, mox de eodem ſubjiciuntur, tantum ἐξηγητικῶς addita fuiſſe, ut qualis ſit ille Dei Filius, conſtaret: nam dimidiam ſaltem Symboli partem iſta conſtituunt. 2° pleraque eorum quæ ſubſequuntur, ad declarationem Filiationis Jeſu Chriſti nullo modo pertinent; nempe iſta *Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, ſepultus, qui ad inferos deſcendit.* Quare 3° Omnino ſtatuendum eſt, quæ in Symbolo poſt profeſſionem Fidei in Filium Dei unigenitum ſequuntur, neutiquam ideo tantum adjecta fuiſſe, ut qualis ſit ille Filius Dei, in quem credendum ſit, clarius intelligeretur; ſed ut oſtenderetur porro, quid Filius ille Dei pro nobis fecerit & paſſus fuerit, ſeu qualem ipſe diſpenſationem pro noſtra ſalute ſuſceperit & ſuſtinuerit; nempe quod per Spiritum S. conceptus, ex Virgine Maria natus, adeoque homo factus, ſub Pontio Pila-

Iren. p. 70.

to

Digitized by Google

to paſſus fuit, &c. Hoc nos docet, qui ſenſum Romanæ Eccleſiæ hoc Symbolo utentis optime novit, Ruffinus in expoſitione Symboli, his verbis: *Poſteaquam propoſitus ordo fidei ineffabile Sacramentum Filii de Patre nativitatis expoſuit, nunc ad humanæ ſalutis dignationem diſpenſationemque deſcendit: & hunc quem ſupra dixit unicum Filium Dei & Dominum noſtrum, nunc dicit, qui natus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine. Hæc jam inter homines diſpenſationis nativitas eſt, illa divinæ ſubſtantiæ; hæc dignationis eſt, illa naturæ.* Quæ Ruffini expoſitio ut melius intelligatur, ſciendum eſt, omnem de Chriſto ſermonem ab antiquis Eccleſiæ Doctoribus in duas omnino partes diſtributum fuiſſe, ſcil. τὴν Θεολογίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν *Theologiam & Diſpenſationem.* Theologiam vocarunt quæ ad Divinitatem Servatoris noſtri pertinent; quod nempe Filius Dei ſit, ante omnia ſæcula ex Deo Patre genitus adeoque Deus; quodque per ipſum ſæcula condita fuerint. Diſpenſationem appellarunt incarnationem ejus, & quicquid in aſſumpta carne hic in terris geſſit ad procurandam ſalutem humani generis. Quare in Symbolo, quod Apoſtolorum dicitur, verba quibus fidem noſtram profitemur in Chriſtum ut in Filium Dei unigenitum, ad Θεολογίαν ſpectant; quæ verò ſequuntur de conceptione ejus per Spiritum S. de nativitate ex Virgine, de paſſione, &c. Ad οἰκονομίαν omnino referenda ſunt. Ita ſemper Epiſcopi & Doctores Eccleſiæ Catholicæ, inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, regulam fidei de Chriſto Domino noſtro & ipſi intellexerunt aliiſque expoſuerunt. Sic Ignatius

Vide Annotat. Valeſii in Euſ. Hiſt. Eccl. p. 4, & 5.

Confer Gal. 4. v. 4. cum Eph. 1. v. 10.

tius in genuina Epiſt. ad Epheſios: ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐκυοφορήθη ὑπὸ Μαρίας κατ᾽ οἰκονομίαν Θεοῦ, ἐκ σπέρματος μὲν Δαβὶδ, πνεύματος δὲ ἁγίου. ὃς ἐγεννήθη καὶ ἐβαπτίσθη. κ. λ.
Edit. Voſ. p. 27. *Deus enim noſter Jeſus Chriſtus conceptus eſt ex Maria,* Secundum Diſpenſationem *Dei, ex ſemine quidem David, Spiritu autem Sancto; qui natus eſt & baptizatus, &c.* Itaque Conceptio ex Maria Virgine, Nativitas, &c. Ignatio Judice, non ad deſcriptionem Filii Dei, ſed ad οἰκονομίαν illam pertinent, quam Filius Dei, qui & Deus ipſe eſt, noſtræ ſalutis cauſa ſuſcepit. Similiter Juſtinus in loco, quem jam ſupra ex alia occaſione ſemel atque iterum laudavimus, in Dial. cum Tryph: Fidem de Chriſto quæ ab omnibus qui ſub Evangelio vivunt ad ſalutem re-
p. 264. quiritur, hanc eſſe ait, qua nempe agnoſcunt τὸν
Vid. ſuper cap. 2. n. 14. Χριστὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν, ὃς καὶ πρὸ ἑωσφόρου καὶ σελήνης ἦν, καὶ διὰ τῆς παρθένου γεννηθῆναι σαρκοποιηθεὶς ὑπέμεινεν, ἵνα διὰ τῆς οἰκονομίας ταύτης ὁ πονηρευσάμενος τὴν ἀρχὴν ὄφις, καὶ ἐξομοιωθέντες αὐτῷ ἄγγελοι καταλυθῶσι. κ. λ. *Chriſtum Dei Filium, qui & ante Luciferum & lunam fuit, & ex Virgine caro factus naſci ſuſtinuit; ut per hanc* Diſpenſationem *is qui à principio maligne egit ſerpens & aſſimilati ipſi Angeli debellarentur, &c.* Hic etiam ipſa ex Virgine nativitas ad Diſpenſationem, quam Filius Dei ante ſæcula exiſtens, noſtri cauſa ſubiit, diſerte refertur. Irenæus itidem lib. 1. cap. 2. Regulam fidei tradens per omnes Eccleſias receptam, (quam & ſupra maxima ex parte recitavimus) poſt fidei profeſſionem in Filium Dei τὸν μονογενῆ, hoc eſt, poſt Θεολογίαν mox ſubdit, Spiritum S. per Prophetas prædixiſſe τὰς οἰκονομίας, καὶ τὰς ἐλεύσεις, καὶ τὴν ἐκ παρθένου γέν-

γέννησιν, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν, καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, τοῦ ἠγαπημένου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. *Diſpenſationes & adventus, & generationem ex Virgine, & paſſionem & reſurrectionem à mortuis, & cum carne in cœlos aſcenſum dilecti Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Ubi articulos Symboli de adventu Servatoris noſtri in hunc mundum, hoc eſt, de ejus ex Virgine nativitate, de paſſione, & de reliquis quæ hic in terris geſſit uſque ad ſuum in cœlos aſcenſum, ad οἰκονομίας expreſſe refert, quas filius ille Dei unigenitus propter noſtram ſalutem ſubſtinuit. Idem lib. 4. cap. 26. fidem hominis Spiritualis, hoc eſt, vere Chriſtiani & Catholici de SS. Trinitate pulchre deſcribit his verbis: πάντα αὐτῷ συνέστηκεν· εἰς ἕνα Θεὸν παντοκράτορα, ἐξ οὗ τὰ πάντα, πίστις ὁλόκληρος· καὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν κύριον ἡμῶν, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ τὰς οἰκονομίας αὐτοῦ, δι' ὧν ἄνθρωπος ἐγένετο ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πεισμονὴ βεβαία· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ τὰς οἰκονομίας πατρός τε καὶ υἱοῦ σκηνοβατοῦν καθ' ἑκάστην γενεὰν ἐν τοῖς ἀνθρώποις, καθὼς βούλεται ὁ πατήρ, γνῶσις ἀληθής. i. e. *Omnia illi conſtant: In unum Deum omnipotentem, ex quo omnia, fides integra: & in Filium Dei Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, per quem omnia;* & Diſpenſationes ejus, *per quas Filius Dei factus eſt homo, perſuaſio firma: & in Spiritum Dei, qui diſpenſationes & Patris & Filii, ſingulis ætatibus, prout vult Pater, hominibus manifeſtavit, vera cognitio.* Hic rurſus vir Sanctus duplicem Chriſtianorum de Chriſto cognitionem ac fidem in canone Fidei Eccleſiaſtico contineri oſtendit; unam, quæ Divinam ejus perſonam reſpicit, qua nempe credunt, ipſum eſſe Filium Dei,

per

per quem omnia facta ſunt; alteram ad diſpenſationes ejus pertinentem, qua agnoſcunt, Filium illum Dei hominem factum eſſe, &c. Utra jam Symboli expoſitio præferenda ſit, horum Apoſtolicorum virorum ac Martyrum, (quibus conſentiunt Patres Catholici, qui ſubſecuti ſunt, ad unum omnes) an Authoris Irenici, heſterni dogmatiſtæ, haud difficile erit judicium.

(10.) Reſtat quartum atque ultimum noſtrum argumentum à ſenſu atque interpretatione primævæ Eccleſiæ Catholicæ deducendum. In tribus primis ſæculis (de ævis ſubſequentibus nemo dubitat) titulus Filii Dei *unigeniti*, ſive *unici* Chriſto tributus, conſtanti ac perpetuo Catholicorum omnium Doctorum uſu in hunc ſenſum plane determinatus fuit, ut Divinam ejus ante omnia ſæcula ex ipſo Deo Patre generationem ſignificaret. Illud Tertulliani de Filio Dei, eſt vox omnium conſona: *Primogenitus, ut ante omnia genitus; & unigenitus, ut ſolus ex Deo genitus, proprie de vulva cordis ipſius.* Nam illi omnes non alium Filium Dei unigenitum agnoverunt, quam qui ex ipſa Dei Patris eſſentia, hoc eſt, ex æterna mente λόγος & Verbum, genitus fuerit, ut abunde demonſtravimus Def. Fid. Nic. Sect. 2. per totam. Quod quidem adeo certum ac manifeſtum eſt, ut de Scriptoribus illis Ante-Nicænis, qui Filii Dei unigeniti æternitatem negaſſe videntur, (ſed videntur tantum, ut in dicto opere liquido oſtendimus) fateri tamen cogatur ipſe Petavius rigidus alioquin illorum cenſor, quod *de Patris eſſe ſubſtantia, ſive natura, Filium aſſererent.*

Adv. Prax. cap. 7.

Def. Fid. Nic. Sect. 3.

De Trin. l. 1. c. 5. §. 7.

Quid igitur hic deſideramus? Nonne modum illum

illum Filiationis Jeſu Chriſti peculiarem, de quo loquitur Epiſcopius, ſatis aperte in hoc Symbolo expreſſit Romana Eccleſia, iis verbis uſa, quibus ea ætate eademque in Eccleſia modum illum ſignificari, apud omnes in confeſſo fuit? Quid refert ſi quis heſternus hæreticus verba aliter explicari poſſe contendat? Symbola certe Eccleſiæ ex ipſo Eccleſiæ ſenſu, non ex Hæreticorum cerebello exponenda ſunt. Quod poſterius ſi fieret, Deum immortalem! quam cito ex omnibus fidei noſtræ articulis, ne unus quidem nobis ſatis ſanus atque integer relinqueretur. Symbola Eccleſiæ non tenet, qui aliter quam Eccleſia intelligit. Optime enim hic Author libri *de Recta confeſſione*, Juſtino aſcripti, in ipſo initio: οὐ γὰρ ἁπλῶς ἡ πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν δοξολογία τὴν σωτηρίαν ἡμῖν πορίζει, ἀλλὰ ἡ ὑγιὴς τῆς τριάδος ὁμολογία τῶν ἀποκειμένων τοῖς εὐσεβέσιν ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν δωρεῖται· ἐπεὶ καὶ τῶν ἑτεροφρόνων ἀκούσεταί τις τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἀνυμνοῦντας, ἀλλ' οὐ κατ' ὀρθὴν ἔννοιαν τὸ σέβας προσαγόντων. i. e. *Non enim Simplex Patris & Filii Glorificatio ſalutem nobis affert, ſed ſana Trinitatis confeſſio, eorum, quæ piis repoſita ſunt, bonorum fruitionem donat. Nam & Heterodoxos aliquis audiat Patrem & Filium hymnis celebrare, verum non ſecundum rectam notionem cultum præſtare.* Apposite itidem Cyprianus ad Jubianum de Hæreticis baptizandis in verba illa Chriſti. *Ite & docete omnes Gentes, baptizantes eas in nomine Patris, Filii & Spiritus S. Inſinuat Trinitatem, cujus Sacramento Gentes baptizantur. Numquid hanc Trinitatem Marcion tenet? Nunquid eundem aſſerit, quem & nos Deum Patrem creatorem? Nun-*

quid

quid eundem unum Filium Chriſtum de Maria Virgine natum, qui ſermo caro factus eſt, &c. Longe alia eſt apud Marcionem, ſed & apud cæteros fides; imo nihil eſt apud ipſos niſi perfidia & blaſphemia & contentio Sanctitatis & veritatis inimica.

Ita ſane & nos redarguamus Epiſcopium alioſque qui nos volunt Arianos & Sociniſtas pro fratribus habere, propterea ſcilicet quod commune Eccleſiæ Symbolum recipiant, fidemque in Chriſtum Filium Dei unigenitum nobiſcum profiteantur. Nunquid enim iſti in eundem Filium Dei unigenitum credunt, in quem & nos Catholici hodie credimus, & Catholica Chriſti Eccleſia ſemper olim credidit? Certe longe alia eſt iſtorum fides, imo nihil eſt apud ipſos niſi perfidia. Credit Eccleſia credíditque ſemper in Filium Dei unigenitum qui nempe ante omnia ſæcula ex ipſo Deo patre genitus fuerit, adeoque Deus ipſe ſit, qualem Dei Filium neutra iſta hæreſis ſincere confitetur. Arianis ſcilicet (ſi ipſorum dogmati mangonium demas) Filius Dei unigenitus eſt revera creatura ex nihilo facta, licet omnibus creaturis excellentior, atque ante ipſas producta. Sociniſtis eſt nudus homo, qui ante nativitatem ex Virgine non extiterit. Utrique igitur dum fidem Eccleſiæ de Filio Dei unigenito verbo tenus profitentur, hæreſim prorſus & blaſphemiam ſentiunt, atque in animo concipiunt. Porro ex iis quæ de Symbolo Apoſtolorum dicto tam prolixe diſſeruimus, perſpicere licet Catechiſtæ Racoviani vanitatem & ſtultitiam, ſeu mavis ſummam impudentiam, gloriantis, ſe ſuoſque de Chriſti perſona

Id

Id ſolum credere, quod natura ſit homo verus, qualem eſſe teſtatur Fidei Symbolum, quod vulgo Apoſtolicum vocant, quod ſecum univerſi Chriſtiani amplectuntur. Cat. Rac. de cognit. Chriſti c. 1.

CAP. VI.

De Symbolo veteri Orientali.

AD quartam ac poſtremam Theſin noſtram tandem accedimus, quæ eſt hujuſmodi: (1.)

In Symbolo ſive regula fidei, quæ ante Synodum Nicænam in Orientis Eccleſiis antiquiſſimis obtinuit, modus iſte ſpecialis Filiationis Jeſu Chriſti, quo nempe in potiori ſua natura ante omnia ſæcula extitit, ex ipſo Deo Patre genitus, adeoque Deus, diſertis verbis traditus ac declaratus fuit.

Non eſt dubitandum quin Eccleſiæ Orientales ante Synodum Nicænam Symbolum ſuum habuerint, ſeu mavis Symbola ſua; Symbola volo latiora atque explicatiora primo illo atque antiquiſſimo Symbolo, quod Epiſcopius commemorat, his tantummodo verbis concepto, *Credo in Deum Patrem, Filium, & Spiritum S.* Namque Romanæ cæteriſque Eccleſiis Occidentalibus ante Concilium Nicænum ſuum fuiſſe Symbolum, ſim- (2.)

plici

plici illa Trinitatis confeſſione majus, non modo ex Ruffino & Auguſtino, verum etiam ex Tertulliano & Cypriano, tertii ſæculi Scriptoribus, ſatis perſpicuum eſt. Ac de Romana quidem Eccleſia, quam ſecutæ ſunt fere cæteræ Occidentales, expreſſa ſunt verba à Voſſio citata, Vigilii Lib. 4. de Eutyche, ubi ſic ſcribit: *Univerſus profitetur, credere ſe in Deum patrem omnipotentem, & in Jeſum Chriſtum Filium ejus, Dominum noſtrum. Huic capitulo ob id iſte calumniatur. Cur non dixit, in unum Jeſum Chriſtum Filium ejus, juxta Nicæni decretum concilii? Sed Romæ, & antequam Synodus Nicæna conveniret, à temporibus Apoſtolorum uſque ad nunc, & ſub beatæ memoriæ Cæleſtino, cui iſte rectæ fidei teſtimonium reddidit, ita fidelibus Symbolum tradidit: nec præjudicant verba, ubi ſenſus incolumis permanet.* Quod ſi vero ante Concilium Nicænum tale Symbolum habuere Romana & Occidentis Eccleſiæ, quid ni & Orientales pariter? Imo hiſce Eccleſiis multo magis neceſſarium fuit ejuſmodi Symbolum, quam Eccleſiæ Romanæ, ob cauſam quam ſupra ex Ruffino attuli; quod ſcilicet illæ in primis ſæculis miſere fuerint vexatæ ab Hæreticis, qui Romanæ Eccleſiæ nullam moleſtiam crearunt. Quin etiam Græci Scriptores Ante-Nicæni τὸ κανόνα τῆς πίστεως *Canonem* ſive *Regulam fidei* paſſim in Scriptis ſuis commemorant. Irenæus vero Aſianus & Græcis Scriptoribus proculdubio annumerandus, Regulam illam fuſe tradit lib. 1. cap. 2. ut ſupra oſtenſum eſt. Euſebius item Cæſarienſis in Synodo Nicæna, priuſquam Patres Symbolum ſuum condidiſſent, confeſſionem Fidei latiorem,

rem, quam adhuc Catechumenus edoctus & in ſacro lavacro profeſſus fuerat, recitavit, ut ipſe teſtatur in Epiſtola ad Cæſarienſes apud Socratem Hiſt. Eccl. lib. 1. cap. 8.

Porro ſtatuendum omnino eſt, Orientis Eccleſias poſt editum Symbolum Nicænum, antiqua ſua Symbola neutiquam abjeciſſe. Videmus enim Romanam Eccleſiam poſt Synodum Nicænam vetus ſuum Symbolum adhuc retinuiſſe. Quis vero dubitet, quin idem fecerint Orientis Eccleſiæ? Scilicet decreta Concilii Nicæni, utpote Oecumenici ad omnes Chriſti Eccleſias ex æquo pertinebant; ut hac in re Eccleſiarum Orientis & Occidentalium par fuerit ratio. Verum Nicæni Patres nunquam, ut opinor, in animo habuere, vel Symbolum plane novum condere, vel Symbolum vetus Orientale integrum cum additamento aliquo ſuo tradere; ſed tantum articuli veteris Symboli de Filio Dei verum atque inde ab initio receptum in Eccleſia ſenſum contra Arianos adſtruere. Præmittunt quidem confeſſioni ſuæ de Filio Dei articulum, (quanquam neque ipſum integrum) veteris Symboli de Deo Patre, eidemque ſubjungunt aliquid de fide in Spiritum S. Verum id fecerunt, quod exiſtimarent, Fidem de Filio Dei haud ſatis commode aut decenter explicari potuiſſe ſine fidei profeſſione etiam in Deum Patrem & Spiritum S. Hinc poſt nudam mentionem de Spiritu Sancto factam, ad articulum de Filio, cui aſſerendo imprimis intenti erant, continuo redeunt, Anathema iis denuntiantes, qui veram atque æternam ejus Divinitatem negarent: τοὺς δὲ λέγοντας ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν. κ. λ. Cæterum poſt verba (3.)

illa

illa confeſſionis Nicænæ *& in Spiritum S.* plura deeſſe, quæ poſita fuere in regula fidei primis Eccleſiis per Orientem recepta, infra fortiſſimis argumentis demonſtrabo. Interea illud certum eſt, minime voluiſſe Patres Nicænos, ut Symbolum ſuum deinceps in adminiſtratione baptiſmi obtineret (etenim huic fini vel ipſe ἀναθεματισμὸς quo clauditur, prorſus repugnat) ſed in uſum iſtum ſingulis Eccleſiis priora ſua Symbola reliquiſſe. Certe ſi illud voluit Sancta Synodus, Romana & Occidentales Eccleſiæ, quarum Antiſtites illius magna pars fuere, ipſius vel mentem minus aſſecutæ ſunt, vel authoritatem contempſerunt, quod nemini ſano in mentem venire poteſt. Nam Rufinus in præfatione ad ſuam Symboli Aquilegienſis expoſitionem diſerte teſtatur, jam ſua ætate *Romæ morem antiquum ſervatum fuiſſe, ut qui gratiam baptiſmi ſuſcepturi eſſent, publice, id eſt, fidelium populo audienti Symbolum redderent*, nempe vetus Romanum, de quo in præcedentibus locutus fuerat. Et mox ait, ſe vetus Symbolum Aquilegienſis Eccleſiæ (quod in quibuſdam à Romano diverſum fuit) *per baptiſmi gratiam ſuſcepiſſe*, hoc eſt, cum ad baptiſmum accederet, fidem iſtius Symboli profeſſum fuiſſe.

(4.) His præmiſſis Theſis noſtræ probationem aggredior. Omnium Eccleſiarum antiquiſſimæ erant Eccleſiæ Paleſtinæ; interque eas prima & antiquiſſima Eccleſia Hieroſolymitana, utpote à qua Evangelii doctrina primum profecta, deinde ad alias Orbis regiones derivata ac propagata fuit: unde ἡ μήτηρ ἁπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν *mater omnium Eccleſiarum* à Patribus Conſtantinopolitanis appellatur

Digitized by Google

pellatur in Synodica ſua Epiſtola apud Theodoritum Hiſt. Eccl. lib. 1. cap. 9. Et quanquam Eccleſia illa à prima, ut videtur, Metropolitarum inſtitutione, fere uſque ad Concilium Chalcedonenſe, Cæſareæ ut Metropoli ſubjiceretur, ſemper tamen ob cauſam quam dixi, ſingulari in honore ab omnibus aliis Eccleſiis habita fuit. Cujuſmodi autem fuerit vetus Symbolum Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, quidque de perſona Jeſu Chriſti Domini noſtri credendum tradiderit, à nemine certius, quam à Cyrillo, qui circiter ann. Chriſti 350 ejus Eccleſiæ Epiſcopus creatus fuit, cognoſci poterit. Is autem dum adhuc Catechetes fuit, in Catecheſibus ſuis 6 & ſeqq. competentibus Symbolum Eccleſiæ Hieroſolymitanæ per partes explicavit, quæ omnes conjunctæ hanc confeſſionem conſtituunt.

ΠΙΣΤΕΥΩ εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ· τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων Θεὸν ἀληθινὸν, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα καὶ ταφέντα· καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθίσαντα ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός. καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσαι τέλος· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸ παράκλητον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· καὶ εἰς μίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν· καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν· καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· i. e. *Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, & viſibilium omnium &*

inviſibilium. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium Dei unigenitum, ex Patre genitum ante omnia ſæcula, Deum verum; per quem omnia facta ſunt: Incarnatum atque hominem factum, crucifixum & ſepultum; & tertia die reſurgentem à mortuis, & aſcendentem in cœlos, & ſedentem ad dextram Patris; Et qui venturus eſt judicare vivos & mortuos, cujus regni non erit finis. Et in Spiritum S. Paracletum, qui locutus eſt per Prophetas. Et in unum baptiſmum pœnitentiæ, in remiſſionem peccatorum; & in unam Eccleſiam Catholicam; & in carnis reſurrectionem; & in vitam æternam.

(5.) Hoc Symbolum non ipſum eſſe Nicænum, & Conſtantinopolitani quoque Symboli additionibus de Spiritu S. carere, palam eſt. Quod poſterius nemini mirum videri poteſt, qui meminerit Catecheſes Cyrilli, in quibus Symbolum illud recitatur, multis annis ante habitam Synodum Conſtantinopolitanam (quæ demum anno Chriſti 381 celebrata eſt) conſcriptas fuiſſe. Reſtat igitur, ut ſit revera vetus Symbolum Eccleſiæ Hieroſolymitanæ. Quod vel inde etiam liquido conſtat, quod Cyrillus ipſum ex profeſſo exponat competentibus, ſive ad baptiſmum venientibus; in Baptiſmi autem adminiſtratione, Eccleſiæ tam Orientis quam Occidentales antiqua ſua Symbola, etiam poſt Synodum Nicænam, retinuere, ut ſupra oſtenſum eſt. Jam in hoc Symbolo Divinam Filii ex Deo Patre ante omnia ſæcula generationem expreſſiſſimis verbis declarari, nemo eſt qui non videat, nempe in verbis illis: *Filium Dei*

unigenitum, ex Patre genitum ante omnia ſæcula, Deum verum, per quem omnia facta ſunt. Atque hoc Symbolum Hieroſolymitanum, nullus dubito, quin Euſebius, (utpote Palæſtina oriundus, & Cæſareæ demum in Palæſtina Epiſcopus) reſpexerit, cum in Concilio Nicæno, fidei confeſſionem, quam & in Catecheſi & in ſacro lavacro acceperat, deſcribens, articulum de Filio Dei ita tradit: καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, υἱὸν μονογενῆ, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Θεοῦ πατρὸς γεγεννημένον, δι᾽ οὗ καὶ ἐγένετο τὰ πάντα. i. e. *Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Deum de Deo, Filium unigenitum, ante omnia ſæcula ex Deo Patre genitum, per quem etiam omnia facta ſunt.* Hic enim habemus ipſiſſima verba Symboli Hieroſolymitani, niſi quod pro ἀληθινὸν Θεὸν *verum Deum* Euſebius ſubſtituerit Θεὸν ἐκ Θεοῦ *Deum de Deo.* Scilicet homo catus hic, ut ubique fere alias, Sabellianis occurrendum cenſuit, veram Filii Divinitatem ita adſerendo, ut interim Deo Patri ſua Prærogativa, qua nempe ipſe ſolus αὐτόθεος eſt, h. e. à ſeipſo Deus, ſarta tecta conſervetur, eaque prærogativa Pater à Filio diſtinguatur. Atque in hoc ipſi conſenſerunt Patres Nicæni, adeoque in confeſſione ſua de Filio Dei, ipſa verba Θεὸν ἐκ Θεοῦ *Deum de Deo* repoſuerunt, addentes tamen, juxta vetus Symbolum Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ *Deum verum de Deo vero*, idemq; porro plenius explicantes, dum Filium Dei mox dicunt ὁμοούσιον τῷ πατρὶ *Patri coeſſentialem*, hoc eſt, non creatæ alicujus aut mutabilis eſſentiæ, ſed ejuſdem prorſus cum Deo Patre naturæ vere divinæ & incommutabilis: quæ etiam ſemper fuit * Euſebii ſententia.

* Vide Def. Fid. Nic. Sect. 4. c. 1. p. 442.

Digitized by Google

(6.) Sunt quidem viri eruditi qui contendunt, Catecheſes iſtas non eſſe Cyrilli, ſed Joannis cujuſdam, ejus in ſede Hieroſolymitana ſive anteceſſoris, ſive ſucceſſoris. Quod ſi verum eſſe concederetur, nobis non multum officeret. Sive enim Cyrillus, ſive Joannes quidam Hieroſolymitanus Catecheſes iſtas ſcripſerit, certum tamen adhuc eſt, Symbolum in ipſis deſcriptum, eſſe revera Symbolum in Eccleſia Hieroſolymitana competentibus explicari ſolitum, ac proinde in eadem Eccleſia antiquitus receptum. Verum Catecheſes illas revera Cyrilli eſſe adverſus hypercriticos iſtos cenſores ſatis manifeſtum fecit Voſſius de tribus Symbolis diſ. 1. Theſ. 51. Certe Hieronymus Cyrilli σύγχρονος Catecheſes iſtas Cyrillo diſerte tribuit, eaſdemque ab ipſo jam adoleſcente conſcriptas fuiſſe teſtatur in Catalogo de Scrip. Eccl. Et Theodoretus locum ex ipſis, tanquam Cyrilli, citat, ut alios recentiores taceam. Idem tamen Voſſius ibidem ait, *quiddam eſſe, quod ſcrupulum injicere videatur, ab aliis intactum; nempe quod in hoc Symbolo quædam reperiuntur, quæ videantur eſſe ex Symbolo Conſtantinopolitano, ut ea quæ ſubjiciuntur poſt illa,* & in Spiritum Sanctum *nempe Paracletum, qui locutus eſt per Prophetas; in unum baptiſmum pœnitentiæ, &c.* Quippe ſenſit Vir doctus iſta non fuiſſe in Symbolo Orientis ante Synodum Conſtantinopolitanam, ut ita ſentiat hoc argumento inductus (ut ipſe nos docet) quod Patres Nicæni Symbolum ſuum claudant his verbis, *& in Spiritum Sanctum.* Verum quam nullius momenti ſit hæc ratio (quanquam etiam magnum

Eraſmum

Eraſmum habeat auctorem) ex iis quæ jam in hujus capitis initio diximus, ſatis liquet, & ex iſtis porro, quæ infra dicenda ſunt, clarius adhuc liquebit. Interea quæ in Symbolo Hieroſolymitano ſubjiciuntur poſt iſta, *in Spiritum S.* ex Symbolo Conſtantinopolitano minime deſumpta, ſed in antiquiſſimis Orientis Symbolis, diu ante Synodum Conſtantinopolitanam, adeoque Nicænam, poſita fuiſſe, validiſſimis argumentis confirmabo.

1° Certum eſt, Symbola, quæ ante Concilium Conſtantinopolitanum, adeoque Nicænum, Eccleſiæ Occidentis uſurparunt, minime deſiiſſe in verba illa, *& in Spiritum Sanctum.* Sed & alia in ipſis Fidei capita ſubjecta fuiſſe. Quis vero, qui ea quæ ſupra obſervavimus de origine omnium fere hæreſium in Oriente expenderit, facile credat, Symbola Occidentalia Orientalibus fuiſſe auctiora? Fuiſſe autem aliqua Chriſtianæ doctrinæ capita in Symbolis antiquis Occidentalium Eccleſiarum, articulo de Spiritu Sancto ſubjuncta, probatu facile eſt. Nam Cyprianus in Epiſtola ad Magnum, de Symbolo, in quod ſuo tempore juxta cum Catholicis baptizabant Novatiani, agens, hæc habet: *Cum dicunt, Credis remiſſionem peccatorum & vitam æternam per Sanctam Eccleſiam? mentiuntur in interrogatione, cum Eccleſiam non habent.* Ubi tres habes articulos, nempe de Eccleſia, de remiſſione peccatorum, & de vita æterna, in veteri Symbolo Africano expreſſos. Porro articulum de Eccleſia in fidei confeſſione à baptizando neceſſario facienda diſerte ponit Tertullianus lib. de Baptiſmo cap. 6. *Cum autem ſub*

(7.)

Ep.l.1.Ep. 6. Vide & Ep.l.1.Ep. 12. Edit. Eraſmi.

tribus (nempe Divinis perſonis, Deo Patre, Filio, & Spiritu S.) *& teſtatio Fidei & ſponſio ſalutis pignerentur, neceſſario adjicitur* Eccleſiæ *mentio.* Quo pertinet etiam, quod de Chriſto, in ſua perſona non baptizante, dicit Tertullianus ejuſdem libri cap. 11. *In quem enim tingueret? in pœnitentiam? quo ergo illi præcurſorem? in peccatorum remiſſionem, quam verbo dabat? in ſemetipſum, quem humilitate celabat? in Spiritum S. qui nondum à Patre deſcenderat? In* Eccleſiam, *quam nondum Apoſtoli ſtruxerant?* Ubi etiam Articulus *de remiſſione peccatorum* indicatur. Quod ob Eraſmum noto, qui articulum iſtum contra Novatum fuiſſe additum cenſuit. Sed Novatus iſte Tertulliani ætate nondum hanc lucem aſpexerat; quippe qui Novatiani σύγχρον@ atque in promovendo ejus Schiſmate συνεργὸς fuerit, adeoque Cypriani demum ætate Eccleſiam turbarit; unde factum fuerit, ut à quiſbudam Græcis præſertim, Novatus & Novatianus pro eodem Hæreſiarcha ſumerentur, contrarium licet teſtante Cypriano, qui in Epiſtolæ octavæ ad Cornelium initio ſic de ipſis ſcribit: *Et cum diligentia & dilectione feciſti, frater chariſſime, feſtinato ad nos mittendo Nicephorum Acoluthum, qui nobis & confeſſoribus regreſſis glorioſam lætitiam nuntiaret, & adverſus Novatiani & Novati novas & pernicioſas ad impugnandam Chriſti Eccleſiam machinas pleniſſime inſtrueret.* Præterea Novatiani in eandem Fidei regulam cum Catholicis baptizabant, quin & ipſi profeſſionem articuli de Remiſſione peccatorum, à ſuis ſectatoribus exigebant, quod ex Cypriani Epiſtola ad Magnum

In Reſp. ad Cenſur. Theol. Pariſ. Tit. XI. Vide Valeſii annot. ad Euſ. Hiſt. Eccl. l. 6. c. 45. p. 247.

ſupe-

ſuperius laudata manifeſtum fit. Scilicet non ſimpliciter negabat vel Novatus, vel Novatianus remiſſionem peccatorum, ſed adſerebat uterque remiſſionem iſtam ad peccata quædam graviſſima (cujuſmodi fuit peccatum eorum, qui ſacrificio vel libello erant maculati) poſt baptiſmum commiſſa, non pertingere, vel ſaltem iſtiuſmodi peccata in foro Eccleſiæ minime remittenda eſſe *. Verum iſtud obiter, pergo.

* Vide Socrat. H. Eccl. l. 1. c. 10.

2° In Conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 7. cap. 42 confeſſio fidei traditur, ſive Symbolum, à baptizandis recitandum; in quo poſt fidei profeſſionem *in Deum Patrem ingenitum, & in Filium ejus unigenitum, ante ſecula genitum, genitum non factum*; hæc ſequuntur: βαπτίζομαι καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῦτ' ἐστι τὸν παράκλητον. τὸ ἐνεργῆσαν ἐν πᾶσι τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἁγίοις, ὕστερον δὲ ἀποσταλὲν καὶ τοῖς ἀποστόλοις παρὰ τοῦ πατρὸς, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μετὰ τοὺς ἀποστόλους δὲ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν· καὶ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· i. e. *Baptizor etiam in Spiritum S. id eſt, Paracletum, qui operatus eſt in ſanctis omnibus à ſeculo condito, poſtea vero miſſus eſt Apoſtolis, ſecundum promiſſionem Servatoris noſtri Domini Jeſu Chriſti, & poſt Apoſtolos omnibus qui credunt* In Sancta & Catholica Eccleſia, in carnis Reſurrectionem & in Remiſſionem Peccatorum, *& in Regnum cœlorum & in* Vitam futuri ſæculi. Hic habemus fere omnia quæ in Hieroſolymitano Symbolo poſt verba, *& in Spiritum S.* ſequuntur; cum hoc diſcrimine quod verba illa, *qui locutus eſt per Prophetas*, Auctor

 ita

(8.)

ita exponat, *qui operatus eſt in Sanctis omnibus à ſæculo condito*, & reliquos articulos tranſponat. Deſunt tantum verba illa, *Et in unum baptiſmum pœnitentiæ*, de quibus infra dicemus. De Conſtitutionibus autem, quæ Apoſtolicæ vocantur, eminentiſſimus Cardinalis Joannes Bona ſuam cum aliis viris eruditiſſimis conſpirantem ſententiam ita tradit *: *Quicquid ſit de Auctore harum Conſtitutionum, certum tamen apud omnes atque exploratum nunc eſt, quod Concilio Nicæno antiquiores ſunt, & in his continetur diſciplina, quâ Orientalis Eccleſia ante magnum Conſtantinum regebatur, ut Vir eruditiſſimus Joannes Morinus docet par. 2 de Sacr. Ordin.* p. 20. *Cui adſtipulatur Joannes Fronto in prænotatis ad Kalendarium Romanum* §. 5. Cæterum ad Symbolum quod attinet in Conſtitutionibus iſtis traditum, illud quidem libri Auctor (ſeu potius Interpolator) à capite ad calcem παραφραστικῶς, pro more ſuo, reddit; manifeſtum tamen eſt Symbolum, quod Auctor reſpexit, neque Nicænum neque Conſtantinopolitanum fuiſſe, (utriuſque ſcilicet caret additamentis, alterius adverſus Arium, adverſus Macedonium alterius) cum Hieroſolymitana vero confeſſione plane convenire.

* Rerum Liturg. lib. 1.c.8.§.4.

(9.) 3° Tertium argumentum peti poteſt à confeſſione Fidei, quam Arius & Euzoius ſuo ſuorumq; nomine Conſtantino obtulerunt, quaque voluerunt Imperatori perſuadere, ſe in omnibus crediſſe ὡς πᾶσα καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ αἱ γραφαὶ διδάσκουσιν. i. e. *Ut omnis Eccleſia Catholica & Scripturæ docent*. In Confeſſione autem illa poſt articulum de Spiritu S. hæc ſequuntur καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ

Apud Socra. Hiſt. Eccl. lib. 1.c.26.

εἰς

εἰς ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς μίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. i. e. *Et in carnis reſurrectionem, & in vitam futuri ſaeculi, & in regnum cœlorum, & in unam Catholicam Eccleſiam Dei.* Hic ex quatuor articulis in Hieroſolymitano Symbolo poſt articulum de Spiritu S. poſitis, tres habes, quanquam diverſo ordine collocatos. Cum autem ſcripta fuerit hæc Fidei confeſſio multis annis ante Synodum Conſtantinopolitanam, fieri non potuit, ut hæretici ad exemplar Symboli in illa Synodo traditi articulos iſtos recitaverint. Reſtat igitur ut reſpexerint vetus Orientis Symbolum, in quo iidem articuli poſiti fuerunt. Itidem in Symbolo Synodi Orientalium apud Serdicam Epiſcoporum à parte Arianorum, in Hilarii fragmentis deſcripto, poſt fidei profeſſionem in Deum Patrem & Filium & Spiritum S. *Paracletum*, &c. hæc ſubjiciuntur *Credimus & in ſanctam Eccleſiam, in remiſſionem peccatorum, in carnis reſurrectionem, in vitam æternam.* Ubi habes etiam articulum de *remiſſione peccatorum*, in priore confeſſione omiſſum.

4° His ſatis perſpicuis argumentis hanc porro (10.)
luculentiſſimam rationem adjicio. Quæ ſequuntur in Symbolo Hieroſolymitano poſt verba *& in Spiritum S.* hæreſes quaſdam manifeſte feriunt, quæ maxime ſecundo ſæculo, Eccleſiam Chriſti, præſertim in Oriente, turbarunt; quæque tempore Synodi Conſtantinopolitanæ & multo ante conſopitæ fuerunt: abſurdum eſt igitur ſtatuere, iſta tunc temporis Orientali Symbolo addita fuiſſe. Hæreſes volo Simonis, Menandri, Cerinthi & aliorum, qui Gnoſticorum nomine com-

prehendi

prehendi ſolent, quas Gregorius Nazianzenus, qui tempore Concilii Conſtantinopolitani & ante ipſum floruit, jam ſua ætate pridem evanuiſſe teſtatur. * Reſtat igitur ut evincam, quæ ſequuntur in Symbolo Hieroſolymitano poſt mentionem Spiritus Sancti, adverſus deliramenta, ſeu portenta potius Gnoſticorum directa fuiſſe. Qua in re explicanda, ſi prolixior fuero, Lectori illud φιλαρχαίῳ neque inutile neque ingratum fore auguror.

*Orat. 23. Ed. Par. 1630.

(11.) Initium faciam à verbis ἀμέσως ſequentibus, τὸ παράκλητον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν; *Paracletum, qui locutus eſt per Prophetas.* Vox παράκλητος eſt quidem in ipſis Scripturis nota Spiritus S. appellatio, eaque latiſſimæ ſignificationis: ſignat enim & *Doctorem* & *Conſolatorem* & *Advocatum.* Epitheton quidem illud Spiritui S. attributum, in Conſtantinopolitano Symbolo omnino non habetur; cujus omiſſionis rationem paulo inferius explicabo: ſed in Clementino Symbolo, ut etiam in Serdicenſi Arianorum reperitur, ut ſupra oſtenſum eſt. Additam vero fuiſſe vocem iſtam adverſus Gnoſticos, plane veroſimile eſt. Quippe ex Hæreticis illis plerique Paracletum & Spiritum S. duos eſſe Æonas diverſos docuerunt. Vide omnino Tertull. lib. adv. Valentinum edit. Pamelii cap. 8. p. 23. Coll. cap. 11. n. 123. & Schema à Pamelio libro iſti præfixum. Verum, ut iſtis non inſiſtam, ſequentia verba, *qui locutus eſt per Prophetas,* manifeſtiſſime in hæreſin Gnoſticorum directa ſunt. Illi enim fere omnes docuerunt, alium eſſe Deum mundi hujus aſpectabilis Conditorem, à Lege & Prophetis prædicatum; alium,

Digitized by Google

alium, qui in Evangelio manifeſtatur, Deum; & veteres quidem Prophetas non à Spiritu S. ſed à virtute aliqua proveniente à mundano illo Deo, (quem & malum quidam ex ipſis auſi ſunt aperte dicere) inſpiratos fuiſſe; proinde ſcripta ipſorum ſuſque deque habenda, imo prorſus rejicienda eſſe. Hanc hæreſim proculdubio reſpexit Ignatius, cum in Epiſtola ad Philadelphicos ita ipſos admonet: * τοὺς προφήτας δὲ ἀγαπῶμεν, διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς εἰς τὸ εὐαγγέλιον κατηγγελκέναι. i. e. *Prophetas vero diligamus, eo quod ipſi etiam in Evangelium annuntiarunt.* Ita mentem Ignatii recte accepit ejus Interpolator, ad locum hæc ſubjiciens: οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἅγιον πνεῦμα, ἀγαθὸν καὶ ἡγεμονικὸν, ἀληθές τε, καὶ διδασκαλικὸν ἔλαβον παρὰ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐθὺ πνεῦμα· εἷς γὰρ ὁ Θεὸς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης· εἷς ὁ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, εἴς τε δημιουργίαν νοητῶν, καὶ αἰσθητῶν, καὶ πρόνοιαν πρόσφορον καὶ κατάλληλον· εἷς δὲ καὶ ὁ παράκλητος ὁ ἐνεργήσας ἐν Μωσεῖ, καὶ προφήταις, καὶ ἀποστόλοις. i. e. *Prophetæ & Apoſtoli unum & eundem Spiritum Sanctum, bonum, principalem, verum & doctorium acceperunt à Deo per Jeſum Chriſtum, Spiritum rectum. Unus enim eſt Deus veteris & Novi Teſtamenti. Unus Mediator Dei & hominum, ad opificium intelligibilis & ſenſibilis creaturæ, & ad providentiam utilem rebuſque accommodam. Et unus Paracletus, qui operatus eſt in Moſe, & Prophetis, & Apoſtolis.* Et paulo poſt: ἐάν τις ὁμολογῇ Χριστὸν Ἰησοῦν κύριον, ἀρνῆται δὲ τὸν Θεὸν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, οὐκ εἶναι λέγων τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν, πατέρα τοῦ Χριστοῦ, ὁ τοιοῦτος ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ διάβολος· καί ἐστιν ὁ τοιοῦτος, Σίμωνος τοῦ μά-

* Pag. 41. Edit. Voſ.

γȣ, ἀλλ' ȣ τȣ ἁγίȣ πνεύματος μαθητής i.e. *Si quis confiteatur Chriſtum Jeſum dominum, neget autem Deum Legis & Prophetarum, dicens Patrem Chriſti non eſſe opificem cœli & terræ, hic in veritate non ſtetit, ſicut nec pater ejus Diabolus; & talis eſt ſectator Simonis Magi, non autem Spiritus ſancti diſcipulus.* Similia paſſim legas apud Irenæum, Tertullianum, alioſque veterum.

(12.) Adverſus iſtam Gnoſticorum blaſphemiam, verba illa, *qui locutus eſt per Prophetas* aut iis ἰσοδυναμȣ̃ντα, etiam in antiquiſſimis Orientis Symbolis poſita fuiſſe, mihi compertiſſimum eſt. Namque Irenæus, regulam Fidei jam ſuo tempore receptam tradens lib. 1. cap. 2 ad articulum de Spiritu S. & hæc habet: τὸ διὰ τῶν προφητῶν κεκηρυχὸς τὰς οἰκονομίας τȣ̃ Θεȣ̃. i. e. *Qui per Prophetas diſpenſationes Dei prædicavit.* Itidem in compendio veteris Symboli à Damaſceno Græce citato, quod tradit Irenæus lib. 4. c. 62. quodque ſuperius integrum deſcripſimus, fides in Spiritum Sanctum ita exponitur: καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τȣ̃ Θεȣ̃, τὸ τὰς οἰκονομίας πατρός τε καὶ υἱȣ̃ σκηνοβατȣ̃ν καθ' ἑκάστην γενεὰν ἐν τοῖς ἀνθρώποις καθὼς βȣ́λεται ὁ πατὴρ, γνῶσις ἀληθής. i. e. *Et in Spiritum S. qui diſpenſationes & Patris & Filii, ſingulis ætatibus, prout vult Pater, hominibus manifeſtavit, vera cognitio:* Similiter Athenagoras, Irenæo paulo antiquior, in Legatione pro Chriſtianis, confeſſionem edens Chriſtianorum omnium, de Trinuno Deo, fidem Catholicam de Spiritu S. ita refert: καὶ αὐτὸ τὸ ἐνεργȣ̃ν τοῖς ἐκφωνȣ̃σι προφητικῶς ἅγιον πνεῦμα, ἀπόρροιαν εἶναι φαμὲν τȣ̃ Θεȣ̃. i.e. *Et ipſum Spiritum S.* agentem in illis qui Propheticos ſermones fundunt, *Dei emana-* p. 10.

tionem

tionem eſſe dicimus. Dixerat ibidem paulo ante; συνᾴδει ᾗ τῷ λόγῳ καὶ τὸ προφητικὸν πνεῦμα. *Orationi noſtræ etiam* Propheticus Spiritus *aſſentitur*. Quin & ante hos Juſtinus fidem itidem Chriſtianorum de auguſtiſſima Triade ad Imperatorem Romanum exponens, tertiam perſonam ad eundem modum deſcribit. Apol. 2. ἀλλ᾽ ἐκεῖνόν τε καὶ τὸν παρ᾽ αὐτοῦ p. 56.
υἱὸν ἐλθόντα πνεῦμά τε τὸ προφητικὸν σεβόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν, λόγῳ καὶ ἀληθείᾳ τιμῶντες. i. e. *Verum & hunc ipſum* (*Deum Patrem ſcilicet*) *& qui ab eo venit, Filium*, *&* Spiritum Propheticum *colimus & adoramus, cum ratione & veritate venerantes.* Cui geminum eſt, quod poſtea in eadem Apologia habetur: πνεῦμά τε προφητικὸν ἐν τρίτῃ τάξει μετὰ λόγου τιμῶμεν. *Ac* Spiritum Propheticum *tertio* p. 60.
ordine cum ratione veneramur. In eadem rurſus Apologia de veteris teſtamenti Prophetis locutus, ſubjungit: δι᾽ ὧν τὸ προφητικὸν πνεῦμα προεκήρυξε p. 72.
τὰ γενήσεσθαι μέλλοντα, πρὶν ἢ γενέσθαι. *Per quos Spiritus Propheticus, quæ futura erant, antequam fierent, prænuntiavit.* Proxime vero ad verba Symboli Hieroſolymitani accedunt, quæ in eadem adhuc Apologia ſequuntur: ubi de fide rurſus agens, ac confeſſione Sacroſanctæ Trinitatis, in quam Chriſtiani ſuæ ætatis baptizabantur, ea quæ ad tertiam perſonam pertinent, his verbis exprimit: καὶ ἐπ᾽ ὀνόματος πνεύματος ἁγίου, ὃ διὰ τῶν προφητῶν προεκήρυξε τὰ κατὰ τὸν Ἰησοῦν πάντα, ὁ φωτιζόμενος λούεται. i. e. *Et in nomine Spiritus S.* qui per Prophetas prænun- p. 94.
tiavit res Chriſti omnes, abluitur *is qui illuminatur*. Sane parum judicii, vel certe candoris ei tribuendum eſt, quiſquis hæc tot ac tam aperta teſtimonia perpendens, negaverit, in antiquiſſimo

Orientis

Digitized by Google

Orientis Symbolo verba τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν, aut iis æquipollentia, in deſcriptione Spiritus S. poſita fuiſſe. Sæpe quidem olim miratus ſum, quod Patres Conſtantinopolitani in Symbolo ſuo, poſt verba illa de Spiritu S. τὸ κύριον, τὸ ζωοποιοῦν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ προσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον; addiderint τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. Scilicet poſt tam magnifica Spiritui Sancto tributa, quod ſit *Dominus, vivificus, ex Patre procedens, una cum Patre & Filio adoratus & conglorificatus*, frigida mihi videbatur adjectio illa, *qui locutus eſt per Prophetas*. Verum poſtquam intellexi vetus Symbolum Orientale habuiſſe τὸ παράκλητον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν; ita mecum ſtatui, Sanctam Synodum loco τοῦ, τὸ παράκλητον, ſubſtituiſſe magnifica iſta, quo veram Spiritus S. divinitatem adverſus Macedonium clarius exprimerent, deinde ſubjeciſſe τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν; quod hæc in veteri Symbolo ſequerentur. Verum iſtud ὡς ἐν παρόδῳ.

(13.) Pergo ad articulum ſequentem, εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν; *in unum baptiſmum pœnitentiæ, in remiſſionem peccatorum*. Hæc quidem in excuſis Cyrilli Catecheſibus lemmata duo diſtincta faciunt; ſed in unum articulum omnino conjungenda ſunt, prout in Symbolo fit Conſtantinopolitano, hunc in modum: ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, *Confiteor unum baptiſmum in remiſſionem peccatorum*. Ut baptiſmus hic ſtatuatur medium remiſſionis obtinendæ, remiſſio ipſa finis baptiſmi. Cæterum hunc etiam articulum in Gnoſticorum hæreſim directum fuiſſe, ego perſuaſiſſimum habeo. Refert enim de Valentinia-

nis

nis Irenæus (lib. 1. c. 18. circa initium) eos Satanæ præſtigiis adductos fuiſſe εἰς ἐξάρνησιν τοῦ βαπτίσματος τῆς εἰς Θεὸν ἀναγεννήσεως, καὶ πάσης τῆς πίστεως ἀπόθεσιν. *Ad baptiſmi illius, per quem ad Deum regeneramur, inficiationem, totiuſque adeo Fidei abjectionem.* Hanc autem impietatem non omnes eodem modo propugnarunt. Quidam enim eorum unicum Chriſti baptiſmum per duplicis baptiſmi diſtinctionem evacuabant; alii vero omnem prorſus, qui externo ritu perficitur, baptiſmum ſuſtulerunt. De priori hæreticorum claſſe ſic mox in eodem capite Irenæus: τὸ μὲν γὰρ βάπτισμα τοῦ φαινομένου Ἰησοῦ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, τὴν δὲ ἀπολύτρωσιν τοῦ ἐν αὐτῷ Χριστοῦ κατελθόντος, εἰς τελείωσιν· καὶ τὸ μὲν ψυχικὸν, τὴν δὲ πνευματικὴν εἶναι ὑφίστανται· καὶ τὸ μὲν βάπτισμα ὑπὸ Ἰωάννου κατηγγέλθαι εἰς μετάνοιαν, τὴν δὲ ἀπολύτρωσιν ὑπὸ Ἰησοῦ κεκομίσθαι εἰς τελείωσιν· καὶ τοῦτο εἶναι περὶ οὗ λέγει, καὶ ἄλλο βάπτισμα ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πάνυ ἐπείγομαι εἰς αὐτό. i. e. *Etenim per apparentis quidem Jeſu baptiſmum peccata remitti; per Chriſti autem, qui in eum deſcenderit, redemptionem, perfectionem comparari. Illum item animalem, hanc Spiritualem eſſe ſtatuunt. Ac baptiſmum quidem à Joanne ad pœnitentiam annuntiatum; redemptionem vero à Jeſu conſequendæ perfectionis cauſa allatam. Eoque ſpectare id quod ait, baptiſmo alio habeo baptizari, & ad eum magnopere feſtino.* De his porro narrat poſtea idem Irenæus, eos externum illum aquæ baptiſmum alia forma aliiſque ritibus ab iis, qui in Eccleſia Catholica uſu recepti eſſent, celebraſſe. De poſteriore Valentinianorum ſecta agit Irenæus prope finem capitis citati his verbis: ἄλλοι δὲ ταῦτα πάντα παραιτησάμενοι, φάσκουσι μὴ δεῖν

τὸ

Digitized by Google

τὸ τῆς ἀῤῥήτου καὶ ἀοράτου δυνάμεως μυστήριον διὰ ὁρατῶν καὶ φθαρτῶν ἐπιτελεῖσθαι κτισμάτων, καὶ τῶν ἀνεννοήτων καὶ ἀσωμάτων διὰ αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν· εἶναι δὲ τὴν τελείαν ἀπολύτρωσιν, αὐτὴν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀῤῥήτου μεγέθους. i. e. *Alii vero hæc omnia improbantes, ineffabilis virtutis Myſterium per creaturas in aſpectum cadentes, interituique obnoxias, & eorum quæ in cogitationem non cadunt corporiſque expertia ſunt, per ea quæ ſenſibilia & corporea ſunt, peragendum eſſe negant: perfectamque redemptionem in magnitudinis ineffabilis agnitione poſitam eſſe cenſent.* Quis jam non videt, articulum Symboli Hieroſolymitani, *Credo in unum baptiſmum pœnitentiæ, in remiſſionem peccatorum*, antidotum fuiſſe adverſus impia iſta Gnoſticorum placita appoſitiſſimam? Etenim iis verbis profitebantur Catholici, ſe credidiſſe primo, baptiſmum neceſſarium eſſe, neceſſitate ſcilicet tum præcepti tum medii, ſaltem ordinarii: dein, Chriſti baptiſmum unicum eſſe, nempe illud, quod Eccleſia Catholica obſervat. Denique unum illud baptiſmum eſſe baptiſmum pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum; neque quenquam in hac vita ad eam τελείωσιν aſſurgere, ut remiſſione peccatorum non indigeat. Cæterum hunc articulum veteris Symboli Orientalis reſpexiſſe Irenæum omnino cenſeo, cum in lib. 1. cap. 2. Regulam Fidei referens, in ea notat credendum tradi ſalutem æternam datum iri, non modo iis qui ab initio Domini noſtri præcepta ſervarunt, ſed & iis qui id fecerunt ἐκ μετανοίας *per vel poſt pœnitentiam*, nempe univerſalem, qua à ſtatu peccati & mortis, in ſtatum juſtitiæ ac ſalutis fit migratio. Vide Luc. 15. 7.

Accedo

Digitized by Google

Accedo ad articulum de Eccleſia his verbis conceptum, ϗ εἰς μίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν *& in unam Catholicam Eccleſiam.* Huic autem articulo ſaltem vox *Catholica* videtur quibuſdam ſerius appoſita, nempe contra Novatianos alioſque ſchiſmaticos, qui tertio ſæculo pacem Eccleſiæ turbarunt: qua in ſententia fuit Joannes Ger. Voſſius, ut videre eſt in libro ejus *de tribus Symbolis* Diſ. 1. Theſ. 39. Veruntamen illud certum eſt (quod vir maximus non videtur obſervaſſe) *Catholicæ* cognomen adhæſiſſe Eccleſiæ Chriſti etiam iis temporibus, quæ Apoſtolorum ætatem proxime contigerunt. Nam in Epiſtola fratrum Smyrnæorum de martyrio beati Polycarpi in ipſa ſalutatione mentio fit Eccleſiæ Catholicæ *: ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ ἡ παροικοῦσα Σμύρναν, τῇ παροικούσῃ ἐν Φιλομηλίῳ, ϗ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας παροικίαις, ἔλεος, εἰρήνη, ϗ ἀγάπη θεοῦ πατρὸς ϗ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθείη. i. e. *Eccleſia Dei quæ eſt Smyrnæ Eccleſiæ Dei apud Philomelium, & omnibus ubicunque terrarum Sanctæ Catholicæ Eccleſiæ paræciis, miſericordia, pax, & charitas Dei Patris, & Domini noſtri Jeſu Chriſti multiplicetur.* In eadem etiam Epiſtola narrant Smyrnæi, Polycarpum jam moriturum in precibus ſuis meminiſſe πάσης τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς ἐκκλησίας. i. e. *Totius per univerſum orbem Catholicæ Eccleſiæ.* Imo ante Polycarpum Ignatius idem cognomentum Eccleſiæ Dei diſerte tribuit in Epiſtola ad Smyrnæos: ὅπου ἂν ᾖ Χριστὸς Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία· i. e. *Ubi eſt Jeſus Chriſtus, ibi Catholica Eccleſia.* Recte igitur Valeſius: *Apparet hoc cognomen Eccleſiæ indutum eſſe circa primam Apoſto-*

(14.)

* Vid Euſ. H. E. l. 4. c. 15.

p. 6. Edit. Voſſii.

In not. in lib. 7. Hiſt. Eccl. Euſ. c. 10. p. 256.

Digitized by Google

Apoſtolorum ſucceſſionem, cum hæreſes multis in locis exortæ, veram Chriſti fidem & Apoſtolorum traditionem ſubvertere conarentur. Tunc enim ut vera & genuina Chriſti Eccleſia ab adulterinis Hæreticorum cœtibus diſtingueretur, Catholicæ *cognomen ſoli orthodoxorum Eccleſiæ attributum eſt.* Verum illud porro notandum eſt, Gnoſticos, qui maxime in prima Apoſtolorum διαδοχῇ hæreſes ſuas diſſeminarunt, pleroſque omnes eo arrogantiæ atque impudentiæ perveniſſe, ut jactitarent, purum & ſincerum Evangelium in ſuis tantum Conventiculis doceri, ſe ſolos Dei myſteria veramque ſalutis obtinendæ rationem inveniſſe & ſciviſſe; unde & Gnoſticorum nomen ſibi fecerunt; illam vero doctrinam, quam ab Apoſtolis traditam Eccleſia Catholica acceperat atque amplexa erat, falſam in pleriſque atque adulterinam fuiſſe. Sic enim de Hæreticis iſtis ſcribit Irenæus lib. 3. c. 2. *Cum ex Scripturis arguuntur, in accuſationem convertuntur ipſarum Scripturarum, quaſi non recte habeant, neque ſint ex authoritate, & quia varie ſint dicta, & quia non poſſit ex his inveniri veritas, ab his qui neſciant traditionem. Non enim per literas traditam illam ſed per vivam vocem; ob quam cauſam & Paulum dixiſſe, Sapientiam autem loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non mundi hujus. Et hanc ſapientiam unuſquique eorum eſſe dicit, quam à ſemetipſo adinvenit, fictionem videlicet, ut digne ſecundum eos ſit veritas, aliquando quidem in Valentino, aliquando autem in Marcione, aliquando in Cerintho, deinde in Baſilide.* —— *Unuſquiſque enim ipſorum omnimodo perverſus, ſemetipſum,*

ipſum, regulam veritatis depravans, prædicare non confunditur. Cum autem ad eam iterum traditionem, quæ eſt ab Apoſtolis, quæ per ſucceſſiones presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, provocamus eos, adverſantur traditioni, dicentes ſe non ſolum presbyteris, ſed etiam Apoſtolis exiſtentes ſapientiores, ſinceram inveniſſe veritatem: Apoſtolos autem admiſcuiſſe ea, quæ ſunt Legalia, Salvatoris verbis: & non ſolum Apoſtolos, ſed etiam ipſum Dominum modo quidem à Demiurgo, modo autem à medietate, interdum autem à ſummitate feciſſe ſermones; ſe vero indubitate & incontaminate & ſincere abſconditum ſcire myſterium; quod quidem impudentiſſime eſt blaſphemare ſuum factorem. Adverſus hos impios dogmatiſtas Eccleſiæ filii omnes illius ævi meritiſſimo jure tenebantur profiteri, ſe crediſiſſe *in unam Catholicam Eccleſiam*, h. e. ſe doctrinæ & fidei illi voluiſſe conſtanter adhæreſcere, quæ juxta ſacras Scripturas, in Eccleſiis Apoſtolicis ubique Gentium ab Epiſcopis & Doctoribus uno quaſi ore prædicaretur. Senſus articuli melius exprimi vix poteſt quam Irenæi verbis citati libri cap. 4. in ipſo initio: *Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere; cum Apoſtoli, quaſi in depoſitorium dives, pleniſſime in eam contulerunt omnia quæ ſint veritatis: ut omnis quicunque vult ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures ſunt & latrones; propter quod oportet devitare quidem illos, quæ autem ſunt Eccleſiæ, cum ſumma diligentia * diligere, & apprehendere veritatis traditionem.*

* Forte legendum deligere.

(15.) Reliqui duo articuli, *de reſurrectione carnis & de vita æterna*, expreſſis verbis traduntur etiam in Symbolo Clementino, in confeſſione Arii & Euzoii, & in illa quoque Pſeudoſynodi Serdicenſis Arianæ ſupra commemoratis, ac denique in regula Fidei apud Irenæum lib. 1. cap. 2. Carnis autem reſurrectionem, & conſequenter vitam æternam futuri ſæculi Gnoſticos pleroſque negaſſe, notius eſt quam ut operoſa probatione indigeat. De his ſcilicet loquitur Irenæus lib. 5. cap. 2. *Vani autem omnimodo, qui univerſam diſpoſitionem Dei contemnunt, & carnis ſalutem negant, & regenerationem ejus ſpernunt, dicentes non eam capacem eſſe incorruptibilitatis.* Eandem hæreſim nominatim tribuit Baſilidi lib. 1. cap. 23. & Marcioni ejuſdem libri cap. 28. conſentiente de utroque Tertulliano de Præſcr. adv. hæreſ. Idem impium dogma Simoni Mago, Carpocrati, Valentino, Apelli, aliiſque ejuſdem farinæ hæreticis adſcribit Auguſtinus in libro *de hæreſibus*. Ex his vero omnibus tandem perſpicuum eſt, quæ in Symbolo Hieroſolymitano poſt verba, *& in Spiritum S.* ſequuntur, minime fuiſſe Orientali Symbolo addita à Patribus Conſtantinopolitanis, ſed diu ante Synodum Conſtantinopolitanam, adeoque Nicænam, in eodem Symbolo adverſus impia deliramenta Gnoſticorum, qui circa initium ſecundi ſæculi hæreſes ſuas propalam venditare cœperunt, poſita fuiſſe.

(16.) Cæterum, ut totius Symboli Hieroſolymitani antiquitatem clarius adhuc perſpicias, haud gravabor paucis oſtendere, etiam præcedentes ejuſdem Symboli articulos, de Deo Patre, & Filio,

ita

ita comparatos eſſe, ut Gnoſticorum blaſphemias manifeſtiſſime feriant. Articulus de Deo Patre his verbis conceptus eſt: *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem factorem cœli & terræ, & viſibilium omnium & inviſibilium.* Cerinthiani cum aliis Gnoſticis unum Deum Patrem creatorem minime agnoverunt, aſſerentes, alium quidem eſſe Demiurgum fabricatorem & Deum hujus mundi, alium vero patrem Chriſti Domini noſtri. Cerdonitæ & Marcionitæ duos eſſe Deos duoque principia auſi ſunt aperte dicere. Omnes vero Gnoſtici τὰ ὁρατὰ ϗ τὰ ἀόρατα diverſis opificibus attribuerunt, mundumque hunc aſpectabilem à ſummo Deo factum negarunt. Sequitur, *& in unum Dominum Jeſum Chriſtum.* Cerinthiani, ut in hoc opere & alibi ſæpius à nobis dictum eſt, unum eſſe Jeſum Chriſtum negarunt, Jeſum à Chriſto ſeparantes, & Chriſtum quidem affirmantes à ſuperioribus in Jeſum baptizatum deſcendiſſe, atque inſtante paſſione iterum ad ſuum pleroma revolaſſe. Iidem Cerinthiani ut & Carpocratiani (quibuſcum hactenus conſenſerunt etiam Ebionitæ) docuerunt, Dominum Jeſum merum fuiſſe hominem hominiſque filium, qui ante nativitatem ex Maria minime extiterit. Quos perſtringunt verba ſequentia: *Filium Dei unigenitum, ex Patre genitum ante omnia ſæcula, Deum verum.* Gnoſtici vero omnes negarunt Deum Patrem per Filium ſuum cuncta condidiſſe, ideoque additum eſt; *per quem omnia facta ſunt.* quæ deinde ſequuntur, *Incarnatum, atque hominem factum, crucifixum*, &c. Docetas manifeſte feriunt, qui affirmabant, Dominum noſtrum

Digitized by Google

putative tantum hominem natum, paſſum & mortuum fuiſſe; quam hæreſim Gnoſtici ferme omnes propugnarunt. Articulo de adventu Chriſti ad judicandum vivos & mortuos, ſubjiciuntur hæc verba: οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔςαι τέλος. *Cujus regni non erit finis.* Quæ etiam, ut deſint in Nicæno Symbolo, in Conſtantinopolitano tamen habentur, cum ad controverſiam Macedonianam nihil ſpectent. Leguntur quoque eadem verba in Symbolo Clementino, conſtit. Apoſt. lib. 7. cap. 42. Fuiſſe autem iſta minime à Patribus Conſtantinopolitanis addita, ſed in veteri extitiſſe Symbolo, quod diu ante Synodum Conſtantinopolitanam, adeoque Nicænam, in Oriente obtinuit, hoc argumento evincitur; quod iſtis ἰσοδυνάμα reperiantur

* De Synodo Arim. & Seleuc.

in pleriſque Arianorum apud Athanaſium * confeſſionibus, quibus ſe veterem fidei Catholicæ regulam religioſe ſervaſſe, aliis perſuaſum voluerunt. Sic in confeſſione ſua Euſebiani credere ſe dicunt, Chriſtum ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς,

p. 892. καὶ διαμένοντα βασιλέα καὶ θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. *Venturum ad judicandum vivos & mortuos, & permanere Regem & Deum in ſæcula.* Similiter & Theophronii confeſſio apud eundem Athanaſium hæc

p. 894. de Chriſto habet: καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, καὶ μένοντα εἰς τοὺς αἰῶνας. *Illum rurſum venturum eſſe cum gloria & potentia, ad judicandum vivos & mortuos, & permanere in ſæcula.* Confeſſio itidem Arianorum per Marcellum & alios in Gallias miſſa, quam etiam refert Athanaſius, eandem clauſulam plenius exprimit his verbis: οὗ ἡ βασιλεία ἀκατάλυτος οὖσα διαμένει

p. 895. εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας. *Cujus regnum indiſſolubile*

cum

cum ſit, permanet in ſæcula infinita. Eandem habent ſententiam confeſſio eorundem per Macedonium & alios in Italiam miſſa, & confeſſio Synodi Syrmienſis ab Athanaſio poſtmodum recitatæ. Manifeſtum eſt igitur, clauſulam illam de Chriſti regni æternitate in veteri Symbolo Orientali extitiſſe. Quod etiam Symbolum reſpexiſſe videtur ſcriptor antiquiſſimus Juſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone: ubi recitata prius παραφραστικῶς regula fidei de Chriſto Domino noſtro, deinde introducit Tryphonem articulum de futuro Chriſti judicio quaſi repetentem his verbis: ὅτι αὐτῷ δέδεται τὸ κρῖναι πάντας ἁπλῶς, καὶ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ αἰώνιος βασιλεία. *Quod ipſi datum ſit judicare omnes omnino homines, quodque ipſius regnum ſit æternum.* Cenſeo autem clauſulam illam, *Cujus regni non erit finis*; in Cerinthianos intentam fuiſſe, qui docuerunt, magnifica illa, quæ de Chriſti regno in Scripturis dicuntur, intelligenda eſſe de regno quodam terreno, carnali, planeque Epicureo, mille tantum annos duraturo. Fuere quidem in prima Apoſtolorum ſucceſſione etiam ex Catholicis plerique (in quibus fuit is, quem modo laudavi, Juſtinus) qui regnum quoddam Chriſti in terris per mille annos expectarunt: verum horum ſententia, ut erronea fortaſſe fuerit, à Cerinthiana tamen hæreſi toto cœlo diſtabat. Catholici enim iſti minime crediderunt fælicitatem illius regni ſitam fore ἐν γαστρὸς καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα πλησμοναῖς, τοῦτ' ἐστὶ σιτίοις καὶ ποτοῖς καὶ γάμοις· *in ventris & eorum quæ ſub ventre ſunt ſatietate, id eſt, in cibis & poculis & nuptiis*; quæ fuit, teſte Dionyſio Alexandrino, Cerinthi ſordida & obſcæna ſententia;

p. 896. & 900.

p. 264.

Apud Euſeb. H. E. l. 7. c. 25.

Digitized by Google

ſed regnum Chriſti expectabant, in quo floreret pax, veritas & juſtitia, & pietas prævaleret, Deique ſacroſanctum nomen condignis ubique laudibus celebraretur. Deinde Catholici temporarium illud Chriſti regnum ſperarunt, tantum ut præludium quoddam (ſi ita loqui fas ſit) ad regnum ipſius cœleſte, quod in infinita ſæcula permanſurum crederent.

(17.) Ex iis vero omnibus, quæ hactenus diſſeruimus, ſatis tandem, ut opinor, elucet Symboli Hieroſolymitani antiquitas, ipſumque nihil aliud revera eſſe, quam vetus Symbolum Orientale, quod adverſus multiplicem Gnoſticorum hæreſim, vox poſt denatos Apoſtolos in partibus Orientis caput ſuum inſolentius efferentem, viri Apoſtolici velut Antidotum, compoſuerunt. Unde & Cyrillus ipſum vocat τὴν παραδοθεῖσαν ἡμῖν εἰς ἐπαγγελίαν ἁγίαν καὶ ἀποστολικὴν πίστιν. *traditam nobis ad profitendum Sanctam & Apoſtolicam fidem.* Ex quibus porro facile eſt colligere Symbolum illud omnibus Symbolis Occidentalibus, etiam ipſo Romano eſſe antiquius. Refert quidem Voſſius tanquam miram atque à vero abſimillimam, viri eruditi Joannis Rodolphi Lavateri ſententiam, exiſtimantis, Symbolum Apoſtolorum dictum, ex Conſtantinopolitano eſſe factum; citatque ejus verba de deſcenſu Chriſti ad inferos lib. 1. part. 3. cap. 15. ſic ſcribentis. *Hanc (Synodi Conſtantinopolitanæ) confeſſionem ego poſtmodum, paucis immutatis, pro Symbolo Apoſtolico venditatam firmiſſime credo.* Hactenus autem cum viro illo erudito me ſentire profiteor, ut exiſtimem Symbolum Apoſtolorum dictum, hoc eſt Romanum ex Hieroſolymitano

Catech. 18. p. 501.

lymitano

lymitano ſive veteri Orientali Symbolo, quocum Conſtantinopolitanum, reſectis ab ipſo quæ adverſus Arium & Macedonium addita fuere, plane convenit, conſarcinatum fuiſſe.

Sententiam meam clarius explicabo his Theſibus. 1. Formula, qua primitus ad baptiſmum venientes fidem ſuam de SS. Trinitate profitebantur, ſimplex erat atque his fere verbis concepta: *Credo in Deum Patrem, Filium, & Spiritum S.* Hæc eſt paſſiva doctiſſimorum hodie Theologorum ſententia, neque ab ea, ut vidimus, Epiſcopius diſſenſit. 2 Eccleſiæ per Hæreticos non licuit ſimplici illa Trinitatis confeſſione diu frui. Cum enim in ipſis Apoſtolorum temporibus exorti eſſent Simoniani, Menandriani, Cerinthiani, aliique ejuſdem farinæ Hæretici, qui ſanam de Deo Patre, Filio & Spiritu S. doctrinam, aliaque Chriſtianiſmi capita præcipua corrumpere clanculum ſategiſſent; mox poſt Apoſtolorum ex hac vita exceſſum Pſeudoapoſtoli illi audacius ſuas hæreſes ſpargere ac diſſeminare cœperunt. Hinc viſum eſt Epiſcopis Eccleſiarum, quibus hæretici iſti moleſtiam crearent, confeſſionem Fidei auctiorem componere, atq; à baptizandis deinceps exigere; qua nempe vera de SS. Trinitate ſententia clarius exponeretur, adjectis præterea cæteris Chriſtianæ fidei capitibus, quæ iidem Hæretici itidem oppugnarunt. 3 Primi illi Hæretici in Oriente exorti ſunt, Eccleſiaſque Orientales fere ſolas conturbarunt, ut ſupra oſtenſum eſt. 4 Hinc facile colligimus, primam Fidei confeſſionem ampliorem in Oriente confectam fuiſſe. Ubi ſcilicet ſparſum fuit venenum, ibi parabatur antido- (18.)

tus.

tus. 5. ἐξηγήσεις & adjectiones, quæ ad primam illam ac ſimpliciſſimam fidei Confeſſionem ab Orientalibus appoſitæ fuerunt, pleræque poſtmodum à Romana & Occidentalibus Eccleſiis in ſuam fidei Confeſſionem receptæ fuere, licet earum quidem nonnullæ ſerius. Nam etiam Ruffini ætate in Romano & Aquilegienſi Symbolo, articulo de Deo Patre aberant verba illa, *Creatorem cœli & terræ.* Quippe Ruffinus ea in Aquilegienſi non habet, neque explicat, nec monet addi in Romano. Vide Voſſium de tribus Symbolis Diſſert. 1. Theſ. 31. Atqui conſtat ex iis, quæ paulo ſuperius dixi, clauſulam illam de creatione rerum omnium per ſummum Deum, in antiquiſſimis Orientis Symbolis contra Gnoſticorum hæreſim poſitam fuiſſe. Atque hinc ipſe Irenæus in ſua fidei regula, hæc verba diſerte habet: τὸν πεποιηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. *Qui fecit cœlum & terram.* In articulo de Eccleſia deſiderabatur Ruffini ætate in Symbolo Aquilegienſi & Romano vox *Catholicam.* Neque enim in Aquilegienſi eam explicat Ruffinus, nec monet in Romano haberi. In Pameliana quidem editione vox iſta apponitur, ſed contra fidem codicum vetuſtiſſimorum. Leviculum quidem hoc fortaſſe videbitur; quod vero proxime notabimus, certe maximi erit momenti. In Romano & Aquilegienſi Symbolo uſque ad Ruffini tempora & amplius deerat (Quod, ut vidimus, Symbolum Orientale diu ante habuit) caput de credenda vita æterna, ut apertiſſime oſtendit Voſſius de tribus Symbolis Diſſ. 1. Theſ. 43. Vide & notas τοῦ μακαρίτου Oxonienſis Epiſcopi in Epiſtolam Cypriani Synodicam n. 70. p. 190.

In Africano tamen Symbolo etiam Cypriani ætate hic articulus habebatur, ut oſtenſum eſt ſupra. §. 7.

Dixi autem additamenta Orientalium *pleraque*, non omnia, à Romana Eccleſia in ſuum fidei canonem recepta fuiſſe. Quæ enim in Symbolo Orientali vel παρέλκειν ipſi videbantur, vel adverſus hæreſes in partibus Occidentis pene ignotas addita fuere, Romana Eccleſia, brevitatis amans, in ſua confeſſione prætermiſit. Sic in articulo primo de Deo Patre, recepit quidem, licet ſerius, verba illa *factorem cœli & terræ*, non item ſequentia, & *viſibilium omnium & inviſibilium*; quod hæc in præcedentibus contineri exiſtimavit. Præterea de iſtis hominum portentis, qui viſibilia & inviſibilia diverſis auctoribus aſſignarunt, plebs Romæ Chriſtiana vix fando inaudiverat. In eodem & ſequenti articulo vocem ἕνα *unum*, quam omnes Eccleſiæ Orientis, teſte Ruffino, in ſua regula habuerunt, Romana omiſit; quod ſcilicet blaſphemia eorum, qui unum Deum Patrem creatorem, unumve Jeſum Chriſtum negarent, Romæ ferme ignorata fuit. Rurſus in ſecundo articulo poſt verba, *unigenitum Dei Filium*, Romana Eccleſia non addidit, quæ ἀμέσως in Symbolo Orientali ſubjecta fuerunt, nempe *genitum ex Patre ante omnia ſecula*, &c. quod hæc in prioribus δυνάμει, h. e. potentia ſive virtute comprehenſa eſſe omnes intelligerent, atque in Catecheſi edocti eſſent. Sic & in ſeptimo capite, de adventu Chriſti ad judicandum vivos & mortuos, in Romano Symbolo deſiderantur, quæ in Orientali continuo ſequuntur, *cujus regni non erit finis*; (19.)

quod

quod Cerinthi ſomnium nemo Romæ ſomniavit. Octavus Romani Symboli articulus etiamnum nudus relinquitur, ſine ulla exegeſi aut adjectione, plane ut in prima & ſimpliciſſima Trinitatis confeſſione ſe habuit; *Credo & in Spiritum S.* quod ſæpe olim miratus fui. Quippe in articulis de Deo Patre & Filio, nonnulla, ut vidimus, mutuata eſt Eccleſia Romana ab Orientalibus, quæ ſuæ confeſſioni apponeret. Quin etiam poſt articulum de Spiritu Sancto, Orientalium exemplo, capita quædam, nempe de Eccleſia, de remiſſione peccatorum, &c. adjecit. Cur igitur ipſum de Spiritu S. articulum nulla ἐξηγήσει illuſtravit? Quin hic itidem Orientalium Eccleſiarum imitata eſt exemplum, addendo *Paracletum, qui locutus eſt per Prophetas*? Equidem ſi conſulto hæc omiſſio facta fuit, dicendum eſt, ut in prioribus, verba iſta in Romano Symbolo ideo prætermiſſa fuiſſe, quod hæreſim ferirent, quæ Romanæ Eccleſiæ nullum negotium faceſſeret. Neque vero alia hic adjectione opus fuit, ſiquidem præter illam Gnoſticorum, (quæ etiam non tam ipſi Spiritui Sancto, quam Legi & Prophetis directam contumeliam fecit) nulla alia hæreſis uſpiam exorta eſt, quæ dignitatem Spiritus Sancti ex profeſſo atque aperto Marte labefactatum iverit, ante Macedonium, contra cujus blaſphemiam mox à Patribus Conſtantinopolitanis ſatis proviſum fuit. Arius quidem negando Filii Divinitatem, conſequenter Spiritus etiam Sancti divinam Majeſtatem magis negavit; neque enim adeo deſipere potuit Hæreticus, ut Filio Dei Spiritum S. anteponeret; (adeoque ab * Epiphanio, † Ambroſio & * Auguſtino,

* Epiph. Hær. 69. n. 52. 56.
† Amb. de Symb. c. 2.
* Aug. de Hær. c. 69.

ſtino, accuſatur quod Spiritum S. creaturam eſſe creaturæ dixerit) verum in hac hæreſi propugnanda operam ſuam minime poſuit; unde neque Synodus Nicæna contra ipſum quicquam de Spiritu S. definivit. Nimirum Antitrinitarii ſingulis ætatibus Filii Dei Θεότητα oppugnandam ſibi imprimis ſelegerunt, arrepta ſcilicet occaſione ex iis Scripturæ locis, quæ incarnationem ejus, & ſuſceptam ab ipſo ſalutis noſtræ cauſa οἰκονομίαν ſpectant; neglectis interim, ſeu abjectis potius, quamplurimis S. literarum teſtimoniis, quæ de ejus Θεολογίᾳ loquuntur apertiſſime) quo prætextu cum in oppugnanda Spiritus S. Divinitate uti minime potuerint, de ipſa ſilere maluerunt, contenti per Filii quaſi latera Spiritum etiam Sanctum confodiſſe. Cæterum notatu interim haud indignum eſt, quod etiam veteres Latini Doctores nonnulli, articulum Symboli ſui de Spiritu S. exponentes, ad Orientalium illud additamentum manifeſte reſpexerunt. Sic Novatianus Cypriani σύγχρονος & Romanæ Eccleſiæ presbyter, in regula fidei, ſive ut hodie loquimur, in libro de Trinitate, cap. 29. ad articulum de Spiritu S. & hæc habet: *Hunc autem Spiritum Dominus Chriſtus modo* Paracletum *appellat, modo Spiritum veritatis eſſe pronuntiat; qui non eſt in Evangelio novus, ſed nec nove datus: nam* Hic ipſe & in Prophetas *populum accuſavit, & in Apoſtolis ad vocationem Gentibus præſtitit.* Et paucis interjectis: *Unus ergo & idem Spiritus, qui in Prophetis & Apoſtolis, &c.* Ubi habemus ſenſum & ſcopum verborum, τὸ παράκλητον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν liquido explicatum, ſcilicet iis ſignificatur, non alium fuiſſe Spiritum

Spiritum ſub Veteri Teſtamento, alium ſub Novo, non alium Prophetarum, alium Apoſtolorum, ſed unum eundemque Spiritum, qui Apoſtolos inſpiravit, etiam per veteres locutum fuiſſe Prophetas, contra quàm præfati docerent Hæretici. Similiter Ruffinus in expoſitione Symboli, poſtquam notaverat, verbis illis, *Credo in Spiritum S.* per præpoſitionem *in* Divinitatem ejus indicari; continuo ſubdit: *Is ergo Spiritus Sanctus eſt,* Qui in Veteri Teſtamento Legem & Prophetas; in Novo Evangelium & Apoſtolos inſpiravit. Denique caput decimum Symboli Romani de remiſſione peccatorum, manifeſto nihil eſt aliud quam ſegmentum articuli in veteri Symbolo Orientali, ſic plenius expreſſi: *Credo in unum baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum*; Sive, ut Patres Conſtantinopolitani caput illud tradunt, *Confiteor unum baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* Cujus articuli priorem partem de Baptiſmo ideo Romani videntur ſiluiſſe, quod à Gnoſticorum de Sacramento illo hæreſi, quam ſupra commemoravi, Eccleſiæ Romanæ nihil periculi immineret. Cæterum cum in hiſce omnibus, quæ hactenus notavimus, Symbolum Romanum Orientali arctius fuerit; aliis tamen duobus integris articulis ipſo hodie eſt auctius, articulis nempe *de deſcenſu Chriſti ad inferos & de communione Sanctorum.* Sed dudum obſervarunt viri eruditi, articulos iſtos antiquitus à Romano etiam Symbolo abfuiſſe. Atque hæc demum ſunt, quæ mihi perſuaſerunt, Symbolum Orientale, à Cyrillo expoſitum, Romano, quod Apoſtolorum dicitur, eſſe antiquius, adeoque

V. Voſ. de trib. Sym. Diſ. 1. Th. 34. & not. in Ep. Cypriani 70. p. 190. Edit. Oxon.

Digitized by Google

adeoque hoc ex illo factum ac derivatum fuiſſe.

Unicam præterea obſervationem adjiciam, dein (20.) huic diſceptationi, de Symbolis veteris Eccleſiæ, jam ſatis quidem prolixæ, finem tandem facturus. Notandum eſt igitur, etiam ipſos Arianos in ſuis fidei confeſſionibus apud Athanaſium, quas jam ſupra in hoc capite commemoravi, articulum de Filio Dei ad eundem fere modum retuliſſe, quo in Symbolo Hieroſolymitano ſeſe habet. Sic enim prima ipſorum confeſſio, ab Athanaſio recitata, articulum iſtum tradit: καὶ εἰς ἕνα υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, πρὸ πάντων αἰώνων ὑπάρχοντα καὶ συνόντα τῷ γεγεννηκότι αὐτὸν πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. i.e. *Et in unum Filium Dei unigenitum, ante omnia ſæcula exiſtentem & coexiſtentem cum Patre qui eum genuit, per quem omnia facta ſunt.* Sic & altera confeſſio, quæ apud Athanaſium mox ſequitur: καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ Θεὸν, δι' οὗ τὰ πάντα, τὸν γεννηθέντα πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς, Θεόν. i.e. *Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium ejus, unigenitum Deum, per quem omnia, qui ante ſæcula genitus eſt ex Patre Deus.* Ad eundem modum Theophronii confeſſio: καὶ εἰς τὸν υἱὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, δι' οὗ τὰ πάντα, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων, Θεὸν τέλειον. i. e. *Et in Filium Dei unigenitum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem omnia, qui genitus eſt ex Patre ante ſæcula, Deus perfectus.* Ubi Θεὸν τέλειον certe tantundem valet atque Θεὸν ἀληθινὸν in Symbolo Hieroſolymitano. Sic & confeſſio eorundem per Narciſſum & alios in Gallias miſſa, Conſtanti Augu-

ſto

Spiritum ſub Veteri Teſtamento, alium ſub Novo, non alium Prophetarum, alium Apoſtolorum, ſed unum eundemque Spiritum, qui Apoſtolos inſpiravit, etiam per veteres locutum fuiſſe Prophetas, contra quàm præfati docerent Hæretici. Similiter Ruffinus in expoſitione Symboli, poſtquam notaverat, verbis illis, *Credo in Spiritum S.* per præpoſitionem *in* Divinitatem ejus indicari; continuo ſubdit: *Is ergo Spiritus Sanctus eſt,* Qui in Veteri Teſtamento Legem & Prophetas; in Novo Evangelium & Apoſtolos inſpiravit. Denique caput decimum Symboli Romani de remiſſione peccatorum, manifeſto nihil eſt aliud quam ſegmentum articuli in veteri Symbolo Orientali, ſic plenius expreſſi: *Credo in unum baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum*; Sive, ut Patres Conſtantinopolitani caput illud tradunt, *Confiteor unum baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* Cujus articuli priorem partem de Baptiſmo ideo Romani videntur ſiluiſſe, quod à Gnoſticorum de Sacramento illo hæreſi, quam ſupra commemoravi, Eccleſiæ Romanæ nihil periculi immineret. Cæterum cum in hiſce omnibus, quæ hactenus notavimus, Symbolum Romanum Orientali arctius fuerit; aliis tamen duobus integris articulis ipſo hodie eſt auctius, articulis nempe *de deſcenſu Christi ad inferos & de communione Sanctorum.* Sed dudum obſervarunt viri eruditi, articulos iſtos antiquitus à Romano etiam Symbolo abſuiſſe. Atque hæc demum ſunt, quæ mihi perſuaſerunt, Symbolum Orientale, à Cyrillo expoſitum, Romano, quod Apoſtolorum dicitur, eſſe antiquius,

V. Voſ. de trib. Sym. Diſ. 1. Th. 34. & not. in Ep. Cypriani 70. p. 190. Edit. Oxon.

adeoque

adeoque hoc ex illo factum ac derivatum fuiſſe.

Unicam præterea obſervationem adjiciam, dein huic diſceptationi, de Symbolis veteris Eccleſiæ, jam ſatis quidem prolixæ, finem tandem facturus. Notandum eſt igitur, etiam ipſos Arianos in ſuis fidei confeſſionibus apud Athanaſium, quas jam ſupra in hoc capite commemoravi, articulum de Filio Dei ad eundem fere modum retuliſſe, quo in Symbolo Hieroſolymitano ſeſe habet. Sic enim prima ipſorum confeſſio, ab Athanaſio recitata, articulum iſtum tradit: καὶ εἰς ἕνα υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, πρὸ πάντων αἰώνων ὑπάρχοντα καὶ συνόντα τῷ γεγεννηκότι αὐτὸν πατρὶ, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. i.e. *Et in unum Filium Dei unigenitum, ante omnia ſecula exiſtentem & coexiſtentem cum Patre qui eum genuit, per quem omnia facta ſunt.* Sic & altera confeſſio, quæ apud Athanaſium mox ſequitur: καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ Θεὸν, δι᾽ οὗ τὰ πάντα, τὸν γεννηθέντα πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς, Θεόν. i.e. *Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium ejus, unigenitum Deum, per quem omnia, qui ante ſacula genitus eſt ex Patre Deus.* Ad eundem modum Theophronii confeſſio: καὶ εἰς τὸν υἱὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, δι᾽ οὗ τὰ πάντα, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων, Θεὸν τέλειον. i. e. *Et in Filium Dei unigenitum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem omnia, qui genitus eſt ex Patre ante ſecula, Deus perfectus.* Ubi Θεὸν τέλειον certe tantundem valet atque Θεὸν ἀληθινὸν in Symbolo Hieroſolymitano. Sic & confeſſio eorundem per Narciſſum & alios in Gallias miſſa, Conſtanti Augu- (20.)

ſto

ſto tradenda; καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, Θεὸν, δι' οὗ ἐγένετο τὰ πάντα. i. e. *Et in unigenitum ejus Filium Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ante omnia ſæcula ex Patre genitum, Deum, per quem omnia facta ſunt.* Atque ita confeſſiones ipſorum, quæ ab Athanaſio poſtmodum deſcriptæ ſunt, ferme omnes articulum tradunt. His autem Confeſſionibus ipſi dicunt, ſe regulam Fidei ab initio traditam, religioſe ſecutos eſſe. Sic enim primæ ipſorum confeſſioni præfantur: οὐκ ἄλλην τινὰ πίστιν παρὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς παραδοθεῖσαν ἐδεξάμεθα. *Non aliam fidem; quam quæ ab initio tradita fuit, recepimus.* Ipſam vero confeſſionem ita exordiuntur: μεμαθήκαμεν ἐξ ἀρχῆς πιστεύειν; *didicimus ab initio credere*, &c. Sic & altera ipſorum confeſſio mox ab Athanaſio deſcripta: πιστεύομεν ἀκολούθως τῇ εὐαγγελικῇ καὶ ἀποστολικῇ παραδόσει. i. c. *Credimus congruenter Evangelicæ & Apoſtolicæ traditioni*, &c. Hinc igitur rurſus colligimus, modum iſtum ſpecialem Filiationis Jeſu Chriſti de quo contendit Epiſcopius; quo nempe is in excellentiori ſua natura, ante omnia ſæcula ex Deo Patre genitus fuit Deus, per quem omnia facta ſunt; in Symbolo ſive Symbolis, quæ ante Synodum Nicænam in Orientis Eccleſiis extitere, apertiſſime declaratum fuiſſe; plane quemadmodum in Symbolo Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, omnium Orientalium antiquiſſimæ, id factum videmus. Quippe Orientales fuere Ariani, qui confeſſiones iſtas, idque, ut ipſi profitentur, juxta canonem fidei inde ab initio in Eccleſiis ſuis receptum, edidere.

Deinde hinc patet, Arianos iſtos fuiſſe αὐτοκα-

Digitized by Google

τάκελτους. Namque confitendo, Filium Dei ante omnia ſæcula ex Deo Patre genitum fuiſſe, Deumque ipſum eſſe verum ſive perfectum, perque ipſum creaturas omnes conditas fuiſſe; ſuum ipſi dogma manifeſte jugularunt. Quis enim ſanus crediderit, hac confeſſione nihil aliud ſignificari, quam Filium Dei meram eſſe creaturam, ante alias quidem omnes creaturas ex nihilo factam, quæ fuit Arianorum ſententia? Quomodo ante omnia ſæcula extitit, qui demum in principio creationis, hoc eſt, in primo puncto primi ſæculi exiſtendi initium accepit? Quomodo Deus eſſe Deuſque verus ſive perfectus, omniaque creare ex nihilo potuit, qui mera ipſe creatura eſt? Recte enim Athanaſius: οὐκ οἷόν τε μίαν ἔχειν τὰ δημιουργούμενα τῷ δημιουργοῦντι τὴν γένεσιν. i.e. *Fieri non poteſt, ut Conditor & res conditæ unam & eandem naturam, ſive genituram habeant.* Deniq; quomodo ex ipſo Deo Patre genitus, qui ex nihilo factus? Hinc idem magnus Athanaſius Arianos ex ſuis ipſorum confeſſionibus ita porro acriter redarguit: καὶ ὑμεῖς ἐγράψατε ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννῆσθαι τὸν υἱόν. εἰ μὲν οὖν τὸν πατέρα ὀνομάζοντες, ἢ τὸ Θεὸς, ὄνομα λέγοντες, οὐκ οὐσίαν σημαίνετε, οὐδὲ αὐτὸν τὸν ὄντα, ὅπερ ἐστὶ κατ' οὐσίαν νοεῖτε, ἀλλ' ἕτερόν τι περὶ αὐτὸν ἢ τὸ γοῦν χεῖρον, ἵνα μὴ παρ' ἐμοῦ λέγηται, διὰ τούτων σημαίνετε, ἔδει μὴ γράφειν ὑμᾶς ἐκ τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἢ τῶν ἐν αὐτῷ. ἵνα φύγοντες λέγειν ἀληθῶς πατέρα τὸν Θεὸν, σύνθετον ἢ τὸν ἁπλοῦν, καὶ σωματικῶς αὐτὸν ἐπινοοῦντες, καινοτέρας βλασφημίας ἐφευρεταὶ γένησθε· i. e. *Etiam vos ipſi ſcripſiſtis ex Patre genitum eſſe Filium: ſi igitur Patrem nominantes, aut hoc vocabulum, Deus, efferentes non ſubſtantiam*

ſignificatis, neque eum qui eſt, uti eſt pro ſua ſubſtantia intelligitis, ſed aliud quidpiam quod circa ipſum eſt, aut aliquid pejus, quod à me dictum nolim, innuitis, ſcribendum à vobis fuerat, non ex Patre Filium prodiiſſe, ſed ex rebus quæ circa ipſum vel in ipſo ſunt: ut vitantes vere Patrem Deum appellare, ac pro ſimplici compoſitum, ac corporeum ipſum intelligentes, novæ blaſphemiæ inventores fiatis. Et paulo poſt; εἰρήκατε δὲ καὶ ὑμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν υἱόν· δηλονότι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς αὐτὸν εἰρήκατε. i. e. *Etiam vos ipſi cum dixiſtis ex Deo Filium eſſe, utique ex Patris ſubſtantia ipſum eſſe dixiſtis.* Præterea ut demus, verba veteris Symboli ſenſum, quem Ariani ipſis affinxerunt, ferre poſſe; certum tamen adhuc eſt, primævam Eccleſiam, quæ Symbolo iſto uſa eſt, verba longe alio ac nobiliori ſenſu intellexiſſe. Quippe Doctores Catholici ante Arium, utcunque alias in quæſtione de Filii divinitate illorum nonnulli vel incautius vel obſcurius nonnunquam locuti fuerint, omnes tamen, uno quaſi ore, Filium Dei ita ex Deo Patre genitum eſſe fatebantur, ut ex ipſa ejus eſſentia natus, adeoque Deus revera ipſe fuerit: quod in noſtra Nicænæ Fidei Defenſione per totam ſectionem ſecundam fuſiſſime demonſtratum eſt. Fruſtra igitur gloriabantur Ariani, ſe ab antiquo Fidei canone minime receſſiſſe; ſiquidem regulæ illius verba tantum, non verum, atque inde ab initio receptum in Eccleſia ſenſum tenuere.

(22.) Denique hinc perſpicuum eſt, Synodum Nicænam, adverſus impia iſta Arianorum commenta, atque ad verum ac genuinum articuli veteris

teris Symboli de Filio Dei ſenſum aſſerendum, recte ac neceſſario clauſulam de τῷ ὁμοουσίῳ adhibuiſſe. Nimirum loco eorum, quæ vetus habuit Symbolum; nempe; *Filium Dei unigenitum, ex Patre genitum ante omnia ſæcula, Deum verum; per quem omnia facta ſunt.* Patres Nicæni hæc ſubſtituerunt: γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτ' ἔστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. i. e. *Natum ex Patre unigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia Patris; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, Patri conſubſtantialem; per quem omnia facta ſunt.* Ubi videmus quidem verba veteris Symboli poſt μονογενῆ *unigenitum*, nempe *ex Patre genitum ante omnia ſæcula*, omiſſa eſſe; ut ſcilicet clauſulæ de τῷ ὁμοουσίῳ locus pateret. Patres vero Conſtantinopolitani verba iſta retinuere additis de τῷ ὁμοουσίῳ ex Symbolo Nicæno, quæ ſufficerent; hunc in modum: τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, θεὸν ἐκ θεοῦ, καὶ φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι' οὗ πάντα ἐγένετο. i.e. *Filium Dei unigenitum, ex Patre genitum ante omnia ſæcula, Deum de Deo, & lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, Patri conſubſtantialem; per quem omnia facta ſunt.* Palam eſt autem, nihil hic veteri Symbolo Orientali additum fuiſſe, quod non in ipſo antea δυνάμει contineretur. Qui enim ante omnia ſæcula ex Deo Patre genitus eſt, Deuſque eſt *Verus*, per quem omnia facta ſunt, is ut Deo Patri ſit ὁμοούσιος, hoc eſt, ejuſdem cum

ipſo naturæ ſive eſſentiæ (quod unum voce iſta Patres voluerunt) omnino neceſſe eſt: atque ita verba veteris Symboli, ante motam controverſiam Arianam, Catholici omnes ſemper intellexerunt.

(23.) Ut igitur rem omnem compendio dicam; cum inter Arianos & Catholicos conveniret, per regulam fidei ab initio traditam, teneri omnes, credere in Filium Dei unigenitum, ante omnia ſæcula ex Deo Patre genitum, Deum *verum* (ſive ut Ariani iſti loqui maluerunt *perfectum*) per quem omnia facta ſunt; unum illud reſtat inquirendum, utra pars regulam illam rectius, hoc eſt, tum obviæ verborum ipſorum ſignificationi tum ſenſui in Eccleſia recepto, congruentius, interpretata ſit; Ariani, qui Filium Dei nihil aliud eſſe quam primam creaturam à Deo ex nihilo factam docuerunt; (eo enim omnino rediit, abſterſo fuco, ipſorum omnium ſententia) an Catholici, qui Deum ipſum eſſe ipſiſſimum, ejuſdem cum Deo Patre ſuo naturæ atque eſſentiæ crediderunt. Certe autem nihil eſt quod hic, veluti in bivio, diu hæreamus; ſiquidem manifeſtiſſimum eſt, regulæ illius genuinum ſenſum revera tenuiſſe ſolos Catholicos, ab ipſo vero Arianos toto cœlo aberraſſe, adeoque à Canone Fidei plane deſciviſſe. Quid igitur de Theodotianis, Artemonitis, Samoſatenianis, Photinianis, noſtrique ſæculi portentis Sociniſtis (quorum tamen advocatus fieri Epiſcopius nec veritus eſt nec erubuit) ſtatuendum ſit, nemo eſt, qui per ſe non facile videat.

Itaque diligenter inveſtigatis atque accurate expenſis, quæ ante Synodum Nicænam in Eccleſiis obtinuere,

Digitized by Google

obtinuere, fidei Symbolis, abunde tandem liquet; quam fruſtra *ex ipſis* Epiſcopius probare conatus ſit, *in primitivis Eccleſiis*, *quæ ab ipſis uſque Apoſtolorum temporibus*, *ſaltem per tria integra ſæcula fuerunt*, *modum iſtum ſpecialem Filiationis Jeſu Chriſti*; quo nempe ex ipſo Deo Patre ante omnia ſæcula genitus, adeoque Deus ipſe fuit; *ad ſalutem ſcitu ac creditu neceſſarium non fuiſſe judicatum*. Certe quidem contraria aſſertio ex iiſdem Symbolis omnino evincitur. Ad expediendum nunc quod reliquum eſt, Chriſto Servatore ac Deo noſtro adjuvante, pergamus.

CAP. VII.

De celebri loco Juſtini in Dialogo cum Tryphone Judæo.

SUpereſt alterum Epiſcopii argumentum, quo aſſertionem ſuam probare nititur. *Secundum* (inquit) *quo Antecedens probo*, *eſt*; *ex Juſtino ſcriptore antiquiſſimo*, *quippe qui floruit anno poſt natum Chriſtum* CL. *& pro Chriſtiana religione Martyre*, *non obſcure patet*, *Eccleſias Chriſtianas iſtorum temporum non modo non judicaſſe neceſſariam ad ſalutem modi iſtius peculiaris tum determinationem tum profeſſionem*, *ſed & communionem coluiſſe cum iis*, *qui modum iſtius Filiationis negabant*, *& Jeſum Chri-* (1.)

ſtum non niſi ψιλὸν ἄνθρωπον, *ſeu hominem ex hominibus, & electione Chriſtum factum eſſe, ſe credere profitebantur. Locus Juſtini, unde id liquet, extat in Dialogo ejus cum Tryphone Judæo, quem citatum videre eſt in Apologia Remonſtrantium ſub finem reſp. ad Cenſuram cap.* III. *& prolixe deductum ſtabilitumque in Reſp. Remonſt. noſtra ad ſpecimen Calumniarum, &c. Profeſſorum quatuor Leydenſium. Nos, ne actum agamus, ad iſta ſcripta vos remittimus.* Hæc ille.

(2.) Locum hic adferam integrum, non, ut à Remonſtrantibus in ſua Apologia citatur, mutilum, caudaq; decurtatum. Sic igitur eo in loco Juſtinus diſſerit: * ἤδη μὲν τοι, ὦ Τρύφων, οὐκ ἀπόλλυται τὸ † τοιοῦτον εἶναι Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ἀποδεῖξαι μὴ δύνωμαι ὅτι καὶ προϋπῆρχεν υἱὸς τοῦ ποιητοῦ τῶν ὅλων Θεὸς ὤν, καὶ γεγέννηται ἄνθρωπος διὰ τῆς παρθένου, ἀλλ᾽ ἐκ παντὸς ἀποδεικνυμένου ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ, ὅστις οὗτος ἔσται. ἐὰν δὲ μὴ ἀποδεικνύω ὅτι προϋπῆρχε καὶ γεννηθῆναι ἄνθρωπος ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν σάρκα ἔχων κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς βουλὴν, ὑπέμεινεν, ἐν τούτῳ πεπλανῆσθαί με μόνον λέγειν δίκαιον, ἀλλὰ μὴ ἀρνεῖσθαι ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἐὰν φαίνηται ὡς ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπων γεννηθεὶς, καὶ ἐκλογῇ γενόμενος εἰς τὸ Χριστὸν εἶναι ἀποδεικνύηται. καὶ γάρ εἰσί τινες, ὦ φίλοι, ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου γένους ὁμολογοῦντες αὐτὸν Χριστὸν εἶναι, ἄνθρωπον δὲ ἐξ ἀνθρώπων ἀποφαινόμενοι· οἷς οὐ συντίθεμαι· οὐδ᾽ ἂν πλεῖστοι ταὐτά μοι δοξάσαντες εἴποιεν· ἐπειδὰν οὐκ ἀνθρωπείοις διδάγμασι κεκελεύσμεθα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πείθεσθαι, ἀλλὰ τοῖς διὰ τῶν μακαρίων προφητῶν κηρυχθεῖσι καὶ δι᾽ αὐτοῦ διδαχθεῖσι· i. e. *Verum enim vero, ô Trypho, non amittitur illud, hunc eſſe Chriſtum Dei, ſi probare nequeam, & extitiſſe ipſum prius Filium conditoris hujus Univerſitatis eſſe-*

* Dial. cum Tryp. p. 267.

† Lege τοῦτον.

que Deum, & genitum eſſe hominem ex Virgine, omnino interim demonſtrato, hunc eſſe Chriſtum illum Dei, qualiſcunque demum is futurus fuerit. Quod ſi non demonſtravero, eum & prius extitiſſe & naſci hominem ſuſtinuiſſe, iiſdem nobiſcum perpeſſionibus obnoxium, carnemque habentem, ſecundum Patris conſilium & voluntatem, in hoc erraſſe me tantum æquum fuerit dicere, non vero negare hunc eſſe Chriſtum illum, etiamſi tanquam homo ex hominibus genitus videatur, & electione Chriſtus factus eſſe aſſeratur. Sunt enim nonnulli, ô amici, ex genere noſtro, confitentes ipſum eſſe Chriſtum, ſed hominem ex hominibus genitum eſſe affirmant: quibus ego minime aſſentior, neque ſane plerique, eadem mecum ſentientes, illud dixerint. Siquidem non hominum traditionibus ac doctrinis juſſi ſumus à Chriſto credere, ſed eis, quas beati Prophetæ promulgarunt, & ipſe Chriſtus docuit. Ab Juſtini hic Interprete diſceſſi, cum in aliis quibuſdam minutioribus tum maxime in verbis illis vertendis; *ἀλλ᾽ ἐκ παντὸς ἀποδεικνυμένου ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ τοῦ θεοῦ. ὅστις οὗτος ἔσται*: quæ Interpres ita reddit: *præterquam ex eo omni, quo probatur hunc eſſe Chriſtum illum Dei, quod talem eum fore præoſtenſum ſit.* Quæ verſio neque textui Græco ullo modo convenit, neque bonum ſenſum habet. Ex antecedentibus enim liquet, ſenſum Juſtini hunc omnino eſſe: Si modo alias ex Prophetis ſolide probaverim, Jeſum noſtrum eſſe Chriſtum illum Dei, qualiſcunque demum is juxta ipſorum vaticinia futurus fuerit; (ſive Deus ſcilicet ex Virgine homo naſciturus, quod ego

ſuam confirmaverint, certo ſcire nequeam, proinde conjecturis hic uti neceſſe habeam.

Nunquid igitur quod contendunt, ex eo effici exiſtimarunt, quod Juſtinus dicat, non amitti ſive perire illud, Jeſum eſſe Chriſtum promiſſum, ſi & Deum illum eſſe, & ex Virgine hominem natum, demonſtrari nequiret? Atqui manifeſtiſſimum eſt, uti hic Juſtinum eo argumenti genere, quod *ad hominem* dicitur, quo in diſputationibus hujuſmodi nihil eſt frequentius. Nimirum Juſtinus ſupra cœperat oſtendere, de Chriſto à Prophetis prænuntiatum fuiſſe, quod ante ſæcula Dei Filius Deuſque exiſtens, tandem ex Virgine homo naſciturus eſſet. Deinde vero cum ad diſſerendum de aliis quibuſdam digreſſus fuerat, Trypho ipſum ad priorem diſputationem abſolvendam revocat his verbis: καὶ περὶ τούτων ὅσα φρονεῖς ἀκηκόαμεν. ἀναλαβὼν οὖν τὸν λόγον ὅθεν ἐπαύσω, πέραινε. παράδοξός τις γάρ ποτε καὶ μὴ δυνάμενος ὅλως ἀποδειχθῆναι δοκεῖ μοι εἶναι. τὸ γὰρ λέγειν σε προϋπάρχειν Θεὸν ὄντα πρὸ αἰώνων τοῦτον τὸν Χριστὸν, εἶτα καὶ γεννηθῆναι ἄνθρωπον γενόμενον ὑπομεῖναι, καὶ ὅτι οὐκ ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου, οὐ μόνον παράδοξον δοκεῖ μοι εἶναι, ἀλλὰ καὶ μωρόν. i.e. *Quæ de his etiam tua ſit ſententia audivimus. Repetito ergo, unde digreſſus es, ſermone, dicere perge. Admirabilis namque & qui demonſtrari omnino nequeat, mihi videtur eſſe. Nam quod ais, præextitiſſe hunc Chriſtum Deum ante ſæcula, ac deinde naſci etiam hominem factum ſuſtinuiſſe, & quidem non hominem ex homine; non modo admirabile & præter fidem mihi eſſe videtur, verum etiam ſtultum.* Atque Juſtinus quidem, ut jubet Trypho, poſtmodum diſputationem illam (4.)

reſumit

reſumit lateque exequitur, fuſiſſime probans, Chriſtum à Prophetis prædictum, & Deum fore, & ex Virgine hominem naſciturum p. 274. & ſeq. Interea vero atque ut os cavillatori impræſentiarum quadantenus obſtrueret, ipſi dupliciter reſpondet. Primo acriter notat ejus & Judaicæ Gentis cæcitatem ac pervicaciam, qui ſermonem ſive doctrinam de Chriſto Dei Filio Deoque carnemque ex Virgine aſſumpturo, in veteri etiam teſtamento non obſcure traditam, tanquam incredibilem, abſurdam atque ſtultam rejecerint, adeoque hac in re delirantibus ſuis Rabbinis, potius quam Dei ipſius voci per θεοπνεύστους Prophetas, fidem habere maluerunt. οἶδ' (inquit) ὅτι παράδοξος ὁ λόγος δοκεῖ εἶναι, καὶ μάλιστα τοῖς ἀπὸ τοῦ γένους ὑμῶν, οἵτινες τὰ τοῦ Θεοῦ οὔτε νοῆσαι, οὔτε ποιῆσαι ποτὲ βεβούλησθε, ἀλλὰ τὰ τῶν διδασκάλων ὑμῶν, ὡς αὐτὸς ὁ Θεὸς βοᾷ i. e. *Scio incredibilem videri ſermonem iſtum, iis præſertim qui ex veſtra Gente ſunt, qui ea quæ Dei ſunt, neque intelligere neque facere unquam voluiſtis, ſed quæ Rabbinorum veſtrorum ſunt; pro eo atque ipſe Deus vociferatur.* Quanto igitur majori cæcitati (ut obiter id notem) à Deo derelictos ac damnatos Juſtinus eos ſenſerit, qui Chriſtianos ſe eſſe profitentes atque in clariſſima Evangelii luce (cui comparata vetus certe prophetia erat veluti λύχνος φαίνων ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ) viventes, doctrinam illam pari pertinacia reſpuerunt, proclive eſt conjectare. Certe quidem ſi Epiſcopius & Remonſtrantes hæc Juſtini verba, quæ locum ab ipſis citatum ἀμέσως antecedunt, attente legiſſent, nunquam, ut opinor, locum ipſum quicquam pro ſe facere, exiſtimaſſent. Sed pergamus.

2 Petr. 1. 19.

Reſpondet

Reſpondet deinde Juſtinus redarguendo Try- phonem ex principiis ab ipſo agnitis, loco à Re- (5.) monſtrantibus citato, hunc in modum: *Verum enim vero, ô Trypho, non amittitur, illud, hunc eſſe Chriſtum illum Dei, &c.* Q. D. Si probare ex Prophetis nequirem (quod quidem ex parte jam probavi, & mox infra fuſius atque efficaciſſime demonſtrabo) Chriſtum & Deum fore & noſtræ ſalutis cauſa ex Virgine hominem naſciturum; nondum tamen ideo prorſus cauſa ceciderim apud vos ſaltem Judæos, utpote qui minime poteſtis congruenter principiis veſtris, propterea negare, Jeſum noſtrum eſſe Chriſtum illum; ſiquidem non alium vos Chriſtum, ſive Meſſiam à Prophetis prædictum ac promiſſum expectatis, quam qui purusputus homo ſit, ex hominibus genitus. Quod quidem mox Trypho ipſe fatetur: *πάντες* (inquit) *ἡμεῖς τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀνθρώπων* p. 268. *προσδοκῶμεν γενήσεσθαι*. i. e. *Omnes nos Chriſtum hominem ex hominibus naſciturum præſtolamur.* Perſpicuum eſt igitur, argumentari hic Juſtinum non ex propria ſententia, aut ex rei ipſius veritate, ſed ex hypotheſi Judæorum, quibuſcum diſputat. Equidem non potuit Juſtinus ſine contradictione ſpiſſiſſima & manifeſta everſione magnæ partis eorum, quæ in hoc Dialogo acriter contendit, affirmare vel concedere, ex eo quod Jeſus Chriſtus non ſit Deus verus ex Virgine homo natus, non revera ſequi, ipſum non eſſe Chriſtum illum Dei à Prophetis præmonſtratum; ſiquidem multus ibi atque vehemens eſt in demonſtrando, de Chriſto illo Dei à Prophetis apertiſſime prædictum fuiſſe, & Deum omnino ipſum futurum,

futurum & carnem ex Virgine aſſumpturum. Præterea alibi Juſtinus diſerte docet, Chriſti Mediatoris officio parem eſſe potuiſſe neminem, niſi qui ipſiſſimus Dei Filius adeoque Deus eſſet. Locus illuſtris extat in Epiſtola ad Diognetum: Αὐτὸς
p. 500. τὸν ἴδιον υἱὸν ἀπέδοτο λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν, τὸν ἅγιον ὑπὲρ ἀνόμων, τὸν ἄκακον ὑπὲρ τῶν κακῶν, τὸν δίκαιον ὑπὲρ ἀδίκων, τὸν ἄφθαρτον ὑπὲρ τῶν φθαρτῶν, τὸν ἀθάνατον ὑπὲρ τῶν θνητῶν. τί γὰρ ἄλλο τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἠδυνήθη καλύψαι, ἢ ἐκείνου δικαιοσύνη; ἐν τίνι δικαιωθῆναι δυνατὸν τοὺς ἀνόμους ἡμᾶς καὶ ἀσεβεῖς, ἢ ἐν μόνῳ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ; ὢ τῆς γλυκείας ἀνταλλαγῆς, ὢ τῆς ἀνεξιχνιάστου δημιουργίας, κ. λ. i.e. *Proprium ipſe (Deus Pater) Filium pretium redemptionis pro nobis dedit, Sanctum pro iis qui Legem tranſgreſſi erant, mali expertem pro malis, juſtum pro injuſtis, incorruptibilem pro obnoxiis corruptioni, immortalem pro mortalibus.* Quid enim aliud peccata noſtra potuit tegere quam ejus juſtitia? In quo alio *nos iniqui & impii pro juſtis haberi poſſumus, quam* in Solo Dei Filio? *ô dulcem permutationem! ô imperveſtigabile artificium, &c.* Itaque ex mente Juſtini fieri non potuit, ut pro peccatis noſtris Deo Patri ſatisfaceret (primarium autem hoc Chriſti Servatoris officium) alius, præter *proprium, incorruptibilem, immortalem Dei Filium.* Quem autem Dei Filium iſtis elogiis deſignet Juſtinus, norunt omnes, qui ſanctiſſimi Martyris ſcripta vel primis unquam labiis attigerunt. Nimirum iiſdem conſtanter Filium illum Dei intelligit, qui ante omnem creaturam ex Deo Patre genitus ſit, qui in conditione omnium ipſi σύμβουλος & συνεργὸς adfuerit, qui denique præſtituto tempore è cœlis deſcenderit,

homo

homo factus propter hominum ſalutem. His autem non abſimilia ſunt, quæ habemus in hoc ipſo cum Tryphone Dialogo p. 322, 323. Ubi tradita prius luculenter Catholica doctrina, cum de univerſali humani generis reatu, ex loco illo celebri, *Maledictus omnis, qui non permanſerit in eis quæ ſcripta ſunt in libro Legis, ut ea faciat*; tum de ſatisfactione præſtita à Jeſu noſtro crucifixo, omnium hominum κατάρας *maledictiones* in ſe excipiente; mox ſubdit, à Deo prædictum fuiſſe, id quod Judæi penitus ignorarunt, τοῦτον εἶναι τὸν πρὸ πάντων ὄντα, καὶ αἰώνιον τοῦ Θεοῦ ἱερέα, καὶ βασιλέα, καὶ Χριστὸν μέλλοντα γίνεσθαι. *Hunc (Jeſum) eſſe qui ante omnia ſit, & æternus Dei Sacerdos, & Rex, & Chriſtus futurus fuerit.* Quibus ſignificat voluiſſe & decreviſſe Deum Patrem, ut non niſi per ante omnia exiſtentem & æternum Sacerdotem peccata hominum expiarentur. Confer etiam quæ ex Pſalmo 110 diſſerit de Chriſto Sacerdote ſecundum ordinem Melchiſedech ejuſdem Dialogi p. 250, 251. Neque fuit hæc ſingularis Juſtini opinio, ſed primævorum Patrum communis ſententia, qui uno omnes ore docuerunt neceſſe omnino fuiſſe, ut hominum Salvator & Mediator apud Deum, & Deus & homo ipſe eſſet: quod ingenti copia teſtimoniorum demonſtrare potuiſſem, ſi illud nunc ageretur. Impræſentiarum vero duos omnino Catholicæ doctrinæ teſtes adferam, ſed eos locupletiſſimos, alterum Juſtino antiquiorem, alterum ipſi ſupparem. Certe Ignatius, Apoſtolici ævi Epiſcopus, hoc ipſum non obſcure docet in celebri loco quem ſæpius citavimus, ex Epiſtola ad Epheſios: *Unus eſt Medi-*

cus

Digitized by Google

cus carnalis & Spiritualis, factus & non factus, in carne Deus, in morte vita vera, &c. Nimirum Ignatii ſententia, graviſſime ægrotantibus & moribundis animabus noſtris ſalutarem medicinam afferre potuit is ſolus, qui θεάνθρωπος, h. e. Deus ſimul & homo fuit. Irenæus vero, Juſtino proximus, cum eandem doctrinam paſſim urget atque inculcat, tum maxime ipſam erudite explicat lib. 3. cap. 20. Ubi (textum Græcum ſuppeditante Theodoreto) ita diſſerit: ἥνωσεν οὖν τὸν ἄνθρωπον τῷ Θεῷ· εἰ γὰρ μὴ ἄνθρωπος ἐνίκησεν τὸν ἀντίπαλον τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἂν δικαίως ἐνικήθη ὁ ἐχθρός· πάλιν τε εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο τὴν σωτηρίαν, οὐκ ἂν βεβαίως ἔχομεν αὐτήν· καὶ εἰ μὴ συνηνώθη ὁ ἄνθρωπος τῷ Θεῷ, οὐκ ἂν ἠδυνήθη μετασχεῖν τῆς ἀφθαρσίας· ἔδει γὰρ τὸν μεσίτην Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων διὰ τῆς ἰδίας πρὸς ἑκατέρους οἰκειότητος εἰς φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν τοὺς ἀμφοτέρους συναγαγεῖν, καὶ Θεῷ μὲν παραστῆσαι τὸν ἄνθρωπον, ἀνθρώποις δὲ γνωρίσαι τὸν Θεόν. i. e. *Hominem igitur cum Deo copulavit; etenim niſi hominis hoſtem homo ſuperaſſet, haud æque victus eſſet inimicus. Rurſus niſi Deus ſalutem donaſſet, haudquaquam firmam ac ſtabilem eam haberemus. Adhæc niſi homo cum Deo copulatus fuiſſet, incorruptibilitatis particeps fieri minime potuiſſet. Neceſſe quippe erat, ut Dei & hominum Mediator per ſuam cum utroque cognationem ac neceſſitudinem ambos amicitiæ fœdere inter ſe conciliaret, ac Deo quidem hominem ſiſteret, hominibus autem Deum patefaceret.* Non potuit igitur Juſtinus neque alius quiſquam illius ævi Catholicus, ſalva hypotheſi ſua concedere, ex ſententia illa, quæ Jeſum merum eſſe hominem ſtatuit, non revera ſequi ipſum non eſſe

Chriſtum;

Digitized by Google

Chriſtum; nam ex hac hypotheſi, *Quicunque Chriſtus, is Deus ut ſit neceſſe eſt*, (quæ Juſtini fuit & Catholicorum omnium) prorſus neceſſario efficitur, ex ipſorum ſententia, qui negant Jeſum eſſe Deum, omnino ſequi, ipſum neque Chriſtum eſſe. Reſtat igitur ut ſtatuamus, Juſtinum in loco quo de quæſtio eſt, argumentari ex hypotheſi Judæorum, quibuſcum agit, qui Chriſtum purum putum hominem futurum crediderunt.

(6.) Verum objici prætereapoteſt, Juſtinum de nonnullis iſtis, qui ipſius ætate, cum Jeſum eſſe Chriſtum faterentur, ejus tamen tum Divinitatem tum Nativitatem ex Virgine negarunt, ita non obſcure loqui, quaſi in communione Catholicæ Eccleſiæ fuiſſent; & pro veris Chriſtianis habiti: dicit enim eos fuiſſe ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου γένους ex noſtro, h. e. Chriſtiano genere. Sed hoc nihil eſt. Poterant enim dogmatiſtæ illi ab Juſtino dici ex noſtro, h. e. Chriſtianorum genere, utpote τὸν Ἰησοῦν ἀποδεχόμενοι, καὶ παρὰ τοῦτο Χριστιανοὶ εἶναι αὐχοῦντες. *Jeſum recipientes, eoque Chriſtianos ſe jactitantes*, ut de Ebionæis (quos etiam Juſtinum hic in animo habuiſſe infra videbimus) loquitur Origenes contra Celſum lib. 5. Qui etiam ejuſdem operis lib. 8. n. 272. de aliis quibuſdam agens notiſſimis hæreticis, ipſos appellat τινὰς ἐν πλήθει πιστευόντων *quoſdam in multitudine credentium*. h. e. Chriſti fidem profitentium. 387. Sic & Juſtinus ipſe in Apologia 2. ad Antoninum Pium, de Simonis, Menandri, & Marcionis diſcipulis (Hæreticorum perditiſſimis) prius locutus, ſubjungit: πάντες οἱ ἀπὸ τούτων ὁρμώμενοι Χριστιανοὶ καλοῦνται, ὃν τρόπον καὶ οἱ οὐ κοινονοῦντες τῶν αὐ-

τῶν

τῶν δογμάτων, τὸ ἐπικατηγορούμενον ὄνομα τῆς φιλοσοφίας κοινὸν ἔχουσιν. i. e. *Omnes hi qui ab his prodeunt, Chriſtiani vocantur; plane quemadmodum Philoſophis, cum iis non ſint communia dogmata, nomen tamen, quod a Philoſophia dicitur, commune eſt.* Equidem ſi Juſtinus certamen hic habuiſſet, cum aliqua ſecta Chriſtianorum à ſe diſſentiente, eoſque, quorum de Chriſto ψιλῷ ἀνθρώπῳ ſententiam deſcribit, contradiſtincte, ut loquuntur, ex noſtro genere dixiſſet; veroſimiliter inde colligi poterat, ipſos ipſum pro hominibus ſuæ communionis adeoque Eccleſiæ Catholicæ veris membris habuiſſe. Atqui longe aliter ſe res habet. Diſputat enim hoc in loco Juſtinus cum Tryphone ſociiſque ejus Judæis, profeſſis Chriſtianiſmi hoſtibus; quibus cujuſcunque ſectæ homines, Chriſtianam religionem profitentes, tanquam ſub uno omnes Chriſtianorum genere ſive communi nomine comprehenſi, recte contradiſtingui poterant. Cæterum ubi Juſtinus loquitur de Chriſtianis à ſe in quæſtione aliqua diſſentientibus, qui tamen in Eccleſiæ communione fuere, receptamque in Eccleſia Fidei regulam tenuerunt, hoc ipſum clare ſignificare ſolet. Sic in hoc ipſo Dialogo verba faciens de Chriſtianis Catholicis, qui Chiliaſtarum ſententiam, quam ipſe amplexus eſt, rejecerunt, ipſos dicit τοὺς τῆς καθαρᾶς καὶ εὐσεβοῦς ὄντας Χριστιανοὺς γνώμης, *Chriſtianos puræ alioqui piæque ſententiæ.* Si ita de iis, qui Chriſti Domini noſtri Divinitatem negarunt, locutus fuiſſet Juſtinus, habuiſſent quidem Remonſtrantes, quod ſibi gratularentur de communione, quam Juſtinus Eccleſiaque Juſtini tempore cum ipſis coluit. Sed

fruſtra

fruſtra omnino hoc probatum iverint ex eo tantum, quod Juſtinus heterodoxos iſtos dixerit ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου γένους *ex noſtro genere.* Quid vero ſine hoc quidem Juſtinus dixerit? Certe quidem ego perſuaſiſſimum habeo, mendum hoc in loco agnoſcendum eſſe, permutatione tantum unius literæ facile corrigendum; ſcilicet pro ἡμετέρου ſcribendo ὑμετέρου: eaque emendatione admiſſa, verba ἀπὸ τοῦ ὑμετέρου γένους vertenda eſſe *ex veſtra Gente*, hoc eſt, Judaica. Sane in ipſo initio perioches, quam citarunt Remonſtrantes, manifeſtum eſt Librarii σφάλμα, uni ſatis brevi vocabulo duas de ſuo literas adjicientis; tranſcribendo ſcilicet τοιοῦτον pro τοῦτον, ut in Margine notavimus: quid mirum igitur, ſi pro υ hic η ſcripſerit? Rationes vero, quibus ut ita plane ſentiam adducor, hæ fere ſunt.

1 Ubicunque in hoc Dialogo locutio iſta οἱ ἀπὸ τοῦ γένους occurrit, vox γένος non μεταφορικῶς, ſed proprie accipitur pro *gente*; ut οἱ ἀπὸ τοῦ γένους τινὸς dicantur, qui ex certa aliqua gente ſunt. Sic in ſententia quæ locum citatum proxime antecedit, τοῖς ἀπὸ τοῦ γένους ὑμῶν *iis qui ex veſtra gente ſunt.* Sic pagina præcedente οἱ ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ ὑμετέρου qui ex gente veſtra ſunt. Et ſic ubique. Atqui hoc ſenſu non poterat Juſtinus Chriſtianæ religionis profeſſores dicere τὸ ἡμέτερον γένος. Siquidem Chriſtiani non omnes unius gentis erant. Unde nuſquam alibi, quod ſciam, reperias Chriſtianorum univerſitatem ab Juſtino dictam τὸ ἡμέτερον γένος.

2 Heterodoxi, de quibus loquitur Juſtinus, Ebionæi erant, ut mox demonſtrabimus, qui revera ex gente fuere Judaica. Unde hæreſim Ebionitarum veteres Eccleſiaſtici Scriptores accenſere ſolent

 hæreſibus;

hæreſibus, quæ in populo Judaico exortæ ſunt. Vide Conſt. Apoſt. lib. 6. cap. 6. & quæ ſupra diximus cap. 3. §. 1. 3 In loco paginæ proxime præcedentis, quem modo indicavi, de Ebionæis manifeſte agens Juſtinus ſic ſcribit: ἐὰν ᾖ οἱ ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ ὑμετέρου πιστεύειν λέγοντες ἐπὶ τοῦτον τὸν Χριστὸν, ὦ Τρύφων, ἐκ παντὸς κατὰ τὸν διὰ Μωσέως διαταχθέντα νόμον ἀναγκάζωσι ζῆν ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντας ἐπὶ τοῦτον τὸν Χριστὸν, ἢ μὴ κοινωνεῖν αὐτοῖς τῆς τοιαύτης συνδιαγωγῆς αἱρῶνται, ὁμοίως καὶ τούτους οὐκ ἀποδέχομαι. i. e. *Quod ſi qui ex Gente veſtra ſunt, in hunc Chriſtum ſe credere dicentes, ô Trypho, omnibus modis ſecundum legem per Moſen latam eos vivere cogant, qui ex Gentibus in hunc Chriſtum credunt, aut à conſuetudinis iſtiuſmodi commercio (quo nempe ad communionem rerum omnium ut fratres eorundemque viſcerum homines admittantur, ut paulo ante dixerat) eos excludere ſtatuant, conſimiliter & hos non ſuſceperim.* Qui ex Gente Judaica in Chriſtum noſtrum ſe credere profitentes, Legem tamen Moſis ritualem non modo ipſi obſervarunt, ſed etiam aliis ex Gentibus Chriſtianis obſervandi neceſſitatem impoſuerunt, certe alii non erant, quam Ebionæi, ut ſupra oſtendimus. Quibus illud Epiphanii addas, teſtantis docuiſſe Ebionæos, circumciſionem à Deo inſtitutam fuiſſe, omnibuſque mandatam ἁγιστείας ἕνεκα, καὶ κληρονομίας οὐρανῶν βασιλείας χάριν. i. e. *Sanctificationis cauſa, regnique cœleſtis obtinendi gratia.* Cum autem hoc in loco Ebionæi hac periphraſi deſcribuntur οἱ ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ ὑμετέρου πιστεύειν λέγοντες ἐπὶ τοῦτον τὸν Χριστὸν: quis dubitet quin etiam in loco à Remonſtrantibus citato, de iiſdem Ebionæis loquens Juſtinus itidem

Epiphan. Hæreſ. 30. c. 3.

dixerit,

dixerit, τινὲς ἀπὸ τοῦ ὑμετέρου γένους ὁμολογοῦντες αὐτὸν Χριστὸν εἶναι; 4 Denique hac recepta lectione, optime cohærebit Juſtini ſermo, qui alioquin erit ἀνακόλουθος. Dixerat paulo ante, ut vidimus, etiamſi probari ab ipſo non poſſet, Jeſum noſtrum & Deum fuiſſe ante ſæcula & in plenitudine temporum ex Virgine hominem factum, Tryphonem tamen, utpote Judæum, minime debuiſſe propterea negare, ipſum eſſe Chriſtum ſive Meſſiam à Prophetis promiſſum. Hoc autem appoſite admodum probat atque illuſtrat exemplo quorundam ex Judaica Gente, qui cum Jeſu tum Divinitatem tum Nativitatem ex Virgine minime agnoverint, ipſum tamen eſſe Chriſtum confeſſi ſunt. Res certe manifeſta mihi videtur, mecumque, niſi vehementer fallor, ſentiet lector æquus qui loci hujus Juſtini contextum ſcopumque cum judicio ac diligenter expenderit.

Cæterum urgebit porro fortaſſe aliquis, Juſti- (7.)
num ab Heterodoxis, quos perſtringit, ſuum ſimpliciter diſſenſum profiteri; ſine ulla alia nota iis inuſta. Tantum enim dicit, ſe iis minime aſſentiri; neque aut dogma eorum hæreticum, aut ipſos hæreticos appellat. Reſpondeo. Quid ſi hoc verum ſit? Cum iis hic rem non agit, obiter tantum eorum meminit in aliud intentus. Quid vero? An neceſſè omnino eſt, ut qui Hæreticum aliquem judicat, quoties de eo loquitur, ipſum Hæreticum appellet? Nullus dubito quin Juſtinus in libro quem contra omnes hæreſes ex profeſſo conſcripſit (cujus ipſe in hoc Dialogo meminit) hanc etiam hæreſim aſperius tractaverit propriiſq; coloribus depinxerit. Verumenimvero plane

falſum eſt, Juſtinum hoc in loco dogmatiſtis iſtis nullam infamiæ notam inuſſiſſe. Nam ſatis aperte dicit, ipſos non modo à ſe diverſum ſenſiſſe, verum etiam à ſententia ac fide τ͂ πλείςων Chriſtianorum, hoc eſt Eccleſiæ Catholicæ, abiiſſe. Ac ſane qui Juſtini ætate Dominum noſtrum hominem tantum ex hominibus genitum eſſe docuerunt, vel Carpocratiani, vel Cerinthiani, vel denique Ebionæi erant; qui in unum quaſi corpus collecti, pauciſſimi erant ad reliquos Chriſtianos comparati, omneſque ab Eccleſiarum Apoſtolicarum communione ſegregati fuerunt. De Carpocratianis & Cerinthianis nemo dubitat. Ad Ebionæos vero quod attinet, ex iis quæ ſupra ex Ignatio & Irenæo attulimus, ſatis liquet, eos etiam, à prima ipſorum origine, pro Hæreticis ab Eccleſia Catholica habitos fuiſſe. Equidem illorum dogma de Chriſto puro puto homine reprobarunt etiam Chriſtianorum ex circumciſione οἱ πλεῖςοι; hoc eſt, Nazaræi, qui primitivam Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, ab Apoſtolis fundatæ, fidem retinuerunt, ut fuſe probavi cap. 2. §. 11. 12. In communione vero Eccleſiæ alicujus Chriſtianorum ex Gentibus homines iſti neque erant, neque eſſe voluerunt, ut mox oſtendemus. Porro ſignificat Juſtinus, eos de quibus loquitur, non modo Catholico conſenſui contraveniſſe, verum etiam ſacris oraculis cum Veteris tum maxime Novi Teſtamenti repugnaſſe. Hoc inquam non obſcure indicat in Verbis perioches citatæ poſtremis, quæ ſatis quidem provide, ſed minus candide à Remonſtrantibus omiſſa ſunt. Ego, inquit, iis minime aſſentior, ut neque plerique Chriſtiani:

Digitized by Google

Siquidem non hominum traditionibus ac doctrinis juſſi ſumus à Chriſto credere, ſed iis quas beati Prophetæ promulgarunt, & Chriſtus ipſe docuit. Imo his verbis innuit Juſtinus (quod mox à nobis clare monſtrabitur) Heterodoxos iſtos humanis traditionibus, potius quam veterum Prophetarum vaticiniis Chriſtique ipſius in Evangelio dictis fidem habuiſſe. Quod quidem ſatis erat Juſtino de ipſis in tranſitu ſignificaſſe.

Cæterum, quod ſæpius dixi, Ebionæos hoc in loco ab Juſtino notari, id nunc paulo fuſius declarandum & confirmandum eſt. (8.) Certe ſi Hiſtoriam Eccleſiaſticam conſulamus & veteres Hæreſiologos, comperiemus, nullam Juſtini temporibus vel retro Chriſtianorum ſectam extitiſſe, quibus ſententia, quæ hic deſcribitur, omni ex parte conveniat, præterquam ſolis Ebionæis. Quanquam enim Carpocratiani etiam & Cerinthiani Jeſum hominem tantummodo fuiſſe ex utroque ſexu natum cum Ebionæis affirmarunt, ipſum tamen κατ' ἐκλογὴν ad Chriſti officium ac dignitatem evectum fuiſſe, eorum revera ſententia nunquam fuit. Imo neſcio, an quicquam iſti de Chriſto ſive Meſſia à Prophetis prænuntiato cogitaverint. Carpocratiani Jeſu noſtri dignitatem & ὑπεροχὴν, referente Irenæo, in eo ſitam eſſe docebant, *Quod anima ejus firma & munda cum eſſet, commemorata fuerit quæ viſa eſſent ſibi in ea circumlatione quæ fuiſſet in ingenito Deo; & propter hoc à Deo miſſam eſſe ei virtutem, uti mundi fabricatores effugere poſſet, & per omnes tranſgreſſa, & in omnibus liberata, aſcenderet ad Deum.* (Lib. 1. c. 24.) Quod commentum iis qui ab Juſtino

notantur, nunquam, ut opinor, in mentem veniebat. Præterea Carpocratiani iſti fuere hominum impuriſſimi, magicis artibus dediti, quique eo uſque impietatis progreſſi ſunt, ut boni malique diſcrimen prorſus nullum agnoverint, ut Irenæus itidem diſerte teſtatur. Ut minime credendum ſit, voluiſſe Juſtinum ex horum hominum, ſeu potius *θηρίων ἀνθρωπομόρφων*, ſententia contra Tryphonem ſociosque ejus Judæos argumentari; præſertim cum Judæi cæteroquin, ſive patriam ſpectes, ſive ritus ſacros, nihil cum ipſis commune habuerint. Ad Cerinthianos vero quod attinet, quanquam hi quidem cum Judæis, ut perſecutiones evitarent ab ipſis excitatas, judaizarunt, deſcriptio tamen ſententiæ, ab Juſtino notatæ, neque in ipſos quadrat. Cerinthiani enim Jeſum eſſe Chriſtum minime fatebantur, Chriſtum intelligentes officii aut dignitatis nomen non eſſe, ſed Æonem neſcio quem, qui à ſumma omnium principalitate in Jeſum ad tempus tantum deſcenderit, ut jam ſæpius monuimus. Reſtat igitur ut Ebionæos ab Juſtino deſignari ſtatuamus. Nam præter has tres Chriſtianorum ſectas, nulla alia à Scriptore aliquo Eccleſiaſtico commemoratur, quæ Juſtini ætate vel prius Jeſum noſtrum hominem tantummodo eſſe ex hominibus genitum doceret. Reliqui fere iſtorum temporum Hæretici, qui de Chriſti perſona male ſenſerunt, veritatem humanæ in ipſo naturæ impugnarunt. Ebionæi autem, Judæi cum fuerint, quando à primitiva Eccleſiæ Hieroſolymitanæ de Domino noſtro fide ac ſententia deſciverunt, vulgarem Judæorum de Meſſia opinionem amplexi

ſunt;

ſunt; quæ plane eadem fuit ac ſententia, quæ ab Juſtino in loco citato deſcribitur. Hinc ipſam mox Trypho probat laudatque his verbis: ἐμοὶ μὲν δοκοῦσιν οἱ λέγοντες ἄνθρωπον γεγονέναι αὐτὸν καὶ κατ᾽ ἐκλογὴν κεχρῖσθαι, καὶ Χριστὸν γεγονέναι, πιθανώτερον ὑμῶν λέγειν τῶν ταῦτα ἅπερ φὴς λεγόντων· καὶ γὰρ πάντες ἡμεῖς τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀνθρώπων προσδοκῶμεν γενήσεσθαι, καὶ τὸν Ἠλίαν χρῖσαι αὐτὸν ἐλθόντα. i.e. *Mihi quidem qui illum hominem editum & per electionem inauguratum, & unctione Chriſtum factum eſſe aſſeverant, credibiliora quam vos, eadem quæ tu affirmantes, dicere videntur. Omnes enim nos Chriſtum hominem ex hominibus naſciturum, & qui illum inungat Eliam venturum præſtolamur.* Et p. 291.
poſtmodum monet Juſtinum, ſi vellet Judæis aliiſque perſuadere, Jeſum eſſe Chriſtum, ut doceret ipſum eſſe ἄνθρωπον ἐξ ἀνθρώπων γενόμενον, καὶ διὰ τὸ ἐννόμως καὶ τελέως πολιτεύεσθαι αὐτὸν, κατηξιῶσθαι τοῦ ἐκλεγῆναι εἰς Χριστόν. *Hominem ex hominibus genitum, & propterea quod legitime & perfecte vixerit, dignum fuiſſe habitum, qui ad Chriſti dignitatem atque officium eligeretur.* Hæc ſane Ebionæis primorumque ejus diſcipulorum ipſiſſima fuit ſententia: à qua quidem poſteriorum temporum Ebionæi deflexerunt, atque in varias de Chriſto opiniones abiere, eorum quam plurimis ſententiam, Cerinthianorum dogmati haud abſimilem, amplexantibus, ut ex Epiphanio diſcimus Hæreſ. 30. cap. 3. coll. cap. 17.

(9.) Cæterum ad locum Juſtini, de quo controverſia eſt, revertamur. Certe ultima loci illius verba, quibus innuit Juſtinus, Heterodoxos, quos notaverat, ad humanas doctrinas potius quam ad

Prophetarum Chriſtique ipſius in Evangelio dicta attendiſſe; Ebionæos etiam non obſcure indigitant. Hi enim hypotheſi ſuæ, de Chriſto ψιλῷ ἀνθρώπῳ, quam ab Hebræorum Magiſtris acceperant, ita prorſus addicti fuerunt, ut neque Prophetarum vaticiniis, neque Evangeliſtarum & Apoſtolorum Chriſti teſtimoniis, apertiſſime hypotheſi iſti reclamantibus, ab ipſa develli ſe paterentur. Prophetarum vaticiniis, quæ divinam Meſſiæ gloriam ac Majeſtatem declarant, occluſerunt oculos, aures obturarunt. Oraculum Propheticum de paritura Virgine cum Judæis, inſulſa interpretatione depravarunt. Ad Novi vero Teſtamenti ſcripturas quod attinet, Matthæi ſolummodo Evangelium receperunt, reliquis tribus rejectis; in primis S. Joannis; quod Is tum in ipſo Evangelii ſui exordio æternam Domini noſtri Divinitatem ex profeſſo & verbis apertiſſimis declarat, tum alibi paſſim dicta refert, quibus Chriſtus ipſe Divinam ſuam Majeſtatem coram Judæis adſerebat. Quin & ipſum Matthæi Evangelium mutilarunt. Reciſo enim primo capite, initium fecerunt ab iis, quæ temporibus Herodis & Caiaphæ Pontificis facta ſunt; ideo ſcilicet quod caput iſtud diſertiſſimum de Nativitate Chriſti ex Virgine teſtimonium contineret. Nimirum quicquid in Novi Teſtamenti Scripturis dogmatibus ſuis, quæ ex veterum Rabbinorum lacunis hauſerant, manifeſte repugnabat, illud omne prorſus rejicere ac repudiare non ſunt veriti. Neſcio annon horum hominum impudentiſſimam impietatem perſtrinxerit etiam Ignatius, cum in Epiſtola ad Philadelphenos (qua certe

Vide Iren. lib. 1. c. 26. & l. 3. c. 24. & Epiphan. Hæreſ. 30.

hæreticos

hæreticos diſerte notat, qui Judaiſmum tunc temporis in Eccleſias ex Gentibus inferre ſtuduerunt.) Sic ſcribit: ἤκουσα τινῶν λεγόντων, ὅτι ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχαίοις εὕρω, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ οὐ πιστεύω· καὶ λέγοντός μου αὐτοῖς, ὅτι γέγραπται, ἀπεκρίθησάν μοι, ὅτι πρόκειται. Quæ ab Uſſeriano Interprete ita redduntur *Audivi quoſdam dicentes, quoniam ſi non in veteribus invenio, in Evangelio non credo: & dicente me ipſis, quoniam ſcriptum eſt: reſponderunt mihi, quoniam præjacet.* Ubi οἱ ἀρχαῖοι, ut opinor, ſunt קדמים veteres Rabbini ſive Magiſtri ac Doctores Hebræorum, qui aliquot annis ante Domini noſtri adventum claruerunt; quorum παραδόσεις & διδάγματα Judæi & qui cum ipſis inſanire, pro oraculis habuerunt. πρόκειται Interpres vertit, *præjacet*; quo quid hic ſignificari poſſit, plane non video. Certe προκεῖσθαι Græcis ſæpe eſt *projici*, *abjici*, ſive *rejici* ut res vilis nulliuſque pretii. Ut ſenſus Ignatii hic eſſe videatur, homines, de quibus loquitur, non erubuiſſe palam profiteri, ſe Evangelio eatenus tantum crédituros, quatenus veterum iſtorum Magiſtrorum traditionibus congrueret; & cum ipſe ex Scripturis Novi Teſtamenti ab Eccleſia receptis, dogmata, quæ à Magiſtris illis tradita acceperant, redargueret, reſpondiſſe ipſos Scripturas iſtas à ſe abjici ſive rejici ut nullius authoritatis. Ita ſane πρόκειται intellexiſſe videtur Pſeudo-Ignatius, loco huic hanc quaſi annotationem ſuam apponens: σκληρὸν τὸ πρὸς κέντρα λακτίζειν, σκληρὸν τὸ Χριστῷ ἀπιστεῖν, σκληρὸν τὸ ἀθετεῖν τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων. i. e. *Durum eſt contra ſtimulum calcitrare; durum Chriſto non credere; durum quoque præconium Apoſtolorum rejicere*

P. 43, 44. Edit. Voſſ.

rejicere atque aſpernari. Poteſt vero προκεῖται alia ſimo plane contraria ſignificatione referri ad ſententiam, quam Hæretici contra ſcripturas ab Ignatio allatas defenderent. κεῖσθαι enim nonnunquam eſt *poſitum* eſſe pro axiomate, ſive ſtatutum ſtabilitum ac definitum eſſe; unde theſes ipſæ appellantur τὰ κείμενα. Qua ſignificatione προκεῖσθαι eſt *antea* vel *prius poſitum*, ſtatutum ac definitum eſſe. Atque ita ſenſus erit: Hæreticos Ignatio contra ipſos ex Novi Teſtamenti Scripturis diſputanti reſpondiſſe, ſententiam ſuam prius (antequam ſcilicet Scripturæ iſtæ editæ fuerunt) ſtatutam ac ſtabilitam fuiſſe, nempe ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Utrobique iſtorum hominum eadem τῶν ἀρχαίων ſtulta veneratio, idem profanus Evangelicarum Scripturarum contemptus manifeſte ſignificatur. Verum iſthæc obiter, pergo. Ebionæi porro iſti, ut alterum dogma ſuum de perpetua & univerſali obligatione Legis Moſaicæ ritualis tuerentur, omnes beati Pauli Epiſtolas rejecerunt, ipſum Apoſtatam à Lege appellantes. Quid vero? An non hi demum homines hæretici erant, & pro hæreticis ab Juſtino habiti? An cum his Eccleſia Juſtini tempore vel ipſe etiam Juſtinus communionem coluit? Credat Judæus apella; non ego. Imo vero non potuit Juſtinus, ſi voluiſſet, cum Ebionæis communionem colere; ſiquidem ipſi cum Chriſtianis ex Gentibus communionem colere noluerunt, propterea que etiam ut Hæretici ab Juſtino rejecti fuerunt, ſicut ex loco Juſtini, * ſupra in hoc capite à nobis laudato liquet.

Vide Iren. & Epiph. ubi ſupra.

* §. 6.

(10.) Jam ſatis, opinor, abundeque demonſtratum eſt, locum Juſtini ab Epiſcopio & Remonſtrantibus, citatum,

tatum, fruſtra omnino ab ipſis allatum fuiſſe, ut probarent, Eccleſiam Juſtini temporibus communionem coluiſſe cum iis, qui Jeſu Chriſti Domini noſtri Divinitatem negarunt. Nam ex iis quæ diximus, evidentiſſimum eſt, dogmatiſtas, qui ab Juſtino eo in loco notantur, tum Divinitatem Chriſti tum etiam ejus ex Virgine Nativitatem negaſſe; atque ut hypotheſim ſuam defenderent, neceſſe habuiſſe rejicere, adeoque revera impie atque impudenter rejeciſſe Sacroſancta Chriſti Evangelia, quæ ab Eccleſia Catholica recepta, atque in ſacris ſuis Synaxibus quotidie lecta fuerunt; hoc eſt, Ebionæos omnino ab Juſtino deſignari, qui etiam à cæteris Chriſtianis ex circumciſione, nempe Nazaræis, rejecti fuerunt, ad communionem vero Eccleſiæ alicujus ex Gentibus admitti neque potuerunt, neque ſane voluerunt.

His vero pro coronide adjiciam loca quædam, (11.)
ex hoc ipſo Dialogo cum Tryphone deſumpta, ex quibus porro, quid de neceſſitate credendi articuli de Servatoris noſtri Divinitate, quidq; de Ebionæis aliiſque, qui articulum iſtum negarunt, Juſtinus ipſe ſenſerit, facile intelligi poſſit. Ac primum quidem reſpiciatur locus, quem jam ſemel atque iterum, aliud agens, indicavi, & legere eſt p. 264: ubi fidem de Chriſto eorum qui ſub Evangelio ſalvantur, eam eſſe ait, qua nempe ἐπιγινώσκουσι τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν, ὃς καὶ πρὸ ἑωσφόρου καὶ σελήνης ἦν, καὶ διὰ τῆς παρθένου ταύτης ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ Δαβὶδ γεννηθῆναι σαρκοποιηθεὶς ὑπέμεινεν, ἵνα διὰ τῆς οἰκονομίας ταύτης ὁ πονηρευσάμενος τὴν ἀρχὴν ὄφις, καὶ οἱ ἐξομοιωθέντες αὐτῷ ἄγγελοι καταλυθῶσι κ.λ. i.e. *Agnoſcunt Chriſtum Dei Filium, qui & ante Luciferum & lu-*

nam

nam fuit, & ex Virgine iſta generis Davidici caro factus, naſci ſuſtinuit: ut per Oeconomiam iſtam is qui a principio maligne egit Serpens, & aſſimilati ei Angeli debellarentur, &c. Unde proclive eſt colligere, Juſtinum eorum fidem, qui in ejuſmodi Chriſtum ſive Filium Dei credidere, qui ante Mariam non extiterit, quique adeo non ex Maria Virgine, ſed ex concubitu Joſephi & Mariæ genitus fuerit, pro fide Chriſtiana, ſive pro fide de Chriſti perſona, quæ ſub Evangelio ad ſalutem ſufficiat, minime habuiſſe. Certe cuivis locum integrum perlegenti patebit, ab Juſtino ibi tradi Symbolum ſive regulam fidei, qua parte Filium Dei & οἰκονομίαν ab ipſo ſuſceptam ſpectabat, quæ jam ſua ætate in Eccleſia recepta fuit; cui proinde contradixerunt, fieri non potuit, quin ab Eccleſia adeoque ab Juſtino, qui Eccleſiæ conſtanter adhæſit, pro Apoſtatis ἀπὸ τοῦ κανόνος, hoc eſt, pro Hæreticis haberentur. Quod clarius adhuc elucеſcet ex altero Juſtini loco, qui in eodem Dialogo habetur p. 253. ubi brevem quendam veluti Elenchum totius Syntagmatis, quod adverſus omnes hæreſes elucubraverat, tradere videtur. εἰσὶν οὖν, inquit, καὶ ἐγένοντο πολλοὶ οἳ ἄθεα καὶ βλάσφημα λέγειν καὶ πράττειν ἐδίδαξαν, ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ προσελθόντες· καὶ εἰσὶν ὑφ' ἡμῶν, ἀπὸ τῆς προσωνυμίας τῶν ἀνδρῶν, ἐξ οὗπερ ἑκάστη διδαχὴ καὶ γνώμη ἤρξατο· ἄλλοι γὰρ κατ' ἄλλον τρόπον βλασφημεῖν τὸν ποιητὴν τῶν ὅλων, καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ προφητευόμενον ἐλεύσεσθαι, Χριστὸν καὶ τὸν Θεὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ διδάσκουσιν· ὧν οὐδενὶ κοινωνοῦμεν, οἱ γνωρίζοντες ἀθέους, καὶ ἀσεβεῖς, καὶ ἀδίκους καὶ ἀνόμους αὐτοὺς ὑπάρχοντας, καὶ ἀντὶ τοῦ τὸν Ἰησοῦν σέβειν, ὀνόματι μόνον ὁμολογεῖν· καὶ Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς

λέ-

λέγουσιν, ὃν τρόπον οἱ ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπιγράφουσι τοῖς χειροποιήτοις, καὶ ἀνόμοις καὶ ἀθέοις τελεταῖς κοινωνοῦσι· καὶ εἰσιν αὐτῶν οἱ μέν τινες καλούμενοι Μαρκιανοὶ, οἱ δὲ Οὐαλεντιανοὶ, οἱ δὲ Βασιλιδιανοὶ, οἱ δὲ Σατερνιλιανοὶ, καὶ ἄλλοι ἄλλῳ ὀνόματι, ἀπὸ τοῦ ἀρχηγέτου τῆς γνώμης ἕκαστος ὀνομαζόμενος. i. e. *Sunt igitur & fuerunt permulti, qui athea & blaſphema & dicere & facere docuerunt, in nomine Jeſu progreſſi: & ſunt à nobis ſub nomine eorum virorum, unde doctrina & ſententia qualibet extitit, denominati. Alii namque alio modo blaſphemare docent factorem univerſitatis, & qui ab eo venturus vaticiniis promulgatus eſt, Chriſtum & Deum Abrahami & Iſaaci & Jacobi; cum quibus nihil nobis eſt communionis, atheos & impios & injuſtos & iniquos ipſos eſſe ſcientibus: quippe qui pro eo ut Jeſum colant atque adorent, nomine duntaxat ipſum confiteantur: & Chriſtianos ſe eo modo dicant, quo plerique omnes in Gentibus nomen Dei inſcribunt manufactis operibus, & iniquis ſe impiiſque polluunt ſacris. Et ſunt eorum quidam qui vocantur Marcionitæ, quidam vero Valentiniani, Baſilidiani, Saturniliani, & alii alio noti nomine, à principe ſententiæ quiſque nomen obtinens* Manifeſte hic agit Juſtinus de Hæreticis omnibus, quotcunque vel ſua ætate vel prius Eccleſiæ Chriſti moleſtiam crearunt: quorum quidem nonnullos tantum nominatim profert; ſed addit fuiſſe & alios, alio notos nomine, unaquaque ſecta à ſuo hæreſiarcha nomen ſortita; puta Carpocratianos à Carpocrate, Cerinthianos à Cerintho, Ebionæos ab Ebione pluresque alios.

Hæretici

Hæretici vero illi omnes aliquo modo vel Deum Patrem, vel Filium Deum, vel utrumque doctrina ſua blaſphemarunt. *Alii*, inquit Juſtinus, *alio modo blaſphemare docent conditorem univerſitatis, & qui ab eo venturus prænuntiabatur, Chriſtum illum & Deum Abrahami, Iſaaci, & Jacobi:* Ubi apprime notandum eſt, Chriſtum illum & Deum Abrahami, Iſaaci, & Jacobi de eodem dici; nempe de eo, qui à conditore univerſitatis venturus prænuntiabatur, hoc eſt, de Filio Dei: Nam primo Deus ille Abrahami, Iſaaci, & Jacobi, à conditore univerſitatis, hoc eſt, à Deo Patre manifeſte hic diſtinguitur. Deinde notiſſimum eſt, Juſtinum paſſim in hoc Dialogo docere adeoque vehementer contendere, Chriſtum ſive Filium Dei fuiſſe, qui Moſi in rubo ardente apparuit, ſeque Deum Abrahami, Iſaaci, & Jacobi appellavit. Age jam, an nullo modo Chriſtum Deum Abrahami, Iſaaci, & Jacobi blaſphemarunt Ebionæi, qui Chriſtum Deum fuiſſe Abrahami, Iſaaci, & Jacobi plane negarunt? qui ante Abrahamum, imo ante Mariam minime extitiſſe illum docuerunt? qui adeo merum hominem ex concubitu Joſephi & Mariæ genitum fuiſſe ipſum dicere atque affirmare auſi ſunt? Præterea ait hic Juſtinus, Hæreticos ἀντὶ τοῦ τὸν Ἰησοῦν σέβειν *pro eo ut Jeſum colerent ſive adorarent, nomine tantum ipſum confeſſos fuiſſe.* Annon hæc verba Ebionæos etiam feriunt? Certe. De quo enim cultu ſive adoratione loquitur Juſtinus? De cultu dubio procul, quem Jeſu Chriſto deberi in hoc Dialogo contendit; in quo multus in eo eſt ut probet;

Digitized by Google

bet, Dominum noſtrum eſſe καὶ προσκυνητὸν καὶ Θεὸν Vide pag.
& adorandum & Deum, hoc eſt, ut Deum ado- 287.
randum eſſe. De cultu dubio procul loquitur,
quem Chriſtiani omnes Catholici ſui temporis
Chriſto exhibuerunt, qui ipſum una cum Patre
& Spiritu Sancto in hymnis & δοξολογίαις ſuis ut
Deum glorificarunt atque adoraverunt, ut ipſe
teſtatur in Apologia, quæ dicitur, ſecunda: ad p. 56.
quem locum vide omnino quæ diximus Defen.
Fid. Nic. Sect. 2. c. 4. §. 8. An hujuſmodi cultum Chriſto exhibuerunt, aut exhibere potuerunt Ebionæi? Minime ſane. Certum eſt igitur, Juſtinum in Catalogo Hæreticorum, quibuſcum Eccleſiæ nihil communionis fuit, quoſque Eccleſia ut impios & ſacro Chriſtianorum nomine prorſus indignos rejecit, etiam Ebionæos, alioſque omnes, qui cum ipſis Servatoris noſtri τὴν Θεολογίαν impugnarunt, poſuiſſe.

(12.) His addas, ſi lubet, tertium locum, qui in eodem Dialogo tibi occurret, pag. 274. Ubi Juſtinus, ad id rurſus à Tryphone provocatus, aggreditur pluribus oſtendere in veteri Teſtamento paſſim à Spiritu prophetico Deum, Deumque verum, non abuſive ſic dictum, prædicari, qui ſit tamen à Deo univerſitatis parente perſonâ diſtinctus; intelligens omnino hunc eſſe Jeſum Chriſtum, in quem nos credimus: & pollicetur porro ſe hujus rei ejuſmodi probationes ex Lege & Prophetis allaturum, πρὸς ἃς ἀντειπεῖν μὲν οὐδεὶς δυνήσεται, *quibus contradicere nemo quidem poterit*. Tum de probationibus, quas

allaturus

allaturus erat, hæc continuo ſubjungit: ξέναι δὲ σοι δόξουσιν εἶναι καίπερ καθ᾽ ἡμέραν ἀναγινωσκόμεναι ὑφ᾽ ὑμῶν· ὥς καὶ ἐκ τούτου συνεῖναι ὑμᾶς, ὅτι διὰ τὴν ὑμετέραν κακίαν ἀπέκρυψεν ὁ Θεὸς ἀφ᾽ ὑμῶν τὸ δύνασθαι νοεῖν τὴν σοφίαν ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ, πλὴν τινῶν οἷς κατὰ χάριν τῆς πολυσπλαγχνίας αὐτοῦ, ὡς ἔφη Ἡσαΐας, ἐγκατέλιπε σπέρμα εἰς σωτηρίαν, ἵνα μὴ ὡς Σοδομιτῶν καὶ Γομορραίων τέλεον καὶ τὸ ὑμέτερον γένος ἀπόληται. i. e. *Novæ autem alienæque tibi videbuntur; quanquam quotidie a vobis legantur; ut hinc quoque intelligere queatis, propter iniquitatem veſtram Deum à vobis abſcondiſſe facultatem perſpiciendi ſapientiam, quæ in verbis ejus ineſt: demptis nonnullis, quibus juxta gratiam prolixæ commiſerationis viſcerum ſuorum, ut Eſaias inquit, Semen reliquit in ſalutem, ne ad inſtar Sodomitarum & Gomorræorum internecione prorſus interiret Gens veſtra.* Ubi per nonnullos iſtos, quos ſolos ex Judaica Gente Deus velut ſemen in ſalutem reliquit, Judæos in Chriſtum credentes ejuſque doctrinam amplexantes intelligi, nemo eſt qui non videat. Hos vero omnes τὴν σοφίαν ſapientiam ſive Myſterium de Chriſto Dei Filio adeoque Deo, in veteribus Scripturis traditum, intellexiſſe Juſtinus ſatis manifeſte ſignificat: proinde eos ex Judaica gente, qui in Chriſtum ſe credere profitentes, nondum tamen vel in ſcriptis Prophetarum, vel etiam in meridiano Evangelii ſole ſapientiam illam perſpexerint, nempe Ebionæos, ad ſemen à Deo in ſalutem reſervatum pertinuiſſe, hoc eſt, vere fideles ſive

Chriſtianos

Chriſtianos fuiſſe, minime cenſuit; ſed potius reprobis & juſto Dei judicio occæcatis Judæis accenſendos judicavit. Conferenda ſunt quæ de veteribus Nazaræis, ſive Chriſtianis ex circumciſione Hieroſolymitanis ſupra * diſſeruimus; quippe quæ huic Juſtini loco lucem afferant & viciſſim ab ipſo mutuentur.

* cap. 2. 9. 11, 12, 13, 14, 15.

APPENDIX

APPENDIX
AD
CAPUT SEPTIMUM.

POſtquam ſuperiores ad πολυθρύλλητον Juſtini locum obſervationes meas fere abſolviſſem, nactus ſum M. Simonis Epiſcopii Operum Theologicorum Volumen alterum; in quo denuo editam reperi *Reſponſionem ad Specimen calumniarum, ex Remonſtrantium Apologia excerptarum.* In Reſponſione vero iſta * multis argumentis contendunt Remonſtrantes ex loco illo liquere, *Veterem & primitivam Chriſtianorum Eccleſiam communionem coluiſſe cum iis, qui Chriſtum Jeſum non niſi ψιλὸν ἄνθρωπον, ſeu hominem ex hominibus, & electione Chriſtum factum eſſe credebant & profitebantur.* Eorum autem argumentorum quædam *evidentiſſima* eſſe gloriantur; nonnulla vero tantum ut *admodum probabilia* proponunt. Ad primi ordinis argumenta quod attinet, ex iis quæ jam ſupra dixi, cuivis præjudicio non laboranti patebit, ea adeo non eſſe evidentiſſima, ut neque admodum probabilia cenſeri mereantur. Veruntamen evidentiſſima illa Epiſcopii & Remonſtrantium argumenta breviter & paucis percurremus. (1.)

* Oper. Epiſc. Vol. 2. par. 2. pag. 295. 296.

N 2 Primo,

APPENDIX
AD
CAPUT SEPTIMUM.

POſtquam ſuperiores ad πολυθρύλλητον Juſtini locum obſervationes meas fere abſolviſſem, nactus ſum M. Simonis Epiſcopii Operum Theologicorum Volumen alterum; in quo denuo editam reperi *Reſponſionem ad Specimen calumniarum, ex Remonſtrantium Apologia excerptarum.* In Reſponſione vero iſta * multis argumentis contendunt Remonſtrantes ex loco illo liquere, *Veterem & primitivam Chriſtianorum Eccleſiam communionem coluiſſe cum iis, qui Chriſtum Jeſum non niſi ψιλὸν ἄνθρωπον, ſeu hominem ex hominibus, & electione Chriſtum factum eſſe credebant & profitebantur.* Eorum autem argumentorum quædam *evidentiſſima* eſſe gloriantur; nonnulla vero tantum ut *admodum probabilia* proponunt. Ad primi ordinis argumenta quod attinet, ex iis quæ jam ſupra dixi, cuivis præjudicio non laboranti patebit, ea adeo non eſſe evidentiſſima, ut neque admodum probabilia cenſeri mereantur. Veruntamen evidentiſſima illa Epiſcopii & Remonſtrantium argumenta breviter & paucis percurremus. (1.)

* Oper. Epiſc. Vol. 2. par. 2. pag. 295. 296.

Primo, *Juſtinus*, inquit Epiſcopius, *diſerte affirmat fieri poſſe, ut quis demonſtret ſolide, Jeſum eſſe Chriſtum Dei, ſive promiſſum Meſſiam, etiamſi ſi non poſſit demonſtrare Chriſtum Dei Filium præextitiſſe: Chriſtum itaque pro Meſſia haberi & coli poſſe certa fide credidit Juſtinus, etiamſi negaretur eſſe Filius Dei æternus.* Verum ad hoc argumentum fuſe & luculenter à nobis reſpondetur cap. 7. §. 4, 5. Quo Lectorem remitto. Nimirum hoc Epiſcopio & Remonſtrantibus fons erroris fuit, quod non animadverterint, Juſtinum in loco, quo de agitur, non ex ſua ſententia vel ex rei ipſius veritate, ſed ex hypotheſi Judæorum, quibuſcum diſputat, argumentari; quo tamen vix quicquam manifeſtius eſſe poteſt.

2 *Juſtinus*, addit Epiſcopius, *affirmat, ſi quis Chriſtum credat non niſi hominem ex hominibus genitum & electione Chriſtum factum, eum errore tantum labi, non autem negare eum eſſe Chriſtum illum; errorem itaque iſtum talem errorem eſſe credidit, cum quo conſiſtit fides iſta, qua creditur Chriſtum nihilominus eſſe Meſſiam, in quo cardinem Chriſtianiſmi ponit.* Reſp. plane falſum eſſe antecedens. Non enim affirmat Juſtinus, quod affirmare ipſum dicit Epiſcopius. Verba Juſtini, in quibus antecedens ſuum contineri Epiſcopius ſomniavit, hæc ſunt. *At ſi non demonſtravero eum* (i. e. Jeſum noſtrum) *& prius extitiſſe, & naſci hominem ſuſtinuiſſe, eiſdem nobiſcum perpeſſionibus obnoxium, carnemque habentem ſecundum Patris conſilium & voluntatem;* ἐν τούτῳ πεπλανῆσθαί με μόνον λέγειν δίκαιον, ἀλλὰ μὴ ἀρνεῖσθαι ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός. *In hoc* (i.e. in eo quod

&

& præextitiſſe illum & ex Virgine hominem natum fuiſſe affirmaverim (*erraſſe me tantum æquum eſt dicere; minime vero æquum eſt*) ſcilicet tibi Tryphoni Judæo, qui alium Chriſtum ſive Meſſiam non expectas, quam qui purus homo ſit, ex hominibus genitus, propterea) *negare hunc eſſe Chriſtum illum.* Vide rurſus caput noſtrum ſeptimum §. 4, & 5.

3 Pergit Epiſcopius ex loco Juſtini ſic porro argumentari: *Juſtinus affirmat, ſi hoc ipſum tantum probetur Jeſum eſſe Chriſtum ſive Meſſiam, id Judæo ſufficere poſſe ac debere, etiamſi neſciat aut neget aut probare non poſſit, Jeſum Filium Dei præextitiſſe, adeoque affirmet eum non eſſe niſi* ψιλὸν ἄνθρωπον. Verum quid hic ſibi voluerit vir eruditus, vix compertum habeo. An voluit Juſtinum affirmare, ſi hoc ipſum tantum Judæo probatum ac perſuaſum ſit Jeſum eſſe Chriſtum ſive Meſſiam, id ipſi ſufficere poſſe *ad ſalutem*, etiamſi neſciat vel neget, Jeſum Filium Dei præextitiſſe, adeoque affirmet eum non eſſe niſi merum hominem ex hominibus genitum? Certe vel hoc voluit, vel nihil ad rem dixit. Ubi vero, inquam ego, illud Juſtinus affirmavit? Imo ſi ita ſenſiſſet Juſtinus, fruſtra ſane in hoc Dialogo tantopere adlaboravit, ſudavit, argumenta ex ſcripturis Veteris Teſtamenti undique conquiſivit, ut Judæis probaret ac perſuaderet, de Chriſto ſive Meſſia prædictum fuiſſe, & Deum illum futurum & ex Virgine hominem naſciturum. Fruſtra Judæos, quod hæc noluerint credere ac confiteri, toties & tam acriter increpat, objurgat, ſummæque pervicaciæ redarguit, adeoque nonnunquam,

Digitized by Google

ut à Deo derelictos juſtoque ejus judicio occæcatos, deflet & commiſeretur. Scilicet dum hoc fecit, haud bona fide egit; ſiquidem interea, ſi Epiſcopium audimus, revera ſenſit, Judæis minime neceſſarium fuiſſe ut iſthæc crederent; ſuffeciſſe ipſis ad ſalutem, ſi Jeſum quoquo modo Chriſtum ſive Meſſiam eſſe confiterentur. Annon igitur ipſi ſatius fuiſſet de Myſteriis iſtis ſiluiſſe prorſus, ne veritatem non neceſſariam importune urgendo, à fide revera neceſſaria ipſos arceret? Sed quid multis opus eſt? Supra evidenter probavi, Juſtinum, una cum Eccleſia Catholica ſui temporis, eos ex Judæis, qui cum Jeſum eſſe Chriſtum confiterentur, ejus tamen præexiſtentiam ante ſæcula & ex Virgine nativitatem negarunt, hoc eſt Ebionæos, pro Hæreticis atque à vera & ſalvifica Chriſti cognitione ac fide alienis habuiſſe.

Poſt hæc urgent Remonſtrantes verba illa Juſtini; *ſunt enim nonnulli ex genere noſtro*, &c. Verum ad iſta quoque luculentum ſupra reſponſum dedimus cap. 7. §. 6. Atque hæc demum ſunt argumenta, quæ Epiſcopius & Remonſtrantes pro evidentiſſimis venditarunt; quo judicio, quave fide, penes æquum Lectorem eſto arbitrium.

(3.) Accedamus nunc ad argumenta, quæ Epiſcopius ut admodum probabilia proponit; de quorum pleriſque fateor me ne ſomniaturum quidem fuiſſe, niſi ille ea ſuggeſſiſſet.

Urget primo, *Quod verba illa Juſtini*, neque id multi admodum, qui in eadem mecum ſunt ſententia, dixerint, *videantur indicare, in ipſo illo*

cœtu,

cœtu, in quo Juſtinus erat, paucos fuiſſe iſtius ſententiæ. Non enim dixit, nemo eorum, qui in eadem mecum ſunt ſententia (contradiſtinctè ab aliis Hæreticorum ſectis, Marcionitis, Valentinianis, &c. quos paſſim à ſuis diſcernit) id dixerit, ſed pauci admodum. Ubi argumentum habes hujuſmodi: Verba Juſtini, *Neque id multi admodum, qui in eadem mecum ſunt ſententia, dixerint*; indicant in ipſo illo cœtu, cui adhæſerat Juſtinus, nonnullos (paucos quidem iſtos) in ea ſententia fuiſſe, ut crederent, Chriſtum hominem tantum eſſe ex hominibus genitum: ergo Eccleſia Juſtini ætate communionem coluit cum iis, qui Chriſtum pro puro puto homine habuerunt. Conſequentiam fateor ſole clariorem eſſe. Antecedens vero quis, niſi Epiſcopii perſpicillis adjutus, in verbis Juſtini videre valeat? Juſtini verba hæc ſunt: οἷς οὐ συντίθεμαι· οὐδ᾽ ἂν πλεῖστοι ταῦτά μοι δοξάσαντες εἴποιεν. Hæc ita accipit Epiſcopius, quaſi partitionem denotarent, hunc in modum: *Nec plerique eorum vel ex iis, qui eadem mecum ſentiunt, illud dixerint.* Perperam omnino. Nam ſi illud voluit Juſtinus, ſic locutus fuiſſet; οὐδ᾽ ἂν πλεῖστοι τῶν vel ἐκ τῶν vel ἀπὸ τῶν ταῦτά μοι δοξασάντων εἴποιεν. Præterea ταῦτά μοι δοξάσαντες hic manifeſte ſunt, qui idem quod Juſtinus de Chriſto ſenſerunt, nempe & præextitiſſe ipſum ante ſæcula, & ex Virgine hominem factum fuiſſe; quorum nemo unus certe dixerit, Chriſtum hominem tantum fuiſſe ex hominibus genitum. Hoc, inquam, manifeſtum eſt ex Tryphonis reſponſione mox ſequente: ἐμοὶ μὲν δοκοῦσιν, inquit, οἱ λέγοντες ἄνθρωπον γεγονέναι αὐτὸν, καὶ κατ᾽ ἐκλογὴν κεχρῖσθαι, καὶ Χριστὸν γεγονέναι,

νέναι, πιθανώτερον ὑμῶν λέγειν τῶν ταῦτα ἅπερ φὴς λεγόντων Ubi procul dubio οἱ ταῦτά ἅπερ φὴς λέγοντες iidem ſunt, qui ab Juſtino dicuntur ταῦτά μοι δοξάσαντες. Atqui οἱ ταῦτα ἅπερ φὴς λέγοντες citra controverſiam ſunt, qui cum Juſtino dixerunt, Chriſtum & præextitiſſe Deum & ex Virgine hominem natum fuiſſe; quorum ſententiæ Trypho opponit ac præponit ſententiam eorum, qui *illum hominem editum, & per electionem inauguratum, & unctione Chriſtum factum fuiſſe aſſeverarunt.* Itaque perſpicuum eſt, verba ταῦτά μοι δοξάσαντες eſſe ἐξηγητικῶς addita; τὸ [πλεῖστοι] vero opponi τῷ [τινὲς] quod præceſſerat; proinde verba Juſtini exponenda eſſe hunc in modum: Sunt enim nonnulli, ô Trypho, ex genere noſtro, ſeu potius ex gente veſtra, qui Jeſum eſſe Chriſtum confitentes, hominem tamen ipſum tantummodo eſſe ex hominibus genitum affirmant. Quibus ego minime aſſentior; neque ſane pars longè maxima Chriſtianorum, utpote qui eadem hic mecum ſentiunt, illud dixerint. Quis jam hinc cum Epiſcopio collegerit, fuiſſe nonnullos in illo ipſo Chriſtianorum cœtu, cui adhæſerat Juſtinus, qui Jeſum eſſe ψιλὸν ἄνθρωπον exiſtimarent?

His vero addas, quod jam ſupra obſervavi, fieri non potuiſſe, ut heterodoxi, de quibus Juſtinus loquitur, in cœtu ſive Synaxi Eccleſiæ ullius Catholicæ locum haberent; ſiquidem illi non modo Domini noſtri divinitatem, verum etiam ejus, qua homo erat, ex Virgine nativitatem negarunt; atque ut utrique hypotheſi ſuæ conſulerent, Evangelia, quæ ab Eccleſia Catholica recepta fuere ejuſque in ſacris conventibus legebantur,

bantur, plane rejecerunt. Imo qui Juſtini temporibus Chriſti Domini noſtri divinitatem palam negarunt, Catholicorum ſacris, abſque manifeſto cultus Chriſtiani ludibrio, intereſſe minime potuerunt. Enimvero in Liturgiis Eccleſiæ Catholicæ jam Juſtini ætate indeque ab initio Servator noſter ut Deus adorabatur & glorificabatur. De ſua ætate Juſtinus ipſe teſtatus eſt, ut ſupra vidimus. Ante Juſtinum vero Plinius, Epiſtolarum lib. 10. Epiſt. 97. ad Trajanum, ex Chriſtianorum apoſtatarum confeſſione hæc refert: *Affirmabant autem hanc fuiſſe ſummam vel culpæ ſuæ vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ante lucem convenire, carmenque Chriſto, quaſi Deo, dicere ſecum invicem.* Ad hos hymnos, contra Artemonem dogma Eccleſiæ de Servatoris divinitate, ut novitium, impudenter rejicientem, appellavit Catholicus Author apud Euſebium E. H. lib. 5. c. 28. ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ᾠδαὶ ἀδελφῶν ἀπαρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφεῖσαι, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ὑμνοῦσι θεολογοῦντες. i. e. *Pſalmi quoque & cantica fratrum ab initio à fide dignis conſcripta, Chriſtum Verbum Dei concelebrant, Divinitatem ei tribuendo.* Imo tam aperta, tam expreſſa fuit in hymnis iſtis τῆς θεότητος Chriſti Domini noſtri confeſſio, ut ipſos propterea Paulus Samoſatenus ferre minime potuerit, adeoque ab Eccleſiis ſuo regimini ſubjectis eliminare conatus fuerit, ut Patres Antiocheni teſtantur in Epiſtola ſua Synodica apud Euſebium E. H. l. 7. cap. 30.

Secundum ex argumentis, quæ admodum probabilia judicavit Epiſcopius, hujuſmodi eſt: *Verba illa* ex genere noſtro *arctiorem neceſſitudinem*, (4.)

&

& Fidei communionem ſignificare videntur, quam eam, quæ eſt nomine tenus & externa profeſſione Chriſtianiſmi. Nam de his ipſis, quos ex genere ſuo vocat Juſtinus, affirmat, quod Chriſtum illum non negent, aut quod ex ipſorum ſententia non ſequatur, Jeſum non eſſe Chriſtum. Verum hoc argumentum ex duobus, quæ jam ſigillatim refutavimus, conflatum eſt. De verbis iſtis *ex genere noſtro* vide rurſus cap. 7. §. 6. Ad rationem vero quam ſubjungit Epiſcopius, ipſam quoque craſſam eſſe ejus hallucinationem oſtendimus ejuſdem capitis §. 4, 5. & hujus Appendicis §. 2.

(5.) Sequitur tertium argumentum: *Deinde*, inquit, *nec mirum admodum videri debet, Juſtinum eos, qui Chriſtum habebant pro puro homine, habuiſſe pro Eccleſiæ ſuæ membris, cum & Socratem & Heraclitum pro Chriſtianis habuerit, qui cum Chriſto Dei primogenito vixerint; uti Scultetus ipſe in analyſi defenſionis Chriſtianorum ad Antoninum Pium Imperatorem (ea eſt Juſtini) diſerte ex Juſtino refert.* Mirum ſane atque extra rem longeque quæſitum argumentum. Verum reſpondeo. In ſuperioribus luculenter oſtendi, Juſtinum eos ex Chriſtianum nomen profitentibus, qui Chriſtum pro vero Deo, Deo Abrahami Iſaaci & Jacobi non habuerunt & coluerunt, inter impios numeraſſe hæreticos, quibuſcum neque ſibi neque Eccleſiæ Chriſtianæ Catholicæ quicquam communionis fuerit. Ad heterodoxos vero quod attinet, qui in loco, quo de quæſtio eſt, notantur, jam ſupra quoque manifeſtum feci, non uno, ipſos nomine pro hæreticis ab Juſtino Catholiciſque omnibus habitos fuiſſe. Quare ſi verum eſt,

quod

Digitized by Google

quod ex Sculteto affert Epiſcopius, Juſtinum nempe Socratem & Heraclitum pro veris Chriſtianis habuiſſe; illud ſolum inde ſequetur, Virum ſanctum de Socrate & Heraclito, quam de hæreticis iſtis honeſtiorem in animo opinionem concepiſſe. Neque ſane mirum admodum videri debet, ſi Juſtinus meliora ſenſit & ſperavit de Ethnicis, qui revelatione divina deſtituti, unum Deum rerum omnium conditorem, pro modulo lucis & cognitionis ſuæ, coluerunt, virtutemque ſectati ſunt, (quod Socratem & Heraclitum feciſſe exiſtimavit) quam de iis, qui Chriſtianos ſeſe jactitantes, religionis ſuæ Divinitus patefactæ, ac tot tantiſque miraculis abunde confirmatæ, prima atque à Chriſto ipſo ejuſque Apoſtolis manifeſtiſſime tradita principia, ideo ſcilicet quod eorum modos & rationes ſuo cerebello comprehendere non valerent, impie atque impudenter rejecerunt.

Cæterum cum Juſtinus in Apologia quæ inſcribitur ſecunda Socratem & Heraclitum Chriſtianos appellat, non vult eos ſimpliciter & perfecte Chriſtianos fuiſſe, ſed ex parte tantum, nempe quatenus rectæ rationis ductum ſecuti, unum Deum omnium parentem, ſpretis Gentium idolis, juxta cum Chriſtianis agnoverunt & coluerunt; quin & multa egregia & religioni Chriſtianæ conſentanea, quæ ad bonos mores ſpectant, & ſcriptis ſuis docuerunt & quadantenus expreſſerunt factis. Quippe docet Juſtinus rationem quæ in unoquoque ineſt homine, eſſe veluti σπέρμα *ſemen* & μέρ© portionem τȣ̃ θείȣ λόγȣ *Divini Verbi* ſive *rationis*, hoc eſt, Chriſti, quem propterea τ̃ πάντα λόγον *univerſam rationem* appellat: & conſequen- p. 83.

ter

ter Philoſophos Gentiles, qui ante adventum Chriſti, ad normam rationis ſibi inſitæ dogmata & mores ſuos conformarunt, eatenus Chriſtianos fuiſſe; abſolute vero Chriſtianos eos ſolos eſſe, qui univerſæ rationis, nempe ipſius Chriſti, divinam inſtitutionem ac diſciplinam in Evangelio traditam, omni certe humana ſapientia longe ſublimiorem, edocti ſunt atque amplexantur. Hoc ex parte ſignificat Juſtinus eo ipſo in loco Apologiæ ſecundæ, quem reſpexit Scultetus, ubi ſic ſcribit: τὸν Χριστὸν πρωτότοκον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐδιδάχθημεν, καὶ προεμηνύσαμεν λόγον ὄντα, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε. καὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες, Χριστιανοί εἰσι. κ. λ. i. e. *Chriſtum eſſe primogenitum Dei edocti ſumus; ipſumque Rationem eſſe, cujus univerſum hominum genus eſt particeps, antea oſtendimus. Et quicunque cum ratione vixere, Chriſtiani ſunt, &c.* Plenius vero ſenſum ſuum aperit Juſtinus in Apologia,
p. 46. quæ in vulgatis editionibus prima cenſetur. Ubi verba faciens de Philoſophis quibuſdam inter Gentes, qui propterea quod præclara nonnulla de moribus διὰ τοῦ ἐμφύτου παντὶ γένει ἀνθρώπων σπέρματος τοῦ λόγου tradiderint, odio apud ſuos habiti fuerunt, atque Heracliti iterum, quin & Muſonii cujuſdam, qui ſua ætate floruit, exempla producens, mox ſubjungit: ὡς γὰρ ἐσημάναμεν, πάντας τοὺς κἂν ὁπωσδήποτε κατὰ λόγον βιοῦν σπουδάζοντας καὶ κακίαν φεύγειν, μισεῖσθαι ἀεὶ ἐνέργησαν οἱ δαίμονες· οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν, εἰ τοὺς κατὰ σπερματικοῦ λόγου μέρος, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ παντὸς λόγου, ὅ ἐστι Χριστοῦ, γνῶσιν καὶ θεωρίαν *, πολὺ μᾶλλον μισεῖσθαι οἱ δαίμονες ἐλεγχόμενοι ἐνεργοῦσιν. i. e. *Nam ut omnes, quemadmodum ſignificavimus, qui qualicunque pacto juxta rationem vivere & pravitatem*

*Supplendum hic eſt ex præcedentibus βιοῦν σπουδάζοντας. Vid. Sylb. not. in locum.

vitatem fugere ſtuduerunt, odio haberentur, Genii maligni ſemper vi ſua & opera effecerunt. Minime vero id mirandum videtur, ſi eos, qui juxta partem aliquam ſeminalis rationis mores ſuos conformant, periculis objiciant: verum & ſecundum univerſæ rationis & Verbi, hoc eſt Chriſti, notionem & contemplationem viventes in longe majora odia ope & opera ſua conjicere Dæmones coarguuntur. Vides hic, quo ſenſu Juſtinus Heraclitum ejuſq; ſimiles Chriſtianos appellaverit, nempe quod JUXTA PARTEM ALIQUAM SEMINALIS RATIONIS MORES SUOS CONFORMAVERINT, ET QUALICUNQUE PACTO **JUXTA RATIONEM VIXERINT, ET PRAVITATEM** FUGERE STUDUERINT: quos ea propter longo ſatis intervallo disjungit à vere Chriſtianis, QUI SECUNDUM UNIVERSÆ RATIONIS ET VERBI, HOC EST CHRISTI, NOTIONEM ET CONTEMPLATIONEM VIVUNT. Si quis vero ſuſpicetur, ſenſiſſe Juſtinum, poſſe hominem ſola nativæ rationis ope ad eam Dei cognitionem pervenire, quæ ad vitam ac beatitudinem cœleſtem atque æternam aſſequendam ſufficiat, audiat ipſum pro ſe loquentem in Parænetica Oratione ad Græcos, quæ
his verbis clauditur: πανταχόθεν τοίνυν εἰδέναι προ- P. 37.
σήκει, ὅτι οὐδαμῶς ἑτέρως περὶ Θεοῦ ἢ τῆς ὀρθῆς θεοσεβείας μανθάνειν οἷόν τε, ἢ παρὰ τῶν προφητῶν μόνον τῶν διὰ τῆς θείας ἐπιπνοίας διδασκόντων ὑμᾶς. i.e. *Undequaque ergo & modis omnibus ſcire convenit, nullo plane pacto aliter aut aliunde de Deo, vel de recto Dei cultu diſci quidquam poſſe, quam a Prophetis ſolis, qui divina inſpiratione inflati vos docent & inſtituunt.* Expreſſa itidem ſunt ejuſdem verba in Epiſtola ad Dio-
gnetum: Ἀνθρώπων δὲ οὐδεὶς [τὸν θεὸν] οὔτε εἶδεν οὔτε p. 499.
ἐγνώρισεν· αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν ἐπέδειξεν, ἐπέδειξε δὲ διὰ

Digitized by Google

πίστως, ᾗ μόνη θεὸν ἰδεῖν συγκεχώρηται. Nemo mortalium Deum vel vidit vel cognovit; ſed ipſe ſeipſum oſtendit; oſtendit autem per fidem, cui ſoli Deum videre conceſſum eſt.

(6.) Ad quartum atque ultimum Epiſcopii argumentum venio, quod ſic procedit: *Si quis, inquit, ſcripta Juſtini, atque in primis dialogum iſtum (qui ſcilicet Trypho inſcribitur) accurate legat, videbit Juſtinum, Chriſtum quidem Deum ac Dominum agnoſcere, ſed paſſim negare ipſum eſſe Creatorem univerſi, & non perſona tantum, ſed natura, etſi non γνώμῃ, ab eo diſtinctum ac diverſum adſerere. Quod ſi ita eſt, utique mirum non debet videri, ſi eos, qui eum non praeextitiſſe cæteris rebus omnibus, aut creatum & factum in principio, ſed in tempore ex hominibus genitum ac natum credebant, ex genere ſuo cenſuit. Nec enim tam ingens eſt diſtantia inter iſtas opiniones, ut propterea ſchiſma faciendum ſit. Utrinque enim Chriſtus ſtatuitur creatura; ſed de tempore tantum, quo exiſtere cœpit, quæſtio eſt.*

Reſp. Papæ! Quid ſibi volunt verba iſta, *Juſtinum paſſim negare Chriſtum eſſe Creatorem univerſi?* An iis voluit Epiſcopius, Juſtinum negare per Chriſtum (h. e. per unigenitum atque ante omnia ſecula exiſtentem Dei Filium, qui poſt aſſumptam carnem Chriſtus dictus eſt) res omnes creatas ex nihilo εἰς τὸ εἶναι productas fuiſſe? Atqui id falſiſſimum eſt. Contra enim Juſtinus rerum omnium creationem Filio Dei paſſim attribuit, ut opus ipſi cum Deo Patre commune. Sic v. g. in Apologia, quæ in editionibus prima dicitur, prius de Deo Patre locutus, hæc de Filio ſubjungit:

p. 44. ὁ δὲ υἱὸς ἐκείνου, ὁ μόνος λεγόμενος κυρίως υἱὸς, ὁ λόγος

Digitized by Google

πρὸ τῶν ποιημάτων καὶ συνὼν, καὶ γεννώμενος, ὅτι τὴν ἀρχὴν δι᾽ αὐτοῦ πάντα ἔκτισε καὶ ἐκόσμησε κ. λ. i. e. *Porro Filius ejus, qui ſolus proprie dicitur Filius, Verbum ſimul cum illo ante creaturas exiſtens & naſcens, quoniam primitus per ipſum cuncta creavit & ornavit, &c.* Itidem in Dialogo cum Tryphone: ἀλλὰ τοῦτο τὸ τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ πατρὸς προβληθὲν γέννημα πρὸ πάντων τῶν ποιημάτων συνῆν τῷ πατρὶ, καὶ τούτῳ ὁ πατὴρ προσομιλεῖ. *Verum hæc ipſa revera a Patre edita progenies ante creaturas omnes Patri coexiſtit, & cum eo Pater colloquitur*: nempe in verbis illis, quæ paulo ante citaverat, *faciamus hominem*, &c. Et in Epiſtola ad Diognetum docet Filium Dei non eſſe ὑπηρέτην τινὰ *miniſtrum aliquem*, ἀλλ᾽ αὐτὸν τὸν τεχνίτην καὶ δημιουργὸν τῶν ὅλων *ipſum opificem & creatorem univerſi.* Nunquid igitur *creatorem Univerſi* perſonaliter, ut loquuntur, ſumpſit Epiſcopius; quatenus *creator univerſi* titulus eſt Dei Patris, qua is eſt πηγὴ θεότητος *fons Divinitatis* adeoque operationum omnium divinarum? Si hoc voluit, fatemur Juſtinum negare, (quod & ſemper negavit Eccleſia Catholica) Chriſtum eſſe Deum Patrem. Fuit dogma illud ſingulis ætatibus, in diverſorum nominum Hæreticis ab Eccleſia damnatum. Verum pergit Epiſcopius additq; Juſtinum paſſim adſerere Chriſtum (nempe in excellentiori ſua natura, qua ante ſæcula extitit) alium eſſe à Creatore univerſi, h. e. Deo Patre, ac non perſona tantum, ſed & natura ab eo diſtinctum ac diverſum, adeoque puram putam eſſe creaturam. Certe qui hanc Juſtino hæreſim ſerio aſcribit, is optimi Patris ſcripta nunquam accurate legiſſe judicandus eſt. Tantum enim abeſt, ut Ju-

p. 285.

p. 498.

ſtinus paſſim adſerat, Chriſtum alium eſſe à Deo Patre natura, adeoque puram putam creaturam; ut ſat ſciam, ne unum quidem locum ex eo proferri poſſe, in quo id ipſum adſerat. Imo contra in locis ex Apologia prima & ex Dialogo cum Tryphone modo citatis, τὸν λόγον ſive Filium Dei, ut proprie dictum, h. e. verum ac naturalem Dei Filium, à creaturis iiſque quæ à Deo facta ſunt omnibus manifeſte diſcernit, ipſique coæternam cum Deo Patre exiſtentiam attribuit. Et in loco ex Epiſtola ad Diognetum allato, Filium Dei ὑπηρέτην *miniſtrum*, h. e. creaturam eſſe diſerte negat. Quo autem ſenſu idem Juſtinus alibi, cum aliis Patribus primævis, Filium Dei dixerit ὑπηρέτην miniſtrum Dei Patris; adeoque οἰκονομίαν quandam ipſi tribuerit, quæ majeſtati Dei Patris minime conveniret; qua ſcilicet à mundi primordio ſæpius in terras deſcenderit, atque in ſpecie viſibili cum viris ſanctis collocutus fuerit; fuſe explicavimus in noſtra Fidei Nicænæ Defenſione Sect. 4. cap. 2. §. 2. & cap. 3. §. 4, 5. Porro in eadem ad Diognetum Epiſtola * Filius Dei ab Juſtino dicitur ὁ ἀεὶ σήμερον υἱὸς λογισθεὶς *ille ſemper exiſtens, qui hodie Filius habitus eſt.* Sic etiam in Oratione Parænetica ad Græcos obſervat Juſtinus, Angelum, qui Moſi in rubo apparuit, quem ubique contendit Dei fuiſſe Filium, ſe dixiſſe τὸν ὄντα *eum qui eſt*; ac deinde expreſſe notatiſtam deſcriptionem τῷ ἀεὶ ὄντι θεῷ προσήκειν *ſemper exiſtenti Deo convenire.* Certe qui hæc ſcripſit, is creaturam eſſe Dei Filium minime ſomniavit.

* Prope finem.

p. 19, 20.

(7.) Denique Sanctus Martyr τὸ ὁμοούσιον Filii) etſi

ipſa

ipſa voce nuſpiam de Filio Dei utatur) paſſim adſerit; ipſum eſſe verum, germanum, genuinum, ex ipſa Dei Patris eſſentia progenitum Dei Filium affirmans; qui eo nomine juxta cum Deo Patre Deus ſit ipſiſſimus, quemadmodum luculenter oſtendi Def. Fid. Nic. Sect. 2. cap. 4. Hic duo tantum loca, ibidem à nobis latius deducta, breviter & paucis recolam, ex quibus meridiana luce clarius patebit, quo ſenſu Juſtinus Filium Dei alium à Deo Patre adſeruerit. Priorem locum habes in Apologia prima: οἱ γὰρ τὸν υἱὸν πατέρα φάσκοντες εἶναι, ἐλέγχονται μήτε τὸν πατέρα ἐπισάμενοι, μηθ᾽ ὅτι ἐστὶν υἱὸς τῷ πατρὶ τῶν ὅλων γινώσκοντες· ὃς καὶ λόγος πρωτότοκος ὢν τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς ὑπάρχει. *Qui enim Filium Patrem eſſe dicunt, comperiuntur neque Patrem ſcire, neque Filium eſſe Patri univerſorum noſſe: qui eo ipſo, quod ratio ſive Verbum Dei primogenitum ſit, Deus etiam eſt.* Vides Juſtinum hic docere, Filium à Patre ita quidem alium eſſe, ut non ſit Pater ipſe, ſed perſona ab eo diſtincta; tamen non alium eſſe à Patre natura, quippe qui eo ipſo, quod ex Deo Patre, idque ut λόγος ratio ſive Verbum ex Paterna mente, genitus eſt, Deus etiam ipſe ſit. Fieri enim nequit, quin λόγος ratio ſive verbum primæ atque æternæ mentis, hoc eſt Dei Patris, ſit ipſi ὁμογενὲς & coeſſentiale; unde & hac eadem ratione, ad veram Filii Divinitatem adſtruendam, primævi Patres communiter utuntur. Obiter autem mecum obſervabit Lector, vel ex hoc uno loco ſatis liquere, quid de iis ſenſerit Juſtinus, qui Christum eſſe ψιλὸν ἄνθρωπον, non Filium Dei primogenitum, qui & ipſe Deus ſit, docuerunt. Diſerte enim hic pronuntiat, eos qui

p. 26.

Digitized by Google

negant Filium eſſe Verum Deum, à Deo Patre perſona diſtinctum, neque Deum Patrem noſſe, hoc eſt, à vera religione ac ſalute alienos eſſe. Etenim notiſſimum eſt phraſin *Patrem non noſſe*, tum in Scripturis tum in veterum Patrum ſcriptis idem ſignificare, quod ſalvifica Dei Patris cognitione deſtitutum eſſe. Quo ſenſu Joannes Apoſtolus (ut jam ſupra alicubi admonui) de hæreticis ſui temporis, qui Chriſtum eſſe unigenitum Dei Filium negarunt, pronuntiat, *Qui negat Filium, neque Patrem habet.* 1. Jo. 2. 23. Ut vero loci hujus Juſtini ſenſus clarius perſpiciatur, notandum eſt, Juſtinum in præcedentibus de Judæis locutum fuiſſe, qui eum qui ſub Angeli ſpecie Moſi in rubo apparuit, dixitque *Ego ſum exiſtens ille, Deus Abrahami, &c.* non Dei Filium fuiſſe, ſed ipſum Deum Patrem contendebant. Quippe Judæi Filium Dei aliquem, qui & ipſe Deus ſit, agnoſcere & colere noluerunt; in hac ſua pervicacia ſibi adblandientes, quod unum Deum Patrem religioſe colerent, neque alium colere neceſſe haberent. Hos Juſtinus oſtendit tam à Spiritu prophetico, nempe Veteris Teſtamenti, quam à Chriſto ipſo merito redargui, neq; Deum Patrem noſſe. Deinde hac occaſione in loco allato tranſit, ut mihi quidem videtur, ad hæreticos Chriſtianos, eoſque ſtrictim notat, qui Filium Dei eſſe ipſum Deum Patrem docuerunt, (qua in hæreſi fuere Juſtini temporibus nonnulli, & poſt Juſtinum, Paxeas, Noetus, Sabellius aliique) in hoc cum Judæis conſentientes, quod Filium Dei, à Deo Patre perſona diſtinctum, qui ex ipſo Deo Patre genitus, Deuſque adeo ipſe ſit,
nullum

Digitized by Google

nullum agnoverunt; quos propterea, perinde ac Judæos, pronuntiat, neque Deum Patrem ſciviſſe; hoc eſt, ſalvifica Dei cognitione, quidquid obtenderent, plane deſtitutos fuiſſe. Nimirum poſt prædicatum atque ab Apoſtolis pleniſſime patefactum Chriſti Evangelium, nemo jam Deum Patrem poteſt rite atque ad ſalutem colere, niſi & Deum Filium ſimul colat ac veneretur. Annon igitur hic Juſtini locus eos perinde ferit, qui Chriſtum eſſe purum putum hominem, ſive etiam meram creaturam docuerunt? Certe; neque enim hi, magis quam Judæi aut hæretici iſti, Filium Dei (qui, quod λόγος Verbum Dei primogenitum ſit, Deus etiam ipſe eſt) ſenſu Juſtini agnoverunt. Verum iſtud in tranſitu breviter notaſſe ſufficiat.

Pergo ad alterum Juſtini locum, in quo de diſtinctione Filii Dei à Deo Patre veluti ex profeſſo agit. Locus extat in eo ipſo cum Tryphone Dialogo, ad quem in primis appellavit Epiſcopius. Ibi etiam quorundam ſententiam refert, qui docebant Filium Dei non eſſe ὑφιστάμενον à Patre diſtinctum, ſed tantummodo τὴν δύναμιν παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων *virtutem à Patre rerum omnium provenientem.* Quorum hæreſi Catholicam ſententiam mox opponit his verbis: *Virtutem iſtam, quam Deum ſermo Propheticus vocat, prout pluribus ſimiliter eſt probatum, & Angelum, non ita ut ſolis lumen nomine tantum numerari, verum numero quoque aliud quiddam eſſe* (ἀριθμῷ ἕτερον) *ratione exquiſita ſupra paucis explicavi: Virtutem hanc dicens à Patre genitam virtute & con-*

(8.)

p. 358.

ſilio ipſius, non per recisionem, tanquam diſpertita eſſet Patris eſſentia, (οὐ κατ᾽ ἀποτομὴν ὡς ἀπομεριζομένης τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας) *prout alia omnia diviſa & ſecta, non eadem ſunt, quæ ante fuerunt, quam ſcinderentur. Atque exempli gratia illud ſumpſi, quod ex igne ignes alios accenſos videmus, illo nihil diminuto, ſed eodem manente, unde multi accendi poſſunt ignes.* Hic Juſtinus aperte docet, Filium eſſe quidem ἀριθμῷ ἕτερον *numero* ſeu perſona alium à Patre, ſed non natura diverſum; quippe qui ex ipſa Dei Patris eſſentia progenitus, (non quidem per ſectionem, aut partitionem Divinæ eſſentiæ, ſed per ſimplicem ejuſdem communicationem; qualis fere eſt inter ignem, ignem alium ſine ſui jactura & diminutione ulla producentem, & ipſum productum ignem) adeoque Filius Deo Patri ſuo conſubſtantialis, ac juxta cum ipſo Deus verus ſit. Vide ſis quæ præterea ad hunc Juſtini locum adnotavimus Def. Fid. Nic. Sect. 2. cap. 4. §. 34. Ex his vero omnibus perſpicuum eſt, inter ſententiam Juſtini, & eorum, qui Chriſtum hominem tantum eſſe ex hominibus genitum docuerunt, maximam eſſe diſtantiam. Ex altera enim parte Chriſtus ſtatuitur mera creatura, imo purus putus homo; ex altera aſſeritur Filius Dei Deo Patri ſuo coeſſentialis, Deuſque adeo ipſiſſimus.

(9.) Poſt hæc argumenta (quæ ſane vix digna ſunt viro cordato, qui in Scriptis Juſtini vel mediocriter verſatus fuerit) conſectarium quoddam ſubjicit Epiſcopius, in quo ſi fallitur, diſputatio ejus præce-

præcedens, etiam ipſo judice, tota ſimul corruet. Ex iis enim quæ in ſuperioribus diſſeruerat, colligit *Juſtinum per iſtos*, Ex Genere Suo, *non intellexiſſe Ebionitas*. Qua vero ratione id colligit? *Veriſimile*, inquit, *nullo modo eſt*, *Juſtinum illos iſta phraſi deſignaſſe, non tantum quia nullibi in ſuis ſcriptis Ebionitarum meminit, ſed etiam quia fæx hominum videntur fuiſſe; utpote quorum præceptor ſcribitur, Paulum Apoſtolum calumniis oneraſſe, Petrum mendaciorum inſimulaſſe, ex parte Judæum, Eſſenum, Nazaræum, Cerinthianum, Carpocratianum vocaſſe* *; *& qui inſuper, ut Euſebius refert Hiſt. Eccl. lib. 2. cap. 21. credebant Chriſtum ex concubitu Joſephi & Mariæ natum eſſe, & Legis Moſaicæ ceremonias obſervandas eſſe docebant: ut hos ex genere ſuo eſſe dixerit Juſtinus, plane non eſt veriſimile.* Itaque fatetur Epiſcopius, nullo modo eſſe veriſimile, Juſtinum Ebionæos ex genere ſuo (quatenus ſcilicet phraſis iſta arctam illam neceſſitudinem fideique communionem denotare ipſi viſa eſt) cenſuiſſe; quippe qui fuerint fæx hominum, multaque impia docuerint. Quis autem non videt, Virum doctum hac confeſſione cauſam ſuam revera jugulaſſe? Quippe non de aliis quam de Ebionæis loqui Juſtinum ſupra luculentiſſime demonſtravi. Sed & mirum eſt, quid ſibi voluerit Epiſcopius, cum ex Euſebio probat, Ebionæos credidiſſe Chriſtum ex concubitu Joſephi & Mariæ natum fuiſſe, inde colligens Juſtinum de Ebionæis nequaquam loqui.

* Ebionem vocaſſe Petrum ex parte Judæum, Eſſenum, &c. nuſquam lego. Sed Ebionem ipſum fuiſſe ex parte Judæum, Eſſenum, &c. Epiphanius ſcribit Hæreſ. 30.

Quaſi vero non aperte ſignificaſſet Juſtinus, Hæreticos, de quibus loquitur, docuiſſe Chriſtum eſſe ἄνθρωπον ἐξ ἀνθρώπων γεννηθέντα *hominem ex hominibus genitum.* Quid? an ſenſum horum verborum neſcivit Epiſcopius? Annon qui Chriſtum hominem ex hominibus genitum dicit, eo ipſo dicit, Chriſtum ex viri & fœminæ (hoc eſt, Joſephi & Mariæ) concubitu genitum fuiſſe? Certe qui in utero puræ Virginis, ſine viri congreſſu, per Spiritum Sanctum conceptus ac formatus fuit, is homo ex hominibus genitus dici non poteſt. Præterea, quid ſit Chriſtum hominem ex hominibus genitum eſſe, paſſim in hoc Juſtini cum Tryphone Dialogo manifeſte declaratur. Ibi enim
p. 291. Trypho Chriſtianorum fidem de Jeſu ex Maria Virgine nato prolixe ridet, eam fabulis Græcorum, de Perſeo è Danae virgine, Jove in ipſam auri forma illabente, prognato, æquiparans, ac mox ſubjungens: καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ ἐκείνοις λέγοντες, αἰδεῖσθαι ὀφείλετε, καὶ μᾶλλον ἄνθρωπον ἐξ ἀνθρώπων γενόμενον λέγειν τὸν Ἰησοῦν τοῦτον. *Et vos eadem cum illis dicentes, erubeſcere, & potius hominem ex hominibus genitum eſſe Jeſum hunc dicere debetis.* Quis non videt, quid hic ſit, hominem ex hominibus genitum eſſe? Alibi in eodem Dialogo Juſtinus ipſe ex veteribus Prophetis probat, Chriſtum ex Virgine naſciturum, inde colligens, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Χριστὸς ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπων, κατὰ τὸ κοινὸν τῶν ἀνθρώπων γεννηθείς. *Chriſtum non eſſe hominem ex hominibus, communi mortalium more genitum.* Denique Juſtinus

ſtinus hoc in ipſo loco, de quo quæſtio eſt, ſatis aperte docet, quid voluerint Hæretici, qui dixerunt, Chriſtum eſſe hominem ex hominibus genitum. Etenim ſuam, hoc eſt, Catholicam ſententiam de Chriſto Domino noſtro in ipſo perioches initio hanc fuiſſe dicit, ὅτι καὶ προϋπῆρχεν υἱὸς τοῦ ποιητοῦ τῶν ὅλων Θεὸς ὤν, καὶ γεγέννηται ἄνθρωπος διὰ τῆς παρθένου. *Ipſum tum præextitiſſe Filium conditoris univerſitatis hujus, adeoque Deum eſſe; tum genitum eſſe hominem ex Virgine.* Deinde Hæreticorum ſententiam ſubjungit Catholicæ contrariam, nempe Chriſtum eſſe ἄνθρωπον ἐξ ἀνθρώπων γεννηθέντα. Unde liquet hæreticos iſtos dupliciter à Catholica ſententia aberraſſe, nempe quod docuerint 1. Chriſtum eſſe hominem tantum, non Filium Dei ante Mariam præexiſtentem: 2. Chriſtum, eſſe hominem ex hominibus genitum, non ex Maria Virgine per inumbrationem Spiritus Sancti natum.

Sane ex hoc aliiſque indiciis conjectare licet, Epiſcopium & Remonſtrantes locum hunc Juſtini, quem tantopere creparunt, prorſus feſtinanter primum legiſſe; (abreptos ſcilicet ſono verborum, quæ primo auditu præconceptæ ipſorum hypotheſi manifeſte favere viderentur) ejuſdemque adeo loci poſtmodum neque antecedentia neque conſequentia neque adeo ipſa verba accurate expendiſſe. Ut ut vero illud ſit, certiſſimum eſt viros eruditos fruſtra omnino locum allegaſſe, ut probarent, *Veterem & primi-*

Digitized by Google

primitivam Chriſtianorum Eccleſiam communionem coluiſſe cum iis, qui Chriſtum Jeſum non niſi ψιλὸν ἄνθρωπον, *ſeu hominem ex hominibus, & electione Chriſtum factum eſſe credebant & profitebantur.*

Sanctiſſimæ atque individuæ Trinitati, Deo Patri, ejuſque coeſſentiali & coæterno Verbo ac Filio, noſtræ ſalutis cauſa incarnato, una cum Spiritu Sancto Paracleto, ab Angelis & hominibus tribuatur laus, honos & gloria omnis in ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ANGELO PANDIMIGLIO
LEGATORIA

Digitized by Google